

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Luboš Bližňák

Sonda do dějin sociální nauky
české katolické teologie

Časopis katolického duchovenstva,
časopis Hlídka, časopis Museum

Rigorózní práce

OLMOUC 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci vypracoval samostatně a použil jsem při tom jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne 10. září 2019

Luboš Bližňák

Obsah

Úvod.....	8
1 První sociální encykliky a české katolické snahy o řešení sociálních otázek.....	11
1.1 K sociální encyklice <i>Rerum novarum</i>	11
1.2 K sociální encyklice <i>Quadragesimo anno</i>	16
1.3 Snahy českého duchovenstva o řešení sociální otázky.....	22
2 Sociální problematika v <i>Časopise katolického duchovenstva</i>	30
2.1 <i>Časopis katolického duchovenstva</i>	30
2.2 Články v <i>ČKD</i> týkající se sociální problematiky (1828 - 1949).....	32
2.2.1 F. J. Sláma: <i>Zásluhy křesťanského náboženství o prozřetelné zaopatření nuzných (1 - 2)</i> (1831).....	32
2.2.2 Vincenc Zahradník: <i>Obraz dokonalého kněze</i> (1833).....	33
2.2.3 Fr. Peter: <i>Co jest křesťanské vlastenectví?</i> (1847).....	34
2.2.4 František Josef: <i>Alojs Josef, ... kníže arcibiskup pražský a t. d. pozdravuje všech věřících, ...</i> (1848).....	35
2.2.5 <i>Křesťanství a reformy</i> (1848).....	36
2.2.6 J. B.: <i>Svoboda, Rovnost, Bratrství!</i> (1849)	37
2.2.7 <i>Dlužno-li duchovnímu pastýři také o pozemské dobré jednotlivých lidí veškerého obecnstva pečovati? A kterak to lze jest duchovnímu pastýři?</i> (1849)	38
2.2.8 <i>Pauperismus - Proletariat - Socialismus - Kommunismus</i> (1849).....	39
2.2.9 <i>Vrchnost a poddanost</i> (1850).....	42
2.2.10 <i>Něco o kommunismu</i> (1850).....	43
2.2.11 J. E. K.: <i>O pauperismu či chudinství</i> (1851).....	44
2.2.12 Jan Valerian: <i>Jan Valerian z Božího milosrdenství a z milosti apoštolské stolice biskup Česko-Budějovický</i> (1852)	45
2.2.13 Josef Lampa: <i>Církev a pauperismus</i> (1861)	46
2.2.14 J. H.: <i>Slovo o svobodě</i> (1862).....	48
2.2.15 Antonín Skočdopole: <i>O kterých předmětech má duchovní správce častěji jednati ve svých kázáních podle nynějších časových poměrův? (1 - 2)</i> (1863)	50
2.2.16 Jan Turner: <i>Společnost statků v prvotní Církvi</i> (1867).....	52
2.2.17 K. K.: <i>Záhubná tendence moderního liberalismu</i> (1868).....	53
2.2.18 Karel Hložek: <i>Náčrtky k otázce socialistické</i> (1869).....	54
2.2.19 Antonín Skočdopole: <i>Katolictví a liberální žurnalistika v Čechách</i> (1869).....	55

2.2.20	Antonín Skočdopole: <i>Snahy sociální revoluce a úloha církve (1 – 2)</i> (1871)	57
2.2.21	Matěj Procházka: <i>Otázka dělnická (1 – 11)</i> (1872 - 1873)	58
2.2.22	Josef Hausmann: <i>Církevní péče o chudé</i> (1872)	61
2.2.23	Josef Pazderka: <i>Ovoce státního chudobnictví</i> (1882)	61
2.2.24	Josef Kyselka: <i>Duchovenstvo a sociální otázka</i> (1884)	62
2.2.25	Václav Hlavatý: <i>O sociální otázce</i> (1886)	63
2.2.26	František Vaněček: <i>Pamětný list o sociální otázce adresovaný nejdůst. episkopátu západního Rakouska</i> (1891)	64
2.2.27	Antonín Skočdopole: <i>Skromný příspěvek ku porozumění otázce sociální a dělnické</i> (1891)	65
2.2.28	Karel Vondruška: <i>Dělnictvo v boji za svá práva</i> (1891)	66
2.2.29	Josef Kousal: <i>O sociální otázce</i> (1891)	66
2.2.30	<i>Zařízení ku blahu dělnictva</i> (1892)	67
2.2.31	<i>Socialismus v dějinách lidstva</i> (1893)	67
2.2.32	Antonín Skočdopole: <i>Katolická církev a sociální demokracie</i> (1893)	68
2.2.33	Jan Pauly: <i>Sociální význam papeže Lva XIII. (1 – 2)</i> (1894)	69
2.2.34	Josef Kousal: <i>Mojžíš a sociální otázka</i> (1894)	70
2.2.35	<i>O sociálních úlohách duchovenstva v čase nynějším</i> (1894)	71
2.2.36	František Vaněček: <i>Abbé Garnier a sociální otázka</i> (1894)	71
2.2.37	Články Josefa Tumpacha v letech 1895 až 1902	72
2.2.38	Robert Neuschl: <i>Smlouva pracovní a spravedlivá mzda práce (1 – 5)</i> (1899)	74
2.2.39	Ferdinand Beneš: <i>Některé katolické chudobince diecése královéhradecké</i> (1899)	75
2.2.40	Rudolf Vrba: <i>Ovoce zhoubného kapitalismu (1 – 5)</i> (1902)	76
2.2.41	Antonín Skočdopole: <i>O působnosti duchovenstva v otázce sociální (1 – 5)</i> (1906)	77
2.2.42	Robert Neuschl: <i>Darwinistický evolucionismus ve vědách společenských (1 – 17)</i> (1908 - 1909)	78
2.2.43	Fr. Reyl: <i>Poměr individua ke společnosti (1 – 16)</i> (1912 - 1913)	79
2.2.44	Josef Smrček: <i>Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla (1 – 28)</i> (1913 – 1916)	80
2.2.45	Josef Hanuš: <i>Sociální křesťanské hnutí ve Francii (1 – 5)</i> (1920)	81
2.2.46	P. Soukup: <i>Sv. Tomáš Akvinský, sociolog</i> (1924)	81
2.2.47	B. Stašek: <i>Válka ve světle učení církve katolické (1 – 4)</i> (1924)	82
2.2.48	Alois Kudrnovský: <i>Dnešní vlastenecké úkoly duchovenstva</i> (1924)	83

2.2.49	Jan Budař: <i>Kněz - politika – dělnictvo (1 – 8) (1924)</i>	84
2.2.50	J. Kaucký: <i>Kněz ve službě Charity (1 – 3) (1925)</i>	85
2.2.51	Jiří Pražák: <i>Spravedlnost, láska a charita (1927)</i>	86
2.2.52	V. Chlumský: <i>Pastorace a politika (1928)</i>	86
2.2.53	Felix Hanoušek: <i>Bible a socialismus (1 – 8) (1931 - 1932)</i>	87
2.2.54	Josef Kratochvíl: <i>Základní směrnice křesťanské nauky sociální (1931)</i>	88
2.2.55	Bedřich Vašek: <i>Totální stát a křesťanství (1934)</i>	89
2.2.56	<i>Encyklika sv. Otce Pia XI. o situaci katolické církve v Německu (1937)</i> <i>a Encyklika Divini Redemptoris de communismo atheo (1937)</i>	91
2.2.57	Bartol Kotal: <i>Totalismus a nacionalismus u starozákonního národa israelského a v sousedních veleříších asyrskobabylonské a egyptské - a dnešní totalismus (1940)</i>	92
2.2.58	Recenze (1914 – 1943).....	93
2.2.59	<i>Život církevní u nás za války a po převratu (1945)</i>	95
2.2.60	<i>Církev a dělnická otázka (1947)</i>	96
2.3	Dílčí závěr.....	97
3	Sociální otázky v časopise <i>Hlídky</i> (1884 – 1941).....	103
3.1	Časopis <i>Hlídky</i>	103
3.2	Články v časopisu <i>Hlídky</i> týkající se sociální problematiky (1884 - 1941).....	104
3.2.1	Robert Neuschl: <i>Malthusova teorie čili zákon lidnatosti (populační) (1896)</i>	104
3.2.2	František Janovský: <i>Církev a socialismus (1897)</i>	107
3.2.3	Jan Sedlák: <i>O smlouvě pracovní (1898)</i>	109
3.2.4	Josef Samsour: <i>Sociální význam svěcení neděle (1900)</i>	109
3.2.5	Pavel Julius Vychodil: <i>Antisemitismus (1900)</i>	112
3.2.6	Ladislav Kunte: <i>České strany a křesťanská politika (1901 – 1902)</i>	114
3.2.7	Methoděj Kubíček: <i>Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost (1906 - 1908)</i>	115
3.2.8	Jan Koutný: <i>Úkoly sociálního pojištění (1913)</i>	118
3.2.9	S. Fr. Bařina: <i>K řešení sociálního problému (1927)</i>	120
3.2.10	Josef Jančík: <i>Sociální spravedlivost (1936)</i>	122
3.3	Dílčí závěr.....	123
4	Sociální otázky v časopise <i>Museum</i> (1867 - 1948).....	127
4.1	Časopis <i>Museum bohoslovců</i> (1867 -1948).....	127
4.2	Články v časopise <i>Museum</i> věnující se sociální problematice v období do vydání první sociální encykliky (1867 - 1948).....	129

4.2.1	Rainhold Vágner: <i>O socialismu</i> (1886 – 1887).....	129
4.2.2	Karel Th. Kotrouš: <i>Chudinství v církvi katolické</i> (1889 – 1890).....	131
4.2.3	Antonín Lujka: <i>Socialismus v boji proti modernímu řádu společenskému</i> (1889 – 1890).....	132
4.2.4	František Husar: <i>Úvaha o sociální otázce</i> (1889 – 1890).....	133
4.2.5	Josef Kreutzer: <i>Nauky encykliky „Rerum novarum“</i> (1891 – 1892).....	134
4.2.6	Jan Staněk: <i>Válka v právu mezinárodním a theorie věčného míru</i> (1894 – 1895).....	135
4.2.7	Josef Lukášek: <i>Mzda</i> (1895 – 1896).....	136
4.2.8	Vladimír Běhal: <i>Duchovenstvo a sociální otázka</i> (1897 – 1898).....	137
4.2.9	Jan Kovář: <i>Jak řeší církev katolická otázku sociální?</i> (1898 – 1899).....	138
4.2.10	Josef Janíček: <i>Nábožensko-mravní živel v otázce sociální</i> (1900 – 1901).....	139
4.2.11	Václav Frait: <i>Kritický rozbor základů Marx-Engelsovy sociálně-demokratické soustavy</i> (1903 - 1904).....	140
4.2.12	František Martínek: <i>Zásluhy katolické církve o stavy pracující vůbec a o dělnictvo zvláště</i> (1903 – 1904).....	140
4.2.13	Karel Háňavka: <i>Od Luthera až po Marxe</i> (1904 – 1905).....	141
4.2.14	František Kunka: <i>Sociální otázka a společnost</i> (1908 – 1909).....	142
4.2.15	Josef Kružík: <i>Myšlenkový základ křesťanského socialismu</i> (1910 – 1911).....	143
4.2.16	Josef Příkryl: <i>Vznik a vývoj křesťanského socialismu v zemích českých</i> (1910 – 1911).....	143
4.2.17	Vilém Klim: <i>Světové hospodářství a židé</i> (1923 – 1924).....	145
4.2.18	<i>Ježíš Kristus a sociální otázka</i> (1932 – 1933).....	146
4.2.19	Method Klement: <i>Rozhovor o komunismu</i> (1933 – 1934).....	147
4.2.20	Alois Pekárek: <i>S palčivou starostí</i> (1936 – 1937).....	148
4.2.21	Ludvík Teplík: <i>20 let SSSR a bolševické vlivy v Evropě</i> (1937 – 1938).....	149
4.2.22	František Václav Holakovský: <i>Sociální obsah Otčenáše</i> (1937 – 1938).....	151
4.2.23	Josef Hrbata: <i>Ozvěny z Říma</i> (1945 – 1946).....	152
4.3	Dílčí závěr.....	154
	Závěr.....	157
	Seznam zkratk.....	161
	Použité zdroje.....	162
	1. Prameny.....	162
	2. Další použitá literatura.....	185
	3. Ostatní použitá zdroje.....	192

Příloha č. 1: Titulní strana prvního vydání časopisu <i>ČKD</i> (1828).....	197
Příloha č. 2: Titulní strana posledního vydání časopisu <i>ČKD</i> (1949).....	198
Příloha č. 3: Oznámení o zákazu vydávání časopisu <i>ČKD</i> (1949)	199
Příloha č. 4: Titulní strana prvního vydání časopisu <i>Hlídky</i> (1884)	200
Příloha č. 5: Titulní strana posledního vydání časopisu <i>Hlídky</i> (1941).....	201
Příloha č. 6: Titulní strana prvního vydání časopisu <i>Museum</i> (1866).....	202
Příloha č. 7: Titulní strana posledního vydání časopisu <i>Museum</i> (1947 - 1948).....	203
Resumé.....	204

Úvod

Rigorózní práce *Sonda do dějin sociální nauky české katolické církve* navazuje na diplomovou práci *Sociální a politická problematika očima katolických teologů v Časopise katolického duchovenstva*.¹ Zaměření diplomové práce jsem si zvolil při konzultaci s panem profesorem Ctíradem Václavem Pospíšilem,² který mi toto téma navrhl. Po obhajobě diplomové práce jsme se s panem profesorem dohodli, že by bylo vhodné v práci dále pokračovat a výsledky přinést v rigorózní práci.

Diplomová práce zjišťovala, jakým způsobem se projevovala sociální nauka katolické církve v *Časopise katolického duchovenstva* (ČKD), který vycházel v poměrně dlouhém období od roku 1828 do roku 1949, jestli byl o sociální problematiku v té době zájem a nakolik se jí časopis věnoval a jaké byly postoje tehdejších teologů k těmto otázkám. Závěry diplomové práce prokázaly, že sociální tematika rozhodně nebyla v časopise ČKD okrajovou záležitostí, čeští duchovní se o sociální problémy aktivně zajímali, důkladně se seznamovali se sociální naukou církve a v praxi postupovali podle jejích zásad, kladně přijali sociální encykliky *Rerum novarum* a *Quadragesimo anno*. Autoři textů v ČKD nestáli na straně bohatých a snažili se zlepšit situaci chudých. Nekompromisně odmítli ideologie komunismu a fašismu.

Z toho vyplynul i cíl této práce: navázat na téma diplomové práce, rozšířit oblast zkoumání o obdobné dobové katolické časopisy, představit odpovídající texty a následně spojit závěry, ke kterým dospěla práce diplomová, se zjištěnými poznatky práce rigorózní.

Sociální nauka katolické církve je jedním z účinných způsobů, jak oslovit a zaujmout sekularizovanou společnost.³ Není to jen nějaká zajímavá teorie způsobu vývoje lidstva, jakých je mnoho. Jedná se o propracovaný a komplexní systém, který je založen na hlubokých duchovních hodnotách, který vychází z Boha a k Bohu směřuje a jako jediný

¹ BLIŽŇÁK, Luboš. *Sociální a politická problematika očima katolických teologů v Časopise katolického duchovenstva*. Olomouc, 2016. Diplomová práce. Vedoucí práce: prof. Ctírad Václav Pospíšil, Th.D. UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Cyrilometodějská teologická fakulta.

² Prof. Ctírad Václav Pospíšil, Th.D. se narodil v roce 1958 v Trnavě. Je katolický teolog, profesor systematické teologie, vyučuje na CMTF UP v Olomouci, na KTF UK a HTF UK v Praze. Jeho publikační vědecká činnost je nesmírně bohatá, věnuje se i odborným překladům. Je držitelem mnoha ocenění a členem řady vědeckých a odborných společností. Srov. CMTF. Ctírad Václav Pospíšil. In: *Katedra systematické teologie Cyrilometodějské teologické fakulty*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/menu/struktura-cmtf/katedry/katedra-systematicke-teologie/menu/o-katedre/ctirad-vaclav-pospasil/>>.

³ „Hlásání a šíření sociální nauky je ve skutečnosti podstatnou součástí poslání církve evangelizovat a součástí křesťanské zvěsti, protože toto učení ukazuje její konkrétní důsledky pro život ve společnosti. [...] “Nová evangelizace”, kterou moderní svět naléhavě potřebuje a na které jsem opakovaně trval, se musí stát podstatnou součástí hlásání sociální nauky církve.“

JAN PAVEL II. *Laborem exercens*. In: *Sociální encykliky (1891-1991)*. 1. vydání. Praha: Zvon, 1996. 505 s. ISBN 80-7113-154-7. Str. 420 - 421. Čl. 5.

je správným ukazatelem opravdové cesty člověka a společnosti k dosahování nejvyššího cíle.

Zmapování postojů a aktivit českého duchovenstva v oblasti sociální nauky od poloviny 19. století do poloviny 20. století je tématem zajímavým i proto, že sice existují dílčí práce k tomuto námětu,⁴ ale souhrnnější pojednání dosud chybělo.

Při zpracování tématu jsme zvolili následující postup. Práce je rozdělena do čtyř kapitol.

První kapitola nejprve připomene dvě první sociální encykliky *Rerum novarum* a *Quadragesimo anno* a poté nastiňuje sociální snahy českého duchovenstva té doby.

Druhá kapitola nejdříve popisuje *Časopis katolického duchovenstva* vycházejícího v letech 1828 až 1949, pak se už věnuje článkům vztahujícím se k sociálním otázkám. Texty řadíme v časové ose, podrobně je přibližujeme a na konci kapitoly jsme provedli shrnutí zjištěných informací v dílčím závěru. Článkům v *ČKD* se věnovala diplomová práce a rigorózní práce z ní čerpala.

Ve třetí kapitole zpracováváme články o sociálních tématech vydaných v časopise *Hlídky*, který vycházel od roku 1884 do roku 1941. Na začátku uvádíme charakteristiku časopisu a dále se už zabýváme jednotlivými články. Postupujeme opět chronologicky. Dílčí závěr obsahuje nalezená zjištění.

Čtvrtá kapitola pátrala v sociálních textech časopisu *Museum*, jenž byl vydáván v období 1867 – 1948. Zde jsme znovu nejdříve představili periodikum a poté prezentovali články v chronologické ose. Názory autorů shrnujeme v dílčím závěru.

V závěru předkládáme získané poznatky.

Všechny tři zmíněné časopisy jsou digitalizovány a my jsme tyto materiály využili k výzkumu.

Časopis katolického duchovenstva je přístupný na internetu v digitalizované knihovně *Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze* (depositum.cz). Některá chybějící čísla se dají dohledat na internetových stránkách *Depozitum CMTF UP Olomouc*. V člancích se nedá vyhledávat fulltextově, můžeme hledat podle názvů textů a třídit jednotlivá čísla časopisu chronologicky, nebo vyhledávat texty podle autorů. Přímé citace textů z *ČKD* a názvy článků ponecháváme v původním jazykovém tvaru. Citační odkazy

⁴ Srov. např.: SVOBODA, Rudolf. Sociální a charitativní aktivity českobudějovických biskupů v letech 1785–1883. In: *Studia theologica* č. 18. 2016. ISSN 1212-8570. Str. 97 – 114.

BAHOUNEK, Jiří. *Sociální učení církve*. 1. vyd. Brno: Petrov, 1991. 77 s. ISBN 80-85247-14-3.

ŠEBEK, Jaroslav. Encyklika *Quadragesimo anno*, její recepce a vliv na katolické prostředí v českých zemích ve třicátých letech. In: *Soudobé dějiny*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001 Roč. 8, č. 2-3 (2001), s. 365-383. ISSN 1210-7050.

na články *ČKD* zachováváme ve formě, jak jsou uváděny na internetovém serveru *Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy* (depositum.cz).

Časopis *Hlídká* byl digitalizován na CMTF UP Olomouc v letech 2014 – 2015 a je přístupný na *Depozitum CMTF*.⁵ Digitalizaci prováděli studenti teologie Jaroslav Jurka a Jan Jurečka pod vedením profesora Ctirada Václava Pospíšila. Při této práci byly využity existující zdroje (z tzv. „Torontských fontů“, web Moravské zemské knihovny v Brně). Neúplná a chybějící čísla byla fyzicky naskenována, byly provedeny i úpravy existujících chyb. Byl připojen abecední seznam autorů s uvedením všech jejich příspěvků, což značně usnadňuje hledání příslušných statí.⁶

Na CMTF UP Olomouc pod vedením profesora C. V. Pospíšila proběhla v roce 2016 digitalizace časopisu *Museum*, na které se podíleli studenti Jaroslav Jurka, Jan Jurečka a Vojtěch Radoch.⁷ Periodikum je rovněž umístěno na *Depozitum CMTF*.⁸

Pro vyšší přehlednost poznámkového aparátu, uvádíme v textu a v poznámkách pod čarou citační odkazy na jednotlivé články (*ČKD*, *Hlídká*, *Museum*) ve zkrácené formě (bez uvedení data citace a URL adresy) a v plném znění je přinášíme až v pramenech na konci práce.

Při používání biblických zkratk jsme vycházeli z českého překladu *Písma svatého* včetně deuterio-kanonických knih podle ekumenického vydání z roku 1985 (*ČEP*).

⁵ Přístupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/veda/depozitum-cmtf>.

⁶ Srov. CMTF. Digitalizace periodika „Hlídká“. In: *Depozitum CMTF*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <http://old.cmtf.upol.cz/menu/struktura-cmtf/katedry/katedra-systematicke-teologie/menu/depozitum-cmtf/hlidka/>.

⁷ CMTF. Digitalizace periodika „Museum bohoslovců“. In: *Depozitum CMTF*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <http://old.cmtf.upol.cz/menu/struktura-cmtf/katedry/katedra-systematicke-teologie/menu/depozitum-cmtf/museum-bohoslovcu/>.

⁸ Přístupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/veda/depozitum-cmtf>.

1 První sociální encykliky a české katolické snahy o řešení sociálních otázek

Rigorózní práce se zabývá sociální naukou české katolické církve, respektive jak se tato nauka odrazila v textech tří katolických časopisů. Nejdéle vycházel *Časopis katolického duchovenstva* od roku 1828 do roku 1949. V tomto období vyšly první dvě sociální encykliky a těm se bude věnovat tato kapitola.

V předchozí diplomové práci jsme stručně představili celou sociální nauku katolické církve, jak je obsažena v *Kompendiu sociální nauky církve (KSNC)*,⁹ podívali jsme se na všechny sociální encykliky katolické církve a některé dokumenty II. vatikánského koncilu.¹⁰

Nyní se podrobněji zaměříme pouze na encykliky *Rerum novarum (RN)* z roku 1891 a *Quadragesimo anno (QA)* z roku 1931.

Na konci kapitoly se krátce seznámíme s tehdejší situací řešení sociálních otázek českým duchovenstvem.

1.1 K sociální encyklice *Rerum novarum*

Devatenácté století bývá nazýváno „stoletím páry“, jak praví nejen filmová klasika. Evropu zasáhla průmyslová revoluce, která značně změnila život člověka i společnosti a přinesla či rozšířila myšlenky a principy individualismu, materialismu, liberalismu, kapitalismu a socialismu. Překotný vývoj zasahoval do života člověka pozitivním, ale také velmi negativním způsobem. Průmyslová revoluce přetvořila sociální strukturu Evropy. Vznikla bohatá vrstva buržoazie a nejnižší skupina v sociální soustavě – dělnictvo. Na jedné straně velký nárůst bohatství, na druhé straně rychlý pád do ohromné chudoby. Dělníci se soustřeďovali kolem nových průmyslových podniků, byli vytrženi z původních komunit: z rodiny, ze společenství obce, z farností, od svých přátel. Z lidí se stala levná pracovní síla bez jakéhokoliv zabezpečení. Navíc myšlenky osvícenství oslabovaly víru v Boha, kladly do popředí důraz na rozum a pokrok a úplně přehlížely potřeby slabých a bezmocných. Kolem poloviny 19. století se začali dělníci organizovat a zahájili boj za zlepšení svých životů pomocí různých prostředků.¹¹ Karel Marx vydal v revolučním roce 1848 svůj *Komunistický manifest*. Socialistické hnutí oslovovalo značné vrstvy chudých. Ale ani katolické

⁹ *Kompendium sociální nauky církve*. Překlad: Ctírad Václav Pospíšil. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. 534 s. ISBN 978-80-7195-014-1.

¹⁰ Srov. BLIŽŇÁK, Luboš. *Sociální a politická problematika očima katolických teologů v Časopise katolického duchovenstva*. Str. 9 – 33.

¹¹ Srov. ČAPEK, Vratislav, PÁTEK, Jaroslav a ZWETTLER, Otto. *Světové dějiny. [Díl] 2, Dějiny lidských civilizací od poloviny 17. století po současnost*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1993. 255 s. ISBN 80-7168-091-5. Str. 60 – 72.

křesťanství nestálo na okraji dění. Mnoho kněží upozorňovalo na nemorální vykořisťování dělníků. Objevily se osobnosti typu kněze Adolfa Kolpinga nebo biskupa Wilhelma Emmanuela von Kettelera, které organizovaly dělnické hnutí a všemi silami a s úspěchem se snažily zlepšit život chudých.

Můžeme připomenout i tzv. *Borské teze* (1883), které vznikly díky iniciativě knížete Karla Jindřicha z Löwensteinu, obsahující shrnutí sociálního učení katolických myslitelů především z Německa a Rakouska. Teze se staly jedním z východisek pozdější první sociální encykliky.¹²

První sociální encykliku *RN (O nových věcech)* vydal papež Lev XIII. 15. května 1891. Je nutné zmínit, že k sociálním a politickým problémům se papež vyjadřoval vícekrát, např. v encyklice *Diuturnum illud* (1881) uznal legitimitu různých druhů politického uspořádání společnosti, kdy pro něj bylo rozhodující, aby politická moc respektovala právo a dbala o obecné dobro. V encyklice *Libertas praestantissimum* (1888) se zabýval správně pojímanou svobodou, která patří k lidské důstojnosti, a prohlásil, že církev uznává právo usilovat o politickou i národní svobodu. Encyklika *Graves de communi* (1901) se věnovala otázce křesťanské demokracie.¹³

Lev XIII. (1878 – 1903, vlastní jméno Vincenzo Gioacchino Pecci) byl římským biskupem od roku 1878 do roku 1903. Zemřel ve věku 94 let. Byl prvním papežem po přijetí dogmatu o neomylnosti papeže a po ztrátě papežského státu. Snažil se propojit církev s moderním světem. Vydal 36 encyklik. Obnovil studium tomistické filozofie. Jako první začal nazývat nekatolické křesťany „odloučenými bratry“. Otevřel vatikánské archivy a to i pro nekatolické badatele. Rozšířil liturgickou úctu k sv. Cyrilu a sv. Metodějovi na celou církev.¹⁴

Po jeho zvolení vyšel v *Časopise katolického duchovenstva (ČKD)* článek, který vítal rozhodnutí konkláve a přinesl mimo jiné i stručnou charakteristiku papeže: „Vyniká vědomostmi, rázností a moudrostí; apoštolskou mírností spojuje s přísností, tak že dobří jej milují a zlí se ho strachují. Postavy jest vysoké, hubené; rysy obličejů jsou ostře vytknuty. Hlas je zvučný a jasný. V soukromém životě jest prostý, laskavý, duchaplný.“¹⁵

¹² Srov. SCHWARZ, Brigitte. Vznik, potřeba a poslání sociálního učení církve. In: *Dialog Evropa XXI. 1 – 4/2001. Revue pro křesťanskou orientaci ve vědě a kultuře*. Moravskoslezská křesťanská akademie. Brno. ISSN 1210-8332. Str. 25 – 28.

¹³ Srov. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Lev XIII. a jeho encyklika o duchu svatém. In: LEV XIII.. *Divinum illud munus*. Vyd.1. Praha: Krystal OP, 1998. 37 s. Thesaurus; sv. 2. ISBN 80-85929-25-2. Str. 11.

¹⁴ Srov. GELMI, Josef. *Papežové: od svatého Petra po Jana Pavla II.* Překlad Marie Goldmannová. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1994. 326 s., 40 s. fotogr. ISBN 80-204-0457-0. Str. 247 – 251.

¹⁵ Sv. otec Lev XIII., *ČKD, 1878/2*, str. 130-131.

Lev XIII. svou encyklikou *RN* vstoupil do dějin jako „dělnický“ papež. V encyklice hledal jinou cestu, než kterou nabízely systémy liberalismu a socialismu. Zcela zavrhl socialistickou teorii vlastnictví, stejně tak odsoudil třídní boj i postoj liberalismu k chudým, zdůrazňoval nadpřirozené poslání člověka, velmi ocenil katolické dělnické hnutí a považoval za nezbytné, aby se stát významně podílel na řešení sociálních problémů.¹⁶

Pastýřský list reagoval na „dělnickou otázku“ a problémy sociálního napětí v době prudkého rozvoje průmyslu. „V encyklice *Rerum novarum* katolická církev poprvé v dějinách oficiálně mluví o nedůstojném a ponižujícím postavení dělníků a poprvé pronáší kritiku kapitalistického systému, a to kritiku velmi tvrdou.“¹⁷ Rozmach výroby s sebou přinesl hromadění majetku v rukou malého počtu lidí a také vytvořil nedostatek v širokých masách obyvatelstva. Vznikl spor mezi vlastníky kapitálu a těmi, kteří jim poskytovali svou práci. Po zrušení starých cechů a opuštění náboženských zásad zůstali dělníci bez ochrany. Hrabivost, nesvědomitost a touha zaměstnavatelů po zisku zhoršila situaci dělnictva neúnosným způsobem – „malá hrstka boháčů vložila téměř otrocké jho na nesmírné množství proletářů“.¹⁸ Průmyslová revoluce rozbila tradiční sociální vztahy, rostoucí sociální rozdíly a masová bída razantně zvýšily společenské napětí, objevily se ideologie propagující třídní nenávisť, revoluci a sliby o materialistickém ráji na zemi. Myšlenky materialismu přinášely antiklerikalismus a ateismus. Církev byla obviňována, že ji nezajímá utrpení chudiny, a že naopak stojí na straně mocných a pomáhá prosazovat sociální nespravedlnost.¹⁹

Papež v encyklice kritizoval socialistická hnutí, která podněcují nenávisť mezi bohatými a chudými, a navrhuje zrušení soukromého vlastnictví a jeho nahrazení vlastnictvím společným, včetně zrušení dědického práva. Encyklika *RN* byla proto někdy kritizována, že vyšla jen jako protisocialistický text, bez hlubšího zájmu o dělníky.²⁰ Ale Lev XIII. nejenže zavrhl socialismus, zároveň kritizoval tehdejší kapitalismus. Snažil se inspirovat vytvářející se společenský řád správným směrem. Navrhoval ideál „katolické střední cesty“, v níž se

¹⁶ Srov. GELMI, Josef. *Papežové: od svatého Petra po Jana Pavla II.* Str. 250.

¹⁷ PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848-1918.* Vyd. 1. Praha: Torst, 1998. 801 s. ISBN 80-7215-059-6. Str. 80.

¹⁸ LEV XIII. *Rerum novarum.* In: *Sociální encykliky (1891-1991).* Str. 26. Čl. 2.

¹⁹ Srov. HALÍK, Tomáš. Sociální nauka katolické církve ve společensko-dějinném horizontu. In: *Sociální encykliky (1891-1991).* Str. 17.

²⁰ „Nezřídka jsme však slyšeli úsudek odpůrců, že encyklika „*Rerum novarum*“ byla papežem Lvem XIII. napsána jen z důvodu boje proti šířícímu se socialismu. Že křesťanství bylo vždy v dějinách lidstva pasivním v otázce sociální a že se omezovalo jen na pastoraci a udělování svátostí. A že teprve mohutný nápor novodobého socialistického hnutí přinutil křesťanství, aby vyšlo ze své rezervy a činně se zúčastnilo zápasu o lepší bytí lidského plemene.“

GHELFAND, S. S. *Marxismus a křesťanský sociální reformismus.* Praha: Výkonný výbor československé strany lidové, 1946. 47 s. Pravda a život; 4. Str. 4 – 5.

katolická církev nepřikláníla k žádnému z táborů – ani k marxistům ani k socialistům a též ne k liberalistům.²¹

Lev XIII. obhajoval právo mít soukromý majetek, které je člověku dáno od přirozenosti. Zrušením soukromého vlastnictví by rodinná péče byla nahrazována péčí státní nad únosnou míru, snížila by se podnikavost a přičinlivost člověka a vedlo by to ke snížení obecného blaha a všeobecné bídě. Není správné šířit myšlenky třídního boje, je potřeba nacházet společnou řeč a cestu k rozumnému soužití a harmonii celku společnosti. Proletář by tak měl plnit své povinnosti vyplývající z pracovní smlouvy, nepůsobit úmyslně zaměstnavateli škodu a prosazovat své zájmy bez použití násilí. Zaměstnavatel nesmí pokládat své podřízené za otroky, považovat je jen za bezduchý pracovní nástroj, ale má vždy mít v úctě lidskou důstojnost a musí brát ohled i na duchovní dobro dělníků a vyplácet spravedlivou mzdu (zohlednění více otázek: dělník a jeho rodina, finanční stav podniku, výše zisku, atd.).

Představitelé státu se mají snažit o větší blaho celku i jednotlivců. K spokojenému životu občanů napomáhá mravní život společenství i jednotlivce, podpora spořádané rodiny, péče o náboženství a spravedlnost, rozvoj zemědělství, živností a obchodu a podobně. Vždy budou v postavení jednotlivých občanů rozdíly a má to tak být, zdravá společnost je rozmanitá a každý by měl přispívat svým dílem k vytváření společných statků, k obecnému blahu dle svých osobních předpokladů. Stát má chránit práva všech občanů a zamezovat křivdám a má zvláště dbát o ochranu slabých a chudých, kteří nemají prostředky na obranu. Stát má zabezpečit soukromé vlastnictví, aby každý člověk měl možnost poctivou prací zlepšovat své postavení.

Encyklika považuje dělnickou stávku za „obvykle velmi škodlivé jednání, poškozující zájmy zaměstnavatele i dělníků samotných, škodí obchodu i státním zájmům. Snadno může dojít k násilnostem a bouřím, ohrožuje často i obecný mír“.²² Zákonodárná moc by proto měla včas odstraňovat příčiny, které by mohly vést k těmto konfliktům.

Každý občan by měl dbát o svůj náboženský a duchovní život a nesmí mu být bráněno v jeho úsilí o větší dokonalost. Před Bohem jsme si všichni rovni a nikdo nesmí konat proti důstojnosti člověka.

Encyklika dále odsoudila zneužívání lidí pro zisk, aby podnikatel chtěl po člověku tolik práce, že by námahou „otupělo tělo i duch“. Zaměstnanci musí být dopřán odpočinek dle druhu práce, ročního období a dalších okolností. Žena nemůže vykonávat těžkou práci

²¹ Srov. NOVAK, Michael. *Katolické sociální myšlení a liberální instituce*. Překlad Monika Kittová a Renáta Mlíková. Vyd. 1. Praha: Česká křesťanská akademie, 1999. 318 s. ISBN 80-85795-34-5. Str. 49.

²² LEV XIII. Rerum novarum. In: *Sociální encykliky (1891-1991)*. Str. 44. Čl. 31.

určenou zdatným mužům a stejně tak nelze předčasně zaměstnávat dítě, které není dostatečně fyzicky a duševně vyvinuté.

Text listu podporoval vznik dělnických spolků, odborových sdružení a zejména katolických organizací, které by se snažily pomáhat jednotlivcům, rodinám, dbaly o větší spravedlnost mezi zaměstnavateli a dělníky, posilovaly vědomí, že člověk je povinen zachovávat příkázání evangelia, staraly se o mravní a náboženské zdokonalení.

RN tedy zavrhuje tezi o nutnosti třídního boje, podtrhovalo přirozené právo na soukromé vlastnictví, právo na pracovní a mzdové smlouvy, na spolčovací svobodu a upozornilo na nutnost státní sociální politiky.²³

Encyklika *RN* byla novým počátkem sociálního učení církve. Církev reagovala na moderní typ společnosti, který vznikl působením průmyslové revoluce a na nové problémy, které tento vývoj přinesl. „Encyklika byla smělym a prozíravým gestem a odpovědí na problémy průmyslové revoluce. Je to základní dokument sociální nauky a všechny pozdější sociální encykliky se na něj zákonitě odvolávají.“²⁴

Někteří odborníci tvrdí, že encyklika *RN* přišla na scénu dějin příliš pozdě. Vyšla takřka 50 let po *Komunistickém manifestu*. Na omluvu papežů se uvádí, že příliš neznali problematiku dělnictva, protože Itálie a zejména církevní stát byly ještě dlouho spojeni se zemědělstvím a feudální mentalitou. Teprve až nastal obrat i v těchto zemích, mohl Lev XIII. adekvátně reagovat.²⁵ Tomáš Halík připouští myšlenku zpoždění a uznává kritickou diskuzi o tom, nakolik se hlas magisteria opozdil. Uvádí také, že mnozí představitelé církve tehdejší doby podněty této encykliky spíše ignorovali, než aby vrhli své síly k jejímu tvořivému rozpracování a naplnění. Halík zároveň dodává, že i přesto encyklika *RN* byla zrodem více než 100leté tradice, která velmi obohatila život a myšlení církve a vytvořila čestnou stopu v dějinách.

V rámci sociálních teorií nelze ignorovat katolickou sociální nauku (na jejímž počátku stála *RN*), která se vyvinula ve svébytný vědní obor s interdisciplinárním přesahem a významně přispěla k odbornému dialogu o vývoji a zásadních otázkách společnosti, s mnoha praktickými dopady do života společnosti.²⁶

Michael Novak ve svém hodnocení encykliky napsal, že značně posílila katolickou sebedůvěru a ukázala, že katolická víra nebyla zahrnata do kostelů, ale může dát společnosti

²³ Srov. OCKENFELS, Wolfgang. *Katolická sociální nauka*. Překlad Ludmila Martinková. 1. vyd. Praha: Zvon, 1994. 125 s. ISBN 80-7113-081-8. Str. 28.

²⁴ MARTINEK, Cyril. Předmluva k encyklice *Rerum novarum*. In: *Sociální encykliky (1891-1991)*. Str. 22.

²⁵ Srov. SCHWARZ, Brigitte. *Vznik, potřeba a poslání sociálního učení církve*. Str. 28.

²⁶ Srov. HALÍK, Tomáš. Sociální nauka katolické církve ve společensko-dějinném horizontu. In: *Sociální encykliky (1891-1991)*. Str. 18.

výrazné impulsy i v oblasti ekonomie a politiky. „List obdivuhodně naplnil papežovy počáteční cíle: dokázal nesprávnost falešných učení, definoval vzájemné povinnosti kapitálu a práce a povzbudil k nápravě soudobých společenských zlet.“²⁷

1.2 K sociální encyklice *Quadragesimo anno*

Po Lvu XIII. nastoupil na papežský stolec Pius X. (1903 - 1914, vlastní jméno Giuseppe Sarto). Narodil se v italské Riese roku 1835 a pocházel z chudé rodiny. Studoval v Padově, vysvěcen byl roku 1858 a stal se kaplanem v Tombole. V r. 1867 je arciknězem v Salzanu, r. 1875 kanovníkem trevírským a spirituálem kněžského semináře a v r. 1884 – 1893 je biskupem mantovským. Kardinálem a patriarchou benátským byl jmenován v r. 1893. Papežem se stal v r. 1903. „Pius X. vynikal především laskavostí a dobrotivostí. Kde se však jednalo o církevní práva, neustoupil ani o krok. Jeho příslovečná mírnost se pak změnila v neúprosnou přísnost. Od svých kněží vyžadoval bezpodmínečnou poslušnost.“²⁸

Lev XIII. upevnil mezinárodní význam papežství a věnoval se diplomacii. Pius X. se spíše zaměřil na vnitřní konsolidaci církve. Reformoval římskou kurii, snažil se o zkvalitnění výuky v seminářích, vyzval k častějšímu přijímání eucharistie, povolil svaté přijímání dětem už od 7 let, inicioval kodifikaci kanonického práva. Ostře vystoupil proti modernismu (*Pascendi dominici gregis*, 1907). Od r. 1910 musel před svým svěcením každý duchovní složit přísahu proti modernismu. Proti modernistickým tendencím v Čechách energicky zasahoval například pražský arcibiskup Lev Skrbenský. Aniž bychom hodnotili boj proti modernismu, můžeme konstatovat, že jeho vlivem došlo k útlumu českého křesťansko-sociálního hnutí.²⁹

Papež opakovaně odsoudil násilí jako prostředek k řešení mezinárodních konfliktů. Pius X. se marně snažil zabránit velkému vojenskému střetu³⁰ a říká se, že zemřel žalem nad vypuknutím světové války. Zesnul v roce 1914.³¹

²⁷ NOVAK, Michael. *Katolické sociální myšlení a liberální instituce*. Str. 159.

²⁸ GELMI, Josef. *Papežové: od svatého Petra po Jana Pavla II*. Str. 253.

²⁹ „Netečnost církevních elit k řešení nazrálých společenských problémů přispěla k tomu, že církev již před první světovou válkou postupně ztrácela vliv ve velké části sociálních vrstev, zvláště mezi dělnictvem, ve středních vrstvách a v intelektuálním prostředí.“

Srov. ŠEBEK, Jaroslav. *Papežové moderního věku: Vatikán od Pia IX. po Františka a jeho vztah k českým zemím*. Druhé, doplněné vydání. Řitka: Čas, 2015. 238 stran. Český čas; X. svazek. ISBN 978-80-7475-083-0. Str. 37 – 38.

³⁰ „Pius X. dal si také zavolat rakouského velvyslance u Svaté Stolice a řekl mu, že zapřísahá císaře, aby neposkvrňoval svých šedin krví celé Evropy. Když počaly boje, prosil rakouský velvyslanec o požehnání pro rakouské zbraně. Ale papež odpověděl: „Rekněte císaři, že nežehnám ani válce, ani tomu, kdo ji chtěl. Žehnám míru!“ A když velvyslanec prosil o požehnání alespoň pro osobu císařovu, odpověděl Pius X.: „Mohu jen prositi Boha, aby mu odpustil.““

FUCHS, Alfréd. *Novější papežská politika*. V Praze: Orbis, 1930. 318 s. Politická knihovna. Řada 1; kn. 22. Str. 97.

V nelehkých časech světové války se papežem stal Benedikt XV. (1914 - 1922, vlastní jméno Giacomo della Chiesa). Narodil se r. 1854 v Miláně ve šlechtické rodině. Vystudoval práva v Janově, poté se věnoval studiu teologie a dále se vzdělával v právech a diplomacii. Vysvěcen na kněze byl roku 1878, poté byl od r. 1887 osobním tajemníkem kardinála Rampoly (státní sekretář). Od r. 1907 byl arcibiskupem v Boloni, kardinálem v roce 1914. Benedikt XV. byl papežem politickým s diplomatickými schopnostmi. Od začátku pontifikátu se usilovně snažil ukončit válečný konflikt při zachování nestrannosti. Za neutralitu byl kritizován, ale papež věděl, že jinak by se Vatikán stal jen jednou ze stran ve vzájemném sporu.³² V nástupní encyklice *Ad beatissimi Apostolorum principis* (1914) označil za příčiny války nedostatek lásky, znevažování autorit a lačnost po majetku. Jeho mírové iniciativy byly odmítány včetně výzvy z r. 1917. Vystupoval proti používání bojových plynů. Po celou dobu války vedl humanitární a charitativní akce. Snažil se o propouštění a výměny zajatců, o vyhledávání pohřešovaných, o dodržování vánočního příměří, vyzýval k modlitbám za mír,³³ pořádal různé sbírky, poskytoval hmotnou pomoc nejvíce zbídačelým. Po válce Benedikt XV. udržoval dobré vztahy s jednotlivými státy.

Zmírnil tlak vůči odhalování modernistů. Reformoval misijní práci. Vydal nový Kodex kanonického práva. Zemřel v roce 1922.³⁴ „Svým moudrým, ale věčným přístupem povznesl Benedikt XV. prestiž Svaté Stolice i církve v celosvětovém měřítku.“³⁵

Pius XI. (1922 – 1939, vlastní jméno Achille Ratti) byl zvolen papežem 6. února 1922. Jeho pontifikát probíhal v době nástupu komunismu a fašismu. Bývá označován jako „bojovník proti totalitám“. Byl dobrým politikem, uzavřel řadu konkordátů a mezinárodních smluv, včetně Lateránských dohod, kterými Itálie uznala státní svrchovanost Vatikánu. Uzavřel konkordát i s nacistickým Německem – doufal, že zajistí alespoň omezenou svobodu vyznání německým křesťanům. Neúspěšně se pokoušel navázat kontakty se Sovětským svazem, kde byla církev (zvláště na Ukrajině) systematicky likvidována.

³¹ Srov. ŠEBEK, Jaroslav. *Papežové moderního věku: Vatikán od Pia IX. po Františka a jeho vztah k českým zemím*. Str. 27 – 35.

³² „Striktní dodržování neutrality umožnilo papežství vyjít z první i druhé světové války s upevněnou prestiží.“ GELMI, Josef. *Papežové: od svatého Petra po Jana Pavla II.* Str. 259.

³³ „Papežova slova zaznívala z kazatelen katolických chrámů jako jediná dovolená pacifistická propaganda. Rakouský stát nestíhal ovšem kněze za čtení papežského listu, ale jsou doklady, že byli stíháni čeští kněží, kteří si dovolili sebemenší výklad nebo parafrázi.“

Fuchs, Alfréd. *Novější papežská politika*. Str. 100.

³⁴ Srov. ŠEBEK, Jaroslav. *Papežové moderního věku: Vatikán od Pia IX. po Františka a jeho vztah k českým zemím*. Str. 39 – 45.

³⁵ GELMI, Josef. *Papežové: od svatého Petra po Jana Pavla II.* Str. 264.

Ve svých encyklikách kritizoval italského vůdce Mussoliniho, odsoudil německý nacionální socialismus, sovětský komunismus označil za agresivní, nelidský a pokrytecký. Pranýřoval pronásledování křesťanů ve Španělsku a Mexiku.

Věnoval se i sociálním problémům. Odmítal jak divoký kapitalismus, tak i marxismus.³⁶

V roce 1922 vydal encykliku o Katolické akci (*Ubi arcano*) a podařilo se mu aktivizovat duchovní i věřící laiky. Velmi se změnil pohled na úlohu laiků v církvi, dynamizoval se rozvoj teologického myšlení, zaváděly se nové formy pastorace a uplatňovaly se nové impulzy v sociální nauce katolické církve.³⁷

15. května 1931 k 40. výročí vydání *RN* vydal Pius XI. encykliku *QA* (*Čtyřicátého roku*). Encyklika *QA* nese podtitul *o uspořádání společnosti, obnově společenského řádu a jeho zdokonalení podle zásad evangelia*.³⁸ Český teolog a sociolog Bedřich Vašek neváhal označit encykliku jako *evangelium sociální záchrany*.³⁹

V úvodu papež připomněl encykliku *RN*, která odpovídala na sociální otázky v době rozmachu industrializace, kdy se lidé rozdělili do dvou skupin, v úzkou skupinu bohatých a v masu dělnictva, tísněnou hroznou chudobou. Lev XIII. se „nedoprošoval pomoci ani u liberalismu, ani u socialismu; vždyť liberalismus se ukázal naprosto neschopným řádně vyřešit sociální otázky a socialismus přicházel s lékem, který byl daleko horší než choroba sama“.⁴⁰ Lev XIII. čerpal ze zdravého rozumu a Božího zjevení a věděl, že řešení nelze najít bez pomoci náboženství a církve. Stanovil práva a povinnosti mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem, napsal, jaké jsou povinnosti státu a církve, jaká by měla být činnost odborových sdružení.

Pius XI. ocenil, že mnoho myšlenek z encykliky *RN* bylo uvedeno do praxe a ukázaly se životaschopnými.

Papež Pius XI. řekl, že hospodářská činnost nemůže a nesmí být odtržena od mravního řádu. Poslední cíl našeho snažení je Bůh a tomuto cíli by měla být podřízena veškerá lidská činnost.

³⁶ Srov. GELMI, Josef. *Papežové: od svatého Petra po Jana Pavla II.* Str. 264 – 272.

³⁷ Srov. ŠEBEK, Jaroslav. Encyklika *Quadragesimo anno*, její recepce a vliv na katolické prostředí v českých zemích ve třicátých letech. In: *Soudobé dějiny*. Str. 365.

³⁸ PIUS XI. *Quadragesimo anno*. In: *Sociální encykliky (1891-1991)*. Str. 57.

³⁹ „Takovým veledílem jest encyklika *Quadragesimo anno*. Uprostřed sociálních zmatků, jež jsou kolem nás, uprostřed nejistoty a spleti národohospodářských a sociálních teorií zvedá se tento velechrám a s klidem Božím – uprostřed dnešní sociální nervosity a strašných krisí – hlásá evangelium sociální záchrany.“

VAŠEK, Bedřich. Předmluva k I. vydání. In: PIUS XI. *Encyklika Pia XI.: Quadragesimo anno: O vybudování společenského řádu a jeho zdokonalení podle zásad evangelia*. III. vydání, opravené. V Olomouci: Dominikánská edice Krystal, 1947. 77-[II] s. Dominikánská edice Krystal. Str. 3.

⁴⁰ PIUS XI. *Quadragesimo anno*. In: *Sociální encykliky (1891-1991)*. Str. 65. Čl. 10.

Upřesnil chápání práva na soukromé vlastnictví. Vedle individuálního vlastnictví musí existovat i vlastnictví veřejné a sociální, jehož výši má spravedlivě regulovat stát, aby se nesklozovalo k extrémům sobeckého individualismu nebo naopak k bezduchému kolektivismu. Se soukromým majetkem má člověk nakládat v souladu s požadavky evangelia, majetek má užívat v souladu s mravními zásadami a lidé mají v rámci svých možností konat dobročinné skutky pomáhající jednotlivcům i obecnému blahu.

Dále napsal, že Lev XIII. správně tvrdil: „Kapitál nemůže být bez práce, ani práce bez kapitálu.“⁴¹ Kapitál si ale nárokoval pro sebe příliš velký podíl a dělníkům zůstávalo minimum a žili v trvalé bídě. Liberalismus s tímto stavem souhlasil a považoval jej za hospodářský zákon. To vyvolalo protireakci socialistických a komunistických hnutí, které propagovaly myšlenky, že naopak veškerý zisk má jít dělníkům a kapitál má mít jen nutný podíl pro zachování výroby či prosazovaly, že všechny výrobní prostředky mají být znárodněny.

Papež uznal, že dnes je v rozdělení majetku vážný nesoulad a rozdělování by mělo být děláno podle zásad sociální spravedlnosti a obecného blaha. Měly by být vytvořeny takové podmínky, aby se i chudí svou prací mohli domoci alespoň nějakého majetku, který by jim umožnil překonat existenční nejistotu a dal jim naději, že mohou něco odkázat svým potomkům. Papež varoval, že pokud se nepodaří uskutečnit tyto změny, hrozí nepokoje a revoluce. Sociálně spravedlivé je dle papeže to, co prospívá obecnému blahu, čili měřítkem sociální spravedlnosti je obecné blaho.⁴² Encyklika se věnovala i otázce spravedlivé mzdy, která měla být stanovována podle několika obecných měřítek. Mzda měla zajistit takovou životní úroveň, která zachovává lidskou důstojnost a přispívá k rozvoji mravních ctností.⁴³

Aby mohla nastat změna k lepšímu, je také zapotřebí nápravy mravů a dodržování principů subsidiarity.⁴⁴ Papež podporoval zakládání stavovských i odborových spolků, které povede k pokojné spolupráci mezi třídami. Encyklika navrhovala institucionální reformu založenou na stavovské bázi (vzájemném propojení a spolupráce všech členů společnosti),

⁴¹ PIUS XI. Quadragesimo anno. In: *Sociální encykliky (1891-1991)*. Str. 78. Čl. 53.

⁴² Srov. MARTINEK, Cyril. *Cesta k solidaritě*. 1. vyd. Svitavy: Trinitas, 1998. 336 s. Studie Teologické fakulty Jihočeské univerzity; sv. 5. Studium; sv. 110. ISBN 80-86036-07-3. Str. 225.

⁴³ Srov. ŠEBEK, Jaroslav. Encyklika Quadragesimo anno, její receptce a vliv na katolické prostředí v českých zemích ve třicátých letech. In: *Soudobé dějiny*. Str. 368.

⁴⁴ „Princip, podle kterého by ústřední správní orgány (úřady) měly vykonávat pouze ty úkoly, jež nelze provést na úrovni místní, bezprostřední, tj. přenesení rozhodování na co nejnižší, bezprostřední úroveň.“

ABZ.CZ. Pojem subsidiarita. In: *Slovník cizích slov*. 2005 – 2019. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/subsidiarita>>.

kteřá by vytvořila nové společenské uspořádaní žijící v míru bez prvků liberalismu i socialismu.⁴⁵

Papež také kritizoval individualistickou myšlenku, že volný trh bez jakékoli regulace vyřeší vše nejlépe. Praxe ukázala zhoubné následky. Nelze popírat morální a sociální stránku ekonomiky a v tomto směru je potřeba ji správně regulovat. Důsledkem neomezené hospodářské svobodné soutěže je nahromadění obrovského majetku a moci v rukou úzké skupiny lidí. „Svobodná soutěž ponechává naživu pouze ty životaschopnější; jinými slovy ty nejnásilnější a ty, kdo nejméně dbají hlasu svědomí.“⁴⁶ Vznikají konflikty v boji o ekonomickou moc a to i na úrovni státu i mezi státy, na místo volné soutěže tu máme hospodářskou diktaturu, ze snahy po zisku se stala bezuzdná chtivost po moci. Stát ztratil na vážnosti, stává se hračkou lidského sobectví, nesnaží se o obecné blaho. Lékem je vyvažování individuální a sociální stránky za pomoci křesťanské lásky, stát má regulovat volnou soutěž a udržovat ji v patřičných mezích. Veřejné instituce musí jednat ve shodě s obecným blahem a podle zásad sociální spravedlnosti.

Encyklika obsahovala jak antikapitalistické teze, tak i tvrdé zavrhnutí socialistických ideologií.⁴⁷

Dle papeže už komunismus v praxi předvedl nejostřejší třídní boj, zánik soukromého vlastnictví, jedná nelidsky, pronásleduje křesťany. Tváří v tvář této hrozbě je třeba změnit společenské poměry k dobrému a odvrátit nebezpečí zkázy. I umírněnější socialisté, zděšení praktikami komunismu, změkčili své požadavky a usilují o dialog, který povede k sociálnímu smíru, a jejich snahy se často shodují s křesťanskými sociálními zásadami. Jejich záporný postoj k Bohu a věčným pravdám však ukazuje naprostou odlišnost našeho směřování. I umírnění socialisté míří k falešné svobodě a ke ztrátě lidské důstojnosti.

Současné poměry sociálního a hospodářského života jsou pro lidi velkou překážkou v péči o to nejpotřebnější, o věčnou spásu. Lidé jsou pokoušeni a dávají přednost pomíjivým statkům před nepomíjejícími statky nebeskými. Pracovníci jsou nuceni k neustálému vypětí všech sil, podnikatelé zvyšují zisk jakýmkoli způsobem a to otupuje jejich svědomí, lidé jsou stále více odtrženi od mravního zákona a ochabuje jejich křesťanské citění. Tělesná práce, kterou Bůh určil k tělesnému i duševnímu blahu lidí, se v továrnách stává pramenem mravní zkázy.

⁴⁵ Srov. ŠEBEK, Jaroslav. Encyklika Quadragesimo anno, její recepce a vliv na katolické prostředí v českých zemích ve třicátých letech. In: *Soudobé dějiny*. Str. 369.

⁴⁶ PIUS XI. Quadragesimo anno. In: *Sociální encykliky (1891-1991)*. Str. 95. Čl. 107.

⁴⁷ Srov. ŠEBEK, Jaroslav. Encyklika Quadragesimo anno, její recepce a vliv na katolické prostředí v českých zemích ve třicátých letech. In: *Soudobé dějiny*. Str. 368.

Je potřeba obnovit hospodářství v křesťanském duchu. Bez sobectví a za použití lásky k upevnění míru mezi lidmi a pro vzájemnou pomoc a spolupráci. Duch evangelia povede každého, aby dle svých schopností, a s hrdostí napomáhal směřování k obecnému dobru. Je nesnadným úkolem křesťanů vést odvrácené duše zpět k Bohu. Je nutné, aby prvními a nejbližšími apoštoly dělníků byli zase dělníci, apoštoly průmyslu a obchodu také lidé z těchto oborů. Výchova těchto laiků, šířících evangelium, je úlohou kléru.

Encyklika *QA* je dokumentem, který hledal odpovědi na ožehavé sociální problémy doby a poskytl křesťanská řešení v protikladu k revolučním a násilným řešením. Text rozvedl zásady sociální nauky Lva XIII. a aktualizoval je pro změněné společenské podmínky.⁴⁸

Papež Pius XII. (1939 – 1958, vlastní jméno Eugenio Pacelli) se ujal funkce 2. března 1939 v opravdu těžké době. Volbou jména vyjádřil, že chce úzce navázat na svého předchůdce.

Narodil se v roce 1876 v Římě v právnícké rodině. Po studiích nastoupil na státní sekretariát. V r. 1917 se stal nunciem v Mnichově, později v Berlíně (1925). Jmenován kardinálem byl v r. 1929 a od následujícího roku byl státním sekretářem.

Většina papežových současníků zastávala názor, že dobře zvládl problémy spojené s druhou světovou válkou. Kritizován začal být až v 60. letech dvacátého století za mlčení při vyhlazování Židů. Papež byl informován o fašistických krutostech, obával se však, že protestem násilí nezastaví, ale naopak znásobí. Ve vánočním poselství r. 1942 mluvil o lidských právech a vzpomněl „na statisíce lidí vydaných napospas pomalé či rychlé smrti bez vlastní viny, dílem pouze kvůli své národnosti nebo rase“. Stejná slova opakoval i v r. 1943. Pro záchranu Židů více působil skrytě. V letech 1943 a 1944, kdy se Řím ocitl v područí nacistů, nařídil církevním institucím ukrýt ohrožené Židy. Jen touto akcí zachránil několik desítek tisíc lidí. Celkové odhady zachráněných skrytou papežskou strategií se uvádějí ve výši až 700 000.⁴⁹

Papež velmi usiloval o zachování míru, formuloval mírovou teorii, vyvíjel mírové aktivity, ještě koncem srpna 1939 zaslal velmocenským státům poselství se žádostí o zachování míru. V době války pomáhal co nejvíce strádajícím lidem bez ohledu na národní nebo náboženskou příslušnost.⁵⁰

⁴⁸ Srov. ŠEBEK, Jaroslav. Encyklika *Quadragesimo anno*, její recepce a vliv na katolické prostředí v českých zemích ve třicátých letech. In: *Soudobé dějiny*. Str. 365 - 366.

⁴⁹ Srov. PUTNA, Martin C. a BEDŘICH, Martin, ed. *Česká katolická literatura v kontextech: 1918-1945*. Vyd. 1. Praha: Torst, 2010. 1390 s. ISBN 978-80-7215-391-6. Str. 26.

⁵⁰ Srov. GELMI, Josef. *Papežové: od svatého Petra po Jana Pavla II.* Str. 272 – 281.

Pius XII. sice nevydal žádnou sociální encykliku, ale vyjadřoval se k sociálním problémům doby. Domníval se, že encykliky *RN* a *QA* obsahují vše podstatné. Svým působením dále sociální nauku rozvíjel, prohluboval a konkretizoval. Volil zejména formu rozhlasových poselství. Formuloval etické a sociální principy, které měly oživit válkou zničené hospodářství. Vyslovoval se k všeobecnému určení statků, k právům a povinnostem zaměstnavatelů a dělníků, k funkcím státu, k mezinárodní spolupráci a k mnoha dalším. Pius XI. byl označován jako architekt sociálního učení církve a Pius XII. jako stavitel sociální nauky, který pracoval na staveništi a v terénu.⁵¹

1.3 Snahy českého duchovenstva o řešení sociální otázky

Závěrem ještě krátce popíšeme situaci v oblasti aplikace sociální nauky v daném období v českých zemích. Václav Medek tvrdil, že nejvyšší představitelé české katolické církve přijali encykliku *RN* i sociální nauku církve vlažně a nevyvinuli žádnou aktivitu k rozšíření nauky, protože byli přesvědčeni, že politické a sociální otázky nespádají do kompetence duchovních. Kladli důraz pouze na charitativní činnost, která měla zmírnit největší sociální problémy. Dále napsal, že ani rozvíjející se katolické sociální hnutí nenašlo u biskupů velkou podporu.⁵² Se slovy Václava Medka se nedá bez výhrad souhlasit, jak ukážeme v dalším textu a to nejen proto, že Medek byl jako člen (i předseda) ovlivněn hnutím *Pacem in terris*. Naopak můžeme přitakat jeho výroku, že *RN* vzbudilo velkou odezvu v nižším kléru.⁵³ Velmi podobný názor o postojích episkopátu a řadových kněží nacházíme v listě k sociálním otázkám *Pokoj a dobro* (r. 2000): „Sociální citění nižšího duchovenstva kontrastovalo s přezíravým postojem velké části hierarchie namnoze privilegovaného rakouského původu.“⁵⁴ Kritika v listu *Pokoj a dobro* je nekompromisní: „Skutečnost, že církev ztratily dělnickou třídu, nazval Pius XI. skandálem 19. století. Je nutné se zármutkem konstatovat, že pro naše země platí toto tvrzení ještě více než jinde.“⁵⁵

První pokusy aplikovat rodící se moderní sociální nauku u nás můžeme vysledovat již u Bernarda Bolzana⁵⁶ a jeho žáků, kteří se kolem roku 1836 snažili řešit tehdejší sociální

⁵¹ Srov. MARTINEK, Cyril. *Cesta k solidaritě*. Str. 75 – 78.

⁵² Srov. MEDEK, Václav. *Cesta české a moravské církve staletími*. Praha: Česká katolická charita, 1982. 375 s. Str. 319 – 323.

⁵³ Srov. tamtéž. Str. 319.

⁵⁴ *Pokoj a dobro: list k sociálním otázkám v České republice k veřejné diskusi*. Praha: Česká biskupská konference, 2000. 63 s. ISBN 80-238-7089-0. Str. 16.

⁵⁵ Tamtéž. Str. 16.

⁵⁶ Bernard Bolzano (1781 Praha – 1848 Praha) byl český katolický kněz, osobnost národního obrození, filozof, matematik, pedagog a spisovatel.

Srov. VLASÁKOVÁ, Marta. Životaběh B. Bolzana. In: TRLIFAJOVÁ, Kateřina, ed. *Osamělý myslitel Bernard Bolzano*. Vyd. 1. Praha: Filosofia, 2006. 226 s. ISBN 80-7007-226-1. Str. 11 – 26.

konflikty.⁵⁷ Roku 1852 zakládá Adolf Kolping v Praze *Jednotu katolických tovaryšů*. Na Moravě působily sušilovské družiny.

Velkou aktivitu vyvíjeli osobnosti typu Vincence Zahradníka, Františka Sušila, Jana Valeriána Jirsíka, Antonína Podlahy, Josefa Tumpacha, Matěje Procházky, Josefa Pospíšila, Roberta Neuschla a mnoho dalších až po Bedřicha Vaška či Antonína Pimperu.

Zajímavé dobové svědectví přinesl Tomáš Jiroušek, který napsal, že v sedmdesátých letech, kdy se sociální demokraté organizovali ve spolcích a národní liberálové vydávali texty, ve kterých znevažovali vše, co církve dosud vykonala pro národ, vrhli se katolíci na pole dobročinnosti, kde nikdo jiný činnost nevyvíjel. Jedna část katolických kněží zakládala vzdělávací katolické jednoty a druhá se věnovala charitě (autor měl na mysli především spolky sv. Vincence z Pauly). Jiroušek k tomuto dění dodal, že katolické kněžstvo chápalo, že všudypřítomná chudoba spojená se sociální otázkou vyžaduje praktická řešení, naproti tomu liberální a sociálně-demokratická uskupení se věnovaly jen sami sobě a útokům na ostatní, „bída lidu pro ně byla ničím“.⁵⁸

V r. 1874 vznikl v Praze první katolický dělnický časopis *Dělnické noviny*. Od roku 1876 začíná v Čechách činnost družin spolku sv. Vincence z Pauly (podpora chudých rodin, osvěta a zakládání knihoven, chudinské kuchyně, pražské Vincentinum, ...). V roce 1885 vydává benediktin Placid Mathon časopis *Dělník*. Po roce 1890 se zakládají křesťansko-sociální jednoty, jednoty sv. Josefa, jednoty katolických mužů a podobně. V roce 1891 začínají bohoslovci zakládat sociologické kroužky a v r. 1906 je otevřena katedra sociologie v brněnském semináři. Od roku 1891 se začaly organizovat katolické politické strany, ve kterých se postupně představila řada osobností jako František Ladislav Rieger, Antonín Cyril Stojan, Mořic Hruban či Jan Šrámek.

Od roku 1899 se konaly sociálně-křesťanské sjezdy na Velehradě a v Brně. V roce 1902 bylo založeno všeodborové křesťansko-sociální sdružení. Antonín Soldát je od roku 1902 zástupcem Svatého stolce pro křesťanskou sociologii. Soldátova učebnice sociologie *Nástin*⁵⁹ byla více než srovnatelná s Masarykovou *Otázkou sociální*.⁶⁰ V průběhu let byly podporovány vzdělávací, odborové, družstevní spolky, organizace mládeže i žen, rozšiřuje se síť dobročinných zařízení.

⁵⁷ Srov. MARTINEK, Cyril. *Cesta k solidaritě*. Str. 64.

⁵⁸ JIROUŠEK, Tomáš Josef. *Dějiny sociálního hnutí v zemích koruny České od roku 1840-1900. Díl 1, Od roku 1840 do roku 1885*. V Praze: Družstvo Vlasť, 1900. 83 s. Str. 65.

⁵⁹ SOLDÁT, Alois. *Nástin základův a všeobecných zásad společensko-hospodářských: Příspěvek katol. mravouky k řešení otázky sociální*. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1913. xiv, 550 s.

⁶⁰ Srov. BAHOUNEK, Jiří. *Sociální učení církve*. Str. 39.

Vyhlášení samostatného státu bylo pro české katolíky významným okamžikem. Na jedné straně příležitosti k duchovnímu i církevnímu rozvoji a na straně druhé silné protikatolické nálady⁶¹ vedoucí k další sekularizaci však vyvolávaly ambivalentní pocity. Přesto nastal velký rozmach katolických aktivit i politického katolicismu, prudce se rozvíjela česká křesťanská sociologie a další studium i praktikování sociální nauky. Velkou vzpruhou byly například úspěšné oslavy svatováclavského milénia (1929), které ukazovaly na smířlivější pohled společnosti na katolickou církev. Stouplo sebevědomí v prosazování katolických zájmů. Encyklika *QA* vzbudila četný zájem, motivovaný i dopady hospodářské krize.⁶²

Po vítězství Sudetoněmecké strany ve volbách (1935) se hlavním tématem katolické politiky stává obrana národní samostatnosti. Přišla válka a potom vše zastavil komunistický převrat.

Situace české katolické církve nebyla po založení republiky nikdy jednoduchá. Nebudeme zde vypočítávat všechny komplikace, jejichž viditelným počátkem bylo stržení mariánského sloupu na Staroměstském náměstí. Ilustrujme si složité poměry pouze na svatováclavské symbolice. Svatý Václav při oslavách milénia znovu spojil národ, potom proběhl pokus o duchovní obrodu ve „svatováclavském státě“ za druhé republiky, následovalo úspěšné zneužití patrona české země nacisty a kolaboranty, dále zneužití po válce komunisty v argumentaci proti církvi.⁶³

Dostáváme se k otázce, jaký byl postoj vedení české církve k sociální nauce? Odpověď není zdaleka jednoduchá, neboť v době rakousko-uherské monarchie byly vysoké církevní úřady převážně obsazovány příslušníky německého a rakouského národa nebo duchovními z řad nečeské šlechty. Snahy českých duchovních o řešení sociálních otázek se často spojily s národnostními otázkami a vyvolávaly tak nepochopení ze strany rakouských církevních hodnostářů. Po vzniku Československa vedení církve muselo řešit složitou situaci i následné štěpení české církve, obranu proti postupující sekularizaci.

Rozhodli jsme se nahlédnout do biskupských pastýřských listů české církve respektive i jiných biskupských textů.

⁶¹ „Přes všechny spory, nevraživost a problémy je třeba zdůraznit, že Svatý stolec byl mezi prvními, kteří uznali Československou republiku, a vídeňský nuncius jako jeden z prvních diplomatů pozdravil československého vyslance ve Vídni na přímý pokyn papeže Benedikta XV.“

ŠEBEK, Jaroslav. *Papežové moderního věku*. Str. 46.

⁶² „Odborné diskuse a konkrétní recepce encykliky *Quadragesimo anno*, které se nevyhnuly ani prvorepublikovému Československu, zřetelně ukazovaly renesanci katolického myšlení také v sociální oblasti.“

Srov. ŠEBEK, Jaroslav. *Papežové moderního věku*. Str. 383.

⁶³ Srov. PUTNA, Martin C. a BEDŘICH, Martin, ed. *Česká katolická literatura v kontextech: 1918-1945*. Str. 320 – 345.

Zmínit můžeme například **projev pražského arcibiskupa Schrenka** z roku 1848. Arcibiskup přivítal demokratizaci poměrů a vyzval k uvážlivému nakládání se získanými právy. Větší svoboda s sebou nese větší odpovědnost. Taktéž zdůraznil nutnost dodržovat zákony a uznávat autority. Pobídl k vzájemné toleranci Čechů a Němců.⁶⁴

Další je nástupní **projev českobudějovického biskupa Jirsíka** (1851), kde v každé větě zaznívá hluboké Jirsíkovo lidství, jeho velká láska k Bohu a k lidem. Biskup vyzýval mimo jiné k vzájemné svornosti a lásce, kritizoval nezájem mnohých bohatých o potřeby chudých, podnikatele, kteří vykořisťují dělníky a mají jen vidinu vyššího zisku a nechtějí ani sváteční dobu. Přisoudil vinu i některým chudým pro jejich nedbalý vztah k práci, pro utrácení peněz za rozkoše a neřesti na úkor své rodiny. Prohlásil, že je biskupem Čechů i Němců a jelikož Bůh nerozlišuje mezi Čechem a Němcem, neměli bychom to dělat ani my a žít spolu navzájem v pokoji. Národnostní sváry nevedou k ničemu dobrému. Podle Jirsíka je správné milovat svůj národ, ale je nutné také respektovat národy ostatní.

Stát má být velká rodina, společnost lidí, která se vzájemně ochraňuje, řídí se stejnými zákony, poslouchá vládu a spolupracuje na vyšším obecném dobru.

Biskup se vyjádřil k soukromému vlastnictví, které je přirozeným právem člověka a odsoudil snahy o jeho stejnoměrné dělení nebo zrušení. Ale člověk má také odpovědnost, jak se svým majetkem naloží a účel vynaložení by měl směřovat k vyššímu obecnému dobru.⁶⁵

Programový projev arcibiskupa Františka Kordače před říšskými volbami (1911) nejprve představil programové cíle a rozdíly mezi křesťansko-sociální stranou a ostatními stranami. Přitom rozlišil dva druhy socialismu: revoluční socialismus a křesťanský socialismus. Při rozboru činnosti politických stran zajímavě parafrázoval Feuerbacha, kdy nejprve zdůraznil, že moderní strany mají náboženství bez Boha, etiku bez náboženství, politiku a právo bez etiky, Boha nahradil člověk. Tím se mění lidstvo nejprve z teologů v antropology a posléze v pouhé zoology, kdy člověk je chápán jen jako dokonalejší zvíře a následkem je, že „silnější zvířata pohlcují slabší, radikálnější strany pohlcují mírnější, hmota potlačuje ducha“.

Materialistický a individualistický liberalismus pod příslibem svobody vzal lidem nejdříve Boha a potom i chleba. Následovala reakce a vznikl materialistický, kolektivistický a revoluční socialismus.

⁶⁴ Srov. JOSEF, František : Alojs Josef, ... kníže arcibiskup pražský a t. d. pozdravuje všech věřících, ..., *ČKD, 1848/1*, str. 10-21.

⁶⁵ Srov. VALERIAN, Jan: Jan Valerian z Božího milosrdenství a z milosti apoštolské stolice biskup Česko-Budějovický, ..., *ČKD, 1852/1*, str. 3-24.

Arcibiskup vysvětlil, že křesťanští socialisté se snaží o účinnou a poklidnou sociální reformu a chtějí odvrátit hrozbu sociálního převratu.

Dále kupříkladu uvedl, co vše křesťanští socialisté pro ochranu dělníků konkrétně dosáhli nebo chtějí prosadit: ochranné zákony života a zdraví dělníka, sociální pojištění, nemocenské, úrazové a starobní pojištění a pojištění proti nezaměstnanosti.⁶⁶

V podobném duchu psal arcibiskup i v **otevřeném listu českému duchovenstvu a přátelům hnutí katolického lidu v Čechách** (1912)⁶⁷ a v **projevu na sjezdu křesťansko-sociální strany** (1912).⁶⁸

Společný **pastýřský list o poměrech náboženských** (1921) byl reakcí biskupů na encykliku Benedikta XV. *Pacem Dei munus* (1920). Vyzvali spolu s papežem k řešení sociálních otázek v poválečné situaci. Za velké zlo ve společnosti označili chtivost peněz, marnotratnost, život v okázalém přepychu, nechuť k práci, požitkářství, všeobecný pokles mravů a ztrátu víry. Utrpení války lidi nespojilo, panuje vzájemná nenávisť mezi třídami i mezi národy. Silní potlačují slabé. O míru se sice mluví, ale současně probíhá zbrojení a přípravy na války příští.

Biskupové souhlasili s papežem a odsoudili socialismus, rozebrali jeho mylné cíle a varovali před následky. Popsali také, jak by se měl chovat a vystupovat katolický politik a vybídli k obraně křesťanských hodnot.⁶⁹

Pastýřský list královéhradeckého biskupa Karla Kašpara (1931) *Moderní lidské společnosti a léky k její záchraně* na začátku popsal hospodářskou krizi a nemožnost společnosti najít lék na sociální otázky. Hospodářská krize je spojená s krizí mravní, a ta je vlastně pramenem všech problémů a podle biskupa „člověk zapomněl na svůj cíl“, zavrhl Boha a ztratil víru. Lidé používají různé náhražky a podléhají lákadlům a neřestem. Výsledkem jsou rozvrácené rodiny, ostrý třídní boj, všeobecná nespokojenost a hrozící převrat, který u nás nastolí stejné poměry jako v Rusku.⁷⁰ Biskup napsal, že jedině návrat ke

⁶⁶ Srov. MAREK, Pavel. *Arcibiskup pražský prof. dr. František Kordač: nástin života a díla apologety, pedagoga a politika*. 1. vyd. Olomouc: Vydala Katedra politologie a evropských studií FF UP v Olomouci v nakl. Moneta-FM v Olomouci, 2005. 638 s. ISBN 80-86731-01-4. Str. 285 - 297.

⁶⁷ Srov. MAREK, Pavel. *Arcibiskup pražský prof. dr. František Kordač: nástin života a díla apologety, pedagoga a politika*. Str. 297 – 300.

⁶⁸ Srov. tamtéž. Str. 300 – 301.

⁶⁹ Srov. FORMÁNEK, Jakub, ed. a ŠMÍD, Marek, ed. *Pastýřské listy 1918-1945*. V Praze: pro Arcibiskupství pražské vydalo Karmelitánské nakladatelství, 2017. 479 stran. ISBN 978-80-7195-902-1. Str. 85 – 102.

⁷⁰ „Což tedy je dnešní společnost odsouzena k vykrvácení? Není žádného léku k jejímu ozdravení? Mají u nás nastati zoufalé poměry, které skosily miliony národa ruského v předčasný hrob?“

KAŠPAR, Karel. *Choroby moderní lidské společnosti a léky k její záchraně*. V Hradci Králové: Tiskové družstvo, 1931. 29, [I] s. Časové úvahy; sv. 322. Str. 13.

křesťanským hodnotám může společnost uzdravit a podrobný návod už před 40 lety přinesla encyklika *RN*. V závěru biskup dodával naději věřícím a vyzval je k aktivitě.⁷¹

List arcibiskupa Kordače z r. 1931 o socialismu a komunismu odmítl obě ideologie, kritizoval také existenci prudkých sociálních rozdílů ve společnosti. Lidstvo označil jako nemocné, jako světového pacienta se smrtelnou chorobou, který odmítá nabízený lék od katolické církve. V souvislosti s postupující sekularizací a s dalším prosazováním se socialismu a komunismu předpověděl celosvětovou pohromu.⁷² „Katastrofa lidstva bude trestem pro viníky a očistou pro zmoudřelé potomky.“⁷³

Pastýřský list Františka Kordače o sociální otázce (1931) připomněl encykliku *RN* jako správné rozluštění dělnické otázky a načrtl její obsah. Nacházíme zde nejen kritiku socialismu, ale i kapitalismu: „Naše parlamenty tvoří namnoze jen demokratickou fasádu, aby kryla absolutistickou vládu několika jednotlivých velkopeněžníků. Tisk velkokapitálu zavírá důvěřivému lidu oči, aby falešnému veřejnému mínění slepě věřil.“⁷⁴

Společný **pastýřský list ve prospěch trpících a nezaměstnaných** (1932) se zabýval dopady hospodářské krize. S velkou empatií popsal těžké životní podmínky chudých. Pochválil stát, který vyvinul velké úsilí ke zmírnění strádání, ale současně biskupové zdůraznili, že jen tato aktivita zdaleka nestačí. Důrazně vyzvali duchovní a všechny katolíky k horlivé činnosti, ke službě křesťanské lásky, která potlačí hlad a bídu.⁷⁵

Pastýřský list Karla Kašpara o pomocné akci strádajícím (1935) nejprve ocenil proběhlé aktivity ke zdolání bídy a znovu s významným apelem vyzval všechny věřící k závažnému úsilí na poli charity.⁷⁶ Text se věnoval s velkou účastí a bolestí podrobnému popisu žité chudoby.⁷⁷

Společný pastýřský list o katolickém sjezdu v Praze (1935) se zabíral chystaným kongresem. Popsal také stav společnosti jako „chorobu rozumu, chorobu vůle a tmu v duši“.⁷⁸ Odsoudil společenské jevy jako mamonařství, požívačnost, cynismus, neúčast

⁷¹ Srov. KAŠPAR, Karel. *Choroby moderní lidské společnosti a léky k její záchraně*. Str. 29 – 30.

⁷² Srov. FORMÁNEK, Jakub, ed. a ŠMÍD, Marek, ed. *Pastýřské listy 1918-1945*. Str. 253 – 256.

⁷³ Tamtéž. Str. 256.

⁷⁴ MAREK, Pavel. *Arcibiskup pražský prof. dr. František Kordač: nástin života a díla apologety, pedagoga a politika*. Str. 485.

⁷⁵ Srov. FORMÁNEK, Jakub, ed. a ŠMÍD, Marek, ed. *Pastýřské listy 1918-1945*. Str. 263 – 265.

⁷⁶ Pražský arcibiskup se obracel s prosbou o pomoc na duchovní, na katolické organizace, na věřící a dokonce i na děti: „A vy, mé dobré dítky, poproste rodiče, abyste směly pozvati občas k jídlu některého ze svých chudých spolužáků, anebo abyste směly vzíti do školy o kousek chleba více pro toho, jenž ho nemá.“ Tamtéž. Str. 308.

⁷⁷ Srov. tamtéž. Str. 305 – 309.

⁷⁸ „Rcete, drazí v Kristu, proč lidská společnost se bortí? Proč se uvolňují její svazky? Proč jsou si lidé a celé státy navzájem nepřáteli? Poněvadž duše jednotlivců jsou rozežrány hříchy sobectví, chamtivosti, nepoctivosti, smyslnosti.“

Tamtéž. Str. 327.

s chudými, manželskou nevěru, špatný stav rodiny, nezaměstnanost, hromadění majetku na straně jedné a bídu a hlad na straně druhé, rostoucí třídní boj. Biskupové varovali před strašnými sociálními otřesy. Citovali encykliku *QA*, především, že jen návrat ke Kristu může lidi zachránit.⁷⁹

Společný **pastýřský list o nebezpečí komunismu** (1936) ve shodě s papežem razantně zavrhl komunistickou ideologii, jejíž devastující účinky se už promítly ve Španělsku, Rusku a Mexiku. Uvedl, že komunistický ateismus tvrdě potlačuje náboženství. Kritice podrobil také mamon liberalismu, který vidí jen zisk a nevidí člověka.

V tomto listě se setkáváme i s velkými výhradami vůči světské dobročinnosti, kde prý režijní náklady pomáhajících organizací dosahují poloviny příjmů (někdy až 75 %).

Biskupové vyzdvihli sociální encykliky *RN* a *QA*. Navrhli opatření ke zlepšení života společnosti. Zavázali věřící k dalšímu zvýšení úsilí na poli křesťanské charity, pobídli ke vzdělávání katolíků v oblasti sociální nauky v každé farnosti⁸⁰ a k usilovné práci na obnově společenského řádu. List také pochválil už vyvinutou činnost v sociálním vzdělávání.⁸¹

Episkopát české církve znovu předestřel blízké nebezpečí světové katastrofy a zdůraznil nutnost návratu člověka k Bohu.⁸²

Pastýřský list kardinála Kašpara (1937) nejprve vylíčil úpadkovou politicko-náboženskou situaci v Evropě.⁸³ Popsal nepřátelský boj proti náboženství, vzrůstající třídní nenávisť, vraždění a věznění zástupců věřících v Rusku,⁸⁴ těžký úděl nezaměstnaných a chudých.

Apeloval na věřící, aby důsledně žili správným křesťanským životem a stali se tak vzorem pro ostatní.⁸⁵

Pastýřský list kardinála Kašpara k říjnovým událostem (1938) reagoval na Mnichovskou dohodu, na odstoupení našeho pohraničí německým nacistům. Karel Kašpar

⁷⁹ Srov. FORMÁNEK, Jakub, ed. a ŠMÍD, Marek, ed. *Pastýřské listy 1918-1945*. Str. 322 – 330.

⁸⁰ „V kursech těch necht' přednášejí sociální odborníci o katolických mravoučných a sociálních pravdách, se zvláštním zřetelem na nynější doby.“

Tamtéž. Str. 365.

⁸¹ „Dovedlo-li například Sdružení katolické mládeže v krátké době zřídít v Čechách 60 studijních sociálních kroužků, proč by nebylo možné uskutečnit i to, co sv. Otec důtklivě připomíná o sociálních kurzech?“

Tamtéž. Str. 365.

⁸² Srov. tamtéž. Str. 360 – 368.

⁸³ „Žijeme v dobách neklidných. Nikdo neví, co přinese zítřek. Evropa se podobá sopce, ze které šlehá plamen brzy zde, brzy jinde. Lidé příliš brzy zapomenují hrůz světové války!“

Tamtéž. Str. 375.

⁸⁴ „Hrůza pomyslet na krvavou žeň toho, jež nazývá sv. Jan „vrahem od počátku, lhářem a otcem lži“, tj. ďábla (*J* 8, 44).“

Tamtéž. Str. 376.

⁸⁵ Srov. tamtéž. Str. 375 – 381.

těžce prožíval tuto situaci⁸⁶ a přirovnal ji k Jobovým ranám, které dopadly na náš národ za mnoho předchozích provinění proti Bohu a církvi. Připomněl mírový projev papeže Pia XI. (29. 9. 1938), který výměnou za mír nabídl svůj život. Pražský arcibiskup doufal v lepší budoucnost a viděl ji v duchovní obrodě státu a v návratu ke křesťanským hodnotám.⁸⁷

Můžeme konstatovat, že pastýřských listů české katolické církve týkajících se sociálních otázek sice není závratné množství⁸⁸ a jejich počet se zvýšil až po roce 1918, ale zároveň z výše uvedených textů jasně vyplývá, že vedení české církve jednalo ve shodě s encyklikami *RN* a *QA*, projevovalo velkou účast s chudými, vyzývalo k široké katolické aktivitě na sociálním poli a tuto činnost schvalovalo.

⁸⁶ „Přiznávám se vám, že pod tíhou událostí, abych užil slov truchlicího proroka, „sklopil jsem tvář svou a mlčel jsem“ (*Dan* 10, 15). Vázlo-li mi slovo na rtech, tím více z hloubi jsem volal k Pánu Bohu o slitování, ochranu a pomoc pro náš těžce zkoušený národ.“
Tamtéž. Str. 394.

⁸⁷ Srov. FORMÁNEK, Jakub, ed. a ŠMÍD, Marek, ed. *Pastýřské listy 1918-1945*. Str. 394 – 399.

⁸⁸ Zdůrazňujeme, že zde uvedený výčet pastýřských listů není kompletní, je pouze reprezentativní.

2 Sociální problematika v *Časopise katolického duchovenstva*

Tato kapitola se věnuje sociální problematice obsažené v *Časopise katolického duchovenstva* (*ČKD*), který vycházel v letech 1828 až 1949. Touto oblastí jsme se podrobně zabývali v diplomové práci *Sociální a politická problematika v Časopise katolického duchovenstva* a text kapitoly z této práce vychází. Na začátku si připomeneme historii časopisu a dále přineseme jednotlivé relevantní texty.

V dílčím závěru zhodnotíme získané poznatky.

2.1 *Časopis katolického duchovenstva*

Časopis katolického duchovenstva byl profesním periodikem pro české duchovní s vysokoškolským vzděláním.⁸⁹ Vycházel od roku 1828 až do roku 1852 pod názvem *Časopis pro katolické duchovenstvo*. Potom byl vydáván znovu od roku 1860 již pod názvem *Časopis katolického duchovenstva*. Vydávání bylo zastaveno v roce 1949 komunistickým režimem. Ročně bylo tištěno v průběhu trvání časopisu 4 až 10 čísel. Předplatitelé se pohybovali v počtu 500 až 1300.

Po celou dobu se na vydávání podílely významné české osobnosti a to jako redaktoři, přispěvatelé i odběratelé. Najdeme mezi jimi V. Zahradníka, J. Tumpacha, J. V. Jirsíka, A. Podlahu, J. Hejčla a mnohé další.⁹⁰ Například Antonín Skočdopole přispíval do časopisu takřka padesát let.⁹¹ Tito lidé se významně podíleli na národním obrození, na vytváření české kultury, na kultivaci českého jazyka a odvedli nesmírnou teologickou i pastorační práci.

Karel Vinařický,⁹² jeden z hlavních strůjců podílejících se na vzniku časopisu, napsal, že předním důvodem vydávání bylo vzbudit v českém duchovenstvu lásku k mateřskému jazyku.⁹³ Český kněz, aby dosáhl požadovaného vzdělání, absolvoval studia používaje pouze latinu a němčinu. Český jazyk se mu vytrácel. Pokud chtěl však kněz řádně vykonávat své povolání, musel oslovovat věřící v jejich rodném jazyce a také česky

⁸⁹ Srov. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Různé podoby české trinitární teologie a pneumatologie 1800-2010: tvářnosti české katolické trojiční teologie a pneumatologie 1800-1989: komentovaná bibliografie 1800-2010*. 1. vyd. [Brno]: L. Marek, ©2011. 544 s. ISBN 978-80-87127-37-7. Str. 493.

⁹⁰ Srov. ČIHÁK, Dr.: Jubilejní stý ročník Časopisu katolického duchovenstva, *ČKD*, 1934/1, str. 1-4.

⁹¹ Srov. PODLAHA, Dr. Ant.: Po osmdesáti letech ..., *ČKD*, 1909/3, str. 229-232. Str. 231.

⁹² Karel Alois Vinařický (1803 – 1869) byl katolický kněz, vlastenec, spisovatel, básník a překladatel. Významná osobnost národního obrození, obránce a propagátor českého jazyka.

Srov. ŠAFRÁNEK, Jan: Karel Alois Vinařický, *ČKD*, 1922/3+4, str. 77-85.

⁹³ „Jos. Jungmann měl veliké účastenství při počátcích našeho Časopisu; ve svých zápiskách poznamenal sobě: „Počal vycházeti časopis theologický, jehož první svazek mně co do správnosti jazyka svěřen byl, a k němuž jsem i předmluvu vyhotovil“. Při korekturách pomáhal mu opět Vinařický.“

PODLAHA, Dr. Ant.: Po osmdesáti letech..., *ČKD*, 1909/1. Str. 5.

komunikovat, aby svým ovečkám lépe porozuměl. Dalším důvodem bylo vědecké vzdělávání kléru.

Prvními redaktory byli Mikuláš Tomek, Vojtěch Procházka a Ignác Mráz a časopisu se od počátku velmi věnovali Karel Vinařický a Vincenc Zahradník.⁹⁴ V letech 1831 a 1832 vedl redakci Václav Vilém Václavíček. Dalším redaktorem byl Václav Pešina (1833 – 1847). Štafetu převzal Jan Valerián Jirsík (1848 – 1851). Do roku 1852 byli v redakci František Havránek a Eduard Tersch. Na konci roku 1852 klesl počet odběratelů časopisu na 500 a navíc vládní cenzura požadovala od vydavatelů vysokou kauci. Časopis přestal vycházet.

Znovu vyšel časopis r. 1860 pod vedením redaktora Karla Vinařického.⁹⁵ Po něm se stal redaktorem Klement Borový (1869 – 1897). V letech 1876 až 1920 byl časopis orgánem vědeckého odboru Křesťanské akademie v Praze. Po smrti Klementa Borového převzali redakci František Krásl, František Kryštůfek a Josef Tumpach. Roku 1905 nastupuje do redakce Antonín Podlaha, který po smrti Krásla, Kryštůfka a Tumpacha vedl časopis od roku 1917 sám, „v nejhorší době válečné s velikými obětmi finančními“.⁹⁶

V roce 1921 přicházejí do redakce František Stejskal a Josef Čihák. V tomto roce se také časopis stává orgánem české bohoslovecké fakulty a Společnosti sv. Cyrila a Metoděje v Praze. V roce 1923 je časopis vyhlášen orgánem Klubu duchovenstva Československé strany lidové, začíná vycházet příloha *Sursum* a redaktorem této přílohy se stává Josef Hronek. Roku 1925 se *Časopis katolického duchovenstva* stal také orgánem Akademie sv. Tomáše Akvinského. Od roku 1925 je opět Antonín Podlaha jediným redaktorem. Do redakce se v roce 1930 vrací Josef Čihák a nastupuje Josef Vajs. Když zemřel Antonín Podlaha (1932), stává se vedoucím redaktorem Josef Čihák a přichází Karel Kadlec. Aby mohl být časopis zdokonalen po obsahové stránce a stal se celorepublikovým spojovatelem všech vědeckých teologických pracovníků, získává časopis v roce 1933 silnou redakční podporu, přicházejí pánové Cibulka, Dvorník, Hejčl, Funczik a Perlík.⁹⁷

Josef Čihák je v redakci do roku 1944 a posledním redaktorem v období 1945 až 1949 je Karel Kadlec.

„Jest nesporno, že *Časopis katolického duchovenstva* jest z nejstarších českých časopisů vůbec, že jest jediným důstojným representantem časopiseckým theologické vědy v českém

⁹⁴ „Vzorem trpělivého přispěvatele byl Zahradník; pišeť dne 31. ledna 1832: „Z mých zaslaných prací a recenzí již tuším devět kusů bylo zavrženo. To se jistě žádnému přispívateli nestalo, mne to ale od dalšího přispívání nic neodstrašilo.“

PODLAHA, Dr. Ant.: Po osmdesáti letech ..., *ČKD*, 1909/2. Str. 156.

⁹⁵ Srov. BOROVIČ, Dr. Kl.: Před čtyřiceti lety., *ČKD*, 1868/2, str. 81-95.

⁹⁶ ČIHÁK, Dr.: Jubilejní stý ročník Časopisu katolického duchovenstva, *ČKD*, 1934/1. Str. 2.

⁹⁷ Srov. ČIHÁK, Dr.: Jubilejní stý ročník Časopisu katolického duchovenstva, *ČKD*, 1934/1. Str. 1 - 4.

národě, že zásluhy jeho o vybudování české theologické literatury a o vzdělání katolického duchovenstva v naší vlasti jsou nesmírné a nehynoucí.⁹⁸

2.2 Články v ČKD týkající se sociální problematiky (1828 - 1949)

Podkapitola představuje všechny významnější články se sociální tematikou obsažené v ČKD. Mapujeme texty celého období vydávání časopisu. Jako určité mezníky vnímáme vznik časopisu (1828), vydání první sociální encykliky *Rerum novarum* (1891), první světovou válku (1914 – 1918), ruskou revoluci (1917), vznik našeho samostatného státu (1918), vydání druhé sociální encykliky *Quadragesimo anno* (1931), druhou světovou válku (1939 – 1945), komunistický převrat u nás v roce 1948 a následný brzký zánik časopisu (1949).

Nejvyššími představiteli katolické církve byli v této době papežové Lev XII. (1823 – 1829), Pius VIII. (1829 – 1830), Řehoř XVI. (1831 – 1846), Pius IX. (1846 – 1878) a Lev XIII. (1878 – 1903), Pius X. (1903 – 1914), XV. (1914 – 1922), Pius XI. (1922 – 1939) a Pius XII. (1939 – 1958).

Můžeme konstatovat, že do roku 1848 se ČKD sociální a politické problematice nevěnuje. Zmíníme se jen o třech textech. Po roce 1848 se články s touto tematikou již objevují pravidelně.

Na konci zrekapitulujeme obsahy a myšlenky článků v dílčím závěru.

2.2.1 F. J. Sláma: *Zásluhy křesťanského náboženství o prozřetelné zaopatření nuzných (1 – 2) (1831)*⁹⁹

František Josef Sláma (1792 – 1844) byl katolický kněz, český vlastenec, buditel a rádce zemědělců. Přispíval do *Časopisu pro katolické duchovenstvo* a *Časopisu českého musea*.¹⁰⁰ Napsal knihu o historii města Prachatic.¹⁰¹

Autor napsal, že na světě vždy byli chudí i bohatí a vždy tomu tak bude. Za svou chudobu člověk nemůže pokaždé. Postihnout ho mohou války, nemoci, stáří, slabost nebo živelné katastrofy. Každý také nemá od Boha dánu stejnou tělesnou sílu, sklon k práci a stejnou šetrnost. Práce nepřináší každému stejné požehnání, stává se často, že nejzbytečnější pracovní činnost přináší nejhojnější odměnu. Bídu nelze nikdy zcela

⁹⁸ ČIHÁK, Dr.: Jubilejní stý ročník Časopisu katolického duchovenstva, ČKD, 1934/1. Str. 3.

⁹⁹ SLÁMA, F. J.: Zásluhy křesťanského náboženství o prozřetelné zaopatření nuzných., ČKD, 1831/1, str. 33-72, ČKD, 1831/2, str. 187-230.

¹⁰⁰ Srov. ZUNT, Josef. František J. Sláma. In: *Město Bechyně*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.mestobechyne.cz/cs/mesto-bechyne/osobnosti/frantisek-j-slama.html>>.

¹⁰¹ Čistý výnos z této knihy byl z poloviny určen pro prachatický špitál a druhá polovina šla ústavu pro chudé. Srov. JIRSJK, Jan Valerián: *Obraz minulosti starožitného města Prachatic*,... Frant. Jos. Sláma, ČKD, 1839/3. Str. 569.

odstranit ze světa. Chudí jsou ale obohaceni společností, drží ji jako kosti lidského těla, jsou měřítkem bohatosti druhých, jsou potřební k udržení pospolitosti a obecného blaha. Stejně tak se dnes dočteme v *KSNC*, že křesťanský realismus vítá a podporuje veškeré snahy o zmírnění chudoby, ale zároveň chápe, že nelze bídu úplně ze světa odstranit a varuje před těmi, kteří tvrdí, že znají metody, jak bezchudobného stavu světa dosáhnout. Jsou to jen různé druhy mesianismů, které v důsledku vedou pouze ke škodlivým ideologiím. Stav bez bídy nastane teprve při Kristově návratu.¹⁰²

Autor se rozepsal o potřebě pracovitosti člověka. Tvrdil, že největší není ten, kdo rozdává nejvíce almužny, ale ten, kdo naučí člověka pracovat a povede ho k samostatnosti.

Je ale také nutností vždy hledat prostředky k ulehčení nouze, je povinností starat se o chudé. Ježíš Kristus věnoval zvláštní péči chudým, slabým a nemocným. Církev se vždy snažila pomáhat chudým, nemocným, sirotkům a starým lidem. Povzbuzuje k milosrdenství, a potlačuje lakotu. Autor dokazoval tuto činnost mnohými příklady, od jáhnů v prvotní církvi až po jeho současnost a vyzýval (i vytýkal¹⁰³) k neúnavnému úsilí pokračovat na této cestě.

Myšlenky F. J. Slámy za pár desetiletí potvrdil text encykliky *Rerum novarum*.

2.2.2 Vincenc Zahradnjik: *Obraz dokonalého kněze (1833)*¹⁰⁴

Vincenc Zahradník (1790 – 1836) byl katolický kněz, teolog a filozof, historik, pedagog a spisovatel. Propagoval český jazyk a psal v češtině i teologická a filozofická pojednání.¹⁰⁵

Vincenc Zahradník připravil v tomto textu výtah z pastýřského listu litoměřického biskupa Augustina Bartoloměje Hilleho¹⁰⁶. Zahradník říkal, že tento list je plný ušlechtilého smyslu a apoštolského ducha a jsou v něm věci, které by kněží měli neustále číst a zvažovat a vkládat je do své mysli. Litoměřický biskup vypočítal vlastnosti dobrého kněze, a jak by měl kněz správně přistupovat k Boží službě.

¹⁰² Srov. *Kompendium sociální nauky církve*. Čl. 183. Str. 125.

¹⁰³ „Kéž by zvlášť welebné duchowenstwo, které si řád jáhenstw j odswětiti dát nechce, nikdy se nedomnjwalo, že několikerým do roka pobjdnutjm k dobročinnosti, již hory doly za chudé překopalo!“
SLÁMA, F. J.: Zásluhy křesťanského náboženstw j prozřetedlné zaopatřenj nuzných., *ČKD*, 1831/2, str. 230.

¹⁰⁴ ZAHRADNJK, Vinc.: *Obraz dokonalého kněze.*, *ČKD*, 1833/1, str. 28-46.

¹⁰⁵ Srov. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Různé podoby české trinitární teologie a pneumatologie 1800-2010: tvárnosti české katolické trojiční teologie a pneumatologie 1800-1989: komentovaná bibliografie 1800-2010*. Str. 131 – 133.

¹⁰⁶ Augustin Bartoloměj Hille (1786 – 1865) – litoměřický biskup. Byl ve funkci 33 let. Mimo jiné založil biskupské gymnázium, ústav pro hluchoněmé, přivedl do diecéze nové ženské řehole. Byl všeobecně oblíben a byl považován za jeden ze symbolů litoměřické diecéze 19. století.

Srov. BARUS, Martin. Biskup Augustin Bartoloměj Hille – 150. výročí úmrtí. In: *Biskupství litoměřické*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.dltm.cz/biskup-augustin-bartolomej-hille-150-vyroci-umrti>>.

Mimo jiné kněze povzbuzoval, aby se ujal vdov a sirotků, chudých a utiskovaných, aby byl jejich přítelem, rádcem, pomocníkem a utěšitelem. Měl se starat o duchovní dobro svých farníků, ale i o jejich materiální potřeby – přimlouvat se za ně, dávat prospěšné rady a vybízet k rozumnému hospodaření. Starat se o mládež, být jim pěstounem i vychovatelem. Dávat všem příklad svým bezúhonným životem, láskou a pracovitostí.

Pokud se knězi dostalo Božím požehnáním bohatství, měl zůstat pokorný a radovat se ze svého majetku jen proto, že mohl prokázat více dobroty a lásky druhým. Jestliže byl kněz chudý, měl zachovat klidnou, spokojenou a vděčnou mysl a trpělivě snášet břímě nedostatku.¹⁰⁷

Litoměřický biskup charakterizoval požadavky na dokonalého kněze velmi podobně jako současný *Direktář pro službu a život kněží* z roku 1994 podepsaný Janem Pavlem II.¹⁰⁸

2.2.3 Fr. Peter: *Co jest křesťanské vlastenectví?* (1847)¹⁰⁹

Autorem textu je pravděpodobně **František Xaver Bohuslav Petera** (1798 – 1877).

Petera byl katolický kněz, český vlastenec, archeolog, spolupracovník pražského Národního muzea.¹¹⁰

V článku se dočítáme, že vlastenectví je láskou k vlasti. Člověka vážou k jeho otčině vzpomínky na mládí, rodiče, přátele a další prožitky. Rodná zem je drahá jeho srdci. Toto lnutí k zemi svých otců, tato národní hrdost se obvykle považuje za vlastenectví.

Ale právě vlastenectví není věcí pocitu nebo okamžitého nadšení, kdy v náhlém hnutí myslí vroucně vzplaneme¹¹¹ a stejně tak rychle naše nadšení opadne. Právě vlastenectví je ctnost. Ctnost předpokládá svobodu, je pevným předsevzetím, je pravou vůlí dostát svojí povinnosti přes všechny překážky. Je také mravním uspořádáním člověka, je jeho plným odevzdáním se Kristu a plnění Boží vůle. Vlastenec žije svědomitý a mravný život, dobře vykonává své povolání, je věrný a spravedlivý, je prospěšný svým spoluobčanům i své vlasti a ctí zákony své země a plní své občanské povinnosti.¹¹² Podporuje obecné blaho.¹¹³

¹⁰⁷ Srov. ZAHRADNJK, Vinc.: *Obraz dokonalého kněze.*, *ČKD*, 1833/1, str. 28-46.

¹⁰⁸ *Direktář pro službu a život kněží*. Praha: Česká biskupská konference, 1995. 83 s.

¹⁰⁹ PETER, Fr.: *Co jest křesťanské vlastenectví?*, *ČKD*, 1847/2, str. 266-275.

¹¹⁰ Srov. BAŠTECKÁ, Lydia. *Dokument české terénní archeologie na Jaroměřsku z r. 1858*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.smirice.eu/dokumenty/cesta.htm>>.

¹¹¹ „Nejwraucnější vlastenci stali se již nejednau zrádcowé vlasti.“

PETER, Fr.: *Co jest křesťanské vlastenectví?*, *ČKD*, 1847/2, str. 268.

¹¹² „Při tom nenávidí též to věčné, často tak nesmyslné politizování, mistrowání a návrzkování. Wšecky ty politické a církewní buřiswěty drží za to, co jsau, - totiž za třeštiky.“

PETER, Fr.: *Co jest křesťanské vlastenectví?*, *ČKD*, 1847/2. Str. 274.

¹¹³ „To je křesťanské vlastenectví. Tak smýšlí a jedná vlastimil křesťanský!!!“

Tamtéž. Str. 275.

Pojem vlastenectví a jeho správného pojetí byl českými duchovními často rozebírán, což bylo ovlivněno zejména národním obrozením, obranou českého jazyka, vzájemným soužitím Čechů s Němci a vznikem samostatného Československa.¹¹⁴

2.2.4 František Josef: *Alojs Josef, ... kníže arcibiskup pražský a t. d. pozdravuje všech věřících, ... (1848)*¹¹⁵

Alois Josef svobodný pán Schrenk (1802 – 1849) byl pražským arcibiskupem v letech 1838 až 1849.¹¹⁶

Pražský arcibiskup se ve svém projevu z 8. července 1848 obracel nejen na věřící své diecéze. Psal o společenských změnách v Evropě a doufal, že tyto změny, řízené Boží prozřetelností, povedou k růstu společného blaha. Prohlásil, že národům v rakouském císařství vysvitla naděje, protože se císař Ferdinand dobrovolně zřekl neomezené vlády a povolil svobodné zemské zřízení a lid budou hájit volení zástupci.

Lidu se otevřela svoboda, ale musí ji umět rozumně užívat. Ústavou bylo také občanům uděleno právo, aby se skrze své zástupce účastnili zákonodárné moci.¹¹⁷ Aby byly hájeny zájmy lidu spravedlivě, je potřeba při volbě pečlivě rozvažovat, koho volit a dát hlas čestnému člověku. Arcibiskup zdůraznil, že svobodný občan nemá jen práva, ale také povinnosti, např. dodržování zákonů a sebeodpovědnost.

Důležitá je také rovnost obou národností. Je nutné dbát na zachování pokoje mezi Čechy a Němci a na jejich bratrské soužití.

Přišla i svoboda slova – ovšem tuto svobodu je také nutné užívat s rozmyslem. Nesmí se zvrhnout v drzosti, v šíření lží a polopravd, používat k manipulacím lidu. Člověk musí více vážit přijaté informace a pečlivě je promýšlet. Myšlenka a pravidlo stále aktuální zejména v dnešní mediální době, v záplavě smíchaných důležitých a nepodstatných informací,

¹¹⁴ Srov. např.: KUDRNOVSKÝ, Prof. Mons. Dr. Alois: Dnešní vlastenecké úkoly duchovenstva, *ČKD, 1924/Sursum 1*, str. 2 - 4.

¹¹⁵ JOSEF, František : Alojs Josef, ... kníže arcibiskup pražský a t. d. pozdravuje všech věřících, ..., *ČKD, 1848/I*, str. 10-21.

¹¹⁶ „Alois Josef Schrenk se narodil ve Zbenicích v roce 1802. V osmi letech ztratil rodiče. Strýc hrabě Josef Unwert, majitel mníšeckého panství, si jej vzal k sobě. V roce 1825 byl vysvěcen na kněze, v roce 1832 se stal doktorem teologie, v roce 1835 se stal sídelním kanovníkem při olomoucké kapitule a ve stejném roce pak direktorem filozofických studií na Moravě. V r. 1838 byl jmenován pomocným biskupem v Olomouci a zároveň se stal titulárním biskupem Ptolemajským. 20. června 1838 byl císařem Ferdinandem V. jmenován pražským arcibiskupem. V revolučním roce 1848 sloužil 27. března slavnou mši na Koňském trhu za velké účasti Pražanů. Zde veřejně prohlásil: „Ať žije konstituce!“ Zemřel ve 46 letech a pohřben je ve svatovítské katedrále.“

PROSTOR. Arcibiskup ThDr Alois Josef sv. pán Schrenk (1802-1849). In: *Průvodce Okolo Brd. Prostor*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://www.prostor-ad.cz/pruvodce/okolobrd/mnisek/schrenk.htm>>.

¹¹⁷ „Což může být utěšenějšího a důležitějšího, nežli jistota, že každý z Vás od této doby doufatí může, že jeho žádosti a jeho potřeby u trůnu země pána spravedlivě uváženy budou.“

JOSEF, František : Alojs Josef, ... kníže arcibiskup pražský a t. d. pozdravuje všech věřících, ..., *ČKD, 1848/I*. Str. 13.

polopравd šířených po sociálních sítích, překroucených faktů od „trolů“, falešných hoaxů a podobně.

Arcibiskup připomněl náboženskou svobodu a vyzval věřící k toleranci. Nemají také mít strach o katolickou víru, svoboda prospěje i katolické církvi. Arcibiskup se jen obával, aby náboženská svoboda nepřinesla ještě větší vlažnost ve víře. Vyzval proto věřící, aby ve víře neochabovali.

2.2.5 *Křesťanství a reformy (1848)*¹¹⁸

Autorem článku¹¹⁹ je **Jan Valerián Jirsík** (1798 – 1883) – katolický kněz, vlastenec, redaktor *ČKD*, českobudějovický biskup (1851 – 1883), teolog, spisovatel (např. *Populární dogmatika pro lid*). „Získal si velké zásluhy na poli školství, charity, sociální nauky a praxe církve.“¹²⁰

Profesor C. V. Pospíšil považuje tento text za velmi důležitý z politického hlediska¹²¹ a dokládá to jednou z Jirsíkových myšlenek: „Křesťanství se tedy demokracii neprotiví, nýbrž ono právě jí učí a nadřzuje. Toho nechat' dobře pováží všickni ti, ježto demokracie jsou přívrženci, a nechat' nikdy s myslí nespustí, že demokracie, nemáli se zvrhnouti v neblahý terorismus, křesťanský musí míti základ.“¹²² „Křesťanskou demokracií“ se Lev XIII. zabýval až v závěru svého pontifikátu v encyklice *Graves de communi* (1901).

Jirsík se zabýval požadavky reforem, po kterých volala celá Evropa. Obával se, aby tato snaha neskončila krvavou revolucí. Pokud by reformátoři vzali za své křesťanské zásady, potom by reformy mohly probíhat pokojně. Zdůraznil, že křesťanské náboženství není proti žádoucím reformám a podporuje pokrok. Každá reforma by dle Jirsíka měla napravit konkrétní sociální problém a jejím cílem má být rozmnožení obecného dobra lidské společnosti. Skutečná reforma má nastavit jasná pravidla, má dodržovat práva pro všechny, dělat lidi svobodnějšími, musí mít blahodárny vliv na sociální poměry, měla by lidi spojovat a zušlechťovat. Nesmí být prosazována násilím.

Jirsík vypočítal, jakým způsobem křesťanství ze své podstaty přispívá reformám. Uvedl například respektování zákonů a autorit, ochranu bezbranných, rovnost lidí před Bohem, pravou svobodu, důraz na rodinu a manželství, nebo že pozdvihuje lidskou důstojnost.

¹¹⁸ Křesťanství a reformy., *ČKD, 1848/1*, str. 58-80.

¹¹⁹ Identifikaci autora článku jsme našli v knize profesora Pospíšila.

Srov. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Různé podoby české trinitární teologie a pneumatologie 1800-2010: tvářnosti české katolické trojiční teologie a pneumatologie 1800-1989: komentovaná bibliografie 1800-2010*. Str. 178.

¹²⁰ Tamtéž. Str. 183.

¹²¹ Srov. tamtéž. Str. 178.

¹²² Křesťanství a reformy., *ČKD, 1848/1*, str. 67-68.

Křesťanství je dle autora pravá demokracie. Odsoudil komunistické pohledy na manželství a soukromé vlastnictví.

V závěru autor zopakoval, že jen cestou klidných změn v křesťanském duchu je možné zlepšit stav společnosti. „Nejpřednější příkázání, jádro a vrch a koruna víry křesťanské jest – láska.“¹²³

2.2.6 J. B.: Svoboda, Rovnost, Bratrství! (1849)¹²⁴

Autor se zamyslel nad heslem: svoboda, rovnost, bratrství. Tato tři slova vzbuzují v lidech krásné city. Přinesl však tato slova až rok 1848? Vždyť svoboda, rovnost a bratrství jsou nebeskými dary, které nám byly znovu přineseny Synem Božím. Ale čím vyšší dar, tím může být lákavější jeho zneužití. Mohou propukat vášně, mstivá zloba či zchytralá ctižádost.

Pravý význam těchto slov můžeme nalézt v učení katolické církve.

Svoboda člověka je osobní, křesťanská a občanská. Osobní svoboda je, že člověk byl stvořen k Božímu obrazu a to dává člověku jeho neporušitelnou důstojnost. Křesťanská svoboda je svobodou náboženskou, člověk si může svobodně zvolit cestu hříchu nebo cestu k Bohu. Cesta hříchu člověka svobody zbavuje a cesta k Bohu člověka osvobozuje a vede ho k poznání, že čím mravněji žije, tím je svobodnější. Občanská svoboda je svobodou člověka jako tvora společenského. Po roce 1848 nastoupila konstituční vláda, která dává občanům možnost kontrolovat a ovlivňovat věci veřejné. Autor upřednostnil z křesťanského hlediska vládu jediného panovníka.¹²⁵ Dnes by pravděpodobně preferoval demokratické systémy, protože zapojení celé občanské společnosti do politického rozhodování brání vzniku totalitních systémů, zajišťují účast občanů na reálné politice a umožňují kontrolu zvolených zástupců.¹²⁶ Pravá občanská svoboda však může vyrůst pouze ze svobody vnitřní, ze svobody náboženské, pod mravním vedením.

Autor dále napsal, že rovnost hlásají demokraté, ať již v dobrém nebo ve zlém. V čem jsou největší nerovnosti? Především v majetku, v rozdílu mezi boháčem a chudým. Rozdíl je v pořádku a je podle vůle Boží a nelze jej nikdy plně odstranit. Ale velikost tohoto rozdílu, ona velká propast, je špatná a zaviněná lidmi. Další nerovnost je, že každý člověk je

¹²³ Křesťanství a reformy., *ČKD, 1848/1*. Str. 65.

¹²⁴ J. B.: Svoboda, Rovnost, Bratrství!, *ČKD, 1849/1*, str. 51-63.

¹²⁵ „Pojmu křesťanskému nejbližše dopadá vláda, ve kteréž nejvyšší moc soustřeďuje se a představuje osobou posvátnou vladaře jediného, k. p. císaře, krále.“

Tamtéž. Str. 56.

¹²⁶ Srov. např.: *Kompendium sociální nauky církve*. Čl. 406 – 407. Str. 259 – 260.

obdařen jinými vlohami a dary. Tuto nerovnost nejde též zcela vyhladit. Nerovnost je i v tom, že nemůžeme všichni vládnout, protože pak by nikdo neposlouchal.

Rovnost může a má být pro všechny před občanským zákonem.

Máme-li osobní svobodu a občanskou rovnost, nastupuje bratrství. Občané se mají milovat navzájem jako členové jedné rodiny a to nejen v mezích státu nebo národnosti.¹²⁷

„Kristus, vtělený Syn Boží, spasil všechny, bez rozdílu národností, stavů a pohlaví, všickni jsme jeho bratři dle povahy lidské, všickni máme nádeji dědictví nebeského. Každý jest obrazem Božím, každý má duši, za předrahou cenu krve Kristovy vykoupenou.“¹²⁸

2.2.7 Dlužno-li duchovnímu pastýři také o pozemské dobré jednotlivých lidí veškerého obecnstva pečovati? A kterak to lze jest duchovnímu pastýři? (1849)¹²⁹

Autor si kladl otázku, zda se má kněz zaobírat světskými záležitostmi a dbát také o časné blaho člověka, nebo se starat jen o spásu jeho duše. Je to důležitá otázka, zejména v době, kdy se mění společenské poměry a lidé mají více svobody. Lidé už dnes mohou ovlivnit nové zemské zřízení, aby vedlo k větší dokonalosti a k všeobecnému blahu časnému i věčnému.

Duchovní se musí starat i o pozemské blaho svých oveček. Tělo je spojeno s duší a tělesné blaho má vliv na blaho duše. Bídny stav těla oslabuje duši a bývá překážkou ctností. Stává se, že chudoba vede ke lžím, krádežím, podvodům a jiným pochybením. Duchovní pastýř se má snažit odstranit příčinu zlého, aby mohl lépe vést člověka ke spáse. Kristův příklad mu ukládá tuto povinnost.

Jakým způsobem má duchovní jednat? Především musí dávat ostatním vzor svým ctnostným životem, láskou k Bohu a lidem, příkladným plněním kněžských povinností, ochotou pomáhat, úctou k zákonům a láskou k vlasti. Jeho pastýřský úřad mu již sám, jelikož je ustaven Bohem, dává svou důstojností velkou příležitost k jednání. Bude-li kněz pečovat i o časná dobra svých svěřenců, získá si jejich důvěru a lásku a oni ho budou rádi následovat. Kněz by měl důkladně poznat své ovečky, jejich povahu a trápení. Měl by mít dobré vztahy s představiteli státu, s úředníky. S jejich pomocí může mnohé ovlivnit, aniž by se vměšoval, či se pokoušel nahrazovat jejich povinnosti. Dále veřejně vyučuje a káže Kristovo evangelium, vysvětluje poměr křesťanských povinností k časnému blahu, a jak každý jednatel může přispět k obecnému dobru. Důležité je pracovat s mládeží a vkládat

¹²⁷ „Občanské přátelství představuje nejopravdovější uskutečňování zásady bratrství, která je neoddělitelná od zásad svobody a rovnosti.“

Tamtéž. Čl. 390. Str. 249 – 250.

¹²⁸ J. B.: Svoboda, Rovnost, Bratrství!, *ČKD, 1849/1*, str. 62-63.

¹²⁹ Dlužno-li duchovnímu pastýři také o pozemské dobré jednotlivých lidí veškerého obecnstva pečovati? A kterak to lze jest duchovnímu pastýři?, *ČKD, 1849/4*, str. 59-73.

jim do srdcí pravé hodnoty, kněz tak vychovává a šlechtí budoucí generace. S člověkem může duchovní velmi dobře pracovat u zpovědi, kdy se snaží přivést hříšníky na správnou cestu. Ale i v běžném hovoru může poskytnout radu, potěšit v zármutku, zažehnat spory a ovlivnit lidská srdce, přirozeně je přivést k lepšímu poznání a jednání.¹³⁰

Kněz musí zachovávat pastýřskou obezřetnost a určité meze. Nemůže prosazovat časné blaho natolik horlivě, že by mohl uškodit dobré věci nebo zanedbat péči o věci duchovní, péči o spásu duší.

Autor představil správné postoje „sociálního“ kněze a zmínil i hrozící rizika. Sociální nauka církve je dnes neoddělitelnou součástí nové evangelizace a pastorace¹³¹ a duchovní je v této nauce vzdělán a má ji užívat ve své praxi.

2.2.8 *Pauperismus - Proletariat - Socialismus – Kommunismus (1849)*¹³²

Článek napsal Jan Valerián Jirsík, který reagoval na Marxův *Komunistický manifest*.¹³³ Na začátku autor uvedl, že svoboda a láska k bližnímu jsou dva hlavní základy lidského blaha a společenského života. Když se Evropa stala křesťanskou, přijala ochotně tento dvojitý zákon. Bohatý byl štědrý, byly ústavy pro chudé, nemocnice, domy vysloužilců a nemocných, sirotčince, kláštery s připravenými stoly pro chudé. Bohatí dokázali zabezpečit svou štědrostí chudinu a stát nemusel vynakládat žádné finance. Katolická církev na základě svobody a lásky pozvedla Evropu na nejvyšší stupeň dokonalosti.

Dnes však v Evropě mizí štěstí a blahobyt a rozléhá se nárek lidí. Lidský slovník byl obohacen o slova „*pauperismus*,¹³⁴ *proletariát*,¹³⁵ *socialismus* a *komunismus*“. Příčinou bídného stavu Evropy je opuštění zásad lásky a svobody. Zánik zákona lásky začal v 16. století. Protestantství škrtilo a rozptýlilo kněze, řeholníky a jeptišky, zmocnilo se

¹³⁰ „Jda do polí na procházku dá se do řeči s rolníkem, a jakoby chtěl poučen býti, vyučuje zatím sám hospodáře lepšímu polnímu hospodaření a novým nálezům, kterýchž se z veřejných listů dočetl.“

Dlužno-li duchovnímu pastýři také o pozemské dobré jednotlivých lidí veškerého obecnstva pečovati? A kterak to lze jest duchovnímu pastýři?, *ČKD, 1849/4*. Str. 69.

¹³¹ Srov. např. *Kompendium sociální nauky církve*. Čl. 521 - 526. Str. 333 – 336.

¹³² Srov. *Pauperismus - Proletariat - Socialismus - Kommunismus*, *ČKD, 1849/4*, str. 38-51.

¹³³ Srov. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Různé podoby české trinitární teologie a pneumatologie 1800-2010: tvárnosti české katolické trojiční teologie a pneumatologie 1800-1989: komentovaná bibliografie 1800-2010*. Str. 178.

¹³⁴ *Pauperismus* = „chudoba davů, nouze vládnoucí v celé zemi nebo v celém kraji a vyplynulá z nedostatku práce tak, že část pracovního lidu odkázána jest na veřejnou nebo soukromou dobročinnost, kdežto část druhá sotva že vyživí se svojí mzdou. Vyskytuje se pak zejm. v krajích průmyslových s hustým obyvatelstvem.“

Ottův slovník naučný. Devatenáctý díl. Praha: J. Otto, 1902. 1051 s. Str. 341–342.

¹³⁵ *Proletář* = „z lat., slove příslušník tříd nemajetných, odkázaných toliko na denní mzdu, častěji značí p. člověka práci nevalně vyhledávajícího, nemajetného, žijícího ze dne na den neb dokonce na útraty jiných. – Odtud také *proletariát*, t. j. soubor nižších tříd dělnických a chudých, pracujících i nepracujících. Rozmnožení *proletariátu* jest jednou ze značných vad našich poměrů společenských a jest úkolem národohospodářství jemu čeliti.“

Ottův slovník naučný. Dvacátý díl. Praha: J. Otto, 1903. 1087 s. Str. 762.

církevních statků. Tak byly zrušeny veřejné a zdarma udělované služby křesťanské lásky a chudí tak přišli o své dědictví. To byl první počátek pauperismu. V protestantských zemích musela být zavedena daň na chudé, a jak autor na příkladech různých států uvádí, tato daň nepomáhá, i když se její výběr a výdaje radikálně zvětšují. Z almužny se stala občanská povinnost a tak byla podkopána bratrská láska.¹³⁶ Zde se setkáváme s jednou z mnoha kritik daně pro chudé, která nebyla zpočátku duchovními přijímána kladně.¹³⁷ Obecná nouze a bída dosáhla takového stupně, že se celá lidská společnost nachází v nebezpečí. I do katolické Francie pronikl protestantský princip a zplodil tam revoluci, církevní jmění bylo znárodněno a řeholníci vyhnáni. Zabavené jmění nebylo vynaloženo k prospěchu chudých, chudoba se naopak rozšířila. Svět směřuje k všeobecnému pauperismu a za ním jde hrozba komunismu. Jedině katolická láska nás dle autora může zachránit.

Jirsík dále psal, že bylo těžce hřešeno proti křesťanské lásce. Boháč považuje dělníka za pouhý nástroj, neváhá k práci zneužívat i útlé děti. Nutí lidi pracovat jako stroje a dělník ztrácí zdraví, sílu a otupuje se jeho morálka, chátrá nejen jeho tělo, ale i duše. Když už dělník není schopen pracovat, vyhodí ho na ulici a ponechají osudu. Jirsík kritizuje neregulovaný kapitalismus podobnými slovy jako později Lev XIII.¹³⁸ Prostému lidu je odjímana víra v Boha, šíří se socialistické myšlenky založené jen na materiálním uspokojení.¹³⁹

Proti svobodě také hřešili mocní tohoto světa. Uvrhli národy do otroctví a utiskovali i církve. Mnozí dnes učí lidi, že svoboda je bezuzdnost a neuznávání autorit. Jirsík, stejně jako výše zmíněný pražský arcibiskup Alois Josef Schrenk chápal, že svoboda je především zodpovědnost.¹⁴⁰ Jirsík dále uvedl, že dělník už nechce pracovat, je nedbalý, líný a oddává se prostopášnostem, podkopává svoje zdraví. Zneužívá svobody a je břemenem veřejné dobročinnosti a nechává se živit. Chce pohodlný život a uspokojuje své tělesné žádosti, které ho stojí celý výdělek. Čím méně má, tím více chce, je nešťastný, sní o lepší budoucnosti, které chce dosáhnout i za použití násilí.¹⁴¹

¹³⁶ „Outrpnost v srdci boháčovu a vděčnost v srdci chudása byla udusena a první zárodek k rozmiškám mezi boháčem a chudým byl položen.“

Pauperismus - Proletariat - Socialismus - Kommunismus., *ČKD, 1849/4*. Str. 41.

¹³⁷ Srov. např.: LAMPA, Josef: *Církev a pauperismus.*, *ČKD, 1861/3*, str. 171.

¹³⁸ Srov. např.: LEV XIII. *Rerum novarum*. In: *Sociální encykliky (1891-1991)*. Str. 26. Čl. 2.

¹³⁹ „Avšak osení toto i pro vás dozrává; rozsívali jste vítr, bouří nyní klidíte; lásky jste nedbali, lásky nedocházíte.“

Pauperismus - Proletariat - Socialismus - Kommunismus., *ČKD, 1849/4*. Str. 43.

¹⁴⁰ Srov. JOSEF, František : Alojs Josef,... kníže arcibiskup pražský,..., *ČKD, 1848/1*, str. 12.

¹⁴¹ „Ti, kteří chtějí změnu společenských poměrů, ubohý lid chytře využívají. Oni mu praví: „Boháč je lenoch, živící se potem a mozoly tvými; je tyran, kterýž nemilosrdně s tebou nakládá, a u něhož se spravedlnosti a milosrdenství nedovoláš, a protož pomoz si sám k spravedlnosti!“

Byly zašlapány křesťanské hodnoty - svoboda a láska. A změnit se to nedá jednoduše a naráz. Bude potřeba dlouhého času a trpělivosti k nápravě. Jedině katolické křesťanství a jeho zásady lásky a svobody jsou schopné napravit společnost.

Tvrzení, že lékem pro společnost může být socialismus, je jen zneužití jednoho křesťanského ideálu.¹⁴² Socialismu schází duchovní a morální základ, domnívá se, že pouhým uspokojením materiálních potřeb učiní šťastným člověka i společnost. Komunismus je výhonkem a následkem socialismu. Komunismus chce rozdělit majetek rovným dílem mezi všechny, nebo jej celý znárodnit. To by však vedlo jen k lidské zahálce, k prostopášnému životu a k následné všeobecné chudobě. Dále by byla utištěna veškerá osobní svoboda. „Komunismus je herezí lásky, socialismus herezí svobody.“¹⁴³ Oba bludy mohou přinést Evropě jen zmatky, anarchii a krveprolití. Jan Valerian Jirsík jednoznačně odsoudil ideologie, které později vedly k nastolení totalitních režimů.

O Jirsíkově zápornému postoji k socialistické revoluci a přesvědčení, že jen křesťanská láska může poměry napravit, poznamenává C. V. Pospíšil: „I zde se Jirsíkovy postoje nápadně podobají tomu, co nacházíme v myšlenkovém odkazu A. Rosminiho. Tím ovšem není řečeno, že by český myslitel Rosminiho dílo znal a z něho přímo čerpal.“¹⁴⁴ Dlužno podotknout, že Rosminiho esej pochází z roku 1847.¹⁴⁵

Jirsík pokračoval zamyšlením, jak udělat bohatého i chudého, pána i dělníka dobrým a svědomitým? Svědomí a dobré mravy nemohou být bez víry a křesťanského náboženství, které je plně obsaženo jen v katolictví. Katolictví musí být základem společenského a státního zřízení, chceme-li svět napravit. Jen křesťanství živé a žité dá lidem znovu poznat, že bratrství, křesťanská láska a svoboda nejsou jen prázdná slova, ale že člověk na sebe musí vzít odpovědnost za druhého a naučit se pro bližního obětovat.¹⁴⁶

Tomuto Jirsíkovu textu se podrobně věnoval Alois Kříšťan v článku *Sociální otázky v díle J. V. Jirsíka*,¹⁴⁷ kde také upozornil na zajímavou Jirsíkovu aktivitu, tzv. pastorální konference, kdy kněží diecéze během roku společně zpracovávali odpovědi na biskupem

Pauperismus - Proletariat - Socialismus - Kommunismus., *ČKD, 1849/4*. Str. 45.

¹⁴² „Vzali toliko skořepku, jádro jim scházelo, a protož z myšlenky té nevyrostla a nevyroste na věky žádná utěšená bylina.“

Pauperismus - Proletariat - Socialismus - Kommunismus., *ČKD, 1849/4*. Str. 46.

¹⁴³ Tamtéž. Str. 48.

¹⁴⁴ Srov. ROSMINI-SERBATI, Antonio. *Komunismus a socialismus: esej z roku 1847 přednesená v Akademii obrozenců v Osimu*. Překlad Ctírad Václav Pospíšil. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 118 s. ISBN 80-7195-045-9.

¹⁴⁵ POSPÍŠIL, Ctírad Václav. *Různé podoby české trinitární teologie a pneumatologie 1800-2010: tvářnosti české katolické trojiční teologie a pneumatologie 1800-1989: komentovaná bibliografie 1800-2010*. Str. 178 (pozn. pod čarou č. 124).

¹⁴⁶ Srov. Pauperismus - Proletariat - Socialismus - Kommunismus., *ČKD, 1849/4*. Str. 38-51.

¹⁴⁷ Srov. KŘIŠŤAN, Alois. *Sociální otázky v díle J. V. Jirsíka*. In: *Studia Theologica 2006, 8 (2)*. Str. 80 – 90. ISSN 1212-8570. Str. 82 - 85.

položené tři důležité otázky. Biskup následně publikoval jejich shrnující vyhodnocení. Dotazy se týkaly i sociální problematiky, např.: práce v továrnách a zaměstnávání dětí a jak může církev pomoci nebo jaké jsou aktuální sociální problémy a jak může církev přispět k jejich řešení.¹⁴⁸ „Zajímavá a především pozoruhodná je skutečnost, že se nejen českobudějovický biskup, ale i kněží celé diecéze vyslovili k sociálním problémům své doby, a to třináct let před encyklikou Lva XIII. *Rerum novarum*.“¹⁴⁹

2.2.9 *Vrchnost a poddanost (1850)*¹⁵⁰

V úvodu autor napsal, že lidské společenství musí být řízeno zákony a dokládá to i příklady z přírody – jednotlivé se podřizuje a spolupracuje na větším prospěchu celku. Stvořitel chtěl, aby se člověk obdařený rozumem a svobodnou vůlí podřídil zákonu pro zajištění pořádku ve společenství, pro větší blaho celku a lidstvo má proto ve shodě jednat tak, jako by všichni byli jeden člověk.

Boží zjevení nás také učí, že máme být služebníky vrchnosti, protože vrchnost je dána od Boha (srov. *Ř* 13,1), dále že máme dávat císaři, co je císařovo (srov. *Mt* 22,21). Autor nám dával za příklad jednání Ježíše Krista, který se bez odporu nechal zatknout a zatčen byl na základě příkazu vrchnosti. Opíral se i o další biblické výroky, například slova apoštola Pavla o poslušnosti vládcům (srov. *Tt* 3,1; *Ef* 6,5-6), slova Petrova o podřizení se každému lidskému zřízení (instituci) a o právu vládců trestat a odměňovat (srov. *I P* 2,13-14).

Bůh řídí svět také zprostředkovaně pomocí lidí a dává panovníkům účast na své moci. Vládcové jsou nástroje Boží prozřetelnosti. Důležitá věc je, jací lidé vládnou nad ostatními, ať už přišli ke své moci pomocí moudrosti, volby, dědictvím nebo násilím, ať je jejich moc neomezená či omezená – kdyby Bůh nechtěl, nestali by se mocnými. „Skrze mne kralují králové a vydávají spravedlivá nařízení vládcí, skrze mne velí velitelé a všichni urození soudí spravedlivě“ (*Př* 8,15-16). Vládcové si mají vždy uvědomovat, od koho jim byla dána moc a velebit Boha za jeho milost.

Máme poslouchat své vládce, ať už je zřízení jakékoliv (království, republika). Král, který má na paměti obecné blaho, ospravedlňuje monarchii, spravedlivá šlechta aristokracii a dobrý lid demokracii. Zřízení může být různé, ale mravní pravidlo poslušnosti musí platit vždy, a jak říká Petr poslušnosti pánům nejen dobrým, ale i zlým (srov. *I P* 2,18). Katolická církev nikdy neprohlásila, která konkrétní státní forma je nejlepší. Vždy však zdůrazňovala, že vladaři jsou odpovědni svému lidu a také Bohu, kterému budou skládat účty své vlády,

¹⁴⁸ Srov. KŘIŠŤAN, Alois. Sociální otázky v díle J. V. Jirsíka. In: *Studia Theologica* 2006, 8 (2). Str. 85 – 88.

¹⁴⁹ Tamtéž. Str. 88.

¹⁵⁰ Vrchnost a poddanost., *ČKD*, 1850/1, str. 35-47.

a On je bude soudit. Autor upozorňuje, že katolická církev při korunovaci panovníkovi připomíná, že čím větší Boží milost obdržel, tím menší Boží milosrdenství smí očekávat, pokud své moci zneužije.

Lidská společnost pro udržení pořádku a obecného dobra zavedla právní systém, který dává vládě moc trestat přestupky proti přijatým zákonům. Trestat může jen vláda, nikdo jiný a trest je nutné přijmout, aby nebyly ohroženy základy obecného blaha. Žádný zákon však nezajistí úplný pořádek a poctivý člověk proto sám svobodně podporuje obecné dobro za pomoci svého svědomí a lásky. Vláda ale může vydat i zákon špatný, nebo ne zcela dobrý. Má se mu člověk podřídit? Zde se autor odvolával na Tomáše Akvinského, který říká, že spravedlivé zákony zavazují ve svědomí, protože jsou skrze vládce dány lidu Bohem a směřují k vyššímu obecnému blahu. Nespravedlivé zákony jsou buď proti lidskému blahu, nebo přímo proti Bohu. Zákony proti lidskému blahu nás nezavazují ve svědomí, ale je třeba zvážit, zda jejich nedodržení nepovede k většímu zlu a k ohrožení společného dobra. Zákony proti Bohu člověk dodržovat nemůže. Světská moc a poslušnost vůči ní není tedy neomezená.

2.2.10 Něco o kommunismu (1850)¹⁵¹

Autor připomněl, že myšlenka společného vlastnictví statků, kterou propagují komunisté, není ničím novým. Mezi prvními příklady nalzáme Pythagorejce nebo Platonovu myšlenku společenství statků jako jeden z hlavních základů jeho ideálního státu. Josef Flavius nás informoval o esejcích v Palestině, kteří vše odevzdávali do společné pokladny. Svědectví máme také o prvotní křesťanské církvi, která má pokračování v různých mnišských a řeholních společnostech. Objevovaly se myšlenky, že bohatství se nesrovnává s ideou apoštolského života. Máme příklady od slibu chudoby Františka z Assisi až k různým herezím (Fra Dolcino, adamité za husitských válek, selské války za reformace, novokřtění). Autor líčil selské bouře provázené násilím¹⁵² a neslavný konec jejich vůdce Tomáše Münzera. Popsal osudy a války novokřtěnců, včetně jejich „komunistických“ praktik: hrůzovláda, společný majetek, mnohoženství, popravy a pronásledování katolíků.

¹⁵¹ Něco o kommunismu., *ČKD, 1850/4*, str. 67-90.

¹⁵² „Tuť více hovadům než lidem podobni tak mrzkých a ohavných zločinů se dopouštěli, že se netoliko každý nábožný, ale každý mravný člověk zhrozit musel.“

Něco o kommunismu., *ČKD, 1850/4*, str. 80.

Autor kritizoval současné komunisty zejména za to, že chtějí zcela potlačit Boha, „osvobodit“ člověka od všech náboženství.¹⁵³ Důrazně varoval před zaváděním komunistických praktik, které povedou jen k rozvratu rodiny a celé společnosti.

Autor se zmínil, že komunisté se odvolávají na údajný komunismus prvních křesťanů ve vlastnictví statků a popřel toto tvrzení.¹⁵⁴ Na tento jev přisuzování komunistických praktik prvotní církvi a jeho rozhodné vyvracení autory narážíme ve zkoumaných textech relativně často.¹⁵⁵

2.2.11 J. E. K.: *O pauperismu či chudinství (1851)*¹⁵⁶

Autor krátce představil německý článek z roku 1838 o chudinství v Evropě, inspirovaný francouzskou knihou *Economie politique chrelienne en France et en Europe*. Ukázal na konkrétních datech, že počet chudých rostl nejrychleji v zemích, kde se nejvíce rozvíjel průmysl. Například v průmyslové Anglii muselo království vynakládat více než šestinu svých příjmu na zaopatření chudých (ústavy chudých se podporovaly veřejnou daní). V knize jsou také uváděny důkazy, že lidé se rozmnožují mnohem více, než kolik přibývá počet pracovních míst.

Z těchto dat autor vyvodil, že nejbezpečnější obživa pro člověka je obdělávání půdy, řemeslo a zaměstnání v průmyslu jsou prací více nejistou. Prací v továrně si člověk vydělá tak málo, že nemůže odložit nic na horší časy. V případě pohromy mu nezbyvá nic jiného než žebrat nebo jít do ústavu pro chudé. Naproti tomu i malý kousek půdy zajistí rolníkovi každoroční obživu. Ve městech roste počet chudých mnohem rychleji než na vesnici. Vesnice se o své chudé dokáže lépe postarat, protože jich není mnoho.

Duchovní správce by měl podle autora doporučovat lidem rolnickou práci, učít je aby měli tuto práci ve vážnosti a i když je to práce namáhavá, aby ji člověk vykonával s radostí a neodcházel za „lehčí“ prací do města.

Duchovní správce je otcem chudých a má žádat, aby chudina byla zaopatřena. Průmyslníci sice přispívají na chudé, ale málo – mnohem více chudých „vyrábějí“. Nestarají se o nemocné, staré dělníky – zbavují se jich. Autor byl přesvědčen, že bohatí nepřispívají

¹⁵³ „... ale zavírajíce hlasatelové kommunismu jednou rukou cestu za náboženstvím, ať jen druhou rychle po svých slovnících sahají a z nich významy: věrnost, pravdu, svědomí, přísahu, pokoj, bezpečnost, poslušnost, řád, vládu, právo, ctnost, nevinnost, milosrdenství a na sta jiných bez milosti vymažou.“

Tamtéž. Str. 88.

¹⁵⁴ „Co tedy společenství statků prvních křesťanů sluje, nic jiného nebylo, než vroucí neobmezená ochotnost jednoho každého, svým jměním bližnímu ku pomoci přispěti, a s chudším v Kristu bratrem je zalíti, a takž se o prvních křesťanech říci mohlo, že všechny věci *tímto*, ale nikoli způsobem kommunistů našich časů, společně měli.“

Tamtéž. Str. 90.

¹⁵⁵ Srov. např.: TURNER, Dr. Jan: Společnost statků v prvotní Církvi., *ČKD, 1867/5*, str. 387-394.

¹⁵⁶ J. E. K.: *O pauperismu či chudinství.*, *ČKD, 1851/4*, str. 60-68.

tolik, kolik lidských sil spotřebovali k nastřádání svého majetku a kolik „vyrobili“ žebráků. Duchovní správce má ze všech sil přesvědčovat bohaté, aby dávali více na chudé.

Jelikož se lidé rozmnožují více, než přibývá pracovních míst, nebude nikdy možné zcela vymítit chudobu. Vždy budou existovat lidé, kteří potřebují pomoc druhých a kteří takto mají v druhých probouzet lásku k bližnímu, vzájemný soucit i vděčnost. Pravý kněz tedy ví, že chudí budou vždy, je však jeho povinností dbát, aby co nejméně rostl jejich počet.¹⁵⁷ Kněz má pečovat o jejich mravný a ctnostný život a dávat jim naději a důvěru v Boha.

Nárůst obyvatelstva a nedostatek práce a půdy má vliv na růst chudoby. Dříve bylo možné osídlit neobsazené kraje – těchto míst ubývá a zejména ubývá chuti stěhovat se jinam. Autor říká, že církve praktikující celibát duchovních osob a řeholníků, přispívá takto pozitivně k nižší lidnatosti. A osoby žijící v celibátu nemají vlastní rodinu a jsou tak ze svých příjmů schopni podporovat rodiny cizí. Církve pomáhá i ve svém důrazu na mravnost a zachování manželské věrnosti.

Církve je matkou chudých, služebníci církve jsou otcové chudých. Církve dokáže účinně bojovat s chudobou a je „dobrodělní svět“.

Autor článku byl pravděpodobně ovlivněn tehdejšími teoriemi o lidnatosti vycházejícími například z Malthuse,¹⁵⁸ které tvrdily, že růst populace bude spojen s nedostatkem potravinových zdrojů.

2.2.12 Jan Valerian: *Jan Valerian z Božího milosrdenství a z milosti apoštolské stolice biskup Česko-Budějovický (1852)*¹⁵⁹

Jedná se o přepis prvního pastýřského listu Jana Valeriána Jirsíka po jeho ustanovení českobudějovickým biskupem. *ČKD* tento list uveřejnil také proto, že před odchodem do českobudějovické diecéze byl J. V. Jirsík 4 roky redaktorem tohoto časopisu. Poprvé nový biskup promlouval k věřícím své diecéze¹⁶⁰ a vyzýval je k pravé a pevné víře, k jednotě a vzájemné lásce.

Dotýkal se také sociálních a politických otázek. Proti přikázání lásky se prohřešuje chudý i bohatý. Bohatý tím, že chudého považuje jen za nástroj, který mu slouží

¹⁵⁷ „Chudých nemůžeme zbýti, ale hledme, aby jich nad míru nebylo, a aby se bez žebroty užívali. A to zajisté jest možné a nemá jinak mezi křesťany býti.“

J. E. K.: O pauperismu či chudinství, *ČKD*, 1851/4, str. 66.

¹⁵⁸ Srov. např. STUPKA, Václav. Slovníkové heslo: malthuziánství. In: *Sociologická encyklopedie*. 11. 12. 2017. Sociologický ústav AV ČR. Hlavní editor: Zdeněk R. Nešpor. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Malthuziánství>>.

¹⁵⁹ VALERIAN, Jan: *Jan Valerian z Božího milosrdenství a z milosti apoštolské stolice biskup Česko-Budějovický*,..., *ČKD*, 1852/1, str. 3-24.

¹⁶⁰ „Protož činím také tento list k vám, milované ovečky moje, [...] Slyšte tedy ochotně a pochopným srdcem, jesti to první řeč nového biskupa vašeho.“

Tamtéž. Str. 4.

k rozmnožení jeho bohatství, že dbá jen o své pohodlí a nemá na zřeteli vyšší obecné blaho, že nechce obětovat nic ve prospěch chudých bratří. Připravuje tak chudé o jejich víru, když jsou opuštěni. Prohřešuje se nařizováním práce o nedělích a svátcích. Chudý hřeší svou závistí, nechutí k práci, zanedbáváním své rodiny, když nedbale a pro svou rozkoš utrácí mzdu. Jen vzájemná láska a pochopení může pomoci.¹⁶¹

Jirsík psal o vzájemném soužití Čechů a Němců – „před Bohem a jeho svatou církví není rozdíl mezi Čechem a Němcem“.¹⁶² Biskup znovu podněcoval k vzájemné lásce a úctě, k lásce ke svému národu a k respektu a lásce k druhému národu.

Stát je velká rodina, společenství lidí, kteří jsou spojeni k rozmnožení obecného blaha a k ochraně svých práv a povinností. Jirsík uznával potřebu vrchnosti (dle Božího zjevení), která má dbát na dodržování zákonů. Je nutné dodržovat zákony, podřídit se vládě a v případě ohrožení bránit stát s nasazením vlastního života. Vláda je ustanovena Bohem a má vykonávat své poslání spravedlivě, hájit právo a rozmnožovat blaho země. Ale není to jen úkol vlády, ale všech občanů státu.

Biskup zmínil, že se šíří myšlenky na zrušení soukromého majetku a tyto snahy odsoudil.¹⁶³ Obhajoval právo člověka na soukromý majetek. Ale člověk nemá soukromý majetek jen pro své potřeby.¹⁶⁴ Měl by pamatovat na své bližní a pomáhat jim v nouzi, pomáhat jim z lásky k Spasiteli.

Jirsíkův pastýřský list je mimo jiné dalším dokladem hlubokého vhledu autora do sociální problematiky a jeho silného sociálního citění, které během svého života doložil mnoha praktickými příklady.

2.2.13 Josef Lampa: *Církev a pauperismus* (1861)¹⁶⁵

V úvodu **Josef Lampa**¹⁶⁶ napsal, že znakem doby je materialismus, pachtění se po zisku a pozemských rozkoších. Vše se podřizuje touze po materiálních statcích a hromadění kapitálu, průmysl roste závratným tempem a pracovat se musí i o svátcích, ve dne i v noci.

¹⁶¹ „Ó kýžby tedy svatý oheň této lásky vás všechny, milované ovečky moje, zachytil!“

Tamtéž. Str. 12.

¹⁶² Tamtéž. Str. 13.

¹⁶³ „Kdyby se tato smyšlenka v obecné smešnění a snažení vedrala, ach pak veta po blahobytu a dobrém řádu na zemi, všechn život společenský i rodinný by se rozviklal, rozpadl, vzal by za své, a bída a chudoba a nouze rozhostily by se mezi námi.“

Tamtéž. Str. 16.

¹⁶⁴ „Zhřešil by, kdyby všechny užítky, ze svého jmění vyplývající, jenom výhradně ke svým potřebám, kratochvilím a rozkošem obracel.“

VALERIAN, Jan: Jan Valerian z Božího milosrdenství a z milosti apoštolské stolice biskup Česko-Budějovický, ..., *ČKD, 1852/1*. Str. 18.

¹⁶⁵ LAMPA, Josef: *Církev a pauperismus*, *ČKD, 1861/3*, str. 161-181.

¹⁶⁶ K Josefu Lampovi se nám nepodařilo dohledat žádná životopisná data.

Ale místo rostoucího blahobytu pro všechny, rozmáhá se čím dál více tíživá chudoba, pauperismus, postihující široké masy lidu. Proč? Materialismus je zjevné odpadnutí od Boha, lidé se vzdávají pomoci Boží. Katolické církvi se vyčítá, že je proti rozvoji průmyslu a proti pokroku při budování pozemského blahobytu. A proto prý jen v protestantských zemích je pokrok umožněn, kvete průmysl, obchod a věda a roste blahobyt. Katolické státy naopak upadají. Ale statistická čísla mluví jinak: nejvíce chudých je v Anglii, Belgii, Švýcarsku – tedy v zemích s nejrozvinutějším průmyslem.

V katolické církvi žije stále touha po nebeském království, která nedovoluje podlehnout duchu panujícího materialismu. Věřící se mají starat o své tělesné potřeby a rozmnožování svých statků, ale nesmí jim zcela propadnout a vzdát se vyššího cíle – dosažení spásy.

Autor nám chtěl v dalším textu ukázat, že katolická církev se stará o pravý blahobyt věřících a že dokáže zmírňovat chudobu a z ní plynoucí pauperismus. Státy a vlády se snaží různými prostředky zabránit růstu chudoby, ale to se jim nedaří.¹⁶⁷ Bez základů se nedá stavět - základem je církev a její poselství. Tvrdí se, že hlavní příčiny pauperismu jsou: velká hustota obyvatel, nedostatek práce, malé výdělky, lenost a špatné využití času. Nápravu tak mnozí hledají v dalším rozvoji průmyslu, vytvářením pracovních míst, lepším využitím času. Překáží jim katolická církev a jí ustanovené svátky, pobožnosti, procesí a mše svatá. Pro ně je to maření času, který by se dal využít pro práci a zvýšení zisku. Je to opravdu tak? Vždyť pracující člověk s radostí vítá odpočinek, posilní se tělesně i duševně a je potom lépe připraven na další práci (s obnovenou chutí, silou a Božím požehnáním). Rozvoj průmyslu rozšiřování chudoby také nebrání. Jen se veškeré bohatství soustřeďuje v rukou jednotlivců a velké masy lidu padají do otrocké závislosti a jsou uvrhovány do těžké bídy.¹⁶⁸ Chtějí to řešit zákazem žebroty, zřizováním ústavů pro chudé a odváděním daně na chudé. Tím odtrhují bohaté od chudých, nedávají příležitost k milosrdenství. Ústavy přijímají jen vybrané a mnoho dalších potřebných je opomenuto. Všechny tyto snahy jsou marné, pokud vynaložené úsilí nebude prodchnuto milosrdenstvím a křesťanskou láskou.

Církev se už od svých počátků starala o chudé, opatrovala vdovy a sirotky, pečovala o nemocné a činí tak po celou dobu svého trvání.¹⁶⁹ Věřouka církve směřuje k sbližování

¹⁶⁷ „Přebídný stav jisté třídy člověčenstva jest opravdivým postrachem národů a věští smutnou budoucnost. I ač rozličných prostředků užíváno a silami obrovskými bojováno proti záhubnému stavu tomuto, nezdá se předce, že by platny byly snahy ty.“

Tamtéž. Str. 166.

¹⁶⁸ „Ano chudoba a nouze v Anglicku v také míře rozšířena jest, že tam nejen sedmý díl celého obyvatelstva v chudobu uvržen, ale i nemalá část chudého lidu hladem umírá.“

LAMPA, Josef: Církev a pauperismus., *ČKD, 1861/3*. Str. 169.

¹⁶⁹ „Církev se neustále co laskavou matkou chudiny prokazovala.“

Tamtéž. Str. 173.

boháče a chudého.¹⁷⁰ Proti bídě stojí křesťanská morálka, jejímž středem je láska k Bohu a láska k bližnímu.

Dále: lenost je jedním z hlavních hříchů. Církev posvěcuje práci a vyhlašuje ji za svatou povinnost. Velmi důležité je křesťanské manželství ve své jednotě a nerozlučitelnosti – je základem rodinného blahobytu. Církev nedokáže odstranit chudobu, ale dokáže účinně bojovat proti pauperismu.

Článek Josefa Lampy je jedním z příkladů kritiky necírkevní pomoci chudým (např. chudinská daň), která je podle něj pouze vynucená okolnostmi a postrádá dobrou vůli a pravou dobročinnost.

2.2.14 J. H.: *Slovo o svobodě* (1862)¹⁷¹

Autor článku vycházel ze spisů biskupa Kettelera.¹⁷² V každém společenství se projevují dvě tendence společného života. První je spojovat lidi dohromady v jednotu a druhá, která ctí individualitu, rozmanitost a rozdílnost jednotlivce. Zdravé společenství funguje ve vyváženosti obou tendencí a to na úrovni společenství malých i na úrovni státu. Nejlepším příkladem takového společenství je svatá katolická církev. Zde vidíme člověka s jeho různými vlohami, individualitou, který se dokáže vyvíjet až k vysoké mravní a duchovní dokonalosti. Potom je tu svatý svazek, který převyšuje každé lidské myšlení, jenž spojuje všechny části církve v jedno tělo a navazuje věčný vztah s Bohem.

Je vždy nutné mít na mysli harmonické propojení obou částí. Také stát má mít toto na mysli – bude tím dokonalejší, čím více bude zachována důstojnost jednotlivců a čím bude pevnější spojení jednotlivců. Nepřítelem těchto snah je sobectví. Jestliže nebudou jednotlivci dostatečně dbát na důstojnost a mravnost, nemůže být ani stát, složený z těchto jednotlivců zdravý. Proto je nejlepší volbou křesťanský stát, založený na křesťanských hodnotách, který dokáže uchránit od mravního úpadku.¹⁷³

¹⁷⁰ „... že před očima Božíma v říši Kristově všickni bratří jsme; že nestává rozdílu žádného mezi boháčem a chudým; a pokládá majícímu za svatou povinnost smilovati se nad chudým; ano klade plnění „skutkův milosrdenství“ za podmínku k dosažení života věčného.“

Tamtéž. Str. 175.

¹⁷¹ J. H.: *Slovo o svobodě*, *ČKD*, 1862/4, str. 294-302.

¹⁷² Wilhelm Emmanuel von Ketteler (1811 – 1877) – mohučský biskup, vstoupil do historie jako iniciátor křesťanské katolické sociální politiky.

Srov. GLOMBIK, Manfred. Biskup Ketteler – průkopník spravedlivé společnosti. In: *Teologické texty*, 2013/2. [Online]. Cit. 2019. Překlad: Miloš Voplakal. Dostupné z: <<http://www.teologicketexty.cz/casopis/2013-2/Biskup-Ketteler-prukopnik-spravedlive-spolecnosti.html>>.

¹⁷³ „Vznešenou důstojnost, kterou křesťanství lidem udílí, poskytuje též křesťanskému státu nevyrovnatelnou převahu nad každým nekřesťanským národem; byť i sebe menší paprsky nebeského světla křesťanství v srdce lidu vnikaly, jsou s to, uchrániti jej od mravního úpadku pohanstva.“

J. H.: *Slovo o svobodě*, *ČKD*, 1862/4. Str. 295-296.

Důstojnost člověka závisí především na svobodě. Důstojnost má svůj pravý základ v mravní svobodě. Nevyhnutelnou podmínkou zdravého státu a společenství je společenská svoboda (politická a sociální). To znamená, že člověk v osobním, politickém a sociálním životě užívá co největší samostatnosti, aby se o sebe postaral, ale vždy tak, aniž by narušoval práva druhého. Také proto nazýváme společenskou a politickou svobodu samosprávou. Ovšem pravá a pravdivá samospráva se nemůže omezit jen na osobní záležitosti jednotlivce, ale musí obsáhnout všechny společenské poměry života. Člověk by sám nepřežil, je odkázán na druhé svou přirozeností, je tvorem sociálním a společenským. Člověk je od narození po celý život formován a ovlivňován společností. Ve společnosti má však mít právo užívat samosprávy a starat se v rámci svých možností o sebe, rodinu a obec – v tom je politická i sociální svoboda. Kde není svoboda společenská, tam není svoboda vůbec. Politická a sociální svoboda má nesmírnou cenu, dokáže formovat pozitivně veřejný život, je školou zdravých náhledů na život a posiluje stát i jednotlivce v jeho důstojnosti.

Je třeba připomenout, že právo samosprávy nemůže být neomezené, ale je spojeno také s povinnostmi omezovat sebe sama s ohledem na práva svých bližních. To je pravá svoboda, ve které se stáváme spolupracovníkem Boha a pomáháme utvořit světový řád podle Boží vůle. K této pravé svobodě vychovává Kristova církev.

Kde převládne sobectví a každý si hledí jen svých zájmů, tam je narušena harmonie společenství i vztah k Bohu.¹⁷⁴ Kde není společenská svoboda založená na mravní svobodě, vládne křivda, útisk a násilí a vše se může zvrhnout v revoluci nebo ve vládu absolutistickou. Stát si nemůže nárokovat neomezenou moc a zneužívat ji. Autorita a svoboda se musí vzájemně podporovat, nemůže být proti sobě.

Vláda stojí na třech pilířích. První je péče o spravedlnost: ochrana práv každého a spravedlivé a jednoduché zákonodárství. Druhý je podpora rozvoje, stát má pomáhat a podporovat materiální i duchovní růst obyvatelstva. Třetím pilířem je uspořádání a ochrana mezinárodních práv, založených na zásadách spravedlnosti a lásky.

Osobnost biskupa Kettelera a jeho myšlenky jsou v námi analyzovaných textech často uváděny a před vydáním encykliky *RN* byl Ketteler používán jako vzorová ukázka katolických sociálních snah. Biskup silně ovlivnil katolickou sociální nauku. Do historie se zapsal jako iniciátor křesťanské sociální nauky zejména ze tří důvodů: měl biskupskou autoritu a dokázal své myšlenky prosadit, byl odborně kompetentní a jeho pragmatická a věčná povaha jej chránila před sklony k jednostranným postojům a dokázala zaujmout

¹⁷⁴ „Tam se onen oblažující, harmonický poměr společnosti lidské boží, a vašeň jako záhubný plamen vše vůkol sebe zžírání a maří.“

J. H.: Slovo o svobodě., *ČKD*, 1862/4. Str. 298.

oslovenou veřejnost. Známa jsou slova papeže Lva XIII. o německém biskupovi: „Je to můj velký předchůdce“.¹⁷⁵

2.2.15 Antonín Skočdopole: *O kterých předmětech má duchovní správce častěji jednat ve svých kázáních podle nynějších časových poměrů? (1 - 2) (1863)*¹⁷⁶

Antonín Skočdopole (1828 – 1919) – katolický kněz, profesor pastorální teologie a katechetiky v Českých Budějovicích, teolog, spisovatel a vlastenec.¹⁷⁷

Uvedl, že duchovní má mít ve svých promluvách vždy na zřeteli hlavní účel: čest Boží a spásu duší. Kazatel musí zvěstovat a vykládat celé učení Pána Ježíše a napomínat lidi ke spořádanému životu podle tohoto učení.

Je ale potřeba přihlídnout také ke zvláštním poměrům a potřebám místa i doby, tak jak to dělávali už proroci a apoštolové v *Písmu svatém* a po nich i další významní církevní Otcové. Dokonale znali starosti i radosti lidu a svou řeč přizpůsobovali místním poměrům i době, majíce na zřeteli reálnou situaci těch, ke kterým promlouvali. To vše musí ovládat i dnešní kazatel, aby mohl úspěšně hlásat Boží království.

Antonín Skočdopole vlastně mluvil (podobně jako např. pastorální konstituce *GS*¹⁷⁸) o potřebě rozeznávat znamení doby a vykládat je ve světle evangelia, proto, aby i člověk jeho generace dostával smysluplné odpovědi na základní otázky, které ho trápily.

Autor psal, že jeho doba bývá označována za velmi dobrou, za éru všeobecné vzdělanosti a pravého vědění, za dobu rozvoje věd, věk národního a politického uvědomění a to vše by mělo vést k zdárnému vývoji lidstva. Autor ocenil tyto naděje a přál lidem, aby se jejich očekávání naplnila, ale viděl i negativa v dosavadním rozvoji, se kterými se jeho doba bude muset vyrovnat a také kazatel na ně musí reagovat. Citoval slova papeže (Pius IX.), který mimo nevědomosti, bezbožnosti, různých pověr, šíření neřestí a klamných učení viděl hlavní nebezpečí ve dvou sociálních bludech. První ze závisti a lakotnosti hlásá oloupení bohatých a majetnost považuje za zločin. Druhý chce z pýchy porušovat autoritu a nejsvětější práva. Papež vidí pýchu a žádostivost jako prameny všeho zlého. Lékem může být jen náboženství a život podle Boží pravdy.

Kazatel musí vykládat dogmatické pravdy a bránit víru, zaměřit se na poslední věci člověka, hřích a spásu. Ale jsou tu také sociální otázky. Je porušena autorita i dodržování práv. Nelidská vláda a otrocká závislost, ponížení národů, libovůle pánů, křivdy a násilí – to

¹⁷⁵ Srov. GLOMBIK, Manfred. Biskup Ketteler – průkopník spravedlivé společnosti. In: *Teologické texty*, 2013/2.

¹⁷⁶ SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: O kterých předmětech má duchovní správce častěji jednat ve svých kázáních podle nynějších časových poměrů?, *ČKD*, 1863/2, str. 81-104, *ČKD*, 1863/3, str. 180-211.

¹⁷⁷ Srov. STATEČNÝ, Prof. Dr. Karel: Dr. Antonín Skočdopole, *ČKD*, 1919/1+2, str. 74-78.

¹⁷⁸ Srov. Gaudium et spes. In: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Str. 221. Čl. 4.

vše snižuje autoritu a hrozí nastolením bezvlády a ještě větší zvlůle. Podle přirozenosti jsme stvořeni k jednomu cíli, ve své důstojnosti jsme si před Bohem rovni a autorita vládnoucích je jen propůjčena Bohem a oni jsou Bohu odpovědní. Církev, stát a rodina jsou prostředky, skrze které Bůh řídí a spravuje lidstvo. Člověk je tvor společenský a pro správný život potřebuje autoritu i vědomí závislosti na druhých. Svobodu svědomí ani občanskou svobodu nelze zaměňovat s nekázní a svévolností. Naopak střídmost, moudrost, mravný život i vzdělání vedou k pochopení, že ke svobodě patří podřízení se autoritě. Žádostivost a touha po smyslných rozkoších vytváří propast mezi bohatým a chudým. Bohatí hromadí majetek závratným tempem a stejně rychle se šíří bída v širokých masách obyvatel.¹⁷⁹ Církev nabízí pomoc, ukazuje potřebu milosrdenství i trpělivosti a odkazuje na blízký konec vezdejšího života. V křesťanském poselství chudý nachází útěchu a bohatý se učí odpovědnosti a pomoci bližním. Mnozí namítají, že v reálném životě to chodí jinak, ale, kdo dokáže dát lepší radu, která by mohla pomoci? Rozděleme například pozemské statky na rovné díly – za čas na tom budeme úplně stejně.¹⁸⁰ Jen křesťanská láska naučí trpět a omezovat sama sebe, zabrání vstoupit nenávisti i závisti do duše člověka, naučí člověka odpovědnosti za sebe i za druhé. Nelze považovat jmění a požitky za jediný prostředek k dosažení lidské důstojnosti, v tom není pravá cena člověka, ani pravá cena vezdejšího života.¹⁸¹ Pravá důstojnost je, že člověk je stvořen k obrazu Božímu a má jasný cíl, snahu připodobnit se už za pozemského života Pánu, aby došel k věčnému spojení s Bohem.¹⁸² To by měl kazatel vždy připomínat, opíraje se o učení Ježíše Krista. Je potřeba mít na paměti, že každá řeč musí být důkladně promyšlená a nemá být jednostranná, nelze se přiklonit jen k chudým nebo jen k bohatým, pak by se mohl i dobře míněný proslav zvrhnout k vyvolávání zášti jedněch proti druhým.

¹⁷⁹ „Bohatství jedněch dochází na výši neslýchanou, bída druhých každým dnem roste a ledovými rukami svými každého dne nové tisíce, nové zástupy uchvacuje.“

SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: O kterých předmětech má duchovní správce častěji jednati ve svých kázáních podle nynějších časových poměrů?, *ČKD*, 1863/2. Str. 97.

¹⁸⁰ „Communismus je možný jenom v chorém mozku, a nikoli ve skutečnosti.“

Tamtéž. Str. 98.

¹⁸¹ „Není většího zneuctění člověka ani širší a schůdnější cesty k demoralisaci, mravně ničemnosti, k neštěstí a omrzlosti života, jako když se běře za měřítko vážnosti a ceny lidské jenom ten bídný peníz, a když se blaženost a štěstí podle toho váží, jak sobě může kdo zjednati, čeho nejen potřeba, ale i rozmar, vášeň a těkavá chtivost požádá.“

SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: O kterých předmětech má duchovní správce častěji jednati ve svých kázáních podle nynějších časových poměrů?, *ČKD*, 1863/2. Str. 100.

¹⁸² „Hleďte především jeho království a spravedlnost, a všechno ostatní vám bude přidáno“ (*Mt* 6,33).

2.2.16 Jan Turner: *Společnost statků v prvotní Církvi (1867)*¹⁸³

Jan Turner (1826 – 1878) – katolický kněz, profesor teologie a biblistiky v Českých Budějovicích, rada biskupské konzistoře.¹⁸⁴

Turner napsal, že ve *Skutcích apoštolů* se dovídáme o životě prvotní církve. První křesťané žili ve společné víře a lásce, dělili se o všechny pozemské statky a zrušili na čas rozdíl mezi bohatým a chudým (srov. *Sk* 2,44-45, *Sk* 4,32).¹⁸⁵ Autor článku dodal, že nešlo o zrušení všeho soukromého majetku - nebylo to sloučení veškerého osobního majetku všech věřících v jeden společný. Odkázal například na to, že Marie měla vlastní dům (srov. *Sk* 12, 12). Později byla zřízena společná pokladna (srov. *Sk* 3,34-35) a ustanoveni jáhnové, kteří pečovali o chudé (srov. *Sk* 6,1-6). Ve společenství nebylo zavedeno rozdělování stejným dílem, rozdělovalo se podle potřeby. Dávání do společné pokladnice nebylo nařízeno, vše bylo založeno na dobrovolnosti.

Autor vysvětlil vznik tohoto společenství z těchto příčin: rodinná povaha jeruzalémské církve, hojnost milosti Boží a nový křesťanský duch, svatý život. Dle autora apoštolové nedoporučovali společné vlastnictví statků ostatním církvím. Nebylo to prý z důvodu, že jeruzalémská církev zchudla následkem společného rozdělování - přišla o majetek díky pronásledování. Důvodem bylo, že apoštolové byli přesvědčení, že společný majetek se nedá zavést všeobecně.

Duch společného majetku, který byl v prvotní církvi, už nikdy v katolické církvi nezanikl, jak můžeme vidět na příkladech řeholních řádů. V kláštřích se uskutečňuje v malém ideál, který nelze zavést všeobecně.

Společný majek v apoštolské církvi a v kláštřích má ale docela jiný základ než moderní komunismus. Komunismus vychází z hrubého materialismu, bere v potaz pouze materiální potřeby člověka, chce rovnost v dělení majetku, neuznává právo soukromého majetku a chce jeho zrušení i cestou násilí. V církvi se odevzdání soukromého majetku děje ve svobodné vůli, nikdo není nucen osobní majetek odevzdat. Křesťan z lásky podporuje ze svého majetku chudé.¹⁸⁶ Vlastnění majetku není hřích, není to původ mravního zla, tím je přílišné lpění na majetku. Křesťanství nedává chudým právo na majetek boháčů. Soukromý

¹⁸³ TURNER, Dr. Jan: *Společnost statků v prvotní Církvi*, *ČKD, 1867/5*, str. 387-394.

¹⁸⁴ Srov. RODLER, Adolf. Biskupský kněžský seminář v Českých Budějovicích. In: *Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích. Kohoutí kříž*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <http://www.kohoutikriz.org/data/w_rodla.php>.

¹⁸⁵ „Sv. Lukáš popisuje nám tento nejvyšší ideál sociálního štěstí lidského, tento výkvět nového křesťanského ducha ...“

TURNER, Dr. Jan: *Společnost statků v prvotní Církvi*, *ČKD, 1867/5*. Str. 387.

¹⁸⁶ „Nevyhnutelnou podmínkou blaženého života jest chudoba v duchu t.j. oddělení srdce od zemského majetku a ochotnost přispívati majetkem svým k zájmům říše nebeské.“

TURNER, Dr. Jan: *Společnost statků v prvotní Církvi*, *ČKD, 1867/5*. Str. 393.

majetek je nedotknutelný. Křesťanství vyzývá bohaté ke skutkům milosrdenství a je to podmínka k dosažení věčného života. Chudým křesťanství vysvětluje, že na věčnosti nerovnost mezi lidmi zmizí. Křesťanské učení je nejlepším základem sociálního klidu ve světě a nejlepší obranou proti rostoucímu pauperismu.

Autor logickými argumenty odpověděl na snahy obviňovat prvotní církve ze sklonů ke komunismu. V textu ale neuvedl, že v majetkové praxi prvotní církve hrál také velkou roli očekávaný brzký druhý Kristův příchod. „Kdo očekává konec světa, tomu nepřipadne zatěžko odpoutat se od svého majetku a od toho, co je mu na přítěž, a všechno rozdat chudým.“¹⁸⁷

2.2.17 K. K.: Záhubná tendence moderního liberalismu (1868)¹⁸⁸

Autor článku tvrdě kritizoval moderní liberalismus. Vysvětlil, že ve starém Římě slovo *liberalis* pojmenovávalo svobodného člověka, naopak *servilis* označovalo člověka nesvobodného, otroka. Nyní dostalo slovo *liberal* význam politického smýšlení a chápe se jako souhrn svobodomyšlných náhledů na poměry státní, sociální a církevní. *Liberal* je slovem lákavým, naznačuje snahu pro rozšíření a pěstování pravé lidské svobody a snahu prosadit občanskou, politickou a sociální svobodu. Pro mnoho lidí je to slovo módní, aniž příliš vědí, kam přesně liberalismus směřuje a nechávají se jím oslnit.

Autor tvrdil, že je to přesně naopak. Tam, kde se dostane liberalismus k vládě, potlačuje svobodu dalších stran a nevšímá si práv národnostních ani náboženských. Nadržuje bezuzdnosti a náruživosti, pokud vyhovuje jeho záměrům. Potlačuje nejsvětější práva, jestliže mu stojí v cestě. Liberalismus je jen jinou formou absolutismu a nebezpečnější v tom, že vše koná pod jménem „svobody“.

Pravá svoboda je ale vázána na Boží zákon a je s ním v souladu. Liberalismus chce společnost oloupit o víru a zbavit jí Boha. To může vést jen k naprostému zničení lidské důstojnosti a svědomí, v proměnu společnosti ve stádo jedinců bez svědomí. Lidem má jít jen o časný zisk. Veškeré mravní jednání je znehodnoceno, protože skutky se měří jen materiálním prospěchem a to dělá z člověka otroka vlastních vášní a utlačuje jeho svědomí.

Naproti tomu pravý křesťanský liberalismus je osvíceným konzervatismem všeho pravého, svatého a spravedlivého. Hájí Boží pravdu, práva církve, rodiny i státu. Křesťanský liberalismus neutlačuje druhé.

¹⁸⁷ OCKENFELS, Wolfgang. *Katolická sociální nauka*. Str. 20 – 21.

¹⁸⁸ K. K.: Záhubná tendence moderního liberalismu., *ČKD*, 1868/3, str. 181-197.

Moderní liberalismus chce zničit všechno, co je postaveno na Božích zákonech. Snaží se potlačit a umlčet katolickou církev. Neuznává žádnou pravdu danou nám Bohem, prosazuje jen lidské právo a zákon. Žádný Bůh, nejvyšší autoritou je lidský rozum.¹⁸⁹

Moderní liberalismus nemůže prosadit lidskou svobodu, protože ruší základy pravé svobody.¹⁹⁰

Jde o jeden z mála zkoumaných textů, který se zabýval pouze kritikou liberalismu. Pravidlem spíše bylo, že při kritice liberalismu byly stejně tak odsouzeny socialistické názory. Je nutné dodat, že i Jan Pavel II. se už čtyři roky před svým dosednutím na papežský stolec domníval, že liberální materialismus je ještě nebezpečnější než komunismus protože poměrná hojnost a zdání absolutní svobody uspávají svědomí.¹⁹¹

2.2.18 Karel Hložek: *Náčrty k otázce socialistické* (1869)¹⁹²

Karel Hložek (1834 – 1877) byl katolický kněz, katecheta, náboženský publicista a překladatel.¹⁹³

Autor ve své stati o socialismu, šel při hledání kořenů socialismu do historie a vnímal počátky a kořeny socialistických myšlenek v protestantismu. Protestantismus podle autora přivedl lidského ducha k popírání veškeré autority, všichni lidé jsou postaveni v církvi na stejnou úroveň, maže se rozdíl mezi nadřízeným a podřízeným. Každý je sám pro sebe nejvyšší autoritou, považuje se za neomylného a chce, aby jej druzí poslouchali. To se přeneslo i do politiky. Tato zásada se projevila už v krvavých selských válkách, od kterých se nakonec distancoval i protestantismus. „Než símě jednou zaseté pučilo stále, až konečně dozrálo v ovoce hrozná.“¹⁹⁴ V Anglii vyvolal střet protestantismu s katolíky mnoho násilí. V anglických myslitelích tím byla probuzena otázka, proč křesťanské náboženství vyvolává tolik nesnášenlivosti? Hledali jiné formy náboženství. Zrodil se deismus, racionalismus, panteismus, komunismus a jiné směry. Myšlenky filozofů našly živnou půdu ve Francii.

¹⁸⁹ „A z té příčiny není cíl jejich snahy jiný než žádost očí, žádost těla a pýcha života, kterýžto trojlístek ale nepochází od Otce světél aniž k němu vede.“

K. K.: Záhubná tendence moderního liberalismu., *ČKD, 1868/3*. Str. 190.

¹⁹⁰ „Jen v církvi Kristově jest jediný základ pravé svobody, pravé osvěty, pravé vzdělanosti, pravého blaha, ale nikoliv povětrný moderní liberalismus, který sám nemůže nic dáti, leč výrobky zkaženého srdce, bludného a k tomu čmoudem nevěry zaslepeného rozumu; kterýž zanechává srdce pusté, prázdné všeho vyššího života a hodí se jen pro labužníky, jimž materialismus jest všecko.“

Tamtéž. Str. 193.

¹⁹¹ Srov. SAMUEL, Dom. Chudoba vnitřní a chudoba vnější. In: AMBROS, Pavel, ed. *Nouze, chudoba, bohatství: výhledy do postrestituční epochy života církvi: kolektivní monografie*. Vydání první. Olomouc: Nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, s.r.o., 2015. 447 stran. Současné otázky; 51. ISBN 978-80-7412-231-6. Str. 389.

¹⁹² HLOŽEK, Karel: *Náčrty k otázce socialistické.*, *ČKD, 1869/2*, str. 122-143.

¹⁹³ Srov. NÁRODNÍ MUZEUM. Hložek, Karel, 1834-1877. In: *Knihovna Náprstkova muzea v Praze. Online katalog*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://npm.opac.nm.cz/search?type=global&q=hložek+karel>>.

¹⁹⁴ HLOŽEK, Karel: *Náčrty k otázce socialistické.*, *ČKD, 1869/2*, str. 123.

Mnozí začali štvát proti katolické církvi a podlamovali víru lidu. Na místo Boha začala být vzývána příroda. Vše směřovalo a dospělo k revoluci. Začal se v praxi realizovat materialistický názor o rovnosti všech občanů. Byla zavedena vůle lidu, rovnost stavů, svoboda svědomí, vyznání a další. Prosadili se myšlenky liberalismu. Církevní majetek připadl státu. Byly pokusy rozdělit i ostatní majetek mezi všechny.

Revoluce přinesla krvavý teror, kterému padli za oběť postupně i její vůdcové. Bída obyvatelstva se prohloubila. Autor se rozbořením historických souvislostí snažil poukázat na to, že příklon k přílišnému individualismu či kolektivismu a materialismu vedl vždy ve svém důsledku pouze k násilí a k pronásledování církve.

Rozvíjely se názory liberalismu, demokracie, komunismu a socialismu.¹⁹⁵ Socialismus je mírnější forma komunismu. Chce dosáhnout téhož jako komunismus, ale za použití klidnějších prostředků a postupuje pomaleji. Autor si už tenkrát všiml, že socialistické učení, ve snaze prosadit své cíle, postupem času mírní radikálnost svých výroků, ale zároveň rozpoznal, že ve svých důsledcích je stejně ohrožující jako komunismus. Na toto nebezpečí později upozorňovala i encyklika *QA* v odpovědi na otázku, zda je možná spolupráce křesťanů s umírněnými socialisty.¹⁹⁶

Autor pokračoval konstatováním, že Bůh je v socialismu zavržen, na jeho místo je dosazen člověk a jeho rozum, víra v Boha je přežitek.¹⁹⁷ Jediná pravá skutečnost je hmota, hmota je všude a vyplňuje každý prostor – ve světě neexistuje místo pro Boha a lidskou duši. Všechno je podřízeno přírodním zákonům, je nemožné, aby Boží prozřetelnost působila v dějinách. Materialistické myšlenky jsou šířeny všemi prostředky, církev překáží a je vyháněna i ze škol, je rozdmýcháván protináboženský fanatismus. Socialismus podal ruku ateismu. Vyhledky do budoucnosti jsou chmurné.

2.2.19 Antonín Skočdopole: *Katolictví a liberální žurnalistika v Čechách (1869)*¹⁹⁸

Autor napsal, že novověký liberalismus zavádí materialismus do politiky a sociální sféry, nenávidí křesťanské náboženství a zejména katolické křesťanství. Chce prosadit konfiskaci církevního majetku, oddělit duchovenstvo od státu a zcela zahladit křesťanské

¹⁹⁵ Autor článku cituje například slova P. S. Maréchala (1750 – 1803, francouzský politik, filozof, spisovatel, propagátor materialismu a komunismu): „Revoluce francouzská jest toliko předchůdce revoluce mnohem větší a ráznější, která bude poslední.“

Srov. HLOŽEK, Karel: Náčrtky k otázce socialistické., *ČKD, 1869/2*. Str. 132 – 133.

¹⁹⁶ Srov. PIUS XI. Quadragesimo anno. In: *Sociální encykliky (1891-1991)*. Str. 77. Čl. 117.

¹⁹⁷ „Bůh minulosti již vykonal svou prozatímní službu, člověčenstvo vstupuje na místo Boží. Duše jest bláznovství a nesmrtnost nesmysl.“

HLOŽEK, Karel: Náčrtky k otázce socialistické., *ČKD, 1869/2*. Str. 137.

¹⁹⁸ SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: *Katolictví a liberální žurnalistika v Čechách.*, *ČKD, 1869/4*, str. 241-274.

náboženství. Považuje církev za škodlivou a zbytečnou, popírá její hlavní cíle. Lidstvo by se dle něj ve své svobodě a vzdělanosti lépe vyvíjelo bez církve.

Materialistické bludy liberalismu vedou k fanatismu proti všem duchovním ideám. Liberalismus nutně směřuje ke komunismu, a ač hlásá „svobodu, rovnost, bratrství“ plodí nesnášenlivost, všechno bourá, působí zmatek a neštěstí. Liberalismus se považuje za jediný zaručený prostředek k dosažení svobody a vyššího blaha lidstva. Poslušnost a řád v církvi považuje za tyranství a absolutismus, ale pokud někdo s liberalismem nesouhlasí, je označen za nepřítele a neposlušného.

Katolická církev nemůže nikdy najít společnou řeč s liberalismem, protože by zapřela samu sebe a vystavila se zničení. Autor nepochybuje o tom, že liberalismus se za několik let „vybouří“ a budoucí generace se budou podívat nad mělkými teoriemi, které měly tolik zastánců a ovlivňovaly city národů. Katolická církev by po tuto dobu měla dbát o to, aby neutrpěla příliš, aby nebyl nadměru utlumen křesťanský duch, víra a mravy. V zemích, kde se střetl liberalismus s křesťanstvím, pokročili už v organizaci boje na obou stranách. V naší zemi je vše teprve v začátcích a to také proto, že v boji za práva českého národa byli v podstatě všichni na jedné straně.

Liberální publicisté užívají proti církvi zejména dvě fráze: duchovenstvo chce být nedotknutelné a katolická církev odmítá reformy. Neváhají používat nekalé praktiky, polopravdy a lži. Žurnalisté také píšou s velkou nevědomostí, neznají a nemají zájem znát problematiku, kterou kritizují a poskytují katolíkům „užitečné“ rady. Duchovní jsou neustále znevažováni a tupeni, proto se brání. Církev je přístupná reformám, vítá je, ale vždy má na paměti zachování pravdy Boží a dodržování Božích zákonů, které nechce a nemůže přestupovat.

České katolické duchovenstvo a laikové budou vždy pracovat pro blaho národa, ale spolupracovat budou jen s těmi, kdo budou respektovat církev a křesťanské náboženství.¹⁹⁹

Článek Antonína Skočdopole je ukázkou toho, jak si katolíci začali uvědomovat, že tisk je mocným nástrojem v rukou jejich protivníků a postupně pochopili, že sami potřebují silný katolický tisk. Názorně to dokumentuje například výrok, který při audienci německých novinářů pronesl Pius X.: „Co nám pomůže stavěti kostely, konati misie, pořizovati školy. Všechna dobrá díla, všechny námahy katolíků zůstanou marny, nenaučíme-li se používat

¹⁹⁹ „Upřímní katolíci a jmenovitě přemnozí kněží počínají se nedůvěrou naplňovati. Naši žurnalističtí nebeborci jsou na omylu, pakli se domnívají, že všickni čtenáři jejich tak lehce smýšlí o náboženství a církvi, jako oni sami. Mýlejí se také v tom, pakli za to mají, že bezohledným „rázným“ hanobením jejich my katolíci a jmenovitě my kněží se zastrašiti dáme a z bojiště utečeme. Toho nebude; ale čím oni budou více rozrývatí půdu náboženskou, tím těsněji sestoupíme se my a tím usilovnější bude namáhání naše, abychom pevně zorganizovali stranu katolickou v Čechách.“

SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: Katolictví a liberální žurnalistika v Čechách., *ČKD*, 1869/4, str. 271.

tisku, jakožto obranné a útočné zbraně.“²⁰⁰ Kdo ovládá tisk, ovládá veřejné mínění – bylo heslo doby a čeští katolíci začali bojovat s velkým odhodláním: „Nepřítel může mítí sta, ba tisíce časopisů o nákladech milionových, může mítí paláce nabitě až po střechnu tím nejlepším technickým zařízením, ale nemá a nikdy mítí nebude to, co máme my! Nebude nikdy mítí našeho duchovního bohatství!“²⁰¹

2.2.20 Antonín Skočdopole: *Snahy sociální revoluce a úloha církve (1 – 2) (1871)*²⁰²

Doba je ve znamení radikálního přetváření společnosti, napsal autor. Blíží se sociální převrat a je velmi nebezpečné, že sociální řešení se dostalo do rukou materialistů. Materialismus je mor na všechno, co šlechtí lidstvo. V této době se bojuje o bytí a nebytí křesťanské víry a o bytí a nebytí společnosti samé.

Ateismus se stal módní záležitostí a považuje se za přežitek, chce-li někdo v politických a sociálních otázkách uplatňovat hledisko křesťanské nauky. Ateismus ovládl noviny²⁰³ a literaturu, zní z řečnišť, divadel i ze škol, pronikl do hostinců i do továren, do řemeslných i dělnických spolků. Ateismus ve formě hrubého materialismu oslovuje nejen nevzdělané masy.

Materialismus našel první mohutnou podporu v liberální buržoazii, která začala jeho myšlenky prosazovat v politice, v rodině a ve veškerých společenských poměrech. Proniká do praktického života a chce vše zreorganizovat a zreformovat bez Boha a náboženství. Snaží se všechno duchovní odstranit z vědy, z výchovy, z mravouky, ze společnosti.

„Není Boha, není duše, není věčnosti.“ Toto není schizma nebo ojedinělá hereze, to je radikální popření Boha ovlivňující masy - bojujeme o zachování náboženství v moderní době.

Liberalismus není konečnou fází, brzy přijde silnější varianta: liberalismus proletariátu, přijde socialismus a komunismus. Buržoazní liberalismus už pochopil a děsí se proletariátu, liberalismus proletariátu už je na světě, roste a sílí. Až se chopí moci, bude zmařeno všechno. Zahyne svoboda, propagovaná rovnost se zvrhne v nerovnost a zmizí cena člověka. Také bratrství bez Boha povede jen ke krveprolévání. Materialismus odnímá lidskému životu opravdovost i jeho hodnotu. Materialismus je nepřitelem lidstva. Vyhlazení náboženství a spiritualismu je podmínkou materialismu k přetvoření společnosti.

²⁰⁰ Citováno dle: RAJTORAL, Jaroslav. *Katolíci a tisk*. Praha: Čs. akc. tisk., [1937]. 43 s. Str. 20.

²⁰¹ Tamtéž. Str. 21.

²⁰² SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: *Snahy sociální revoluce a úloha církve.*, *ČKD, 1871/1*, str. 1-18, *ČKD, 1871/2*, str. 111-137.

²⁰³ „Jest to žurnalistika, kteráž učinila se u většině své předním kanálem, kterým šeredný hnís atheismu se vlévá do všech tříd společnosti.“

Tamtéž. Str. 14.

Víra v Boha je nutnou podmínkou k přežití společnosti. Bez Boha není mravnost, není svědomí, schopné bránit hodnoty mimo vlastní prospěch. Lidská společnost není schopná existovat jen podle lidských zákonů.

Před církví a všemi křesťany stojí veliké úkoly, má-li být společnost zachráněna. Nesmí být podceňovány životní zájmy chudých a nemajetných – tady se bude rozhodovat osud civilizace (a nutno uznat, že socialisté oprávněně poukazují na utrpení proletariátu). Křesťanství nemůže mít za úlohu kázat chudým pouze odevzdanost v jejich údělu a zlepšení stavu na věčnosti – to je jedna z věcí, která je využívána k probouzení nenávisti k náboženství. Křesťanství musí křesťanskou lásku a své zásady v péči o chudé nově a systematicky uvést do praktického života. Každý musí uznávat za svou povinnost přispívat ze svého nadbytku na potřeby chudých.²⁰⁴ Tyto dary se mají dávat dobrovolně, z lásky k Bohu a bližnímu. Chudý pak má projevit vděčnost a modlit se za dárce. Ale bez organizované, na zdravých a osvědčených principech založené církevní péče o chudé nedosáhne soukromá dobročinnost dostatečných výsledků. Církev může čerpat mnoho inspirace ze své historie. Církev musí zkoumat, jak plánovitě a efektivně využít všech prostředků (nejen hmotných) pro chudé v takové míře, aby dokázala ovlivňovat sociální poměry. Církev se musí ujmout chudiny viditelnými skutky, musí jí pomáhat ve všech oblastech života a otevírat jí možnosti, jak se vymanit z bídy vlastním přičiněním. Církev má být oporou chudého lidu a v něm také hledat oporu.

Autor velmi správně odhadl tehdejší situaci a věděl a upozornil, že jen velká aktivizace církve v sociální oblasti může neblahý stav zvrátit.

2.2.21 Matěj Procházka: *Otázka dělnická (1 – 11) (1872 - 1873)*²⁰⁵

Matěj Procházka (1811 – 1889) – katolický kněz, učitel náboženství a češtiny v německém gymnáziu v Brně, čestný kanovník brněnské kapituly (1878), obdržel čestný doktorát olomoucké teologické fakulty (1884). Jeho žákem byl Tomáš Masaryk (1867 – 1869).²⁰⁶

²⁰⁴ „Dar, jenžto se obětuje na chudé, jest obět' Bohu přinešená, kteráž shlazuje hříchy a osvobozuje od smrti věčné. V osobě chudého a nuzného přijímá Kristus tu obět' a Bůh odměňuje almužnu stonásobně.“

SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: Snahy sociální revoluce a úloha církve., *ČKD*, 1871/2, str. 119.

²⁰⁵ PROCHÁZKA, Matěj: *Otázka dělnická.*, *ČKD*, 1872/1, str. 37-56, *ČKD*, 1872/2, str. 130-151, *ČKD*, 1872/3, str. 179-209, *ČKD*, 1872/4, str. 253-254, *ČKD*, 1872/5, str. 359-370, *ČKD*, 1872/6, str. 445-464, *ČKD*, 1872/7, str. 497-520, *ČKD*, 1872/8, str. 561-578.

²⁰⁶ Srov. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Různé podoby české trinitární teologie a pneumatologie 1800-2010: tvárnosti české katolické trojiční teologie a pneumatologie 1800-1989: komentovaná bibliografie 1800-2010.* Str. 210 – 211. Poznámka č. 209.

Otázka dělnická, která byla později vydána i knižně (1898)²⁰⁷, je autorovým nejznámějším dílem, ve kterém se velmi podrobně a poctivě snažil o řešení tehdejších sociálních problémů pomocí návratu ke křesťanským principům a zaváděním postupných reforem. Procházka vybízel k vyšší katolické aktivitě na tomto poli a inspiroval se úspěšnými zahraničními vzory.²⁰⁸

Pavel Vychodil v doslovu ke knižnímu vydání napsal o Matěji Procházce krátkou myšlenku, kterou vyjádřil i svůj názor na zapojení duchovních do řešení sociálních otázek: „Obírat se otázkou dělnickou, pokládal Procházka za důležitou část duchovní správy, jíž také skutečně jest.“²⁰⁹

Autor ve svém obsáhlém článku nejprve uvedl, že 28. září 1864 bylo v Londýně založeno mezinárodní dělnické sdružení, jehož hlavním představitelem byl Karel Marx. Cílem sdružení je, aby dělnictvo převzalo vládu. Základem hnutí je komunismus a odmítání Boha. K požadavkům patří řízení zákonodárství samotným lidem, zrušení dědického práva ke kapitálu a strojům, převod majetků do společného vlastnictví a zrušení manželství. Sdružení popírá existenci Boha, žádá odstranění bohoslužby a nahrazení víry vědou.

Podle Matěje Procházky ukázaly události vyhlášení, trvání a pádu Pařížské komuny (březen – květen 1871), že záměry těchto spolků povedou ke zničení křesťanské civilizace. Děni v Paříži vyvolalo velký ohlas a povzbudilo evropský proletariát.

Dělnická otázka se stala velmi palčivou a všichni představitelé společnosti a církve ji musí řešit.

Ve společnosti se tvrdí, že je nutné vyřešit hlavně čtyři body pomoci: dělníci se musí podporovat navzájem mezi sebou, stát pomůže zákonodárstvím, přispějí továrníci a humanitní spolky si vezmou dělnictvo za své. Nezmiňují ale roli církve, a v tom je problém, že se politika a hospodářství odtrhly od křesťanských hodnot. Bez pomoci církve se výše zmíněné čtyři body nepodaří uskutečnit. Hlasy v církvi samotné vyzývají, že je potřeba věnovat se dělnické otázce naplno. Duchovenstvo musí studovat národní hospodářství, potřeby dělníků, podporovat křesťanská dělnická sdružení, seznámit se s obsahem socialismu a komunismu.

Matěj Procházka se v tomto textu široce zabíral historií vzniku komunistických myšlenek – a objevil je téměř všude. Začal u příkladu starého kmenového zřízení, kde bylo společné vlastnictví majetku i žen. Psal o Spartě, Aténách, o Platónovi a Aristotelovi,

²⁰⁷ PROCHÁZKA, Matěj. *Otázka dělnická*. V Praze: Vzdělávací kroužek křesťansko-sociální, 1898. 257 s.

²⁰⁸ Srov. NEŠPOR, Zdeněk R. Procházka Matěj. In: *Sociologická encyklopedie*. Sociologický ústav AV ČR. 2017. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Procházka_Matěj>.

²⁰⁹ PROCHÁZKA, Matěj. *Otázka dělnická*. Str. 239.

o římském státu, zmínil společenství terapeutů a esénů. Uvedl gnostiky, Plotina, středověké sekty, české adamity, myšlenky reformačních hnutí a selské války, *Utopii* Tomáše Mora, francouzskou revoluci, Rousseaua, Babeufa, události roku 1848 a další.

Popsal rozvoj průmyslu a vývoj podmínek dělnického života. Na jedné straně hromadění bohatství v rukou jedinců a na druhé straně růst bídy širokých mas. Kapitál začal sobecky vykořisťovat pracující. Též vývoj nových strojů a zvyšování produkce měly vliv na cenu práce dělníka. Mzda dostačovala jen k přežívání a chudoba dělníků rostla.²¹⁰ Církev vyzývala bohaté k solidaritě, ale nebylo jí dopřáno sluchu. To vše připravilo půdu pro nebezpečné myšlenky, utopie a pokusy.

Autor psal o dobrých plodech dělnické svépomoci, jako jsou potravinové spolky, záložny a spořitelny, dělnické pokladny pro nemocné, podnikatelské a výrobní spolky, zájmové a vzdělávací spolky. Uvedl příklady mnoha katolických spolků a zřízení. Ale psal i o alkoholu, který dělníky ještě více bídáčí, vede je k nestřídmosti a opilství. Lidé jsou u nás pracovití, a pokud mzdu nepromrhají a budou šetrní, dokážou ze mzdy určitou část odložit stranou. Autor představil výše dělnických výdělků, srovnal je s výdělky nižších úředníků a na číslech dokazoval své tvrzení. Potřebný sebezápor spatřoval také v odložení doby pro založení rodiny - mnozí mladí dělníci žijí početné rodiny a nemohou spořit.

Státní pomoc je dle autora potřebná. Například omezení pracovní doby, úprava práce žen a dětí, narovnání ženských mezd, zavádění bezpečnostních a zdravotních nařízení, zřízení pracovních úřadů a rozhodčích soudů, podpora dělnických a rolnických záložen, zajištění vzdělávání.

Průmyslníci mohou pomoci nebráněním v prosazování oprávněných dělnických práv, výstavbou dělnických bytů (se státní pomocí a kontrolou) a podporou svých dělníků v různých oblastech. Továrník by měl dbát o mravy a křesťanského ducha u sebe i u dělníků. Autor článku se rozepsal o kladných příkladech v Evropě, které se už uskutečnily.

Pokračoval, že křesťanské lásce a dobročinnosti se otevírá také rozsáhlé pole. Podpora má být adresná, aby byla co nejučinnější. Křesťanství má pečovat o duchovní i hmotné zájmy dělníků. Křesťanství čerpá ze své bohaté historie lásky k bližnímu – autor rozsáhle popsal činnost církve za dobu jejího trvání a psal o mnoha příkladech současných.

²¹⁰ „Vlasy se věru ježí na hlavě úžasem, čteme-li líčení bídy dělníkův anglických, jak ji popisuje Engels v knize „*Die Lage der arbeitenden Klasse in England*“ 1848. Mnohé soudné vyšetřování jednotlivých případů bohužel dosvědčilo, že se v líčení tom nepřehání, alebrž že jest to věrná, úplně dotvrzená pravda.“
PROCHÁZKA, Matěj: Otázka dělnická., *ČKD, 1872/2*, str. 147.

„Procházka tímto svým spisem stál u zrodu křesťansko-sociálního hnutí u nás a stal se autorem prvního křesťansko-dělnického programu.“²¹¹

2.2.22 Josef Hausmann: *Církevní péče o chudé* (1872)²¹²

Josef Karel Hausmann (1825 – 1905) byl katolický kněz, literární kritik, překladatel a publicista.²¹³

Církevní péče o chudé je součástí pastorace. Dosavadní státní péče není příliš účinná, protože postrádá ducha křesťanské lásky. Církev by měla opět převzít od státu péči o chudé.

Dále podle autora musejí být splněny následující podmínky. Svépomoc: chudí se nemají podporovat, pokud jsou schopni práce, jinak je almužna povzbuzuje k zahálce. Pomoc obce, továrny, dělnického spolku: zde mají působit křesťanské spolky. Státní pomoc: dobré zákonodárství a hmotná pomoc. Církev má působit na odpovědné osoby, aby vnášely do zákonů a dalších ustanovení pravidla křesťanské lásky.

Hausmannův článek je dalším z textů, který kritizoval tehdejší státní chudinskou péči jako neefektivní.

2.2.23 Josef Pazderka: *Ovoce státního chudobnictví* (1882)²¹⁴

Josef Pazderka (1841 – 1892) byl katolický kněz, náboženský publicista, autor životopisu sv. Hedviky.²¹⁵

Josef Pazderka stejně jako výše Josef Hausmann poukazoval ve své stati na nefunkčnost státní péče o chudé.

Autor psal, že i když se církev po stovky let starala o chudé a ani dnes se této péče nechce dobrovolně vzdát, vycházejí mnohé články a rozšiřují se názory, které prohlašují, že církev se naopak v historii významně podepsala na rozmnožování chudiny a z almužen bohatla zejména ona sama. Cílem těchto pomluv je zničit církev i náboženství.

Autor se rozhodl v tomto článku uvést statistiky, jak účinná je státní péče o chudé v Německu. Dokazuje mnoha čísly, že výdaje na chudé výrazně rostou, aniž by se jakkoliv

²¹¹ OVEČKA, Libor. *„Člověče, bylo ti oznámeno, co je dobré--“: česká katolická morální teologie 1884-1948*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2011. 383 s. ISBN 978-80-246-1957-6. Str. 296

²¹² HAUSMANN, Josef: *Církevní péče o chudé.*, *ČKD*, 1872/8, str. 608-613.

²¹³ Srov. AV ČR. Hausmann, Josef Karel, 1825 – 1905. In: *Bibliografie dějin českých zemí. Historický ústav AV ČR*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://biblio.hiu.cas.cz/authorities/328488>>.

²¹⁴ PAZDERKA, Josef: *Ovoce státního chudobnictví.*, *ČKD*, 1882/7, str. 405-418.

²¹⁵ Srov. NK ČR. Autoritní záznam: Pazderka, Josef, 1841-1892 In: *Databáze Národní knihovny ČR*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://1url.cz/HMgiQ>>.

zamezilo prudkému rozšiřování bídy.²¹⁶ Státní dobročinnost je neúčinná, má negativní vliv na hospodářství a stav mravů. Vytváří ještě větší propast mezi bohatými a chudými.

2.2.24 Josef Kyselka: *Duchovenstvo a sociální otázka* (1884)²¹⁷

Josef Kyselka (1846 – 1911) byl katolický kněz, kanovník Vyšehradské kapituly, spisovatel a učitel náboženství na střední škole.²¹⁸

Článek je recenzí knihy Josefa Scheichera²¹⁹ *Duchovenstvo a sociální otázka*,²²⁰ která v překladu vyšla v Brně roku 1884. Scheicher chtěl čtenáře seznámit se současným stavem sociální problematiky – kniha měla být průpravou ke studiu sociálních věd. Je povinností duchovních znát a orientovat se v sociálních tématech. Měli by se také zapojit do vědecké práce v oboru, aby do sociálních otázek pronikala křesťanská nauka.

Sociální poměry jsou pro mnoho lidí nesnesitelné a současný stav je neudržitelný.²²¹ Při zavádění nových (a neznámých) hospodářských poměrů nesmí chybět katolické duchovenstvo, aby bylo garantem zlepšení špatného a zachování dobrého.

Nyní spolu bojuje kapitalismus (liberalismus) a komunismus. Hlavní zásadou kapitalismu je neomezená výroba a volná hospodářská soutěž, neomezená svoboda kapitalisty a to vede ke snižování mezd a strádání dělníků. Naproti je socialismus a jeho odrůda: komunismus. Chtějí místo soukromého kapitálu, kapitál společný. Jde jim o vyřešení hluboké nerovnosti mezi třídami.

Křesťanská mravouka odsuzuje liberalismus jako zhoubný, ale i komunismus je nemožný, protože staví hmotný blahobyt za jediný cíl člověka. Obě soustavy se zříkají víry v Boha a v nesmrtelnost duše. Liberalismus ani komunismus nedokážou vyřešit sociální otázky a jejich učení vede k nespravedlnosti.

Jediný lék je v návratu ke křesťanským hodnotám a v úzké spolupráci státu a církve.

²¹⁶ Josef Pazderka uvádí také příklady zoufalých inzerátů v německém tisku, kdy v jednom z nich se nabízelo darem naráz 9 sourozenců, jelikož je rodiče neuživí. Další: „Jedna matka přeje si své dítě, děvče, darovati bezdětným slušným lidem ...“, nebo: „Malý, milý chlapec se daruje ...“

Srov. PAZDERKA, Josef: Ovoce státního chudobnictví., *ČKD*, 1882/7, str. 412 – 413.

²¹⁷ KYSELKA, Jos.: *Duchovenstvo a sociální otázka*., *ČKD*, 1884/8, str. 506-510.

²¹⁸ Srov. JEŽEK, Jan. Kyselka Josef. In: *Ottův slovník naučný*. Praha: J. Otto, 1900. Svazek 15, s. 504-505.

²¹⁹ Josef Scheicher (1842 – 1924) byl rakouský katolický kněz a křesťanský politik.

²²⁰ Srov. SCHEICHER, Joseph. *Duchovenstvo a sociální otázka*. V Brně: Tiskem a nákladem Benediktinské knihtiskárny, 1884. 109 s.

²²¹ „Počet zámožných lidí se stále menší, jejich požívačnost pak vzrůstá, kdežto dole zeje propast' hladu, v níž mnozí v zoufalství a bídě nevýslovné, mukám zdlouhavé smrti vstříc spějí.“

KYSELKA, Jos.: *Duchovenstvo a sociální otázka*., *ČKD*, 1884/8. Str. 507.

2.2.25 Václav Hlavatý: *O sociální otázce* (1886)²²²

Václav Hlavatý (1842 – 1910) byl katolický kněz, pedagog, spisovatel a filozof.²²³

Autor navázal na předchozí články o sociální otázce. Sociální otázka je na pořadu dne a její vyřešení vzbuzuje značné obavy. Socialistická propaganda probudila odboj v dělnictvu, situaci lze přirovnat k epidemii, kterou nebude lehké zvládnout. Dělníci demonstrují a jejich shromáždění provázejí často nepokoje a násilí.

Příčinou je boj mezi dvěma názorovými hnutími, mezi liberálním kapitalismem a demokratickým socialismem. Kapitalismus zrodil svého nepřítele: socialismus. Působení obou táborů působí značné škody – jejich činnost způsobila vznik sociální otázky. Sociální otázkou je, jak napravit nynější poměry a jak zejména zlepšit situaci dělníků.

Liberální kapitalismus přináší sobectví a individuální prospěch. Požaduje zboření všech překážek podnikání, například neomezenou svobodu obchodu, konkurenci bez pravidel, odstranění zákonů proti lichvě, mzda má být určována jen nabídkou a poptávkou. Jeho postupy zahnal do bídy dělnickou třídu. Bezohledné jednání vyvolalo odpor a přineslo socialistické ideje, které nechtějí individualismus, ale kolektivismus. Požadují zrušení soukromého majetku, v mírnější variantě se jedná o výrobní prostředky a půdu. Výroba má přejít ze soukromé držby na kolektivní (družstva, asociace, státní vlastnictví) a práce má být z námezdní změněna na společenskou (stát by měl zajišťovat práci). Stát by měl rozhodovat o všem.

Oba systémy chtějí zavést hospodářské a společenské uspořádání bez Boha. Život se už nemá řídit Božími zákony, ale jen zákony lidskými. Socialismus se otevřeně přiznává k bezbožství, kapitalismus mlží, aby mohl v nouzi využít náboženství ve svůj prospěch.

Veškeré návrhy, které mají vyřešit sociální otázku, vycházejí ze zásad, které sociální otázku způsobily, proto ji nemohou vyřešit. Musí se vycházet z jiných principů.

Základní podmínkou je upřímný návrat společnosti ke křesťanství. Společnost musí stát na vyšším mravním řádu. Nelze založit novou společnost na sobectví, požívačnosti a egoismu. Bez sebezapření, obětavosti, spravedlnosti a lásky jsou veškeré snahy marné.

Jako druhou podmínku navrhoval Václav Hlavatý korporativní rozčlenění společnosti, t.j. obnovení stavů a obcí se svými právy a výsadami. S podobnou myšlenkou později přichází encyklika *QA*.

²²² HLAVATÝ, prof. dr. Václav: *O sociální otázce.*, *ČKD, 1886/4*, str. 214-232.

²²³ Srov. NK ČR. Autoritní záznam: Hlavatý, Václav, 1842-1910. In: *Databáze Národní knihovny ČR*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://1url.cz/hMgiu>>.

Obnova společnosti ze současného stavu bude trvat dlouho, ale je potřeba okamžitých opatření. Prostředky k nápravě je nutno hledat ve společnosti, ve státě a v církvi. Tyto tři strany musejí úzce spolupracovat.

Prospěšné může být zakládání společenství a družstev (posílení spolupráce), které budou prochnuty křesťanským duchem. Pomoci mohou potravinové, surovinové, úvěrové a spořitelní banky fungující na spravedlivých principech, podpůrné spolky, odborová a vzdělávací sdružení. Stát zajistí ochranu práv jednotlivce i rodiny a upraví pravidla a stanoví povinnosti zúčastněných stran. Stát bude podporovat církve v její činnosti.

Církev bude svobodně formovat společnost skutky křesťanské lásky a vnášet do ní duchovní hodnoty. Církev bude pokračovat a dále rozvine dlouhou tradici pomoci bližnímu.

Libor Ovečka ocenil na této studii diferencovaný přístup k problému, rozdělení úkolů při řešení na jednotlivé složky a důraz na povinnosti státu vůči dělníkům a označil Václava Hlavatého jako katolického teologa, který viděl řešení sociální otázky také jako pastorační úkol.²²⁴

2.2.26 František Vaněček: *Pamětný list o sociální otázce adresovaný nejdůst. episkopátu západního Rakouska (1891)*²²⁵

František Vaněček (1859 – 1937) byl katolický kněz, vyšehradský sídelní kanovník, novinář a redaktor, organizátor sociální péče, předseda arcidiecésní a zemské Charity, předseda Dětského asylu Pražského Jezulátka.²²⁶

Autor přiblížil čtenářům *ČKD* hlavní body textu, který vyšel v roce 1890 a byl adresován episkopátu západního Rakouska.²²⁷

Sociální otázka je otázkou, jestli má hospodářská a společenská anarchie zavedená liberalismem nadále rušit a bourat společnost, nebo zda lze najít prostředek k nápravě a rozkvětu.

Základem hospodářského úspěchu a pokoje ve společnosti je opravdový náboženský život. Potom vzkvétají mravní ctnosti, mezi které patří: píle a vytrvalost, nelpění na požitcích, sebezapření, spořivost, uznávání spravedlivé autority.

²²⁴ Srov. . OVEČKA, Libor. "Člověče, bylo ti oznámeno, co je dobré--": česká katolická morální teologie 1884-1948. Str. 296 – 297.

²²⁵ VANĚČEK, Frant.: Pamětný list o sociální otázce adresovaný nejdůst. episkopátu západního Rakouska., *ČKD*, 1891/2, str. 65-76.

²²⁶ Srov. VYŠEHRADESKÁ KAPITULA. František Vaněček. In: *Vyšehradská kapitula*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.kkvys.cz/obrazova-a-portretni/frantisek-vanecek-4-12-1859-28-11-1937/>>.

²²⁷ „Vogelsangův „Monatschrift für christl. Social-Reform“ přinesl v 11. č. 1890 článek pod uvedeným záhlavím ...“

VANĚČEK, Frant.: Pamětný list o sociální otázce adresovaný nejdůst. episkopátu západního Rakouska., *ČKD*, 1891/2. Str. 65.

Řešení sociální otázky je v první řadě otázkou nového a živého pokřesťanství společnosti a v druhé řadě reformováním společenských poměrů. Katolická církev musí být v čele těchto snah.

Klerikové znají důvěrně svůj lid a jsou s ním v denním kontaktu. Duchovní se musejí zabývat studiem možností znovuzrození křesťanství a studiem příčin sociálních nepokojů a bídy a tyto poznatky úspěšně uvádět do praxe. Je třeba aktivně používat všech prostředků, působit a pomáhat rolníkům, řemeslníkům, dělníkům a chudým. Je uvedeno mnoho příkladů, třeba podpora zakládání křesťanských spolků a sdružení různého zaměření, vzdělávání, péče o mládež a rodinu.

Episkopát by měl dbát na vzdělávání kléru a výchovu dorostu a rozmnožení řad duchovních. Je třeba zdokonalovat katolický tisk. Biskupové by měli působit na státní zastupitele, šlechtu a průmyslníky, aby svým vlivem přispívaly k prosazení křesťansko-sociální reformy.

2.2.27 Antonín Skočdopole: *Skromný příspěvek ku porozumění otázce sociální a dělnické (1891)*²²⁸

Další z textů Antonína Skočdopole pokračoval v duchu jeho článků předchozích a potvrzoval autorovy předchozí názory. Bůh stvořil člověka. Základy nám daného přirozeného života jsou: člověk je určen k osobní svobodě, má právo na osobní majetek, je tvorem společenským a má v sobě touhu po Bohu. Zdravá společnost se vyznačuje láskou, důvěrou, autoritou a poslušností, vládou a jejím respektováním, prací pro sebe i pro společnost a vyšší obecné blaho. Společnost by měla člověku usnadňovat cestu k jeho cíli, ke spáse a k Božimu království.

Je-li společnost narušena v některých bodech, roste nespokojenost a společnost se vyvíjí nesprávným směrem. Tak vznikla i sociální otázka, v jejímž popředí stojí otázka dělnická.

Dělnickou otázku zrodily změny, které nastolil liberalismus a materialismus. Tyto systémy bourají přirozené rozdělení společnosti, dělají z ní jen seskupení jednotlivců a každý dbá jen o své zájmy. Sobectví a bezohlednost postavily na místo křesťanské lásky k Bohu a bližnímu. Materiální zisk a osobní prospěch je podle nich jediným cílem člověka.

Byly převráceny zavedené řády, k čemuž přispěly i vynálezy nových strojů a jejich zavádění do velkovýroby. Zavládl egoismus a sobectví, jen silný přežívá, pro slabého není místo a je ponechán zcela bez ochrany. V dělnicích roste nenávist proti bohatým, kapitalistům

²²⁸ SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: *Skromný příspěvek ku porozumění otázce sociální a dělnické.*, ČKD, 1891/7, str. 385-399.

nenávidí dělníky a mravy všeobecně upadají. Snahy z druhé strany o nápravu (socialismus, komunismus) stojí také na nesprávných základech, vyvozují opačné snahy než liberalismus.

Oba protichůdné systémy odporují lidské přirozenosti a různým způsobem potlačují lidskou svobodu a důstojnost.

Katolická církev vidí vzrůstající nebezpečí a zná cesty k nápravě. Úzká spolupráce církve, státu a celé společnosti musí vést k opětovnému přivedení víry, lásky a spravedlnosti do společenského systému a k tomu je potřeba napnout všechny síly.

2.2.28 Karel Vondruška: *Dělnictvo v boji za svá práva* (1891)²²⁹

Karel Vondruška (1859 – 1918) byl katolický kněz, spisovatel, překladatel a redaktor.²³⁰

Článek je recenzí knihy Rudolfa Vrby *Dělnictvo v boji za svá práva* z roku 1891.²³¹ Recenzent ocenil knihu ze dvou důvodů: je aktuální a důkladně zpracovaná. Sociální otázka je probrána a objasněna z mnoha hledisek. Je pojednáno o původu a rozdělení majetku ve společnosti, o vlastnickém právu, o komunistických myšlenkách v dějinách, o francouzské revoluci a jejím vlivu. Jsou vysvětleny pojmy peněz, zboží a práce, je popsán vztah dělníka a kapitalisty, pracovní doba, doba sváteční. Dále se autor zmiňoval o emancipaci žen, o dělnických bytech, o úloze státu a církve.

Knihy byla dle recenzenta výborným příspěvkem k pochopení i řešení sociální otázky.

2.2.29 Josef Kousal: *O sociální otázce* (1891)²³²

Josef Kousal (1856 – 1935) byl katolický kněz, publicista v oboru penologie, představený královské české zemské polepšovny v Kostomlatech.²³³

Autor uvedl, že sociální otázka nám přinesla několik výzev. Jaké je jádro této otázky? Jak se mají zachovat kněží? Jak má stát pomáhat společnosti? Po řešení je třeba pátrat na poli pastoračním, sociologickém a kulturně-historickém.

Autor popsal historický vývoj sociální otázky a důsledky v současnosti. Jednotlivec se stal milionářem a z tisíců jsou chudáci. S hmotnou bídou nastoupila morální bída, která přináší nebezpečné myšlenky. Lidské jednání bez náboženství směřuje pouze k násilí.

²²⁹ VONDRUŠKA, Karel: *Dělnictvo v boji za svá práva.*, *ČKD*, 1891/8, str. 508-509.

²³⁰ Srov. NK ČR. Autoritní záznam: Vondruška, Karel, 1859-1918. In: *Databáze Národní knihovny ČR*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://lurl.cz/NMgWA>>.

²³¹ Srov. VRBA, Rudolf. *Dělnictvo v boji za svá práva: slovo pravdy o kapitalismu a liberalismu: příspěvek k řešení otázky dělnické*. V Praze: R. Vrba, 1891. 284 s.

²³² KOUSAL, Josef: *O sociální otázce.*, *ČKD*, 1891/9, str. 527-542.

²³³ Srov. NK ČR. Autoritní záznam: Kousal, Josef, 1856-1935. In: *Databáze Národní knihovny ČR*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://lurl.cz/6Mgit>>.

Církev nabízí pomocnou ruku a přináší lék. Veliký papež Lev XIII. nám ukázal správný směr ve své sociální encyklice. Encyklika přináší odpovědi a v jejím duchu je třeba usilovně pracovat a směřovat k nápravě.

Josef Kousal, jako jeden z mnoha dalších autorů, velmi pozitivně přijímá první sociální encykliku.

2.2.30 *Zařízení ku blahu dělnictva (1892)*²³⁴

Článek recenzoval knihu Vincence Wagnera *Zařízení ku blahu dělnictva*.²³⁵ Recenzent ocenil, že autor uvedl praktické příklady pomoci dělníkům z řady evropských zemí, které procestoval a osobně se seznámil se situací. Psal o stavu dělnictva a o opatřeních, která se podnikají ke zlepšení situace. Přiblížil nám výstavbu dělnických domků, potravinovou pomoc, zdravotní opatření včetně nemocnic, záložny a spořitelny, pojištění, chudinské ústavy, vzdělávací činnost a snahy o zvýšení mravní úrovně.

Stejně tak pochválil praktickou stránku knihy a řadu statistik recenzent národohospodářské studie Jana Osenského²³⁶ v článku *Příspěvek k řešení sociální otázky (1892)*.²³⁷

Zde se jedná o jeden z poměrně častých textů, kdy se dovídáme o snaze českého duchovenstva seznamovat se a čerpat ze zahraničních vědomostí a zkušeností.²³⁸

2.2.31 *Socialismus v dějinách lidstva (1893)*²³⁹

Text se zabýval recenzí knihy Antonína Lenze *Socialismus v dějinách lidstva a jeho povaha a církev katolická jedině schopná ku řešení sociální otázky*.²⁴⁰ Antonín Lenz předložil charakteristiku socialistického hnutí a jako příčinu dnešních poměrů viděl bídu a nedostatek víry v Boha. Poté podrobně rozebral dějiny a hledal socialistické myšlenky, které nacházel jako nit táhnoucí se celou historií. Líčil současný stav socialistického hnutí v evropských zemích, zmínil hlavní představitele a jejich myšlenky (např. Marxův *Kapitál*) a psal i o situaci v Čechách.

²³⁴ J. P-y.: *Zařízení ku blahu dělnictva*., ČKD, 1892/3, str. 180-181.

²³⁵ Srov. WAGNER, Vincenc. *Zařízení ku blahu dělnictva: příspěvek k řešení otázky dělnické*. V Praze: V. Wagner, 1890. 147 s.

²³⁶ Srov. OSENSKÝ, Jan. *Příspěvek k řešení sociální otázky: národohospodářská studie*. V Praze: A. Storch syn, 1892. 47 s.

²³⁷ *Příspěvek k řešení sociální otázky*., ČKD, 1892/4, str. 249-251.

²³⁸ Srov. např. TUMPACH, Dr.: *Liberalismus, Socialismus und christliche Gesellschaftsordnung*., ČKD, 1897/8, str. 511-512.

²³⁹ Recenze je rozdělena na dva články. První článek: *Socialismus v dějinách lidstva*, ČKD, 1893/1, str. 62-64. Druhý článek: J. P.: *Socialismus v dějinách lidstva*... Antonín Lenz, ČKD, 1893/2, str. 122-123.

²⁴⁰ Srov. LENZ, Antonín. *Socialismus v dějinách lidstva a jeho povaha a církev katolická jedině schopná ku řešení sociální otázky*. V Praze: Nákladem Cyrillo-Methodějského knihkupectví (G. Francel), 1893. 391 s.

Zastával názor, že katolická církev je kompetentní řešit sociální otázku a probíral encykliku *Rerum novarum*.

Recenzent vyzvedl důkladnost Lenzovy knihy, která prokazuje autorovo hluboké studium a znalost tematiky. Kniha je velkým přínosem, dává čtenáři poznat socialismus do hloubky a ukazuje, jak je nutné a důležité řešit sociální otázku ihned, smírně a v duchu křesťanských hodnot. Neřešením této otázky se vystavujeme velkému nebezpečí rozvratu společnosti.²⁴¹

Dodáváme, že Lenz mimo jiné představil socialismus jako systém, který nemůže vést k vyšší sociální spravedlnosti a několikrát ve své knize odmítl, že by komunistické a socialistické myšlenky mohly vycházet z křesťanství.²⁴² A také potvrdit, že Antonín Lenz spatřoval v církvi jediné správné řešení sociální otázky, jak výše zmínil recenzent.

2.2.32 Antonín Skočdopole: *Katolická církev a sociální demokracie (1893)*²⁴³

Antonín Skočdopole uvedl, že významné osobnosti zastávali názor, stejně jako papež Lev XIII. ve své encyklice *Rerum novarum*, že jediné katolická církev může napravit zmatek ve společnosti, který způsobil liberalismus a který je odpovědný za zrod nebezpečí socialismu. Tento názor o způsobu nápravy se objevoval i v německém protestantském tisku: „Nelze popřít, že vlny socialismu se posud rozrážely jediné o skálu církve katolické.“²⁴⁴

Autora mrzelo, že tyto názory se zatím neodrážely v českých zemích a vyzýval k tomu české politiky. K tomu dodáváme, že katolické politické strany vznikají teprve zanedlouho po vydání tohoto článku. Například v r. 1894 *Křesťansko-sociální strana pro Čechy a Moravu* (v čele T. J. Jiroušek), v r. 1896 *Katolická strana národní na Moravě* (advokát Mořic Hruban), v r. 1899 *Národní strana katolická v království českém* (ve vedení hrabě Schönborn a kanovník Drozd) nebo v témže roce *Křesťansko-sociální strana* (Jan Šrámek – tehdejší novojičínský kaplan).²⁴⁵

²⁴¹ „Sociální otázka objevuje se nyní jako staré hříchy dřívějšího prostopášného života lidské společnosti ve své mstivé podobě, tlačíc se víc a více do popředí; naléhá na své rozřešení silou netušenou. Jaké bude rozuzlení tohoto gordického uzlu? Stane se to násilným způsobem anebo smírným podáním rukou protivných stran? Stane-li se prvé, bude ze světa učiněno hrozné jeviště velikých událostí, stane-li se druhé, bude to velké dobrodiní a štěstí pro společnost.“

Socialismus v dějinách lidstva, *ČKD*, 1893/1, str. 62.

²⁴² Srov. např.: „Víra křesťanská nezavrhuje majetku, ani bohatství, ale pouze nezřízené jeho užívání, a proto není na pravdě tvrditi, že by křesťanství bylo pramenem přirozeným, odkudž vyšel socialistický komunismus.“ LENZ, Antonín. *Socialismus v dějinách lidstva a jeho povaha a církev katolická jediné schopná ku řešení sociální otázky*. Str. 55.

²⁴³ SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: *Katolická církev a sociální demokracie.*, *ČKD*, 1893/5, str. 307-309.

²⁴⁴ Tamtéž. Str. 308.

²⁴⁵ Srov. FIALA, Petr. *Katolicismus a politika: o politické dimenzi katolicismu v postmoderní době*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1995. 349 s. ISBN 80-85959-01-1. Str. 189 – 190.

Autor pokračoval, že než se tak stane, musí katolíci a zejména kněžstvo, důvěřovat v církve a v nadpřirozenou moc víry a být přesvědčeni, že z katolické církve vzejde náprava a zajištění budoucnosti národa.

V dalším článku z roku 1893 se Antonín Skočdopole zabíral otázkou zaměstnávání svobodných dívek v továrnách.²⁴⁶ Zkušenost ukazuje, že u těchto dívek velmi rychle upadají mravy, pracovní výkon klesá a jejich jednání se dokonce často dá označit jako „skrytá prostituce“. Pokud se tyto dívky vdají, je takřka pravidlem, že se neumějí postarat ani o domácnost a jejich vlivem upadají mravně i manželé (alkoholismus) a manželství končí rozvratem. Této otázce by měl stát věnovat pozornost a učinit opatření, neboť i tento jev má velmi negativní vliv na vývoj sociální otázky.

2.2.33 Jan Pauly: *Sociální význam papeže Lva XIII. (1 – 2) (1894)*²⁴⁷

Jan Křtitel Pauly (1869 – 1944) byl katolický kněz, první smíchovský arciděkan, předseda *Jednoty katolického duchovenstva*, znalec církevního práva, sociolog, spisovatel. V roce 1942 byl nacisty internován ve františkánském klášteře v Zásmukách, kde v roce 1944 zemřel.²⁴⁸

Papež Lev XIII. nastupoval na Petřův stolec v nesnadné situaci. Papežský stát byl zabrán, Řím byl v rukou nepřátel církve, v Německu kulminoval kulturní boj a církve čelila mnoha dalším útokům. Ukázalo se však, že svatý Otec je velkým papežem, mužem pokoje a míru, který dokázal zvýšit vážnost Svatého stolce i před nevěřícími.

Na sociálním poli prokázal papež neobyčejnou moudrost a zasahuje do nejtěžších otázek doby s veškerým důvtipem a praktičností. Papež hájí posvátnost manželství, tento předpoklad dobré rodiny a spořádané společnosti, proti civilnímu sňatku, který manželství profanuje. Papež brání také stát, jako společenství lidí, kteří se sdružují ke vzájemné ochraně svých práv a k snadnějšímu dosahování obecného blaha. Brání autoritu (svěřenou Bohem) a tím řád ve společnosti.

Svatý Otec vidí příčiny současného zla a ukazuje prostředky k nápravě. Je třeba vrátit se k pravé filozofii a k církvi. Společnost musí stát na zdravých základech. Je nutné, aby Boží zákon byl východiskem všech lidských zákonů.

²⁴⁶ SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: Dívky pracující ve fabrikách., *ČKD, 1893/8*, str. 489-491.

²⁴⁷ PAULY, Jan: Sociální význam papeže Lva XIII., *ČKD, 1894/1*, str. 35-41, *ČKD, 1894/2*, str. 101-107.

²⁴⁸ Srov. NK ČR. Autoritní záznam: Pauly, Jan Křtitel, 1869-1944. In: *Databáze Národní knihovny ČR*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://1url.cz/bMgiI>>.

Papež se věnuje dělnické otázce v encyklice *Rerum novarum*.²⁴⁹ Odměruje práva bohatým, zastává se a hájí práva dělníků, ukazuje cestu ke smíření obou tříd.

Lev XIII. varuje před důsledky šířených bludů, které v žádném případě nejsou schopné uzdravit společnost, ba naopak, jejich uvedení do praxe bude velmi bolestnou zkušeností lidstva. Církev tu stojí a bude stát, vždy připravena hájit lidskou svobodu, důstojnost a spravedlnost.

Článek je mimo jiné dalším příkladem vstřícného přijetí první sociální encykliky.

2.2.34 Josef Kousal: *Mojžíš a sociální otázka (1894)*²⁵⁰

Josef Kousal vypočítal klady Mojžíšova zákonodárství, které inspiroval Bůh. V těchto zákonech se odráží Boží autorita, láska k bližnímu, ohled na chudé a vyrovnávání hospodářských rozdílů. Půda byla rozdělena mezi lid, který se však nestal jejím vlastníkem, ale správcem Božího majetku. Jubilejní rok (každý padesátý) měl zachovávat poměr mezi rovností a nerovností, kdy opět každý nabyt svou půdu. Dodržování jubilejního roku ale nemělo dlouhého trvání a také dodržování ostatních zákonů nebylo ideální, jak nám z *Písma svatého* dokazují proroci, kteří tepali pokleslé mravy Izraele.

Ježíš Kristus se ujímal chudých. Židovský učenec Theodor Hertzka (1845 – 1924) tvrdí, že Ježíš nezemřel pro náboženskou ideu, ale jako socialista za ideu dnešní internacionály. Josef Kousal „kousavě“ říkal, že Hertzka je salónní socialista a Žid, který v Ježíši neuznává Mesiáše. Proto snižuje hodnotu Krista i křesťanství. Pokud ale pan Hertzka vidí a ctí v Ježíši sociálního reformátora, měl by doporučit ostatním socialistům, aby studovali činnost Ježíše Krista a pokud nevěří v náboženství, potom aby se alespoň inspirovali Kristovými sociálními zásadami a jeho životem.

Označovat Ježíše Krista a prvotní církve jako vyznavače komunismu či socialismu byl jeden z postupů marxistických ideologů.²⁵¹ Názor byl teology mnohokrát vyvrácen, přesto přežívá až do dnešní doby. Michail Gorbačov označil Krista jako prvního socialistu, stejně tak Hugo Chávez a mnozí další, například v roce 2016 předseda ruských komunistů Gennadij Zjuganov řekl, že kdyby Kristus žil, šel by v čele komunistického prvomájového průvodu.²⁵²

²⁴⁹ „Kardinál Maning o této encyklice napsal: „Od té doby, kdy pravěna byla na poušti slova: lítost' mám nad zástupem, nebylo slyšáno po celém světě hlasu hájícího pracující a strádající lid s tak hlubokou a lásky plnou soustrastí jako hlas Lva XIII.““

PAULY, Jan: Sociální význam papeže Lva XIII., *ČKD, 1894/2*, str. 105.

²⁵⁰ KOUSAL, Josef: *Mojžíš a sociální otázka*., *ČKD, 1894/7*, str. 408-413.

²⁵¹ Srov. např.: TURNER, Dr. Jan: Společnost statků v prvotní Církvi., *ČKD, 1867/5*, str. 387-394.

²⁵² Srov. ČTK. Ježíš byl prvním komunistou naší éry, tvrdí ruský politik. In: *Týden.cz*. 29. 4. 2016. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://1url.cz/eMfan>>.

2.2.35 *O sociálních úlohách duchovenstva v čase nynějším (1894)*²⁵³

Článek představil přednášku sociologa a apologety Alberta M. Weisse (1844 – 1925), která zazněla na vídeňském sociálním sjezdu v srpnu 1894.

Sociální otázka se zaprvé dotýká mravů a potom také náboženství. Protože mravnost bez náboženství nemůže být pravá. Dotýká se i poměrů společenských, politických a hospodářských.

Duchovní nemají v povinnostech zaobírat se politikou. Ale jako občané státu nejsou vyloučeni z práva o sociální politice mluvit.

Duchovní má právo i povinnost zabývat se sociální otázkou. Je to práce velmi nesnadná a kněz musí vážit každé slovo, aby nebylo později překrouceno. Duchovní se musí ujímat utlačovaných, ale nemůže vzbuzovat nesplnitelné naděje, jak činí mnozí politici. Duchovní je povolán Bohem a je také jeho viditelným nástrojem, proto musí stát neohroženě a hrdě a hájit věčné pravdy. K sociální úloze duchovních patří hlásání Božího slova a uvádění křesťanských pravd do života. Kněz má být prostředníkem a šířitelem pokoje. Duchovní jsou nástupci svatých apoštolů – proto musí plnit především povinnosti vyplývající z jejich povolání. Není jednoduché zastávat dnes svůj úřad k prospěchu společnosti. Může dokonce brzy přijít doba, kdy budou duchovní muset být odhodláni jít i na smrt. A bude-li nutné položit život, pak to bude vůle Boží a duchovní smrt rádi podstoupí, aby svět poznal, že stále jsou hodnoty, které stojí za to hájit vlastním životem.

2.2.36 *František Vaněček: Abbé Garnier a sociální otázka (1894)*²⁵⁴

František Vaněček seznámil čtenáře s činností francouzského katolického kněze Theodora Garniera. Abbé se věnuje dělníkům, debatuje s nimi o sociálních otázkách, provádí s nimi duchovní cvičení a přivádí je zpět ke křesťanské víře. V kázáních používá jen prostá slova a dokáže jimi posluchače oslovit. Vede dělníky k tomu, aby se stali svatými. Mohou se stát svatými v posvěcené práci, v posvěcení každodenního života, ve snášení námahy a nespravedlnosti, s pokorou a důvěrou v Boha a pro Boha.

Abbé Garnier hájí dělnická práva a podporuje křesťanské dělnické spolky, snaží se mnoha způsoby zmírnit bídu lidu. Vzdělává mladé v kněžských seminářích, aby znali sociální problematiku. Garnier obrozuje duši jednotlivců a spojuje křesťany do spolků prodechnutých křesťanskou láskou.

²⁵³ O sociálních úlohách duchovenstva v čase nynějším., *ČKD, 1894/9*, str. 536-550.

²⁵⁴ VANĚČEK, Frant.: Abbé Garnier a sociální otázka., *ČKD, 1894/10*, str. 605-615.

2.2.37 Články Josefa Tumpacha v letech 1895 až 1902

Josef Tumpach (1865 - 1916) byl katolický kněz, člen Metropolitní kapituly sv. Víta, dlouholetý šéfredaktor *ČKD*.²⁵⁵

V letech 1895 až 1902 uveřejnil Josef Tumpach v *Časopise katolického duchovenstva* sérii kratších článků, které si nyní přiblížíme.

V textu *Pěstění věd socialních* (1895)²⁵⁶ seznámil čtenáře se skutečností, že v Evropě se součástí teologického studia stalo studium sociálních otázek a zmínil i existenci sociálních kroužků bohoslovců v Brně a Olomouci.

Článek *Der Socialismus... Victor Cathrein* (1895)²⁵⁷ byl recenzí knihy, která odborně pojednávala o socialismu a J. Tumpach ji doporučil, protože je potřeba seznámit se s názory protivníků. V roce 1899 vyšla recenze už vydaného českého překladu této knihy od Ferdinanda Beneše: *Socialismus... P. V. Cathrein T. J.*²⁵⁸

Ve stati *Protokol prvního sjezdu katolického dělnictva...* (1895)²⁵⁹ informoval o průběhu sjezdu a o otázkách, které byly projednávány. Například byly předneseny referáty o dělnictvu a náboženství, o pracovní době, o pojišťování dělníků, o politických právech dělníků nebo o organizování dělníků.

Další text *Křesťanský dělník... P. Aug. Lehmkuhl* (1897)²⁶⁰ byl kladnou recenzí poučné a modlitební knihy pro dělníky.²⁶¹

Následovala recenze *Liberalismus, Socialismus und christliche Gesellschaftsordnung* (1897).²⁶² Jednalo se o knihu Jindřicha Pesche a recenzent ocenil její důkladnost. Část knihy Josef Tumpach přeložil do češtiny a spolu s překladem studie Viktora Cathreina vydal pod názvem *Soukromé vlastnictví*.²⁶³

²⁵⁵ „Mnoho péče věnoval našemu „Časopisu“, k němuž ze všech podniků literárních, jež redigoval, lnul s obzvláštní láskou. Ujal se řízení jeho již v r. 1897, v těžké chorobě preláta Dra Klementa Borového, a redigoval jej plných 20 let. Ač vedle něho uváděni byli jako redaktoři Dr. Krásl a Dr. Kryštůfek, přece skutečným redaktorem byl výhradně on sám. Za jeho vedení zdokonalil se „Časopis“ nejen co do obsahu, nýbrž i co do objemu.“

PODLAHA, Dr. Ant.: Dr. Josef Tumpach, zemřel 20. listopadu roku 1916, *ČKD*, 1916/10, str. 603-604.

²⁵⁶ TUMPACH, Dr.: *Pěstění věd socialních.*, *ČKD*, 1895/2, str. 102-104.

²⁵⁷ TUMPACH, Dr.: *Der Socialismus... Victor Cathrein*, *ČKD*, 1895/6, str. 380-381.

²⁵⁸ BENEŠ, Dr. Ferdinand: *Socialismus... P. V. Cathrein T. J.*, *ČKD*, 1899/5, str. 329-330.

²⁵⁹ TUMPACH, Dr.: *Protokol prvního sjezdu katolického dělnictva...*, *ČKD*, 1895/9, str. 565-567.

²⁶⁰ TUMPACH, Dr.: *Křesťanský dělník... P. Aug. Lehmkuhl*, *ČKD*, 1897/6, str. 383-384.

²⁶¹ Srov. LEHMKUHL, Augustin. *Křesťanský dělník: poučná a modlitební knížka pro katol. křesťany, zvláště pro dělnictvo*. V Praze: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1897. 438, viii s.

²⁶² TUMPACH, Dr.: *Liberalismus, Socialismus und christliche Gesellschaftsordnung.*, *ČKD*, 1897/8, str. 511-512.

²⁶³ Srov. VŘEŠŤÁL, Prof. Dr. Ant.: *Soukromé vlastnictví.*, *ČKD*, 1898/3, str. 191.

Článek *Sociologie křesťanská* (1898)²⁶⁴ byl zmínkou o průběžně vycházející knize Roberta Neuschla, kterého Josef Tumpach považoval za jednoho z nejlepších českých sociologů a předpokládal, že jeho kniha bude významným příspěvkem v oboru. Celou recenzi chtěl Josef Tumpach napsat až po kompletním vydání prvního dílu knihy a také tak učinil kladnou recenzi v článku *Křesťanská sociologie... Robert Neuschl* (1898).²⁶⁵ Recenze druhého dílu se ujal Ferdinand Beneš v článku *Křesťanská sociologie. Sepsal Dr. Robert Neuschl, professor theologie v Brně. Díl II.*²⁶⁶

Příznivou a doporučující recenzi je také článek *Otázka dělnická... Matěj Procházka* (1899).²⁶⁷ Zesnulého Matěje Procházku pokládal za vynikajícího českého spisovatele, jehož díla neztrácejí ani po čase na hodnotě. Přiznával, že sám z textů Matěje Procházky hodně čerpal, byly pro něj přínosem a sám uvažoval o jejich vydání. Ocenil knihu jako velmi přínosnou pro křesťanskou sociologii a také jako důstojnou pietní vzpomínku na velkého muže.²⁶⁸

Josef Tumpach se zajímal taktéž o polskou odbornou literaturu a informoval o ní v několika článcích. V textu *Praca i placa. Przyczynek do wyjasnienia kwestyi socalnej w swietle etyki katolickiej. Napisał ks. Antoni Trznadel. (1900)*²⁶⁹ hodnotil knihu krakovského univerzitního profesora, který pojednával o práci a mzdě z hlediska morální teologie. Josef Tumpach doporučil toto dílo k překladu do českého jazyka. Recenzi další polské knihy najdeme ve dvou článcích *Katolicyzm socalny. Napsal Edward Jaroszynski. Část I. (1900)*²⁷⁰ a *Katolicyzm socalny. Skreslil Edward Jaroszński. Cześć II. : Poslanictwo spoleczne kościola. Cześć III. Prawa pracujacych. (1901).*²⁷¹ Kniha podle Josefa Tumpacha ukazuje, co všechno už v sociální oblasti vykonali katolíci od dob biskupa Kettelera. Dílo pojednává o všech důležitých bodech křesťanské sociologie. Znalost této knihy považoval Josef Tumpach za nutnou podmínku pro všechny, kdo se zabývají sociálními tématy. Opět doporučil překlad do češtiny.

²⁶⁴ TUMPACH, Dr.: Sociologie křesťanská., *ČKD, 1898/1*, str. 62-63.

²⁶⁵ TUMPACH, Dr.: Křesťanská sociologie... Robert Neuschl, *ČKD, 1898/5*, str. 318-320.

²⁶⁶ BENEŠ, Dr. Ferdinand: Křesťanská sociologie. Sepsal Dr. Robert Neuschl, professor theologie v Brně. Díl II., *ČKD, 1900/7*, str. 530-533.

²⁶⁷ TUMPACH, Dr.: Otázka dělnická... Matěj Procházka, *ČKD, 1899/2*, str. 138-139.

²⁶⁸ Srov. PROCHÁZKA, Matěj. *Otázka dělnická*. Praha: Vzdělávací kroužek křesťansko-sociální, 1898. 257 s.

²⁶⁹ TUMPACH, Dr.: *Praca i placa. Przyczynek do wyjasnienia kwestyi socalnej w swietle etyki katolickiej. Napisał ks. Antoni Trznadel.*, *ČKD, 1900/7*, str. 534-535.

²⁷⁰ TUMPACH, Dr.: *Katolicyzm socalny. Napsal Edward Jaroszynski. Část I.*, *ČKD, 1900/7*, str. 540.

²⁷¹ TUMPACH, Dr.: *Katolicyzm socalny. Skreslil Edward Jaroszński. Cześć II. : Poslanictwo spoleczne kościola. Cześć III. Prawa pracujacych.*, *ČKD, 1901/5*, str. 351-352.

Poslední Tumpachovou recenzí je text *Arbeiterfrage und Socialismus. Vorträge von Dr. Franz Meffert* (1902)²⁷², kde recenzent doporučil vydaný soubor přednášek Franze Mefferta.

Nutno dodat, že v téže době se objevují recenze odborných knih i od jiných autorů. Například články *Stávky. Několik úvah z bojiště práce s kapitálem*. (1900)²⁷³, J. Zítek: *Cesty veřejného mínění. Jindy a nyní. Sociální politické úvahy. Sepsal Msgr Jan Drozd*. (1901)²⁷⁴ nebo Fr. Reyl: *Bytová otázka dělnická... Dr. Alois Soldát* (1905)²⁷⁵

2.2.38 Robert Neuschl: *Smlouva pracovní a spravedlivá mzda práce (1 – 5) (1899)*²⁷⁶

Robert Neuschl (1846 - 1914) byl katolický kněz, profesor morální teologie a křesťanské sociální etiky, kanovník brněnské kapituly, papežský prelát, biskupský rada, sociolog a spisovatel, člen Sušilovy družiny.²⁷⁷

R. Neuschl považoval otázku spravedlivé dělnické mzdy a pracovní smlouvy za tak důležitou, že její příznivé vyřešení by podle něj dokázalo zabránit sociální revoluci. Připomněl encykliku *Rerum novarum* papeže Lva XIII., kde papež píše o nedůstojném životu dělníků a přirovnává ho ke „jhu otrockému“ a považuje za nutné rychle dělníkům pomoci.

Podle Neuschla se v současnosti začalo pohrdat prací a považovat pracovní sílu za pouhé zboží a nevidět člověka. Práce byla založena na tzv. svobodné smlouvě a na domluvených podmínkách, které ve skutečnosti nutily dělníky přijmout tvrdé závazky a nízkou mzdu a uvrhly je do nevolnictví. Tato situace vyvolala protireakci – socialismus. Socialisté považují formu pracovní smlouvy stanovující mzdu za poslední nepříznivý článek vývojového řetězce: otroctví, nevolnictví, pracovní smlouva a potom bude zavedena forma kolektivní spravedlivé smlouvy.

Dle autora článku pracovní smlouva vymezuje dělníkovi povinnosti, jak práci vykonávat a podřizuje ho osobě, která práci určuje. Tím není nijak narušena dělníkova důstojnost a svoboda. A podřízenost při práci bude existovat i v případě, že bude zrušeno soukromé vlastnictví. Autorita ale nesmí být zneužívána. Vztah podřízenosti a mzda za něj

²⁷² TUMPACH, Dr.: *Arbeiterfrage und Socialismus. Vorträge von Dr. Franz Meffert.*, ČKD, 1902/1, str. 76-77.

²⁷³ Stávky. Několik úvah z bojiště práce s kapitálem. Napsal Rudolf Vrba. Vzdělávací knihovny katolické svazek XVII., ČKD, 1900/7, str. 535.

²⁷⁴ ZÍTEK, ThC. J.: *Cesty veřejného mínění. Jindy a nyní. Sociální politické úvahy. Sepsal Msgr Jan Drozd.*, ČKD, 1901/6, str. 406-407.

²⁷⁵ REYL, Dr. Fr.: *Bytová otázka dělnická... Dr. Alois Soldát.*, ČKD, 1905/7+8, str. 735-736.

²⁷⁶ NEUSCHL, Dr. Robert: *Smlouva pracovní a spravedlivá mzda práce.*, ČKD, 1899/1, str. 1-11, ČKD, 1899/2, str. 88-98, ČKD, 1899/3, str. 174-181, ČKD, 1899/4, str. 242-251, ČKD, 1899/5, str. 279-283.

²⁷⁷ Srov. NEŠPOR, Zdeněk R. Heslo: Neuschl Robert. In: *Sociologická encyklopedie*. 2018. Sociologický ústav AV ČR. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Neuschl_Robert>.

je v pořádku, pokud je práce považována za osobní činnost, pracovní síla za majetek osoby a účelem pracovního vztahu je blaho zúčastněných.

Dělník v podřízeném stavu musí být plně uznáván za lidskou osobu a jeho práce musí být považována za prostředek, který pomáhá dělníkovi dosáhnout jeho životního cíle. Svědomitost, věrnost, poslušnost na jedné straně a láska, spravedlnost, otcovská péče na straně druhé je dle křesťanského názoru podmínkou správné pracovní smlouvy.

Otázka spravedlivé mzdy vyžaduje shodu národního hospodářství s křesťanskými mravy. Otázka mzdy je otázkou přirozeného práva a přirozené spravedlnosti. Mzda je spravedlivá tehdy, pokud odpovídá hodnotě práce. Jak se určuje hodnota práce? Mzda nesmí být stanovena jen na základě nabídky a poptávky, nemůže být určena pouze jako cena zboží a nemůže být srovnávána s prací stroje. Mzda musí pokrýt i potřeby dělníkova volna a zohlednit i jeho spotřebovávání tělesných sil (zabezpečení v nemoci a ve stáří). Mzdy se odlišují svou výší, ale i nejnižší mzda musí být spravedlivá.²⁷⁸

Je nutné prosazovat zásady křesťanské spravedlnosti, lásky a vzájemné pomoci, cítit hodnotu práce a soukromý majetek.

Dá se říci, že autor zformuloval ve svém textu teologii práce. Měl smysl pro realitu a byl si vědom nutnosti praktických změn. Otázku spravedlivé mzdy viděl jako problém veřejnoprávní ne soukromoprávní, proto při stanovování mzdy prosazoval jednající tripartitu: odbory, zaměstnavatele a také státní dohled. Nutno dodat, že Robert Neuschl v celém článku čtenáře podrobně seznámil i s jinými názory a postupy (liberalismus, socialismus, ...), se kterými ostře polemizoval. Při své argumentaci využíval pevnou oporu encykliky *Rerum novarum*.²⁷⁹

2.2.39 Ferdinand Beneš: *Některé katolické chudobince diecése královéhradecké (1899)*²⁸⁰

Ferdinand Beneš (1860 – 1901) byl katolický kněz, pedagog, publicista, překladatel.²⁸¹

Jako příspěvek k sociálnímu působení katolické církve přinesl Ferdinand Beneš zprávu o katolických chudobincích v královéhradecké diecézi. Připomněl, že církev se po celou

²⁷⁸ „Aby však i nejnižší mzda dělníků byla spravedlivá, musí býti větší, než náklad existenční pro dělníka samého, tedy taková, by dělník byl s to, aby též svoji ženu a děti vyživiti a přiměřeně vychovati mohl v *tom případě*, že žena, výchovou dětí zaměstnaná, za mzdu pracovati nemůže, a děti nemají ještě takového věku, by též mohly pracovati.“

NEUSCHL, Dr. Robert: Smlouva pracovní a spravedlivá mzda práce., *ČKD, 1899/4*, str. 245.

²⁷⁹ Srov. OVEČKA, Libor. "Člověče, bylo ti oznámeno, co je dobré--": česká katolická morální teologie 1884-1948. Str. 308 – 309.

²⁸⁰ BENEŠ, Dr. Ferdinand: Některé katolické chudobince diecése královéhradecké., *ČKD, 1899/9*, str. 529-537.

²⁸¹ Srov. Záznam: ThDr. Ferdinand Beneš. In: *Osobnosti regionu*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.osobnostiregionu.cz/osoby/890-ferdinand-thdr-benes-1860-1901>>.

dobu své existence věnovala péči o chudé. Sociální působení církve je v jeho době podceňováno, a proto chtěl autor ukázat alespoň část reality.

Vyjmenoval řadu chudobinců v diecézi. Podrobně popsal největší zařízení z nich, hospital v Kuksu u Jaroměře, založený a podporovaný hrabětem Šporkem. Kapacita byla 100 osob, které potřebovaly péči. Měly dobré zabezpečení a dům byl vybaven personálem včetně lékařské pomoci. V zařízení působilo 12 řeholníků včetně dvou kněží, pravidelně se sloužily mše. Výnosy a kapitál určené hrabětem k provozu hospitalu, dostačovaly v plné míře na zabezpečení provozu, na mzdy a na opravy.

2.2.40 Rudolf Vrba: *Ovoce zhoubného kapitalismu (1 – 5) (1902)*²⁸²

Rudolf Vrba (1860 – 1939) byl katolický kněz, publicista, novinář, věnoval se sociální a národohospodářské problematice.²⁸³

Dnes je znám především jako odpůrce Masaryka během hilsneriády a český antisemita. Kritizoval Židy i Němce zejména z národohospodářského pohledu. Jeho antisemitismus se pojil s jeho odporem k extrémnímu liberalismu, ke komunismu, socialismu, k falešné humanitě a k zavrhování národních tradic.

Na druhou stranu byl Rudolf Vrba výraznou postavou katolické sociologie, publikoval spisy o hospodářské a sociální problematice. To však jeho protižidovské postoje neomlouvá.²⁸⁴

V úvodu napsal, že v letech 1900 a 1901 v Německu i naší zemi proběhla vlna silných hospodářských otřesů. Nejen tyto události ukázaly „ohromnou zhoubnost“ kapitalismu, kterému padají za oběť celé státy a národy. Pokud se tomuto kapitalismu nepostaví jasně dané zákonné hranice, většina obyvatel propadne chudobě a vzniknou mohutné sociální nepokoje.

Rozvojem průmyslu vzrostla potřeba peněz a úvěrů. Byly založeny banky a rozvinulo se bankovníctví. Rudolf Vrba podrobně popsal rakousko-uherské bankovníctví a číslly doložil vysoké zisky. Na jménech představitelů bank dokazoval, že bankovníctví ovládají Židé a nejvíce peněz získal Rotschild. Zde vidíme ukázkou jeho protižidovského stanoviska. K problému katolického antisemitismu se podrobněji vyjadřujeme v kapitole 3. 2. 5. Autor dále pojednal o rozvoji německého průmyslu a bankovníctví. Potom se zabýval burzovními

²⁸² VRBA, Rudolf: *Ovoce zhoubného kapitalismu.*, ČKD, 1902/1, str. 14-20, ČKD, 1902/2, str. 129-136, ČKD, 1902/3, str. 193-200, ČKD, 1902/4, str. 261-265, ČKD, 1902/6, str. 378-383.

²⁸³ Srov. Představujeme Bělsko. In: *Muzeum Podbezdězí*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.muzeumbela.cz/predstavujeme-belsko/osobnosti/>>.

²⁸⁴ Srov. OVEČKA, Libor. "*Člověče, bylo ti oznámeno, co je dobré--*": *česká katolická morální teologie 1884-1948*. Str. 104.

pády z posledních let.²⁸⁵ Došel k závěru, že veškeré zisky a také ztráty zaplatí nakonec obyčejný člověk. Veškerá ekonomika je postavena na dluhu, zadlužují se všichni včetně velkých států a peníze plynou do rukou hrstky bankéřů a spekulantů. To vše povede k sociální revoluci, kdy si ožebračení budou chtít vzít násilím zpátky, co jim bylo vzato.

2.2.41 Antonín Skočdopole: *O působnosti duchovenstva v otázce sociální (1 – 5) (1906)*²⁸⁶

Autor charakterizoval svou dobu: „Národ stojí proti národu, stav proti stavu, strana proti straně, nevěra proti víře, - a chytří špekulanti štvou jedny proti druhým, aby sami kořistili z nerozumu, vášni a náruživosti lidu, netušícího ani, jak jest klamán. Kromě církve a víry katolické skoro nic není stálého, nic pevného a bezpečného.“²⁸⁷

Tento stav se dle něj odráží v sociální otázce. Je to záležitost národohospodářská, protože je potřeba upravit poměry mezi majetnými a nemajetnými. Je to dělnická otázka – jak uskutečnit, aby dělník žil lidsky?

První příčinou nebezpečného stavu společnosti je odklon od Krista a církve. Viníkem je liberalismus, který je čistě materialistický, nechce vyznávat mravní dobra a dychtí jen ukájet lidský chtíč. Liberalismus zplodil sociální demokracii a sny o sociálním státu. Ateistický socialismus také zručně hraje na struny nízkých lidských pudů a radikalizuje dělníky.

Nákaza se neustále šíří, bezbožnost, nemravnost a chudoba zaplavují společnost jako povodeň. Vyřešit celou situaci pokojnou cestou je velmi obtížný úkol, nad kterým přemýšlejí a pracují křesťanští sociologové. Dle autora vidí křesťanská sociologie v sociální otázce dvě části: materiální a nábožensko-mravní. Stránku materiální (fyzické blaho člověka) by měla řešit celá společnost, stát a církve. Mělo by být vytvořeno spravedlivé zákonodárství s přihlédnutím ke křesťanským zásadám, které bude důsledně kontrolováno a bude chránit nejen bohaté.

Stránka druhá - návrat ke Kristu a oživení křesťanského ducha je nejdůležitější ze všech snah. Duchovní musí stát v čele sociálních snah, svým kladným příkladem a bezúhonným životem. Musí vzdělávat věřící nejen v náboženském životě, ale vést je k rozpoznávání bludů a falešných slibů, učit je samostatně přemýšlet. Předkládat jim pravdy o lidském a společenském životě, o právech a povinnostech na úrovni rodiny, obce a státu. Kněz musí

²⁸⁵ „Na všech bursách prováděly se švindléřské špekulace s akciovými papíry v takovém rozsahu a s takovou drzou nestoudností, že něco podobného svět dosud nezažil. A nikde nevzal divoký tanec kolem zlatého telete tak příšerného konce jako ve Vídni.“

VRBA, Rudolf: Ovoce zhoubného kapitalismu., *ČKD, 1902/3*, str. 194.

²⁸⁶ SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: O působnosti duchovenstva v otázce sociální., *ČKD, 1906/1*, str. 7-13, *ČKD, 1906/2*, str. 106-111, *ČKD, 1906/3*, str. 165-168, *ČKD, 1906/4*, str. 251-258, *ČKD, 1906/5*, str. 354-360.

²⁸⁷ SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: O působnosti duchovenstva v otázce sociální., *ČKD, 1906/1*, str. 8.

dbát i na své neustálé vzdělávání, aby mohl lépe bránit víru a učit ostatní. Duchovní musí umět používat a pracovat s moderními komunikačními prostředky, neboť jich užívají i protivníci církve. Dále musí pečovat o rodinu a manželství. Je třeba podporovat činnost křesťanských spolků a přes ně potírat hmotnou a mravní bídu a učit lidi samostatnosti a svépomoci. Je nutné podporovat činnost řeholních řádů v jejich zaměření. Nesmí se zanedbat všestranná výchova mládeže.

Katolická církev byla od prvopočátku učitelkou a matkou lidstva, vždy se ujímala trpících. Usilovnou prací v křesťanském duchu lze dle autora obnovit společenské poměry.

2.2.42 Robert Neuschl: *Darwinistický evolucionismus ve vědách společenských (1 - 17) (1908 - 1909)*²⁸⁸

Robert Neuschl ve svém rozsáhlém článku kritizoval darwinistickou sociologii. Zavádění principů pouze darwinistické evoluce a materialismu do sociální nauky a vysvětlování sociologických dějů, jen na těchto omezených základech, nemůže vést podle autora ke správným výsledkům.²⁸⁹

Pokud neuznáváme Boha a jím danou svobodu člověku, ztrácí smysl celý mravní řád, který by měl být základem správného vývoje společnosti.²⁹⁰

„Běda státu, ve kterém většina občanů nemá již vědomí povinnosti a ve smyslu evolucionistů žije bez víry v Boha, v soud jeho a věčnost! Existence státu takového nezachrání ani nejkrvavější hrůzovláda. Pro život praktický bez Boha, morálka bez náboženství příliš brzo ukáže se naprosto nedostatečnou.“²⁹¹

Autor podrobně rozebral názory sociologických proudů: intelektuální školu Augusta Comteho, biologickou školu Herberta Spencera a ekonomickou školu Karla Marxe.²⁹²

²⁸⁸ NEUSCHL, Dr. Robert: *Darwinistický evolucionismus ve vědách společenských.*, ČKD, 1908/1, str. 59-65, ČKD, 1908/2, str. 131-137, ČKD, 1908/3, str. 205-212, ČKD, 1908/5, str. 334-341, ČKD, 1908/6, str. 430-436, ČKD, 1908/7+8, str. 510-522, ČKD, 1908/9, str. 596-601, ČKD, 1908/10, str. 662-668, ČKD, 1909/1, str. 52-57, ČKD, 1909/2, str. 129-135, ČKD, 1909/3, str. 181-188, ČKD, 1909/3, str. 229-232, ČKD, 1909/4, str. 284-290, ČKD, 1909/5, str. 332-339, ČKD, 1909/6, str. 396-402, ČKD, 1909/7+8, str. 453-460, ČKD, 1909/9, str. 572-577, ČKD, 1909/10, str. 625-629.

²⁸⁹ „Aplikace zásad darwinismu na uspořádání společnosti je podle Neuschla zhoubná. Není vyloučeno, že dnešní čtenář po dvaceti letech zkušeností s ekonomikou, která nedbala příliš na etiku a v zásadě stavěla na principech „přirozeného výběru“, dá Neuschlovi hluboce za pravdu.“

POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Zápolení o naději a lidskou důstojnost: česká katolická teologie 1850-1950 a výzvy přírodních věd v širším světovém kontextu*. 1. vyd. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2014. 281 s. ISBN 978-80-244-3855-9. Str.187.

²⁹⁰ „Není-li však Boha, věčného zákonodárce a soudce, není-li člověk svoboděn v rozhodnutích svých, pak hrouť se, klesá celý t. zv. řád mravní.“

NEUSCHL, Dr. Robert: *Darwinistický evolucionismus ve vědách společenských.*, ČKD, 1909/10, str. 628.

²⁹¹ Tamtéž. Str. 628 – 629.

²⁹² „Každá vývojová teorie, která v první řadě neklade důrazu na zachování a povznesení slabých, ani povšimnutí nezaslouhuje, pokud jde o pravý pokrok lidský. Konečně podotknouti třeba, že nad říší pouze hmotného je ještě říše hodnot ideálních, které jsou stejně skutečnými, jako statky řádu oekonomického.“

NEUSCHL, Dr. Robert: *Darwinistický evolucionismus ve vědách společenských.*, ČKD, 1909/9, str. 578.

„Na základě Neuschlových vývodů lze tedy uzavřít, že křesťanská sociální nauka a praxe se nemůže smířit se sociálním darwinismem jak v jeho socialistické, tak v jeho kapitalistické podobě.“²⁹³

2.2.43 Fr. Reyl: *Poměr individua ke společnosti (1 – 16) (1912 - 1913)*²⁹⁴

František Reyl (1865 – 1935) byl katolický kněz, rektor královéhradeckého kněžského semináře, kanovník, děkan a probošt královéhradecké katedrální kapituly sv. Ducha. Politik a senátor, křesťanský sociolog, spisovatel, předseda dozorčí rady *Všeodborového křesťanského katolického dělnictva*, předseda *Klubu senátorů Československé strany lidové*.²⁹⁵

Autor chtěl ve svém rozsáhlém článku představit poměr jedince ke společnosti z hlediska křesťanské sociologie.

Sociální věda vznikla až v 19. století. Jelikož je to věda nová, není ještě po formální stránce dokonalá a nemá ustálený pojmový aparát a všeobecně přijaté metody. Je naukou o společenském dění, jejím předmětem je společnost jako organizovaný celek a sociální bytí člověka. Sociální věda se rozděluje na několik disciplín.

Sociologie je teoretickou základnou sociální vědy a zabývá se základními společenskými jevy a sociálními prvky. Pátrá po jejich obecných příčinách a zákonitostech. Hlavním předmětem sociologie je lidský jednatel (individualita) v sociálním celku a vzájemné vztahy mezi jedinci a společností. Individualita přirozeně tíhne k co největší svobodě a společnost naopak usiluje jedince co nejvíce ovládnout a potlačit jeho individualitu. Určení hranic vzájemného poměru je důležité proto, aby nedocházelo k extrémnímu vychýlení na jednu stranu.

Existují různé přístupy k této problematice. Přistupuje se k ní z pohledu biologie, psychologie nebo ekonomiky. Každá z nich však pomíjí celkový pohled na člověka i společnost a vytváří chybné teorie. Křesťanská sociologie správně tvrdí, že nelze pochopit společnost bez ohledu na vnitřní svět jednotlivce, bez etického pohledu a přirozeného zákona.

Autor chtěl v článku vysvětlit přirozenost, určení, osobní práva a povinnosti jednotlivce, podstatu a účel společnosti, z čehož vyplyne ustanovení vzájemného poměru individua

²⁹³ POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Zápolení o naději a lidskou důstojnost: česká katolická teologie 1850-1950 a výzvy přírodních věd v širším světovém kontextu*. Str. 188.

²⁹⁴ REYL, Dr. Fr.: *Poměr individua ke společnosti.*, *ČKD, 1912/1*, str. 6-17, *ČKD, 1912/2*, str. 133-138, *ČKD, 1912/3*, str. 212-219, *ČKD, 1912/4*, str. 306-312, *ČKD, 1912/5*, str. 395-402, *ČKD, 1912/6+7*, str. 483-494, *ČKD, 1912/8*, str. 603-611, *ČKD, 1912/9*, str. 663-670, *ČKD, 1912/10*, str. 760-767, *ČKD, 1913/1*, str. 14-23, *ČKD, 1913/2*, str. 115-122, *ČKD, 1913/3*, str. 176-183, *ČKD, 1913/4*, str. 297-304, *ČKD, 1913/5*, str. 397-403, *ČKD, 1913/6*, str. 485-493, *ČKD, 1913/7+8*, str. 608-615.

²⁹⁵ Srov. ThDr. František Reyl., *ČKD, 1936/1*, str. 92-93.

ke společnosti. Široce se jednotlivým položkám věnoval a vysvětlil je, opíraje se o odborné poznatky, historii a křesťanskou nauku.

Reyl došel k závěru, že spravedlnost a láska je základem správného poměru jedince a společnosti. Křesťanský názor žádá spravedlnost od společnosti a lásku od jednotlivce.

2.2.44 Josef Smrček: *Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla (1 – 28) (1913 – 1916)*²⁹⁶

Josef Smrček (1874 - ?) byl katolický kněz, středoškolský pedagog, spolupracovník *Českého slovníku bohovědného*.²⁹⁷

Autor představil ve své studii apoštola Pavla jako sociologa. Myšlenky, rady a život sv. Pavla ukazují, jak má člověk a společnost vést správný život. V jeho listech není zachycena jen jeho teologie, ale můžeme z ní čerpat i poznatky sociologické a státovědné. Otázky o práci, majetku, rodině, o společnosti nejsou novinkou, mnoho příkladů najdeme už ve Starém zákoně. Starý zákon měl na zřeteli život jedince a společnosti vyvoleného národa. Apoštol Pavel nám předkládá návody pro život vykoupeného člověka a lidstva.

Autor uvedl řadu ukázek. Například, že všichni lidé jsou povinni pracovat a nebýt druhým na obtíž, ale zasloužit si práci živobytí a naučit se samostatnosti (srov. *2 Tes 3,10-12*). Apoštol byl sám příkladem a živil se vlastní prací (srov. *2 Tes 3,7-9; 1 Kor 4,12; Sk 20,34-35*). Dále psal o vztahu k majetku, o autoritě, o povinnostech bohatých, o životě společenství, o manželství, o lásce, o státu a podobně.

Svatý Pavel byl mužem obnovy, pokroku a obrození. Pavlovo učení zůstává aktuální, s jistotou vyjadřuje myšlenky, které nám poskytují odpovědi na problémy dnešní doby. „I dnes náleží apoštol Pavel mezi prvé sociology dvacátého věku.“²⁹⁸

²⁹⁶ SMRČEK, dr. Josef: *Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla.*, ČKD, 1913/1, str. 23-30, ČKD, 1913/2, str. 131-139, ČKD, 1913/3, str. 169-176, ČKD, 1913/4, str. 263-267, ČKD, 1913/5, str. 353-360, ČKD, 1913/6, str. 439-445, ČKD, 1913/7+8, str. 521-533, ČKD, 1913/9, str. 678-684, ČKD, 1913/10, str. 729-737, ČKD, 1914/1, str. 60-66, ČKD, 1914/2+3, str. 175-185, ČKD, 1914/4, str. 326-331, ČKD, 1914/6+7, str. 522-527, ČKD, 1914/8, str. 620-624, ČKD, 1914/9, str. 717-722, ČKD, 1915/1, str. 75-80, ČKD, 1915/3, str. 200-203, ČKD, 1915/5, str. 419-423, ČKD, 1915/6+7, str. 529-535, ČKD, 1915/8, str. 614-618, ČKD, 1915/9, str. 653-658, ČKD, 1915/10, str. 769-772, ČKD, 1916/2, str. 118-125, ČKD, 1916/3+4, str. 215-222, ČKD, 1916/5+6, str. 359-372, ČKD, 1916/7+8, str. 469-479, ČKD, 1916/9, str. 529-539, ČKD, 1916/10, str. 615-624..

²⁹⁷ Srov. PODLAHA, Antonín...[et al.]. *Český slovník bohovědný. Díl III.* Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1926. Str. 1008.

²⁹⁸ SMRČEK, dr. Josef: *Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla*, ČKD, 1916/10, str. 624.

2.2.45 Josef Hanuš: *Sociální křesťanské hnutí ve Francii (1 – 5) (1920)*²⁹⁹

Josef Hanuš (1876 – 1928) byl katolický kněz, kanovník metropolitní kapituly Pražské, pedagog, spisovatel, předseda *Apoštolátu sv. Cyrila a Metoda*, spolupracovník *Slovníku bohovědného*, publikoval články u nás i v zahraničí.³⁰⁰

Text je znovu příkladem mapování situace za hranicemi a inspirováním se jí. Autor ve Francii v letech 1919 a 1920 pobýval a chtěl seznámit čtenáře s aktuálním vývojem sociálního křesťanského hnutí ve Francii. Psal, že ve Francii se po období silných protináboženských bojů znovu rozmohl silný náboženský duch ve všech vrstvách obyvatelstva. Připomněl nedávné konání kongresu katolické mládeže v Paříži v počtu přes 150 000 účastníků, kde byla uctěna památka hraběte Alberta de Mun (1841 – 1914) – „velkého apoštola dělníků a zakladatele dělnických kroužků“. Autor článku vypsál životopis hraběte a jeho působení.³⁰¹

Dále Josef Hanuš informoval o rozšíření křesťanského syndikalismu ve Francii. Syndikát je odborové sdružení zaměstnanců, které se stará o zlepšení hmotných poměrů členů. To je rozdíl oproti dělnickým kroužkům hraběte de Mun, které se zaměřovaly především na náboženské a mravní povznesení. Syndikáty pečují o své členy, starají se o jejich zaměstnání, nabízejí právní ochranu, dávají bezúročné půjčky nezaměstnaným a také finančně podporují v nemoci, zajišťují lékařskou pomoc a disponují svými nemocenskými pokladnami. Zaměřují se i na vzdělávání, zábavu a snaží se ovlivnit příslušné zákonodárství.

Autor popsal další formy odborových sdružení, spolky a katolické politické strany.

Podle Hanuše bylo katolické sociální hnutí ve Francii natolik mohutné, že tvořilo sílu, se kterou museli vážně počítat nepřátelé i státní orgány.

2.2.46 P. Soukup: *Sv. Tomáš Akvinský, sociolog (1924)*³⁰²

Emilian Soukup (1886 – 1962) byl katolický kněz, teolog, překladatel, pedagog na bohosloveckém učilišti v Olomouci, vedoucí redaktor překladu *Summy theologické* Tomáše Akvinského vydávané v letech 1937-1940.³⁰³

²⁹⁹ HANUŠ, J.: Sociální křesťanské hnutí ve Francii, *ČKD*, 1920/1+2, str. 12-22, *ČKD*, 1920/3+4, str. 99-103, *ČKD*, 1920/5+6, str. 150-154, *ČKD*, 1920/7+8, str. 193-199. HANUŠ, J.: Sociální křesťanské hnutí ve Francii /Tělocvičné jednoty mládeže katolické - Fédération gymnastique et sportive des Patronages de France/ (F. G. S. P. F.), *ČKD*, 1920/9+10, str. 274-278.

³⁰⁰ Srov. PODLAHA, Dr. Ant.: Úmrtí. Msgr. Dr. Josef Hanuš., *ČKD*, 1928/5, str. 591-592.

³⁰¹ „Na všeobecné světové výstavě r. 1900 bylo Dílo kroužků katolických dělnických vyznamenáno velkou medailí; byla tam podána statistika o výsledku práce 30leté: bylo zřízeno 418 kroužků odborových s 60 tisíci členy, 136 syndikátů rolnických s 42.500 členy, 77 syndikátů křesťanských dělnic a matek s 9000 členkami.“ HANUŠ, J.: Sociální křesťanské hnutí ve Francii, *ČKD*, 1920/1+2, str. 21.

³⁰² SOUKUP, P. Em.: Sv. Tomáš Akvinský, sociolog, *ČKD*, 1924/4, str. 238-245.

Autor správně tvrdil, že Tomáš Akvinský má velký význam i pro sociologii a v jeho učení se nacházejí myšlenky, které sociologie může využít. Sociologie se snaží poznat obecné zásady řádu a vývoje společnosti. Autor nám představil některé myšlenky sv. Tomáše, vztahující se k organizaci společnosti, k úkolu společnosti, k vlastnictví majetku, k práci a odměně za ni.

Dnešní křesťanský solidarismus je vlastně pokračováním etiky sv. Tomáše Akvinského. Tomášova nauka je stále aktuální a můžeme z ní bohatě čerpat i v moderní době.

Papež Lev XIII. akcentoval už v encyklice *Aeterni Patris* (1879) souvislost filozofie s politikou a položil důraz na učení sv. Tomáše Akvinského. Učení velkého křesťanského filozofa se prosadilo jako určitá norma a to nejen v církevní sociální nauce.³⁰⁴

2.2.47 B. Stašek: *Válka ve světle učení církve katolické (1 – 4) (1924)*³⁰⁵

Bohumil Stašek (1886 – 1948) byl katolický kněz, probošt Vyšehradské kapituly, politik, předseda Československé strany lidové, poslanec Národního shromáždění, spisovatel, šéfredaktor *Pražského večerníku* a *Lidových listů*, zakladatel nakladatelství *Vyšehrad*, vězeň nacismu.³⁰⁶

Autor napsal článek k příležitosti uplynutí deseti let od začátku první světové války.³⁰⁷ „Idea míru a pokoje nemůže mít lepší příležitosti ku propagandě, než právě desáté výročí války, jež nadělala tolik spoust nejen na hmotných statcích, ale též na duchovním a sociálním řádu lidské společnosti.“³⁰⁸

Autor chtěl představit pohled katolické církve na válku a vymezit se proti extrémním pacifistickým názorům a názorům válce příliš nakloněným. Postupoval od Ježíše Krista, jež je nazýván „Vládce pokoje“ (srov. *Iz 9,5*) a od jeho učení, od Pána, který nám přinesl evangelium lásky, míru a pokoje. Ježíš však také nezakazuje bránit sebe a svá práva. Apoštolové šíří dále učení pokoje a lásky. Svatý Augustin představil své učení o postoji k válce, na které církev navázala. Nejvyšším ideálem je pokoj a mír. Křesťanovi je dovolena

³⁰³ Srov. NK ČR. Autoritní záznam: Soukup, Emilian, 1886-1962. In: *Databáze Národní knihovny ČR*. 2012. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://1url.cz/dMgog>>.

³⁰⁴ Srov. BAHOUNEK, Jiří. *Sociální učení církve*. Str. 6.

³⁰⁵ STAŠEK, B.: *Válka ve světle učení církve katolické, ČKD, 1924/6*, str. 398-408, *ČKD, 1924/7+8*, str. 502-508, *ČKD, 1924/9*, str. 578-596, *ČKD, 1924/10*, str. 666-679.

³⁰⁶ Srov. VYŠEHRADSKÁ KAPITULA. Bohumil Stašek. In: *Vyšehradská kapitula*. 2012. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.kkvys.cz/obrazova-a-portretni/bohumil-stasek-17-unora-1886-8-srpna-1948/>>.

³⁰⁷ „Letošního roku miliony lidstva nejen v Evropě, ale po celém světě budou si připomínati jedno z nejsmutnějších a nejtrapnějších jubilejí, jaké se kdy v dějinách lidských připomínalo – desetileté výročí světové války. [...] Většina lidstva připomínati si bude vypuknutí světové války s odpornými pocity a bude zatracovati všechny války.“

STAŠEK, B.: *Válka ve světle učení církve katolické, ČKD, 1924/6*, str. 398.

³⁰⁸ Tamtéž. Str. 398.

pouze spravedlivá válka. Tomáš Akvinský psal, že spravedlivá válka musí splňovat podmínky: spravedlivé autority, příčiny a úmyslu.³⁰⁹

Válka je zlo, a i když je za určitých okolností dovolená, zůstává stále neštěstím. Úkolem katolické církve a věřících je dělat vše pro odvrácení války. Spravedlivá válka je nejkrajnějším povoleným řešením obrany.

KSNC věnuje problematice úsilí o mír a válce celou jedenáctou kapitolu. Odsuzuje nelidskost války, popisuje právo na oprávněnou obranu, povinnost chránit nevinné, problematiku odzbrojení a terorismu.³¹⁰

2.2.48 Alois Kudrnovský: *Dnešní vlastenecké úkoly duchovenstva (1924)*³¹¹

Alois Kudrnovský (1875 – 1956) byl katolický kněz, kanovník u Všech svatých na Pražském hradě, profesor fundamentální teologie *Karlovy univerzity*, teolog, politik, spisovatel.³¹²

Napsal, že je potřeba prosazovat ve společnosti jasné zásady: křesťanství musí být zárukou autority ve společnosti, zárukou mravnosti, zárukou lásky a milosrdenství. Úkolem duchovenstva je přinášet člověku a společnosti náboženský život a křesťanské ideály víry, ctnosti a mravnosti. Cílem je získat lidi pro tyto ideály, zbavit je náboženské lhostejnosti a otroctví hříchu, dávat člověku naději a nadšení vřelé lásky k Bohu a vlasti.

„A pak i ten poslední v zemi naší ubožák, opuštěný a vyhnaný ve chvíli, kdy by snad si zoufal, ucítí paprsek lásky, zarazí se, zasažen a přemožen touto láskou, počne opět věřit v sebe, počne doufat a milovati, stane se pravým křesťanem – vlastencem.“³¹³

S pojmem vlastenectví se ve zkoumaných textech setkáváme často. Autoři vždy kladou důraz na to, aby vlastenectví bylo správně chápáno ve svém širším smyslu, jako ctnost. Vlastenectví, které osobnost člověka obohacuje a nezavádí ho k zúženému pohledu na svět.

³⁰⁹ „Válka není hříchem, je-li vypovězena na ochranu státu a společného dobra od toho, jemuž svěřeno jest řízení státu a vede-li se za dobrým úmyslem, jinak však jest nedovolena.“

STAŠEK, B.: Válka ve světle učení církve katolické, *ČKD*, 1924/10, str. 675.

³¹⁰ Srov. *Kompendium sociální nauky církve*. Čl. 488 - 520. Str. 309 - 328.

³¹¹ KUDRNOVSKÝ, Prof. Mons. Dr. Alois: Dnešní vlastenecké úkoly duchovenstva, *ČKD*, 1924/*Sursum* 1, str. 2-4.

³¹² Srov. Msgr. Dr. Alois Kudrnovský., *ČKD*, 1945/3, str. 158-159.

³¹³ KUDRNOVSKÝ, Prof. Mons. Dr. Alois: Dnešní vlastenecké úkoly duchovenstva, *ČKD*, 1924/*Sursum* 1, str. 4.

2.2.49 Jan Budař: *Kněz - politika – dělnictvo (1 – 8) (1924)*³¹⁴

Jan Budař (1867 - 1948) byl katolický kněz, profesor biblistiky na bohoslovecké fakultě *Karlovy Univerzity*, cestovatel, publicista.³¹⁵

Tento článek vyšel v *ČKD* v příloze *Sursum*, tedy ve *Věstníku politického klubu duchovenstva Československé strany lidové v Čechách*.

Zabýval se otázkou účasti kněze v politice. Autor psal, že v demokratickém státě by bylo nespravedlivé vylučovat duchovní z politického života, které tvoří rozsahem a výší svého vzdělání jádro české inteligence.

Zapojením kněze do politiky však nastávají i jistá nebezpečí. Může zapomenout, že je reprezentantem Krista a začne dělat svou osobní politiku. Může začít hájit více statky hmotné než duchovní. Může se v zápalu politického boje, stržen protivníky, odchýlit od zásad mravnosti. Pokud se kněz začne věnovat politice, nemusí mu zbývat čas na duchovní potřeby – může ztratit ideál chápání kněžského povolání a z únavy začít zanedbávat své svaté povinnosti. Zapojením do politiky může klesat úcta ke kněžskému stavu – protivník se na něj nedívá jako na vysvěcenou osobu povolanou Kristem, ale jako na pouhého politika.

Autor tvrdil, že ani tato nebezpečí nemají bránit kněžím politicky se zapojit. Kněz však musí bedlivě zvážit důvody a své schopnosti. Politická práce musí být chápána jako obrana víry a křesťanských mravů.

Kněz v politice má mít na paměti sociální otázku a její řešení – chránit dělníky, chudé a slabé. Kněz si má trpělivou práci a poskytnutou pomocí získat důvěru těchto lidí. Učit je v lásce jejich právům, ale i povinnostem.³¹⁶

Dnes církev upřednostňuje působení věřících laiků v politice, s aktivním zapojením duchovních se setkáme jen velmi zřídka – to však neznamená, že by se kněz neměl orientovat ve společenském životě. V autorově době byla angažovanost kněží běžným standardem. Postupně převážilo mínění, že kněz kvůli svému zapojení v politice může zanedbávat službu ve farnosti a evangelizační činnost, svým politickým názorem může rozdělovat věřící ve farnosti. Hrozí také to, že duchovní by v některých případech mohl nevědomky podpořit návrh, který by byl v rozporu se zásadami křesťanské nauky. Proto

³¹⁴ BUDAŘ, Dr. Jan: *Kněz - politika - dělnictvo.*, *ČKD, 1924/Sursum 2*, str. 13-17, *ČKD, 1924/Sursum 3*, str. 38-39, *ČKD, 1924/Sursum 4*, str. 50-54, *ČKD, 1924/Sursum 5*, str. 61-63, *ČKD, 1924/Sursum 6*, str. 87-89, *ČKD, 1924/Sursum 7+8*, str. 96-101, *ČKD, 1924/Sursum 9*, str. 128-130, *ČKD, 1924/Sursum 10*, str. 144-146.

³¹⁵ Srov. Dr. J. M.: *Universitní profesor, prelát ThDr Jan Budař zemřel.*, *ČKD, 1948/5*, str. 260-261.

³¹⁶ „Kdyby dnes Ježíš Kristus znovu přišel na svět, jistě by v prvé řadě šel mezi dělnictvo. Místo sebe posílá nás. Jdeme mezi naše české dělnictvo s Jeho svatou pravdou na rtech, s Jeho božskou láskou v srdci!“
BUDAŘ, Dr. Jan: *Kněz - politika - dělnictvo.*, *ČKD, 1924/Sursum 10*, str. 146.

například papež Pius XI. v roce 1923 vydal rozhodnutí „*numerus clausus*“, kterým se měl redukovat počet duchovních v politice.³¹⁷

Doporučení k aktivní účasti věřících laiků představuje například dokument Kongregace pro nauku víry *Instrukce k některým otázkám ohledně působení a chování katolíků v politickém životě* z roku 2002.³¹⁸

2.2.50 J. Kaucký: *Kněz ve službě Charity (1 – 3) (1925)*³¹⁹

Jan Kaucký (1886 – 1939) byl katolický kněz, profesor náboženství, redaktor katolického tisku, ředitel Svazu Charity v Praze.³²⁰

Text nacházíme opět v příloze *Sursum*. V roce 1922 vznikl Svaz Charity, který sdružoval katolické organizace pomáhající lidem v nouzi.³²¹

Článek napsal ředitel Svazu Charity v Praze. Obracel se na faráře, aby se aktivně zapojili do aktivit Charity.³²² Jan Kaucký varoval před sociální revolucí, která podle něj už přichází. Připomněl, že z historie víme, že mezi prvními oběťmi revoluce byli vždy členové církve. Samaritánská služba a milosrdná láska může odvrátit toto nebezpečí. Katolické charitě se do cesty staví mnohé překážky, stát ruší její zaběhlá zařízení (např. Nádražní misie v Praze) a nahrazuje je svými alternativami, protestantské církve jí konkurují (YMCA, YWCA). Charitu v uplynulých časech přebraly většinou spolky a řeholní řády a farář byl upozaděn.³²³ Ale farář by měl být vůdcem charity ve svém působišti. Jan Kaucký vypočítal jaké úkoly má farář plnit a kde hledat spolupracovníky. Nabídl knězi pomoc od Svazu Charity.

³¹⁷ Srov. ŠEBEK, Jaroslav. Klérus v politice: dříve a nyní. In: *Katolický týdeník*, č. 21/2010, příloha *Perspektivy*. 20. 5. 2010. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.katyd.cz/clanky/klerus-v-politice-drive-a-nyni.html>>.

³¹⁸ Srov. *Instrukce k některým otázkám ohledně působení a chování katolíků v politickém životě*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2003. 14 s. ISBN 80-239-1458-8.

³¹⁹ KAUCKÝ, Dr. J.: *Kněz ve službě Charity.*, *ČKD, 1925/Sursum 1*, str. 12-14, *ČKD, 1925/Sursum 3*, str. 36-37, *ČKD, 1925/Sursum 4+5*, str. 67-69.

³²⁰ Srov. Osobnost: Jan Kaucký. In: *Příjmení.cz*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <http://www.prijmeni.cz/osobnost/19152/jan_kaucky>.

³²¹ Srov. *Arcidiecézní charita Olomouc: Ročenka 1994 = Archdiocesan Charity of Olomouc, Czech Republic: Yearbook 1994 = Caritas der Erzdiözese Olomouc, Tschechische Republik: Jahresbericht 1994*. Olomouc: Arcidiecézní charita, 1994. 168 s. Str. 26 – 47.

³²² „A této bratrské lásky musí býti kněz nadšeným širitelem. Bez ní kněz není knězem celým, bez ní má kněz zavřenou cestu k srdcím mnohých.“

KAUCKÝ, Dr. J.: *Kněz ve službě Charity.*, *ČKD, 1925/Sursum 1*, str. 13.

³²³ „Je pravda, že mnozí spolubratři rozdají na chudé, ať příbuzné či cizí, poslední haléř. Mám doklad před sebou, že farář opisuje písničky a prodává, aby mohl vyživiti starou matku a sirotky sestřiny.“

KAUCKÝ, Dr. J.: *Kněz ve službě Charity.*, *ČKD, 1925/Sursum 3*, str. 37.

Podobně papež Benedikt XVI. v encyklice *Deus caritas est* zdůraznil, že charitativní činnost se musí konat na všech úrovních církve, počínaje jednotlivými farnostmi.³²⁴

„Bratří! Celou noc jsme lovili a nic nepopadli. Zajedme dále na hlubinu lidské bídy a lidského strádání. Snižme se k těm nejnižším. Ukažme jim hlubinu lásky Kristovy, která je v síti jeho církve a budeme lovití hojně.“³²⁵

2.2.51 Jiří Pražák: *Spravedlnost, láska a charita* (1927)³²⁶

Jiří Pražák (1846 – 1905) byl český právník, napsal *Rakouské právo ústavní*, vysokoškolský pedagog, děkan právnické fakulty *Univerzity Karlovy*, politik.

V úvodu definoval pojmy spravedlnost, láska a charita a vysvětlil rozdíly mezi nimi.

Svět je charakterizován bojem o zásady sociální spravedlnosti a otázka chudoby je tím aktuálnější. Církev nabízí pomoc svým osvědčeným systémem pomoci slabým - charitou. Charita v úzkém smyslu je účinná láska k bližnímu skrze lásku k Bohu. Účelem křesťanské charity je zmírňovat a odstraňovat tělesnou a duchovní bídu. Křesťanská charita se řídí určitými zásadami, například, že je lépe zajistit člověku práci (a samostatnost), než ho jen hmotně podporovat. K charitě patří také almužna, která je založena na dobrovolnosti a vnitřním úmyslu (jakákoli státní daň na chudé není proto pravou almužnou). Charita také není zaměřena plošně, ale cíleně na jednotlivce.

Křesťanská charita je dnes kritizována a považována za zastaralou. Principy humanity jsou jí prý schopny zcela nahradit. Charita se opravdu neslučuje s moderními trendy extrémního individualismu a socialismu. Je postavena na jiných principech.³²⁷ Pokud lidé znovu pochopí Krista, poznají krásu katolické charity, která je schopná uzdravit společnost daleko více, než filozofie humanity bez Boha.

2.2.52 V. Chlumský: *Pastorace a politika* (1928)³²⁸

Václav Chlumský (1884 – 1949) byl katolický kněz, duchovní správce v Košířích.³²⁹

Autor zastával podobné názory, které jsou vyjádřeny v článku *Kněz - politika – dělnictvo*. Kněz je plnoprávný občan a jako takový má právo na politické přesvědčení. Může

³²⁴ Srov. BENEDIKT XVI. *Deus caritas est: encyklika nejvyššího pontifika Benedikta XVI. [biskupům, kněžím a jáhnům, Bohu zasvěceným osobám a všem věřícím laikům o křesťanské lásce]*. Překlad Ctírad Václav Pospíšil. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2006. 63 s. ISBN 80-86949-03-6. Str. 49. Čl. 32.

³²⁵ KAUCKÝ, Dr. J.: Kněz ve službě Charity., *ČKD, 1925/Sursum 4+5*, str. 69.

³²⁶ PRAŽÁK, JUDr. Jiří: *Spravedlnost, láska a charita.*, *ČKD, 1927/3*, str. 129-138.

³²⁷ „Proti charitě stojí moderní lidumilství, hlásané svobodnými zednáři a liberálními filosofy. Na charitu přikře útočí Nitzscheova morálka pánů, jež tápe ve tmách nevěry a proto nechce uznati ani přirozený zákon.“ PRAŽÁK, JUDr. Jiří: *Spravedlnost, láska a charita.*, *ČKD, 1927/3*, str. 137.

³²⁸ CHLUMSKÝ, V.: *Pastorace a politika.*, *ČKD, 1928/2*, str. 210-215.

³²⁹ O autorovi se nám nepodařilo dohledat bližší životopisná data.

ale být jen členem politické strany, která stojí na křesťanských zásadách. Jinak se zpronevřuje svému povolání. Do politiky se má zapojovat s ostražitostí a opatrností, aby neutrpěla jeho pastorační práce.

Politická strana s křesťanským programem pomáhá prosadit ve společnosti zásady křesťanské spravedlnosti a lásky.

Kněz by ale neměl v politické straně zastávat vyšší funkce, jelikož veřejné mínění by mohlo mísit a zaměňovat jeho práci kněze a politického funkcionáře. Kněz má ve straně především vzdělávací funkci, má vyložit členům křesťanské názory na rodinu, výchovu, stát a podobně. Kněz nesmí zapomínat, že politika řeší věci časné a pastorec má na mysli vyšší cíl - spásu člověka.

Komentář k účasti duchovních a věřících laiků v politice jsme podali v předchozí podkapitole 2. 2. 49.

2.2.53 Felix Hanoušek: *Bible a socialismus (1 – 8) (1931 - 1932)*³³⁰

Felix Hanoušek (1870 – 1943) byl katolický kněz, publicista.³³¹

Autor uvedl, že moderní doba vysvětluje společenský řád, dějiny a dějinné události z materialistického pohledu. Tvrdí, že všechny změny v dějinách nastaly z důvodů hospodářských a sociálních, snahou o zlepšení těchto poměrů. Od těchto změn se potom odvíjí veškerý vývoj politický, náboženský i kulturní. Socialističtí ideologové sdělují, že i křesťanství vzniklo na podkladě hospodářských a sociálních změn v době upadající řecko-římské kultury. Chtějí tím naznačit, že křesťanství a socialismus stojí na stejném základě, z čehož odvodili, že socialismus je náboženstvím nastávajícího věku. Felix Hanoušek si stejně jako Metoděj Kubíček v článku *Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost*³³² všiml, že materialistický a ateistický ideologismus socialismu se pro mnohé stal novým pseudonáboženstvím.³³³ K tomu můžeme dodat i slova papeže Pia XI. z encykliky *Divini redemptoris*: „Takové názory nevěřící komunisté hlásají všem jako nové evangelium, jako jakousi spásnou zvěst o vykoupení.“³³⁴

³³⁰ HANOUSĚK, dr. Felix: Bible a socialismus., *ČKD*, 1931/1+2, str. 145-156, *ČKD*, 1931/3, str. 261-267, *ČKD*, 1931/4, str. 368-373, *ČKD*, 1931/7, str. 686-696, *ČKD*, 1932/1, str. 146-154, *ČKD*, 1932/6, str. 351-359, *ČKD*, 1932/8, str. 504-513, *ČKD*, 1932/9, str. 560-569.

³³¹ O autorovi se nám nepodařilo dohledat bližší životopisná data.

³³² KUBÍČEK, Metoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlídky 1906/12*, str. 894.

³³³ Srov.: „Zapomenuta by neměla být rozsáhlá úvaha Metoděje Kubíčka (1867-1919) o kvazireligiózní povaze marxismu, prolínající ročníky 1906-1908.“

PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848-1918*. Str. 257.

³³⁴ PIUS XI. *Divini Redemptoris, tentokrát ještě naléhavěji do vlastních řad: Okružní list Pia XI*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1993. 39 s. Čl. 14. Str. 12.

Hanoušek vyvracel mnoha argumenty z Písma myšlenku společného základu křesťanství a socialismu, vysvětloval principy křesťanství a tvrdil: „Křesťanství neběží přímo o otázku sociální, ale o otázku Božské milosti, milosrdenství a smilování; nikoliv o změnu zevnějších poměrů, ale o vniternou změnu duše; nikoliv o otázku blahobytu, získání a míti, nýbrž o otázku býtí, a jakým býtí.“³³⁵ A dodal, že ačkoliv je Ježíšova nauka zaměřena především na spásu lidské duše, vyplývá z ní také, že životem podle učení našeho Pána bude umenšena lidská bída a nespravedlnost.

Dějiny lidstva nejsou určovány pouze hmotou a sociálním tlakem, dějinám vládne věčná a spravedlivá Prozřetelnost, která v nich uskutečňuje svůj plán. Zjevením Božím se nám dostalo poznání vyšších pravd. Tyto pravdy jsou jedinou zárukou zdravého vývoje lidstva.

2.2.54 Josef Kratochvíl: Základní směrnice křesťanské nauky sociální (1931)³³⁶

Autor předložil svůj článek k 40. výročí vydání encykliky *Rerum novarum*.³³⁷ Napsal, že papeži Lvovi XIII. velmi záleželo na tom, aby bylo pomůženo trpícím dělníkům. Papež chtěl upravit vzájemný vztah dělníků a továrníků. Zajímal se také o rolníky, řemeslníky, obchodníky, úředníky a další. Papež prohlásil, že lidstvo může být uchráněno před sociálním rozvratem pouze v případě, že se vrátí k zásadám křesťanství, k lásce a spravedlnosti. Lev XIII. varoval svět před bludnými řešeními sociální otázky.

Josef Kratochvíl řekl, že mnoho požadavků vyřčených Lvem XIII. k řešení dělnické otázky již bylo splněno nebo se řeší. Uvedl například zkrácení pracovní doby, úpravu práce žen a zákaz práce dětí, úrazové, nemocenské a starobní pojištění. Všiml si, že socialisté (s výjimkou komunistů) ustupují od radikálních požadavků.

Přesto nebylo dostatečně nasloucháno slovům Lva XIII. a sociální poměry jsou horší než tenkrát, hlavně po stránce mravní a duchovní. Materialismus šíří sobectví, mamon a nenávisť – je to největší omyl lidstva v dějinách. Poselství encykliky plně nepochopili nejen odpůrci církve, ale také značná část katolíků. Mnoho dělníků odpadlo od církve, protože jim bylo podsouváno, že církev je na straně bohatých. Vina padla na ty, kdo měli za povinnost vysvětlit dělníkovi sociální stanovisko církve, ale neudělali to. V článku v poznámce pod čarou bylo uvedeno, že redakce *ČKD* nesouhlasila s tímto autorovým

³³⁵ HANOUŠEK, dr. Felix: Bible a socialismus., *ČKD*, 1932/1, str. 149.

³³⁶ KRATOCHVÍL, Dr. Jos.: Základní směrnice křesťanské nauky sociální., *ČKD*, 1931/4, str. 353-368.

³³⁷ „A dnes po 40 letech vydání nesmrtelné (jak byla právem tehdy nazvána!) encykliky *Rerum novarum* ukázalo se velmi zřejmě, jak vynikající, ba zrovna providenciální dílo byla papežská encyklika, kterou právem nazval nynější sv. Otec Pius XI. „dokumentem, který jest uprostřed mezi díly božskými a lidskými“ a papež Benedikt XV. r. 1919 „magna charta pracujících“.“
Tamtéž. Str. 353.

tvrzením. Jde zaprvé o zajímavé svědectví o přesvědčení redakce, že byla vyvíjena dostatečná osvětová činnost a za druhé se jedná snad o jedinou kritiku autorových názorů ve zkoumaných textech, jinak jsme nezaznamenali žádnou vzájemnou polemiku mezi autory textů se sociální problematikou.³³⁸ Autor pokračoval míněním, že význam sociální encykliky *Rerum novarum* začal být doceňován, až po těžkých zkušenostech první světové války a ruské komunistické revoluce.

„Základním principem sociální akce křesťanské jest úsilí o překonání společenských protiv a násilných bojů, požadavek spolupráce všech společenských tříd, snaha po synthese všech sil, po solidaritě čili pospolitosti všech složek lidské společnosti. Cestou k tomu jest obrození mravní a obnova křesťanských ideálů kulturních. Kristova nauka lásky musí se státi opět začátkem, středem i cílem všeho dění a všech snah.“³³⁹

Všechny sociální a hospodářské otázky jsou ve své podstatě otázky mravní a duchovní. Opravdová sociální reforma musí vycházet z lidské přirozenosti a ze spojení s Bohem.

2.2.55 Bedřich Vašek: *Totální stát a křesťanství (1934)*³⁴⁰

Bedřich Vašek (1882 - 1959) byl katolický kněz, křesťanský sociolog, děkan teologické fakulty v Olomouci a profesor teologické fakulty v Bratislavě, spisovatel.³⁴¹

Vašek napsal, že idea totálního státu se prosazuje v Itálii, Německu a Rusku. Tato myšlenka může být vystupňována až tolik, že jednotlivec je zcela pohlcen státem. „Liberalismus vidí v individuu konečný cíl, ve společnosti prostředek; fašismus vidí ve společnosti konečný cíl, v individuu prostředek.“³⁴²

V Německu je totální stát propagován všemi prostředky, celé obyvatelstvo má být podřízeno plánům Hitlerovy strany. Kdo se vzpírá vnucování cílů nacistické strany, je umlčen i za použití násilí. Princip totálního státu je uskutečněn v hrůzné síle také v ruském komunismu.³⁴³

Autor uvedl, že v člověku je nejen vepsána touha po svobodě, ale existuje v něm i jistá touha po vedení, po autoritě.

³³⁸ Srov. tamtéž. Str. 356.

³³⁹ KRATOCHVÍL, Dr. Jos.: Základní směrnice křesťanské nauky sociální., *ČKD, 1931/4*. Str. 356.

³⁴⁰ VAŠEK, Dr. Bedřich: *Totální stát a křesťanství*., *ČKD, 1934/1*, str. 4-17.

³⁴¹ Srov. UNIVERZITA PALACKÉHO. Cyrilometodějská teologická fakulta a POJSL, Miloslav, ed. *Cyrlometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci v letech 1990-2010: 20 let od jejího obnovení: sborník*. Velehrad: Historická společnost Starý Velehrad se sídlem na Velehradě, 2010. 286 s., [16] s. obr. barev. příl. ISBN 978-80-86157-30-6. Str. 235 – 236.

³⁴² VAŠEK, Dr. Bedřich: *Totální stát a křesťanství*., *ČKD, 1934/1*, str. 5.

³⁴³ „Málo bylo snad států s absolutistickým režimem, v němž by bylo individuum tak bezmocné jako v komunistickém! Hyne samostatný rozmach ducha; nemůže však existovati ani tělo, - hyne umírajíc hlady! V takovém otroctví hyne svoboda, kterou sliboval pro své oblasti socialismus!“
Tamtéž. Str. 9.

Velmi výstižně Vašek popsal, jakým způsobem jedná diktátor. Shromáždí pro sebe všechnu moc a tvrdě trestá jakýkoliv odpor, ale na druhou stranu všechny své činy před veřejností ospravedlňuje mohutnou propagandou, manipuluje veřejným míněním a dokáže lidem vsugerovat, že jedná v jejich nejvlastnějším zájmu.

Katolická církev musí zaujmout zásadní stanovisko k totálnímu státu. Význam státu jako takového v posledních letech velmi vzrostl, přesto tu ale není jednotlivce pro stát, nýbrž stát pro jednotlivce. Stát je nástroj, který má napomáhat k blahu jednotlivců a přes tyto jednotlivce k blahu celku. Bůh stvořil člověka ke svému obrazu a záleží mu na každé osobě. Stát má umožňovat jednotlivému člověku jeho rozvoj a celkovou souhru všech obyvatel.³⁴⁴ Stát nemá přebírat úkoly, které je člověk schopen zvládnout sám. Církev stojí se svou sociální naukou ve středu a kritizuje extrémní výkyvy doleva nebo doprava. Církev brání důstojnost lidské osoby a zároveň uznává funkci státu jako strážce spravedlnosti a garanta solidarity.

Libor Ovečka ve svém komentáři k tomuto článku napsal, že je jednou z ukázek postupného vývoje Vaškových postojů, protože zde autor kritizuje demokracii téměř více než totalitní stát (pokud nezasahuje do působnosti církve), neboť autority je prý třeba. Dále Ovečka tvrdí, že Vašek výrazně odsoudil totalitu Německa a Sovětského svazu, kritizoval i Mussoliniho, ale některé rysy italského fašismu, jako je respekt k autoritě, k pořádku a k individuální iniciativě pro něj tenkrát zřejmě nebyly úplně nepřijatelné.³⁴⁵

Důkladně jsme prošli tento článek a dovolujeme si tvrdit, že Vašek ve svém odsouzení demokracie a totality nestavěl obě soustavy na stejnou úroveň. Na demokracii mu vadil zejména duchovní úpadek díky příklonu k materialistickému liberalismu, ale ateistický materialismus byl přítomen i v tehdejších totalitách. Vašek hlavně viděl, že pokud demokracie jako systém zklame, lidé začínají tíhnout k diktatuře. Člověk v době krize vidí svou nemohoucnost, dostatečně mu nepomáhají jeho demokratická práva, protože nedokáže jen na základě svého rozumu zaujmout stanovisko ke složitým problémům, ke svému rozhodnutí potřebuje odborníky a začíná se rozhlížet po autoritě, která mu rozhodnutí usnadní. Dále Vaška rozčilovala „žvanivost“ demokracie, kdy se každý může vyjadřovat ke všemu a místo přijetí patřičného rozhodnutí se společnost utápí v nekonečných diskuzích, které jsou pouhým „blázincem“ bez relevantních argumentů a nekonstruktivní debatou.

³⁴⁴ „Účinnost orchestru je tím větší, čím vyspělejší jsou jeho členové, každý ve svém oboru; ovšem musejí býti tyto jednotlivé výkony sjednoceny v dokonalou souhru.“

VAŠEK, Dr. Bedřich: *Totální stát a křesťanství*, ČKD, 1934/1. Str. 14.

³⁴⁵ Srov. OVEČKA, Libor. *"Člověče, bylo ti oznámeno, co je dobré--": česká katolická morální teologie 1884-1948*. Str. 313.

Co se týče Vaškových názorů na Mussoliniho, autor diktátora v úvodu sice obšírně citoval, ale jen proto, že čtenáři představoval fašistické ideje a dále pouze uvedl jako zajímavost, že se Mussolini ve svých projevech zastával individuální iniciativy v hospodářské oblasti. V textu jsme ale nenalezli žádný náznak sympatií k některým Mussoliniho výroky – snad jen v článku chybí stejně tvrdá kritika Mussoliniho v porovnání s argumentací proti německé a sovětské totalitě.

2.2.56 Encyklika sv. Otce Pia XI. o situaci katolické církve v Německu (1937)³⁴⁶ a Encyklika *Divini Redemptoris de communismo atheo* (1937)³⁴⁷

Dva články ve stejném čísle časopisu informovali o encyklikách, které vydal papež Pius XI. V první encyklice *Mit brennender Sorge* kritizoval papež praktiky národního socialismu v Německu. Autor krátce popsal obsah encykliky. Druhá encyklika se zabývala komunismem a odsoudila řádění komunistů v Rusku, Španělsku a Mexiku.

K tomu dodáváme, že papežova kritika byla velmi ostrá, v encyklice *Divini Redemptoris* například s velkým pohoršením vylíčil situaci ve Španělsku: „Komunisté v tomto zuřivém šílenství nejenom vyvraždili tisíce biskupů, kněží, řeholníků a řeholnic a zvláště pronásledovali ty, kteří pečovali o dělníky a chudé, ale zahubili i mnoho prostých věřících, ať patřili k jakékoliv společenské třídě. A dosud je hromadně vraždí proto, že vyznávají křesťanskou víru nebo že odmítají jejich nevěrecké názory. Toto úděsné vraždění se provádí s takovou nenávistí, s takovou zvlčilou, surovou hrubostí, že v naší době to je přímo neuvěřitelné. Nikdo, kdo rozumně uvažuje, ať už je prostý občan nebo řídí velmi důvěrné státní záležitosti, nikdo pravím, se neubrání otřesné hrůze, jestliže uváží, že to, co dnes se děje ve Španělsku, příště může se stát i v ostatních vzdělaných zemích.“³⁴⁸

Autor dodal, že národní socialismus a komunismus odmítá Boha a snaží se ho nahradit svými ideologickými principy. Ale první a nejvyšší realita je Bůh a je úkolem členů církve zachovat věrnost a prosazovat křesťanské hodnoty proti mocným nepřátelům.

³⁴⁶ Encyklika sv. Otce Pia XI. o situaci katolické církve v Německu., *ČKD*, 1937/2, str. 182-184.

³⁴⁷ Encyklika *Divini Redemptoris de communismo atheo*., *ČKD*, 1937/2, str. 184-187.

³⁴⁸ PIUS XI.. *Divini Redemptoris, tentokrát ještě naléhavěji do vlastních řad: Okružní list Pia XI. Čl. 20.* Str. 17.

2.2.57 Bartol Kutal: *Totalismus a nacionalismus u starozákonního národa izraelského a v sousedních veleříších asyrskobabylonské a egyptské - a dnešní totalismus (1940)*³⁴⁹

Bartoloměj Kutal (1883 – 1964) byl katolický kněz a biblista. V roce 1939 byl zvolen děkanem teologické fakulty v Olomouci a v letech 1940 až 1945 byl administrativním správcem fakulty. Učil biblistiku Starého zákona. Napsal například *Dějiny Starého zákona a Palestina a Panna Maria v poesii arabské*.³⁵⁰

Každá doba v dějinách měla svá ideová hesla a směrnice, které určovaly ráz té doby, ráz státu a národů. Autor připomněl starořímské císaře, středověké německé císaře, hesla francouzské revoluce, vládu Napoleona nebo současný boj mezi státy demokratickými a státy vyznávajícími totalitní rasisticko-fašistický nacionalismus nebo komunismus. Popsal základní myšlenky fašistů, například rasistické vyznávání čistoty rasy.³⁵¹ U komunismu uvedl třeba vyznávání hmoty namísto Boha a potlačování přirozených práv jednotlivce na úkor celku.

Zejména proti židovskému národu se obracejí rasistické praktiky totalitních států. Přitom právě Židé ve svých dějinách byli nositelé mnoha podobných myšlenek, které lze nalézt u rasisticko-fašisticko-nacionalistických ideologií. Starozákonní izraelský národ představoval uzavřený národní celek, který byl nositelem Božích příslibů a měl udržovat víru v jednoho pravého Boha a z jeho středu měl vyjít Mesiáš. Tomuto národně náboženskému poslání bylo vše podřízeno. Tak tomu bylo za dob izraelského království a po babylonském zajetí, přes dobu Judy Makabejského až do narození Krista. Cizinec se mohl stát jen „druhořadým“ členem izraelského společenství. Proto mnozí proroci přicházeli se slovy, které překonávaly izraelský totalismus. Proroci očekávali Mesiáše, který spojí národy bez rozdílu rasy. Izraelský totalismus měl přes mnohá přehánění zdravou podstatu, kdy podle Božího záměru připravoval uskutečnění příchodu Mesiáše. Navíc židovský národ musel odolávat tlakům silných říší, které ho obklopovaly. Myšlenky národně náboženského

³⁴⁹ KUTAL, Dr. Bartol.: *Totalismus a nacionalismus u starozákonního národa izraelského a v sousedních veleříších asyrskobabylonské a egyptské - a dnešní totalismus.*, ČKD, 1940/1, str. 1-13.

³⁵⁰ Srov. POJSL, Miloslav, ed. *Cyrlometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci v letech 1990-2010: 20 let od jejího obnovení: sborník*. Str. 235 – 236.

³⁵¹ „Lidské rasy svým přirozeným a neměnným rázem jsou navzájem namnoze tak rozdílné, že nejnižší rasa z nich jest od nejvyšší rasy více vzdálena než nejnižší druh zvířecí od nejvyššího druhu zvířecího.“
KUTAL, Dr. Bartol.: *Totalismus a nacionalismus u starozákonního národa izraelského a v sousedních veleříších asyrskobabylonské a egyptské - a dnešní totalismus.*, ČKD, 1940/1. Str. 2.

totalismu najdeme i u dnešních Židů a jen jeden prostředek jej může vyřešit a to prostředek nadpřirozený.³⁵²

Křesťanský univerzalizmus je jediný, který může uvést na správnou cestu řítící se mašinérii fašistického a komunistického totalismu. Autor věřil, že je možné nastolit určitý smír mezi totalismem a křesťanským učením za předpokladu, že budou uznána člověku následující práva: právo věřit v Boha a vyznávat svou víru, právo dělat to, co člověku přikazuje svědomí a právo spolupracovat se státem a nebýt vylučován z národního života.

2.2.58 Recenze (1914 – 1943)

Antonín Soldát recenzoval v roce 1914 knihu *Jádro křesťanské sociologie* od Františka Reyla.³⁵³ Autor knihy se zabýval teorií křesťanské sociologie, ale představuje i praktickou aplikaci. V knize je zařazena také problematika, kterou František Reyl představil v *ČKD* v rozsáhlém článku *Poměr individua ke společnosti*.³⁵⁴ Antonín Soldát přispěl v roce 1925 pozitivní recenzí další knihy Františka Reyla *Sociologie v politice*, která je rozšířeným pokračováním předchozí knihy.³⁵⁵

Josef Kobosil v textu *Politická pedagogika* (1916)³⁵⁶ popsal brožuru B. W. Foerstera *Prinzipien politischer Ethik und politischer Pädagogik*, která pojednávala o potřebě politické pedagogiky. Je potřebné vzdělávat člověka v politické oblasti, aby politika prosazovala křesťanské ideje. Pokud je pokrok spatřován jen v oblasti moci a bohatství, nepovede se člověku a společnosti urovnávat mezi sebou spory důstojným způsobem a vzájemně spolupracovat na obecném blahu. Evropa je na rozcestí, buď překoná nekřesťanskou nenávist, nebo se sama zničí dalšími válkami. V politické pedagogice, ve výchově politiků a státníků, ve výchově veřejného mínění, ve školství musí být mezi prvními složkami výchovy náboženské principy a etika.

Josef Samsour v roce 1919 doporučil knihu *Sozialismus und Religion* Franze Kiefla. Kniha rozebírala poměr moderního socialismu k náboženství a ke křesťanství. Nepřátelství socialismu k náboženství je položeno už v jeho základech. Socialismus a křesťanství jsou naprosto neslučitelné, jak dokazoval autor knihy vědeckou logikou. Je důležité důkladně

³⁵² „A tímto jediným prostředkem jest křesťanská víra, která jedině je s to smýti s národa židovského dvoutisíciletou kletbu a rozřešiti otázku dnešního národněnáboženského totalismu židovského.“ Tamtéž. Str. 12.

³⁵³ SOLDÁT, Dr. A.: *Jádro křesťanské sociologie*, *ČKD*, 1914/9, str. 736-738.

³⁵⁴ REYL, Dr. Fr.: *Poměr individua ke společnosti*, *ČKD*, 1912/1, str. 6-17, *ČKD*, 1912/2, str. 133-138, *ČKD*, 1912/3, str. 212-219, *ČKD*, 1912/4, str. 306-312, *ČKD*, 1912/5, str. 395-402, *ČKD*, 1912/6+7, str. 483-494, *ČKD*, 1912/8, str. 603-611, *ČKD*, 1912/9, str. 663-670, *ČKD*, 1912/10, str. 760-767, *ČKD*, 1913/1, str. 14-23, *ČKD*, 1913/2, str. 115-122, *ČKD*, 1913/3, str. 176-183, *ČKD*, 1913/4, str. 297-304, *ČKD*, 1913/5, str. 397-403, *ČKD*, 1913/6, str. 485-493, *ČKD*, 1913/7+8, str. 608-615.

³⁵⁵ SOLDÁT, Dr. A.: *Sociologie v politice*... Frant. Reyl, *ČKD*, 1925/3, str. 237-239.

³⁵⁶ KOBOSIL, J.: *Politická pedagogika*, *ČKD*, 1916/7+8, str. 507-508.

poznat socialistické zásady, v době velkého politického rozvoje socialismu, abychom mohli lépe argumentovat a oponovat.³⁵⁷

Antonín Salajka v roce 1938 v pátém čísle časopisu *ČKD* představil dvě knihy. První byla kniha právníka a filozofa Ernsta von Hippela *Der Bolschewismus und seine Überwindung*. Knihou chtěl autor podpořit vědecký boj Německa proti bolševismu. Bolševismus může být přemožen pouze cestou pravého křesťanství.³⁵⁸ Druhou knihou je *Sinn und Schicksal des russischen Kommunismus (The origins of russian communism)* Nikolaje Berďajeva. Spisovatel tvrdil, že k poznání ruského komunismu je nutná nejen znalost marxismu, ale je důležité znát také mentalitu ruské duše, hospodářské a sociální poměry a náboženskou víru Ruska. Berďajev popsal dějiny vývoje Ruska ke komunismu a odkryl příčiny a prameny ruského komunismu.³⁵⁹

Bartoloměj Kutal v roce 1940 přiblížil čtenářům knihu *Pravá tvář židovstva* od Františka Lelka.³⁶⁰ Recenzent uvedl, že autor „byl inspirován ke své studii ideovými proudy, které dnes mocně otřásají celým kulturním světem“.³⁶¹ A projdeme-li názvy kapitol, stejně jako je uvedl recenzent, vidíme, že František Lelek byl nejen inspirován, ale i ovlivněn duchem doby (např. nejen *Prameny židovského náboženství a názorů* a *Vyvolený národ*, ale také *Nenávist proti nežidům*, *Cesty k bohatství*, *Cesty k moci*, *Naděje na židovskou světovládu*). Autor knihy čerpal z mnoha pramenů, z *Mišny*, z *Talmudu* a *Midraše*, ze židovského zákoníku *Šulchan Aruch*, nebo z kabalistické knihy *Zohar*. „Není pochyby o tom, že svým obsahem nanejvýš časová a spletitý židovský problém osvětlující kniha Lelkova vzbudí zvědavost tak mnohého čtenáře.“³⁶² Na tuto recenzi navázala recenze z roku 1943, napsaná k aktualizovanému vydání Lelkovy knihy.³⁶³ Recenzent³⁶⁴ citoval názor autora knihy, že je nutné odhalit pravou tvář Židů.³⁶⁵ Současní Židé si prý vykládají zaslíbení Bohem za vyvolený národ, jako právo ke všemu, především k vládě nad světem.

³⁵⁷ SAMSOUR, Dr. Josef: Sozialismus und Religion, *ČKD*, 1919/9+10, str. 436-437.

³⁵⁸ SALAJKA, Ant.: Der Bolschewismus und seine Überwindung... Ernst von Hippel., *ČKD*, 1938/5, str. 436.

³⁵⁹ SALAJKA, Ant.: Sinn und Schicksal des russischen Kommunismus... Nikolai Berdjaew., *ČKD*, 1938/5, str. 436-437.

³⁶⁰ KUTAL, Dr. Bartol.: Pravá tvář židovstva... PhDr. František Lelek., *ČKD*, 1940/4.

³⁶¹ Tamtéž. Str. 302.

³⁶² Tamtéž. Str. 303.

³⁶³ S., A.: Pravá tvář Židovstva... Dr František Lelek., *ČKD*, 1943/5, str. 294-296.

³⁶⁴ Recenzent je podepsán jako A.S. Je to pravděpodobně Antonín Salajka.

³⁶⁵ „Podle autorova názoru křesťanská věda promeškala již skoro splnění úkolu (aby totiž ukázala na kalné zdroje židovských názorů a mohly býti naznačeny budoucí úkoly) a musí býti probuzena co nejdůrazněji, aby se znovu vzchopila k boji s tajemným nepřitelem.“

S., A.: Pravá tvář Židovstva... Dr František Lelek., *ČKD*, 1943/5, str. 295.

Židovská morálka je charakteristická povýšeností, pýchou a pohrdáním ostatními národy.³⁶⁶ daná Bohem. Recenzent charakterizoval knihu jako první odbornou studii ideologie Židů a dodal, že stanovisko lidské a křesťanské k této ideologii musí být odmítavé.³⁶⁷

Poslední recenze jsou dalším dokladem antisemitských postojů v české katolické literatuře. Problémem dobového českého antisemitismu se podrobněji zabýváme v kapitole 3. 2. 5. Zajímavostí je, že zmíněné recenze kladně hodnotící antisemitismus vyšly už za druhé světové války (1940 a 1943). Nabízí se tak otázka, nakolik ještě recenzenti zastávali antisemitské postoje, zda věděli o vyhlazování Židů, jestli jim kladná recenze nebyla nařízena, nebo nakolik tyto recenze znamenaly vstřícný krok vůči okupační moci?

2.2.59 Život církevní u nás za války a po převratu (1945)³⁶⁸

Článek začíná úryvkem z pastýřského listu královéhradeckého biskupa Mořice Píchy, který popsal složitou situaci církve a kněžstva v diecézi za války. Biskup nesměl šířit své pastýřské listy a byl oddělován od věřících. Bylo zakázáno rozšiřovat papežské listy. Mnoho kněží skončilo ve vězení nebo v koncentračních táborech. Němečtí nacisté se ze všech sil snažili potlačit křesťanskou víru.³⁶⁹

Mnichovská dohoda měla velký dopad na církevní poměry. Diecéze byly rozděleny na německé a české části, byli dosazováni němečtí klerikové a německým katolíkům bylo dáno zvláštní postavení. Stali se říšskoněmeckými státními příslušníky, podléhali říšskému právu a spadali pod německou duchovní správu. Úředním jazykem pro všechny duchovní byla němčina. Byly zakázány veřejné projevy zbožnosti, nesměly se konat poutě, zrušeno bylo svěcení svátečních dnů, všechny větší zvony byly zabaveny pro válečné účely. Kněží a řeholníci byli pronásledováni a pod nejmenšími záminkami byli posíláni do koncentračních táborů. Jen z pražské diecéze bylo ve vězení a v táborech 142 kněží, z nichž 42 zemřelo, nebo byli popraveni. Byly uzavřeny bohoslovecké semináře a mnozí bohoslovci byli nasazeni do práce v průmyslu.

³⁶⁶ „Židé věří, že ostatní národové, tedy nežidé, nejsou ani lidmi, nýbrž pouze zvířaty, která mají sloužit Židům.“

S., A.: Prává tvář Židovstva... Dr František Lelek., *ČKD, 1943/5*. Str. 295.

³⁶⁷ Jak dalece se někteří z nás vyrovnali i v dnešní době (po zkušenosti holocaustu) s židovskou otázkou, svědčí například uskutečněný prodej Lelkovy knihy v roce 2014 na internetovém aukčním portálu za přemrštěnou cenu 2025 Kč. Historii této transakce lze najít zde: <http://archiv.aukro.cz/prava-tvar-zidovstva-zidovsky-problem-1940--i3801492539>. Cit. 2016. Při kontrole v roce 2019 jsme zjistili, že odkaz už není funkční. Lze jej však dohledat v internetovém archivu Wayback Machine.

³⁶⁸ Život církevní u nás za války a po převratu., *ČKD, 1945/4*, str. 187-192.

³⁶⁹ Srov. tamtéž. Str. 187.

Aby se vyšlo vstříc věřícím trpícím válkou, byla často vystavována Nejsvětější Svátost, platil dispens od postního přikázání, v pátek bylo povoleno jíst maso, přísný půst platil jen na Popeleční středu, Velký pátek a Štědrý den. Byl zmírněn půst před svatým přijímáním.

Po osvobození a odsunu Němců nastal problém s obsazováním farností duchovními. V pražské arcidiecézi bylo ze 405 českých farností neobsazeno více než 100 a situace v pohraničí byla ještě mnohem složitější.

Konec války byl oslaven slavnými bohoslužbami a byly konány zádušní mše za ty, kteří pro svobodu národa obětovali život. Znovu se otevřely církevní školy, duchovní se vraceli z koncentračních táborů.

Článek končí uveřejněním manifestu kněží, kteří se vrátili z vězení a z koncentráků. Svým prohlášením se obrátili na širokou veřejnost. Text obsahoval i sociální požadavky, potřebu sociální reformy, ocenil hodnotu lidské práce. Kněží požadovali, aby ve veřejném životě převládla mravnost a pravdivost. Duchovenstvo se chtělo podílet na obnově státu.

2.2.60 Církev a dělnická otázka (1947)³⁷⁰

Tento text je posledním článkem zabývajícím se sociální a politickou problematikou v časopise *ČKD*.

Dělnická otázka nebyla podle autora stále vyřešena, naopak tvrdil, že stojíme stále na počátku řešení problému.³⁷¹ Je vícero příčin vzniku dělnické otázky a vina leží na více stranách.

Dělnická otázka závažným způsobem zasáhla do politického, mezinárodního a kulturního dění společnosti. Vznik problému nebyl jen dílem marxismu, ale také ekonomických názorů liberalismu a veškerého kulturního vývoje minulého století. Je důležité ptát se, jaké bylo postavení církve při tomto vývoji, zda církev přispěla včas k řešení sociálních problémů, zda mohla změnit děj událostí, který vedl masy lidí k odpadnutí od křesťanské víry. Autor odpovídal, že církev o problému věděla a snažila se dělat mnoho nápravných kroků,³⁷² ale řešení a vina neležely jen v oblasti církve. Hlavní příčinou je odkřesťanštění společnosti a církev řekla jasně, že má stejně daleko jak

³⁷⁰ Církev a dělnická otázka., *ČKD*, 1947/1, str. 19-22.

³⁷¹ „... stojíme před velikým faktem ... a dnes, zdá se, po půldruhém století nepokročilo se v nejmenším k jeho konečnému řešení.“

Tamtéž. Str. 20.

³⁷² „Církev věděla a jednala z vědomí své odpovědnosti za pokřesťanštění společnosti a záchranu hodnot kultury. Měla dříve, než byl Marx svého Kettelera. V mnohých zemích nastalo zavčas sociální probuzení nejpopovlanějších lidí, ústy svých nejvyšších představitelů pronesla slova, jež znamenají podstatné řešení toho, co nazýváme dělnickou otázkou.“

Tamtéž. Str. 20.

k Marxovu materialismu, tak i k principům volné hospodářské soutěže a přemrštěného individualismu.

Dnešní dělnická třída je většinou pod vlivem marxistického materialismu a církev ze své podstaty nemůže nikdy najít společnou řeč s touto ideologií. Církev je v těžké situaci, kdy musí přesvědčit dělníky, že křesťanské zásady jsou schopné vyřešit sociální problémy a že s odsouzením marxismu nezamítá zároveň oprávněné sociální požadavky.

Před církví stojí velké úkoly. Sociální otázku nelze vyřešit politickými a hospodářskými prostředky ani marxistickou revolucí. Konečné řešení leží v duchovní a kulturní oblasti. Církev musí, pod vedením Ducha svatého, provést svým působením nenásilnou revoluci ducha a srdce člověka a společnosti, která povede k míru a pokojnému rozvoji lidstva.

2.3 Dílčí závěr

Dostáváme se ke zhodnocení článků se sociální a politickou tematikou, které vycházely v *ČKD* po dobu více než sto dvaceti let (1828 – 1949). Do vydání první sociální encykliky v období 1828 - 1891 jsme v *ČKD* našli a představili 29 kratších i delších článků, které pojednávají o sociálních a politických tématech a které se začínají v časopise objevovat pravidelně až po roce 1848.

Autoři psali své články v neklidné době, kdy se radikálně měnila společnost a její vnímání.³⁷³ Nejen průmyslový rozvoj přinášel řadu problémů. Vytvářela se úzká skupina bohatých kapitalistů a zástupy chudých, jejichž životní situace se stále zhoršovala.³⁷⁴ Na scénu dějin se dral materialistický princip a začal vytlačovat ze života společnosti duchovní hodnoty, popíral existenci Boha a zpochybňoval autoritu církve. Církev nesla břemeno svého spojení s josefinismem.

Jaroslav Kadlec poukazoval na skutečnost, že většina tehdejších kněží nebyla teologicky a filozoficky na takové úrovni, aby mohla úspěšně čelit novým protináboženským proudům. Přesto se mnoho duchovních chopilo aktivity a dosahovali hmatatelných kladných výsledků. Byly zaváděny některé nové pobožnosti, konaly se lidové misie a křesťanská cvičení, liturgický život byl ožívován kostelními písněmi, oblibu znovu

³⁷³ „Během 19. století postupuje proces sekularizace a katolicismus je čím dál více zatlačován na periferii veřejného zájmu. [...] Církev je stále ve světě – ne už svět v církvi.”

PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848-1918*. Str. 35.

³⁷⁴ „Zejména první polovina 19. století byla obdobím, kdy v důsledku industrializace rychle postupoval rozklad mechanismů primární solidarity, aniž by na jejich místě stačily vyrůst nové mechanismy sociálního zajištění. Výsledkem byly velké masy vykořeněných existencí, výrazný nárůst anomie a prudké výbuchy sociálního napětí.“

KELLER, Jan. *Soumrak sociálního státu*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ii, 158 s. Studie; sv. 40. ISBN 978-80-7419-017-9. Str. 91.

získaly poutě. Kněží se věnovali podpoře spolkového života. Začalo se využívat tisku k obraně a šíření katolické víry, což ale občas vedlo až k přepjatým útokům na odpůrce.³⁷⁵

Sociální a politické texty v *ČKD* v tomto období se vyznačovaly silnou obranou křesťanských hodnot a katolické církve. Při hledání historických příčin neutěšeného stavu společnosti docházeli pisatelé přes liberalismus a osvícenství k protestantské reformaci 16. století.³⁷⁶ To vedlo některé až k tomu, že dobu před reformací považovali za „zlatý věk“ lidstva,³⁷⁷ kdy společnost žila v naprosté spokojenosti³⁷⁸ a tato argumentace nepřispívala k vylepšení obrazu církve v očích sekulární společnosti.

Hlavní důvody krize společnosti jim byly ihned zřetelné. Lidský rozum a člověk chce zaujmout Boží místo, popírá se Boží existence a Boží působení v dějinách. Ztráta duchovních hodnot vede k rozpolcenosti člověka, který začíná marně hledat adekvátní náhradu v touze po okamžitém uspokojení svých vášní a požitků. Člověk měl převzít Boží statut a získat svobodu – místo toho ji ztrácel.³⁷⁹

Hned od počátku jsou si autoři vědomi velkého nebezpečí, které přinášejí změny společenských podmínek a materialistické myšlenky a varují před kolapsem společnosti, před násilím a chaosem.³⁸⁰

V textech není cítit rezignace a bezradnost, autoři vybízeli katolíky k aktivnímu přístupu a byli přesvědčeni, že katolická církev má k dispozici všechny prostředky k nápravě a správnému nasměrování společnosti.³⁸¹

Argumenty se v průběhu let neměnily, plně se využívalo křesťanské katolické nauky, výroků magisteria, teologové odpovědně pracovali s *Písmem svatým* a aktualizovali jeho výpovědi pro potřeby a problémy doby. Nenarazili jsme na žádné odchylky od katolické sociální nauky.

Velmi dobře se autoři vyrovnali například s obviněním, že socialistické myšlenky společného majetku a naprosté rovnosti byly vlastní prvotní církvi. Vysvětlili, že příčinou

³⁷⁵ Srov. KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin. [Sv.] 2.* Praha: Zvon, 1991. 281 s. ISBN 80-7113-003-6. Str. 221 - 228.

³⁷⁶ Srov. HLOŽEK, Karel: Náčrtky k otázce socialistické., *ČKD, 1869/2*, str. 122 – 143.

³⁷⁷ „První restaurace se duchovně a kulturně orientovala na nejbližší minulou církvi příznivou epochu – na baroko, zvláště na venkově dosud živé. Druhá restaurace preferuje středověk, období venkoncez vzdálené, velebené především jako ideál harmonického a jednotného „světa v církvi“, ale podvědomě i jako „onen čas“, „zlatý věk“, bezčasí – tedy jako alternativu vůči vševládnému principu lineárního pokroku.“
PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848-1918*. Str. 88.

³⁷⁸ Srov. Pauperismus - Proletariat - Socialismus - Kommunismus., *ČKD, 1849/4*, str. 38 - 51.

³⁷⁹ Srov. K. K.: Záhubná tendence moderního liberalismu., *ČKD, 1868/3*, str. 181-197.

³⁸⁰ „Na zemi jsme učinili vše směšné, nebo jsme odstranili, kdož nás nyní potěší? Lidé slabí a utlačovaní doufali jindy v Boha; kdož jim ale nyní odmění anebo jich pomstí? Synové naší nám budou klnouti a my musíme býti spokojeni, ješto jsme jim vše vzali, co by je síliti a těšiti mohlo. Stanou se horšími a bídnejšími nás! O kéžbychom mohli brzy zemřít, abychom nemuseli očima svýma patřiti na spoustu námi utvořenou!“
HLOŽEK, Karel: Náčrtky k otázce socialistické., *ČKD, 1869/2*, str. 142.

³⁸¹ Srov. SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: Snahy sociální revoluce a úloha církve., *ČKD, 1871/2*, str. 111-137.

tohoto přechodného stavu byl nový křesťanský duch, hojnost Boží milosti a svatý život.³⁸² Vše bylo založeno na dobrovolnosti a nebylo vyžadováno odevzdání všeho osobního majetku. Prostředky nebyly rozdělovány rovným dílem, ale dle potřeby. Mít majetek není hříchem, špatné je lpění na majetku, právo na osobní majetek není popíráno. Principy společného života prvotních křesťanů jsou v církvi stále živé a uskutečňují se v řeholních společenstvích.³⁸³

V textech nalézáme kritiku státní daně na chudé, kdy autoři dokazovali, že funguje velmi špatně, ale hlavně je zde cítit oprávněná obava, že církev bude dále vytlačována z oblasti péče o chudé.³⁸⁴

Autoři textů si plně uvědomují a vcitují se do zoufalé situace chudých vrstev.

Po vydání encykliky *Rerum novarum* (1891) až do vypuknutí první světové války vyšla také řada zajímavých článků se sociálními tématy. Sociální otázku, přes určité pokroky, se stále nedařilo úspěšně vyřešit. Hospodářství, přestože se stále rozvíjelo, čelilo mnoha krizím, které nejvíce dopadaly na slabé vrstvy obyvatel. Sílilo socialistické a komunistické hnutí, šířily se dělnické nepokoje. Nebezpečí revolučních převratů rostlo. Ateismus a materialismus nadále útočily na duchovní hodnoty a křesťanství. Katolická církev se učila účinněji bránit proti svým nepřítelům.³⁸⁵

Duchovní velmi uvítali vydání encykliky *RN*, která potvrdila správnost jejich předchozího snažení a sloužila jim jako mocná argumentační opora.³⁸⁶ Český klér se snažil seznamovat se blíže se situací v okolních zemích a čerpat z úspěšných kroků v cizině. Přebírali a překládali odbornou literaturu³⁸⁷ a zaznamenali, že v Evropě se studium sociálních otázek stalo součástí teologického studia.³⁸⁸ Neváhali cestovat a osobně poznat poměry mimo vlast a nabrat zkušenosti, které potom předávali doma.³⁸⁹

V řadách českého duchovenstva se objevili uznávaní odborníci na sociální problematiku a na křesťanskou sociologii, například Robert Neuschl nebo Matěj Procházka.

³⁸² Není zde přímo řečeno, pouze naznačeno, že působil i faktor očekávání brzkého druhého Kristova příchodu.

³⁸³ Srov. TURNER, Dr. Jan: Společnost statků v prvotní Církvi., *ČKD*, 1867/5, str. 387-394.

³⁸⁴ Srov. LAMPA, Josef: Církev a pauperismus., *ČKD*, 1861/3, str. 171.

³⁸⁵ Srov. SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: O působnosti duchovenstva v otázce sociální., *ČKD*, 1906/1, str. 7-13.

³⁸⁶ Srov. např. PAULY, Jan: Sociální význam papeže Lva XIII., *ČKD*, 1894/1, str. 35-41.

³⁸⁷ Srov. např. TUMPACH, Dr.: Liberalismus, Socialismus und christliche Gesellschaftsordnung., *ČKD*, 1897/8, str. 511-512.

³⁸⁸ Srov. TUMPACH, Dr.: Pěstění věd sociálních., *ČKD*, 1895/2, str. 102-104

³⁸⁹ Srov. J. P-y.: Zařízení ku blahu dělnictva., *ČKD*, 1892/3, str. 180-181.

Čeští kněží věděli, jak závažná je doba - že se rozhoduje o dalším osudu lidstva. Aktivně se snažili ovlivnit vývoj pozitivním směrem, ale byli odhodláni nadále působit všemi silami i v případě špatného směřování společnosti a být svědomím lidstva.³⁹⁰

V textech můžeme zaznamenat vzrůstající nepřátelství proti Židům, kteří jsou stále více obviňováni, že způsobili neutěšený stav společnosti a těží z něj nemalé bohatství. Situaci výstižně komentoval Martin Putna: „K ideovým důvodům katolického antisemitismu 19. století se družily i jiné – sociální. Ve středověku směli být jen Židé kapitalisty, přičemž Židé směli být jen kapitalisty. V moderní době tedy Židé zůstali tím, k čemu je křesťané určili – jen váha kapitalisty ve společnosti se markantně zvýšila a pozvolna učinila z ovládaných vládnoucí.“³⁹¹ Židé jsou dle autorů *ČKD* zastoupeni na obou stranách konfliktu, na straně liberalismu hájí své zájmy jako význační bankéři, na straně socialismu vystupují jako organizátoři a vůdci hnutí.³⁹²

V letech 1914 až 1949 se kolo dějin roztočilo závratným tempem a na lidstvo dopadala rána za ranou. Článků se sociální a politickou problematikou v tomto období v *ČKD* poněkud ubylo. Jako jeden z důvodů vidíme přítomnost cenzury ve válečných dobách. Pokud pročítáme články, které vycházely v průběhu obou válek, takřka nezaznamenáme, až na pár drobných výjimek,³⁹³ že válka byla. Cenzura fungovala a také si musíme uvědomit, že zvláště za druhé světové války hrozilo autorům podezřelých textů smrtelné nebezpečí.

Po první světové válce vyšel v *ČKD* článek, který podrobně seznámil čtenáře s pojetím války z pohledu katolické církve.³⁹⁴

Vlivem válečných událostí a se vznikem samostatného Československa je znovu nastolena otázka správného pojmání vlastenectví.³⁹⁵ Kněží se více zapojovali do politického života samostatného národa a chtěli i z této pozice ovlivňovat další vývoj společnosti. Obhajovali účast duchovních v politice, ale také si uvědomovali rizika, která kněžím při této práci hrozila.³⁹⁶ V sociální oblasti nadále čerpali ze zahraničních

³⁹⁰ „Můžeť z nenadání nastati doba, ve které bude třeba odhodlánu býti i na smrt; nastane-li pak skutečně, bude nás v posledním okamžení povznášeti blahé vědomí, že jsme pro společnost dosti učinili. A bude-li nutno život položiti, staň se vůle Boží, rádi i to podstoupíme jsouce přesvědčeni, že i to jest skutek nápravy sociální. Ať svět pozná, že jest něco ještě vyššího, než svět vezdejší a to hájiti, po případě i vlastním životem, že jest naší úlohou.“

O sociálních úlohách duchovenstva v čase nynějším., *ČKD*, 1894/9, str. 549.

³⁹¹ PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848-1918*. Str. 92.

³⁹² Srov. např. VRBA, Rudolf: Ovoce zhoubného kapitalismu., *ČKD*, 1902/1, str. 14-20.

³⁹³ Srov. např. STEJSKAL, Fr.: Za války může každý kněz světit škapulířové medailky pro vojíny., *ČKD*, 1915/3, str. 275.

³⁹⁴ Srov. STAŠEK, B.: Válka ve světle učení církve katolické, *ČKD*, 1924/6, str. 398-408.

³⁹⁵ Srov. KUDRNOVSKÝ, Prof. Mons. Dr. Alois: Dnešní vlastenecké úkoly duchovenstva, *ČKD*, 1924/*Sursum* 1, str. 2 - 4.

³⁹⁶ Srov. např. BUDAŘ, Dr. Jan: Kněz - politika - dělnictvo., *ČKD*, 1924/*Sursum* 2, str. 13-17.

zkušeností,³⁹⁷ ale opírali se také o domácí odborníky. Nezapomínali na chudé a na nezbytnost pomoci potřebným.³⁹⁸ Začali akceptovat existenci státní daně na chudé, ale zdůrazňovali, že správné pojetí křesťanské almužny nemá s touto daní nic společného.³⁹⁹

Duchovenstvo vidělo nastolování totalitních režimů v Rusku, Německu nebo Itálii a naprosto odmítlo, že by katolická církev mohla někdy najít s těmito systémy společnou řeč.⁴⁰⁰

Do druhé světové války pokračovalo také nepřátelství vůči Židům.⁴⁰¹ Vadilo zejména jejich bohatství: „Počala vláda peněz a Židé – v středověku kasta opovržená – stali se pány světa, neboť ovládli obchod, průmysl, kulturu i celý veřejný život.“⁴⁰² Postoj českého kléru se nelišil od mínění většinové společnosti. Také v první polovině 20. století platí stejný stav jako ve století předchozím, jak ho popisuje prof. Putna: „Celá Evropa je v 19. století z různých důvodů antisemitská. Křesťané v tomto ohledu nejsou solí země, to jest nositeli lidštějšího a tolerantnějšího postoje. Nejsou však ani (alespoň: hořká útěcha) horší než jejich okolí. Ani Evropu, ani evropské katolíky nechceme zbavovat viny a omlouvat. Jen se chceme ubránit myšlení zcela černobílému, modelu „zlí iracionální antisemité – nevinní a nezištní Židé“. Jen chceme zabránit předsudkům opačným.“⁴⁰³

Zpracovali jsme texty věnované sociální problematice za celé období trvání časopisu (1828 – 1949). Zajímalo nás, jakým způsobem se tehdejší teologové vyrovnávali se sociální otázkou, s aktuální politickou situací, se společenskými změnami a jaká navrhovali řešení a zda se ve svých postupech neodchylovali od křesťanských hodnot.

Můžeme konstatovat, že postoj autorů publikujících v časopise byl od začátku pevný a odhodlaný, v souladu s postoji katolické církve i s její sociální naukou.

Lze tvrdit, že autoři článků v *ČKD* svými názory vyvrátili předsudek, že katolická církev dříve stála na straně bohatých.⁴⁰⁴ Je zřejmé, že měli hluboké sociální cítění a ze srdce

³⁹⁷ Srov. HANUŠ, J.: Sociální křesťanské hnutí ve Francii, *ČKD*, 1920/1+2, str. 12-22.

³⁹⁸ Srov. PRAŽÁK, JUDr. Jiří: Spravedlnost, láska a charita., *ČKD*, 1927/3, str. 129-138 a KAUCKÝ, Dr. J.: Kněz ve službě Charity., *ČKD*, 1925/Sursum 1, str. 12-14.

³⁹⁹ „Almužna má se dávat ze jmění spravedlivě nabytého, má se dávat dobrovolně, neboť nedává se z titulu spravedlnosti, nýbrž povinností lásky. – Dobrovolnost jest jednou z hlavních známek almužny. Proto veřejná, státem uložená daň nebude nikdy almužnou; ten, kdo ji správně ve formě určitých příspěvků zaplatil, není sprostěn povinností dávat almužnu.“

Pražák, JUDr. Jiří: Spravedlnost, láska a charita., *ČKD*, 1927/3, str. 134.

⁴⁰⁰ Srov. VAŠEK, Dr. Bedřich: Totální stát a křesťanství., *ČKD*, 1934/1, str. 4-17.

⁴⁰¹ Srov. např. KUTAL, Dr. Bartol.: Prává tvář židovstva... PhDr. František Lelek., *ČKD*, 1940/4, str. 302-303.

⁴⁰² KRATOCHVÍL, Dr. Jos.: Základní směrnice křesťanské nauky sociální., *ČKD*, 1931/4, str. 361.

⁴⁰³ PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848-1918*. Str. 93.

⁴⁰⁴ „Sociální působení rakouských biskupů se většinou vyčerpávalo ve volání ke křesťanské dobročinnosti bohatých a k sebezapření, umrtvování a asketickému životu chudých. Tímto způsobem přispívali k zachování sociálních nepravostí a kritikům církve dávali dobrou příležitost, aby dokazovali, že církev stojí na straně bohatých.“

spoluprožívali utrpení chudých a zbídačených obyvatel, záleželo jim na každém konkrétním člověku.

Zaujalo nás, jak přesně dokázali pisatelé článků odhadnout budoucí vývoj, který způsobil materialismus a ateismus, a před kterým varovali a vyzývali všemi silami společnost k přimknutí se k duchovním hodnotám. Rázně odsoudili a odmítli praktiky individualistického liberálního kapitalismu, komunistického totalitního kolektivismu a fašistickou ideologii. Neobhajovali žádné konkrétní státní zřízení,⁴⁰⁵ hájili lidskou důstojnost a společnost postavenou na křesťanských hodnotách.⁴⁰⁶

Teologové té doby vzali sociální otázku za svou a vyvinuli veliké úsilí k nápravě. O tom svědčí už jen značný rozsah textů zabývajících se touto tematikou. Autoři článků ze své pozice popírají tvrzení, že česká katolická církev byla na přelomu 19. a 20. století málo aktivní.⁴⁰⁷

Rozdíl proti dnešní době můžeme spatřovat v konkrétním zapojování se duchovních do politického života. Zatímco dříve se kněží přímo účastnili politického dění,⁴⁰⁸ dnes se mají politiky účastnit především věřící laici.⁴⁰⁹ To ale neznamená, že by se kněží neměli vyjadřovat ke konkrétním otázkám a angažovat se v sociální oblasti.

OVEČKA, Libor. *"Člověče, bylo ti oznámeno, co je dobré--": česká katolická morální teologie 1884-1948*. Str. 42.

⁴⁰⁵ „Obecné blaho vyhledávající král ospravedlňuje monarchii, dobří stavové aristokracii, dobrý lid demokracii.“

Vrchnost a poddanost., *ČKD, 1850/1*. Str. 39.

⁴⁰⁶ „A přec se upříti nedá, nač moderní liberalismus zcela zapomíná, že všechny otázky života, ať se nazývají státní nebo občanské, vědecké a rodinné, - sociální vůbec jsou v kořenu svém otázky náboženské, jelikož jest a zůstává člověk bytostí k Bohu vázanou, tudy náboženství zůstává základem jeho vnitřní bytnosti.“

K. K.: Záhubná tendence moderního liberalismu., *ČKD, 1868/3*. Str. 193.

⁴⁰⁷ „Je docela možné, že rozsáhlé odmítnutí katolické církve v české společnosti, jak ho dnes zažíváme, je důsledkem malé dynamičnosti české katolické církve a teologie na konci 19. a v první polovině 20. století. Byla ve svém celku příliš disciplinovaná a poslušná, nedovolovala si žádné vybočení a vlastní názor, nedávala proto odpovědi na nové a složité otázky, což se mohlo stát pro mnoho přemýšlivých lidí posléze podnětem k tomu, aby ji opustili.“

OVEČKA, Libor. *"Člověče, bylo ti oznámeno, co je dobré--": česká katolická morální teologie 1884-1948*. Str. 45.

⁴⁰⁸ „Kněžská kariéra tak nezřídka končívala v různých typech zastupitelství i v poslaneckých lavicích. Působení duchovního v politice se tehdy stalo běžným standardem.“

HURT, Josef. Klerus a politika. In: *Signály.cz*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://inigo.signaly.cz/1005/-18>>.

⁴⁰⁹ „Je třeba se vyhybat laicizaci kněží a klerikalizaci laiků. Je nezbytné, aby každý jednal podle vlastního stavu. Laici jsou činní také v oblasti politiky podle hledisek křesťanské antropologie a sociálního učení církve, zatímco kněží se vyhybají tomu, aby v první osobě zasahovali do politiky. Kněží se mají zasazovat za jednotu a společenství všech věřících a být styčným bodem pro všechny.“

BENEDIKT XVI. Kněží nemají osobně zasahovat do politiky. In: *Česká sekce Vatikánského rozhlasu*. 2009. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=11788>>.

3 Sociální otázky v časopise *Hlídky* (1884 – 1941)

Třetí kapitola nejprve představí periodikum *Hlídky*. Dále se bude věnovat jednotlivým článkům od nejstaršího textu po nejmladší a také stručně představí autory.

V dílčím závěru přineseme získané poznatky.

3.1 Časopis *Hlídky*

Časopis *Hlídky* vycházel v Brně od roku 1884 do roku 1941. Časopis měl poněkud jiné zaměření než *ČKD*, ale svou kvalitou a širokým záběrem měl ve své době velký význam jako odborné periodikum mapující oblast katolické teologie, historiografie a filozofie.⁴¹⁰

„*Hlídky literární* byla výjimečným prostředím, přitahujíc katolické vzdělance roztroušené po českých vlastech i generujíc vědecky a kriticky založené osobnosti nové.“⁴¹¹

Původní název periodika byl *Zprávy apoštolátu tisku. Listy věnované zájmům křesť. písemnictví*. Číslo 2/1885 vyšlo jako *Hlídky literární. Zprávy apoštolátu tisku*. Od čísla 3/1886 byl název *Hlídky literární. Listy věnované literární kritice*. Číslo 1/1896 až 4/1899 byly pod názvem *Hlídky. Měsíčník vědecký se zvláštním zřetelem k apologetice a filosofii*. Od čísla 1/1900 vycházel časopis pod titulem *Hlídky*.

V letech 1911 až 1918 vycházel časopis s přílohami, ve kterých byly vydávány teologické texty v latině z husitského období (např. pojednání Stanislava ze Znojma nebo Štefana Pálče), korespondence Františka Sušila a také Aristotelovy Kategorie.

V redakci *Hlídky* pracovala postupně řada významných katolických osobností. Nejdéle byl redaktorem Pavel Julius Vychodil⁴¹². První dva roky časopis vycházel jako příloha *Školy B. S. P.* a vedl jej Placidus Johannes Mathon, v letech 1886 až 1895 spolupracoval s P. J. Vychodilem Bernard Plaček. Od roku 1896 do roku 1898 se na redakci podíleli P. J. Vychodil, Josef Pospíšil a Jakub Hodr. Od roku 1900 vedl *Hlídky* P. J. Vychodil s širokým kolektivem spolupracovníků, u ročníku 16/1899 a od ročníku 18/1901 do ročníku 30/1913 je uveden pouze tento kolektiv. V období 1914 – 1938 vedl znovu časopis P. J. Vychodil. Po jeho smrti převzal chod časopisu Jan Václav Pokorný a pracoval zde až do posledního čísla v roce 1941.⁴¹³

⁴¹⁰ Srov. Digitalizace periodika „Hlídky“. In: *Depozitum CMTF*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://old.cmtf.upol.cz/menu/struktura-cmtf/katedry/katedra-systematicke-teologie/menu/depositum-cmtf/hlidka/>>.

⁴¹¹ PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848-1918*. Str. 245.

⁴¹² Pavel Julius Vychodil (1862 Přemyslovice – 1938 Brno) byl katolický kněz, benediktin, moravský literární kritik a teoretik, ředitel papežské tiskárny benediktinů rajhradských v Brně a později ředitel Občanské tiskárny v Brně, redaktor *Hlídky*.

Srov. Osobnost: ThDr. Pavel Julius Vychodil. In: *Osobnosti. Internetová encyklopedie dějin Brna*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=444>.

⁴¹³ Srov. *Hlídky – všechna čísla*. In: *Knihovna Libri nostri*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://librinostri.catholica.cz/?id=1137>>.

„Pavel Julius Vychodil redigoval *Hlídku* ve ztenčené a zmarginalizované podobě až do své smrti 1938. Nacisté ji zastavili roku 1941, stejně jako její vrstevníci a sokyni *Vlast*. Své ovoce již vydala a své duchovní děti vyslala na další pouť dějinami českého katolicismu ...“⁴¹⁴

V roce 1920 k 25. výročí vzniku časopisu redaktor Vychodil napsal: „Všem pp. spolupracovníkům vzdávám při té příležitosti upřímné díky. Odměnou jim budiž také vědomí, že přispívali věci dobré a časopisu ne špatnému! Kdo zná apologetické časopisectvo cizí a započte ohromný rozdíl duchových i hmotných možností v cizině a u nás, uzná zajisté, že bohatstvím látky se *Hlídku* smí bez ostychu ukázat vedle kteréhokoli jiného podobného časopisu.“⁴¹⁵

V *Českém slovníku bohovědném* nalezneme poměrně rozsáhlou a podrobnou stat o časopisu *Hlídku*. Slovník uvedl, že se *Hlídku* věnovala oblasti sociální a sociologické, politické a národohospodářské po celou dobu vydávání zejména ve svých rozhledech (pravidelné rubriky sestavené z drobných zpráv hospodářských, sociálních a politických), ale i v samostatných člancích a vyjmenoval všechny autory, kteří se na této činnosti podíleli. Speciálně zmínil rozsáhlou studii Methoda Kubíčka *Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost*.⁴¹⁶

3.2 Články v časopisu *Hlídku* týkající se sociální problematiky (1884 - 1941)

Jak již jsme předeslali, podkapitola se věnuje jednotlivým článkům, které se zabývají sociální tematikou. Texty řadíme postupně dle data jejich vzniku.

3.2.1 Robert Neuschl: *Malthusova teorie čili zákon lidnatosti (populační) (1896)*⁴¹⁷

Robert Neuschl (1846 - 1914) byl katolický kněz, profesor morální teologie a křesťanské sociální etiky, kanovník brněnské kapituly, papežský prelát, biskupský rada, sociolog a spisovatel.⁴¹⁸

R. Neuschl přinesl text o Malthusově teorii o lidnatosti (1798). Hned na začátku nazval tuto teorii liberalistickým bludem, který se podílí na chudobě dělníků a je v rozporu

⁴¹⁴ PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848-1918.* Str. 258.

⁴¹⁵ Po pětadvaceti letech. In: *Hlídku* 1920/12, str. 710 - 713. Str. 712.

⁴¹⁶ Srov. TUMPACH, Josef, ed. a PODLAHA, Antonín, ed. *Český slovník bohovědný*. Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1912-1932. 151 seš. - díl 4. f.-Holbecke. 1002 s. (seš. 83-130 v 16 sv.). 1926-1930. Str. 962 - 967.

⁴¹⁷ NEUSCHL, Robert, Dr. Malthusova teorie čili zákon lidnatosti (populační). In: *Hlídku* 1896/3, str. 193 - 200, *Hlídku* 1896/4, str. 271 - 275, *Hlídku* 1896/5, str. 321 - 327, *Hlídku* 1896/6, str. 405 - 414.

⁴¹⁸ Srov. Osobnost: Msgr. ThDr. Robert Neuschl. In: *Encyklopedie dějin města Brna*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=3743>.

s křesťanskou mravností.⁴¹⁹ Existence teorie a jejích zastánců byly pro Neuschla znamením úpadku společnosti. Neuschl kritizoval především následovníky Malthuse – jeho samotného též odsoudil, ale uznal, že Malthus postupně mírnil svoje názory.

„Ať postavení jsou na pranýř ty pochybné veličiny vzdělanosti, ti kynikové nestydatosti a mravní zvrhlosti, jichž nauky musí každého slušného člověka naplniti ošklivostí, jichž památka bude věkům lepším zlořečena.“⁴²⁰

Novodobí stoupenci Malthusovi hájili například zákon o omezení porodnosti, někteří prý dokonce požadovali usmrcování lidských plodů a novorozenců nebo kastraci.

Malthusův zákon se v podstatě zakládal na tvrzení, že populace roste geometrickou řadou, zatímco zdroje k výživě pouze řadou aritmetickou. Proto je potřeba regulovat růst populace např. těmito prostředky: celibát a dobrovolná mravní zdrženlivost, nepodporovat soukromou a veřejnou dobročinnost, podporovat emigraci. Malthus se domníval, že člověk nemá právo žádat pro sebe obživu, pokud společnost nepotřebuje jeho práci nebo pokud jej nedokáže uživit jeho rodina. Takový člověk je zcela zbytečný a sama příroda se postará o jeho odstranění.

Malthus uveřejnil svou teorii v době, kdy už byla velká nezaměstnanost dělníků a lidé těžce sháněli obživu a jeden z důvodů spatřovali odborníci právě v přelidnění.

Robert Neuschl napsal, že při snižování chudoby nelze hledat lék ve snižování populace, ale ve spravedlivém způsobu rozdělování výtěžku práce.⁴²¹

Nutno dodat, že řada zkoumaných textů v této práci byla ovlivněna Malthusem a například autoři článků často dávali celibátní praxi za příklad konkrétního řešení růstu populace. Základní argumenty Malthuse zněly velmi logicky: populace roste mnohem rychleji než plocha obdělávané zemědělské půdy, takže zákonitě musí dojít k tomu, že lidstvo se neuživí. Naši autoři ale nesympatizovali s různými radikálními řešeními malthuziánů, jejich postoje odpovídaly názorům Roberta Neuschla.⁴²²

⁴¹⁹ „Celá tato domnělá teorie patří k řadě oněch bludů, z jakých celá soustava liberalismu utkána jest; zároveň však jest to jedna z nejčernějších skvrn a vin na liberalismu lpících, který ve své mrazivé sobětnosti a kruté nelidskosti massám strádajícím lidu dělnického pomocné ruky vlastní podati nechce, na vlastní pomoc je odkazuje, a proto takové prostředky jim radí, za které mysl šlechtná stydět se musí, jichž každý slušný člověk se hrozí, jelikož urážejí v nejhlubších základech křesťanský cit slušnosti, křesťanský řád a mrav.“
NEUSCHL, Robert, Dr. Malthusova teorie čili zákon lidnatosti (populační). In: *Hlídky* 1896/3, str. 193.

⁴²⁰ Tamtéž. Str. 194.

⁴²¹ Srov. NEUSCHL, Robert, Dr. Malthusova teorie čili zákon lidnatosti (populační). In: *Hlídky* 1896/6, str. 407.

⁴²² Srov. např.: J. E. K.: O pauperismu či chudinství., *ČKD*, 1851/4, str. 60-68.

Populační a pesimistická Malthusova teorie přinesla autorovi velkou popularitu a v různých obměnách (např. *neomalthuziánství*) přežívá dodnes.⁴²³ „Tato teorie nemálo odpovídala situaci na počátku průmyslové revoluce v Anglii. Zapůsobila na mnoho demografů, ekonomů, historiků, politiků a sociologů v řadě zemí nejen tehdy, ale také v pozdějších dobách (ovlivnění byli např. H. Spencer, M. Weber, A. Weber, E. A. Ross, P. A. Sorokin). Vliv měla i na Ch. R. Darwina, tvůrce biologické teorie boje o život a přirozeného výběru.“⁴²⁴ Malthus se také negativně podepsal na zhoršení tehdejšího britského chudinského zákonodárství a posilování protidělnických nálad, protože spatřoval příčinu bídy v nadměrné a lehkovážné plodnosti chudých a zásadně odmítal sociální státní podporu potřebným. Byl přesvědčen, že chudinská daň chudobu pouze prohlubuje. Domníval se, že i soukromá a církevní charita funguje jen velmi omezeně. Poskytl tak mimo jiné argumenty ke kritice zastáncům komunismu K. Marxovi či B. Engelsovi.⁴²⁵

Jako anglický duchovní vysvětloval lidský sklon k plodnosti a neustálému populačnímu růstu, jako stvořený Bohem k tomu, aby bylo zabráněno lidem propadnout lenosti. Hrozba chudoby a smrti hladem pomáhá člověku naučit se ctnostem tvrdé práce a morálního chování. A z toho také vyvodil odpověď na otázku, jak může Bůh dovolit zlo ve světě (bída, hlad), tvrzením, že zlo posiluje člověka v jeho úsilí k dobru.⁴²⁶

Vliv populační teorie přetrvává až do dnešních dnů, nejen v řadě populárních knih o nebezpečí přelidnění.⁴²⁷

⁴²³ „Vliv Thomase Malthuse přetrvává až do dnešních dnů. Neomalthuziánské dědictví je přítomno v řadě populačních studií. Populární knihy o populaci líčily nebezpečí přelidnění. Kniha „Limity růstu“ (1972) publikovaná Římským klubem dodnes ovlivňuje laické představy o životním prostředí.“
LOUŽEK, Marek. Populační teorie Thomase Malthuse. In: *E-LOGOS. Electronic journal for philosophy*. 6/2014. ISSN 1211-0442. VŠE Praha. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://nb.vse.cz/kfil/elogos/history/louzek14.pdf>>. Str. 12.

⁴²⁴ STUPKA, Václav. Slovníkové heslo: malthuziánství. In: *Sociologická encyklopedie*. 11. 12. 2017.

⁴²⁵ „Bedřich Engels nazval Malthusovu hypotézu nejkrutější, nejbarbarštějši teorií, která kdy existovala, systém zoufalství, který sráží všechny krásné fráze o lásce k bližnímu a světovému občanství. Podobně V. I. Lenin ostře kritizoval malthuziánskou teorii jako „reakční doktrínu“ a pokus buržoazních ideologů ospravedlnit kapitalismus a dokázat nevyhnutelnost strádání a utrpení pracující třídy za jakéhokoli společenského systému.“

LOUŽEK, Marek. *Populační teorie Thomase Malthuse*. Str. 9.

⁴²⁶ Srov. tamtéž. Str. 8.

⁴²⁷ Srov. např.: „Paul Ehrlich napsal řadu populárních knih, kde líčil nebezpečí přelidnění: „Populační bomba“ (1968), „Populace, zdroje, prostředí – otázky lidské ekologie“ (1970), „Konec nadbytku“ (1975) a „Populační exploze“ (1990). Ehrlich předpovídal, že miliony lidí zemřou kvůli přelidnění v 70. letech 20. století, či že obyvatelé USA se do roku 1980 budou dožívat jen 42 let.“

Tamtéž. Str. 10.

Například exprezident Václav Klaus a jeho stoupenec používají Malthusovu teorii k argumentaci proti environmentalistům.⁴²⁸

3.2.2 František Janovský: *Církev a socialismus* (1897)⁴²⁹

František Janovský (1860 Třebíč – 1918 Brno) byl katolický kněz, katecheta, teolog a překladatel.⁴³⁰

Autor na začátku textu přinesl čtenářům stručný obsah sociální encykliky *Rerum novarum*.⁴³¹ Pokračoval rozepsáním myšlenek kardinála Manninga⁴³², uvedl jeho životopis, zmínil se o jeho boji proti opilství, o velké péči o chudé, o boji proti otrokářství, o úsilí o mravní obrodu Anglie, o jeho snahách o zmírnění sociální bídy. Pro svou obranu dělníků byl kardinál několikrát obviňován z komunismu a socialismu.

František Janovský citoval jasný názor kardinála Manninga: „Socialismus je zlo; co je sociální, je dobro; rozdíl mezi socialismem a sociálním je právě tak veliký, jako mezi racionalismem a rozumem (ratio); societas, společnost touž měrou působí dobro, jakou ratio, rozum; socialismus touž měrou působí zlo, jakou rationalismus. Občanská a politická společnost není, leč lidská společnost, a proto budiž zákonodárství sociální, budiž s prospěchem societě, společnosti, budiž na její ochranu. Socialismu, jenž se chystá nynější societu zvrátiti, jest kazisvěttem.“⁴³³

⁴²⁸ Srov. např.: „Konference v Kodani, Pařížská dohoda a celý boj environmentalistů s klimatem jsou novodobou obdobou malthusiánství se stejně na první pohled úsměvnými a absurdními závěry. Ve skutečnosti tato „výzkumná“ zpráva rozkrývá nebezpečí, které veškeré tyto environmentalistické snahy přinášejí – brutální regulace a omezování přirozeného způsobu života a vlastně i života jako takového. Je překvapivé, jak staré obavy o lidskou populaci, jež byly mnohokrát vyvráceny, je třeba vyvracet opakovaně. Naštěstí absurdní studie, jako je tato, dělají práci za nás odpůrce samy.“

SLANÝ, Martin. Environmentalisté v pasti absurdity. In: *Institut Václava Klause*. 19. 7. 2017. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://institutvk.cz/clanky/941.html>>.

⁴²⁹ JANOVSKEJ, Fr. S., *Církev a socialismus*. In: *Hlídky 1897/5*, str. 335 – 340, *Hlídky 1897/6*, str. 415 – 419, *Hlídky 1897/7*, str. 492 – 502, *Hlídky 1897/8*, str. 579 – 585, *Hlídky 1897/9*, str. 662 – 667, *Hlídky 1897/10*, str. 743 – 747, *Hlídky 1897/11*, str. 826 – 830, *Hlídky 1897/12*, str. 908 – 913.

⁴³⁰ Srov. Osobnost: František Janovský. In: *Příjmení.cz*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <http://www.prijmeni.cz/osobnost/16787/frantisek_janovsky>.

⁴³¹ Ve druhé části článku shrnuje autor obsah encykliky jednou větou: „Slyšeli jsme minule, jak soudí o socialismu Lev XIII. ...“. Janovský zde uvažuje pojem „křesťanský socialismus“.
Srov. JANOVSKEJ, Fr. S., *Církev a socialismus*. In: *Hlídky 1897/6*, str. 415.

⁴³² Henry Edward Manning (1808 – 1892), anglický katolický kardinál, druhý arcibiskup z Westminsteru, konvertita. Mimo jiné se zabýval otázkami sociální spravedlnosti, byl nazýván „otcem dělníků“.

Srov. KNIGHT, Kevin. Henry Edward Manning. In: *Catholic Encyclopedia*. 2017. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.newadvent.org/cathen/09604b.htm>>.

⁴³³ JANOVSKEJ, Fr. S., *Církev a socialismus*. In: *Hlídky 1897/7*, str. 501.

Kardinál Manning přivítal encykliku Lva XIII. *Rerum novarum* s velkým nadšením.⁴³⁴ Tvrdil, že mimo jiné papež tímto textem povznesl sobeckou politickou ekonomii (jen zisk) na ekonomii sociální, která dává odpovědi na řešení dělnické otázky.

Dále autor napsal o působení biskupa Kettelera,⁴³⁵ který kritizoval materialismus a liberalismus, opouštění náboženství a neutěšené poměry dělnictva. Nápravu viděl biskup v návratu ke křesťanským ideálům, ke křesťanské nauce o lidské důstojnosti, o svědomí a o nesmrtnosti duše. V křesťanství lze nalézt recepty na palčivé problémy doby a církvi leží na srdci osud dělnické třídy.

„Ketteler rozvinul úžasně bohatou pastorační činnost a sociální otázku postavil do středu svého episkopátu. Měl bojovný charakter: bojoval se socialisty i liberály, komunisty i individualisty, ale též se svou církví.“⁴³⁶

Potom se autor článku zabýval osobností a dílem sv. Jana Bosca.⁴³⁷

Na konci článku František Janovský představil křesťanského továrníka F. Brandtse v München-Gladbachu ve Westfálsku. Zaměstnanci továrny jsou povinni se řídit mravními zásadami uvedenými v továrním řádu. Například nadřízení mají být vzorem pro ostatní v plnění mravních a náboženských povinností. V závodě je také zřízena dělnická pokladna, voleno dělnické představenstvo, jsou stanoveny podmínky pracovní doby (60 hod./týden), mzdy, minimálního věku zaměstnanců (nad 14 let) a výpovědi.⁴³⁸

František Janovský obšírně ve svém textu popsal, jak se církev zabývá sociální otázkou a jak vypadá její socialismus v praxi. Ukázal čtenářům rozdíl mezi křesťanským socialismem a socialismem.

⁴³⁴ Srov. např.: „Kardinál Maning o této encyklice napsal: „Od té doby, kdy pravena byla na poušti slova: lítost mám nad zástupem, nebylo slyšáno po celém světě hlasu hájícího pracující a strádající lid s tak hlubokou a lásky plnou soustrastí jako hlas Lva XIII.““

PAULY, Jan: Sociální význam papeže Lva XIII., *ČKD*, 1894/2, str. 105.

⁴³⁵ Wilhelm Emmanuel Ketteler (1811 – 1877), německý biskup, teolog a politik, iniciátor katolického sociálního učení.

„Solidarita je klíčový pojem katolické sociální nauky. Je to ochota převzít odpovědnost za vlastní jednání. Biskup Ketteler patří k lidem, kteří to ve své době přesvědčivě ukazovali. Jeho zápas se společenskými a politickými problémy zůstal příkladný až do dnešní doby.“

GLOMBIK, Manfred. Biskup Ketteler – průkopník spravedlivé společnosti. In: *Teologické texty 2013/2*.

⁴³⁶ Tamtéž.

⁴³⁷ Sv. Jan Bosco (1815 – 1888), italský katolický kněz a světec, zakladatel salesiánského hnutí, vychovatel mládeže.

Srov. IHNÁT, Jan. Svatý Jan Bosco. In: *Církev.cz. Katolická církev v České republice*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://www.cirkev.cz/archiv/110125-svaty-jan-bosco>>.

⁴³⁸ Srov. JANOVSKEJ, Fr. S., Církev a socialismus. In: *Hlídky 1897/12*, str. 908 – 912.

3.2.3 Jan Sedlák: *O smlouvě pracovní (1898)*⁴³⁹

Jan Sedlák (1871 Třebíč – 1924 Brno) byl katolický kněz, vysvěcen r. 1894, doktor teologie, profesor náboženských dějin na Komenského univerzitě v Bratislavě, celoživotně se věnoval tématu Jana Husa, v r. 1915 vydal monografii *M. J. Hus*.⁴⁴⁰

Na začátku textu Jan Sedlák napsal, že je nutné hospodářskou vědu chápat jako vědu mravně právní a národohospodářské jevy posuzovat jak z právního hlediska, tak i z mravoučného. A tak chtěl prozkoumat i pracovní smlouvu. Proti opačnému chápání pojmů pracovní smlouvy se vymezil jasnými tezemi.

První teze: Pracovní smlouva není smlouvou kupní, prodejní, nájemní ani spolkovou. Každý jiný výklad by omezoval důstojnost a svobodu člověka, popíral by Boží stvoření.

Druhá teze: Pracovní smlouva je zvláštní smlouvou, v níž se jedna strana zavazuje vykonávat práci ve prospěch druhého a druhý slibuje vyplatit odměnu za tuto práci.

Z každé oboustranné smlouvy vyplývají práva a povinnosti. Mezi podnikatelem a dělníkem vzniká mravní pouto směnné spravedlnosti.

Pracovní smlouva musí být určitá, jasná a spravedlivá se stanovením spravedlivé mzdy.⁴⁴¹ Stát by měl kontrolovat a nastavovat podmínky k ochraně obou stran. Sociální zákonodárství bylo dle autora teprve v počátcích, ale ocenil existenci moderních zákonů o pojištění nemoci, stáří a úrazu, zákon o nedělním klidu, o dětské práci a o vyplácení mzdy.

3.2.4 Josef Samsour: *Sociální význam svěcení neděle (1900)*⁴⁴²

Josef Samsour (1870 Vatín – 1930 Brno) byl katolický kněz, vysvěcen r. 1892, profesor církevních dějin na bohosloveckém ústavu, papežský komoří a biskupský rada, církevní historik, místopředseda Katolické politické jednoty.⁴⁴³

Autor se v článku zamyslel nad sociálním významem svěcení neděle. V katolickém smyslu svěcení nedělního svátku označil jako nutný a vlivný prostředek pro ožívání

⁴³⁹ SEDLÁK, Jan, *O smlouvě pracovní*. In: *Hlídky 1898/7*, str. 501 – 506, *Hlídky 1898/8*, str. 598 – 603, *Hlídky 1898/9*, str. 669 – 674, *Hlídky 1898/10*, str. 748 – 751, *Hlídky 1898/11*, str. 824 – 827.

⁴⁴⁰ Srov. SLUKA, Jakub. *Historik Jan Sedlák a věčný boj o objektivitu*. In: *Studentský spolek Agora – post septem*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://spolekagora.wordpress.com/2014/04/07/historik-jan-sedlak-a-vecny-boj-o-objektivitu/>>.

⁴⁴¹ „Nechceme ovšem popírat nedostatkův a vad, k nimž mezdní smlouva dává příležitost, ale protiví se nám stanovisko úplně pesimistické o přítomnosti, stejně jako stařecké blouznění o minulosti a chimérické sny o budoucnosti. Jen jasné, nepředpojaté počítání se stávajícími poměry dá podnět k práci plodné.“

SEDLÁK, Jan, *O smlouvě pracovní*. In: *Hlídky 1898/11*, str. 827.

⁴⁴² SAMSOUR, Josef, Dr., *Sociální význam svěcení neděle*. In: *Hlídky 1900/8*, str. 501 – 505, *Hlídky 1900/9*, str. 561 – 566, *Hlídky 1900/10*, str. 625 – 630, *Hlídky 1900/11*, str. 712 – 716, *Hlídky 1900/12*, str. 784 – 787.

⁴⁴³ Srov. *Osobnost: Msgr, ThDr. Josef Samsour*. In: *Osobnosti. Internetová encyklopedie dějin Brna*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=3713>.

křesťanského ducha a křesťanských zásad ve společnosti, které už svým charakterem napomáhají také k úpravě sociálních poměrů.

Svěcení je odpočinkem od běžné práce a věnování se předepsaným službám k oslavě Boha. Dle autora mnozí neuznávají velký vliv této křesťanské zásady na řešení sociální otázky, a proto chtěl poukázat na význam tohoto svátku jen z přirozeného a materiálního hlediska.

Nedělní klid je odpočinkem pro tělo i duši člověka a je nutný k zachování zdraví. Autor doložil, že neděli jako den klidu prosazovaly i organizace, které se o náboženském rozměru neděle nezmiňovaly a záměrně se mu vyhýbaly.⁴⁴⁴ Autor doplnil, že nedělní odpočinek má příznivý vliv na rozvoj hospodářství: odpočinitý zaměstnanec odvádí lepší práci než člověk přepracovaný a uvedl i příklad zkracování pracovní doby, které přineslo lepší výkon dělníků.

Autor dále napsal, že pokud se díváme na otázku svěcení neděle z katolického hlediska, je sociální význam ještě vyšší. Bez náboženského základu se sociální poměry nezlepší nikdy – zde se autor pro potvrzení svých slov odvolal na *Rerum novarum*.⁴⁴⁵ Lev XIII. zdůrazňoval náboženský význam svátečního klidu, bez kterého ztrácí svátek svůj blahodárný dopad.⁴⁴⁶ Vyšší sociální význam neděle z katolického hlediska je v tom, že se člověk upomíná na své vyšší určení a obohacuje svou duchovní složku (uspokojuje své duchovní potřeby). Pokud se člověk dlouhodobě zabývá pouze materiální stránkou života, dostaví se náboženská lhostejnost a duchovní život člověka postupně odumírá. Náhradu pak člověk hledá v ukojování fyzických potřeb, podlehne vášním a pudům.⁴⁴⁷ A je zřejmé, jaký negativní vliv to bude mít na sociální poměry. Znovu autor odkázal a citoval encykliku *RN*.⁴⁴⁸

Text se dále zabýval námitkou, že právě v neděli často dělnictvo promrhá značnou část výdělku za věci, které nejsou mravné. Tady autor viděl hlavní příčinu v liberálním ekonomismu, který lpěl na materialismu a neuznával náboženství. Při stavu, kdy malá

⁴⁴⁴ Srov. např.: „Dr. A. Hägler z Basileje měl referát o týdenním dni odpočinku se stanoviska zdravotní. S velikou rozhodností zasazoval se o nutnost sedmého dne jakožto dne úplného odpočinku, nemá-li být zdraví dělníka úplně podkopáno a on donucen, aby v kořalce hledal zdánlivou náhradu za ztracené síly, která však ve skutečnosti zdraví jeho ještě více podryvá.“

SAMSOUR, Josef, Dr., Sociální význam svěcení neděle. In: *Hlídky 1900/8*, str. 502.

⁴⁴⁵ Srov. SAMSOUR, Josef, Dr., Sociální význam svěcení neděle. In: *Hlídky 1900/9*, str. 561.

⁴⁴⁶ NĚMEC, Damián. Význam svátečního, zvláště nedělního klidu z pohledu sociální nauky církve. In: *Studia Theologica 2015, 17 (2)*. Str. 127 – 151. ISSN 1212-8570. Str. 134.

⁴⁴⁷ „Je to zajisté vážné a pravdivé slovo: uprostřed zevního lesku a pozlátka kultury materiální může se člověk snadno stát i bestii, zapomene-li, že život lidský a jeho význam dle vyšších zákonů se řídí a určuje, než dle pudů zvířecí přirozenosti a dle požadavků nižších vášní, zapomene-li, že proň platí vyšší ceny, než které se měří a určují dle počtu, míra a váhy.“

SAMSOUR, Josef, Dr., Sociální význam svěcení neděle. In: *Hlídky 1900/9*, str. 564.

⁴⁴⁸ Srov. LEV XIII. *Rerum novarum*. In: *Sociální encykliky (1891-1991)*. Str. 45. Čl. 32.

skupina lidí značně bohatne, a zástupy lidí upadají do neřešitelné chudoby, přispívá opouštění náboženského svěcení neděle k prohlubování rozdílů mezi třídami, lidé už nemají spolu nic společného a hrozí nebezpečí zhroucení společenského řádu. Velmi barvitě popsal postavení chudého člověka.⁴⁴⁹

Autor k společnému svěcení neděle dodal: „Jestliže neděle a svátek bohaté a chudé spojuje, jestliže boháči a chudšasovi tytéž pravdy věčné na mysl se uvádějí, jestliže oživuje zvláště vědomí příslušnosti k jedné veliké rodině Boží, jež tam nahoře má stálý domov svůj: pak spočívá v tom záruka, že socialní poměry nebudou uspořádány dle zákona vykořisťování a využitkování bližního, nýbrž dle zákona pravé spravedlnosti a účinné lásky.“⁴⁵⁰

Další význam svěcení neděle viděl Josef Samsour v tom, že rodina tráví čas spolu a mohou se tak utvrzovat a rozvíjet vzájemné vztahy mezi manželi, mezi rodiči a dětmi.⁴⁵¹

Autor nemohl nedodat, že sociální význam svěcení neděle je také v dostatku Božího požehnání.

Stát by měl vždy zákonem ochraňovat právo občanů na vyznávání svého náboženství a svěcení svátků: „Ochrana náboženské oslavy neděle má veliký význam socialní ano je podstatným momentem v řešení otázky socialní, kterou znesvěcování neděle pomáhalo vyvolati.“⁴⁵²

Josef Samsour ve svém článku neuvedl, jaké je konkrétní řešení situace, když se věřící člověk nemůže účastnit nedělní mše (srov. *Kodex kanonického práva* čl. 1247 a 1248). Autor pouze naznačil, že církev umožňuje výjimku, ale více tuto možnost nepopsal.⁴⁵³ Jelikož autor nepovažoval za nutné uvést tuto informaci, je možné usuzovat, že „náhradní řešení“ nepřítomnosti na nedělní mši bylo v obecné povědomosti.

⁴⁴⁹ „Pomáhá stavěti paláce a místnosti smyslným požitkům určené, čte na rozích ulic o požitcích, jež boháčům kynou, vidí nádheru v oděvu ve skříních výkladních, šiléný luxus na těle kolemjdoucích, pohlíží k osvětleným oknům a slyší zpěvy a hudbu; výbuchy bakchantické rozkoše dorážejí k jeho sluchu, zatím co doma snad žena a děti všechny strasti chudoby zakoušejí a den ode dne často z ničeho jiného nežijí než z neděje na skrovny oběd.“

SAMSOUR, Josef, Dr., Socialní význam svěcení neděle. In: *Hlídky 1900/10*, str. 625.

⁴⁵⁰ SAMSOUR, Josef, Dr., Socialní význam svěcení neděle. In: *Hlídky 1900/10*, str. 627.

⁴⁵¹ „Rodina, v níž neděle se neslaví nebo slaviti nemůže, přestává býti rodinou a stane se poněnáhu jen jistým druhem hostince, kde lidé sice pohromadě jedí, pijí a spí, navzájem však jen málo se znají a ještě méně milují.“

Tamtéž. Str. 630.

⁴⁵² SAMSOUR, Josef, Dr., Socialní význam svěcení neděle. In: *Hlídky 1900/12*, str. 785.

⁴⁵³ Srov. SAMSOUR, Josef, Dr., Socialní význam svěcení neděle. In: *Hlídky 1900/11*, str. 715.

3.2.5 Pavel Julius Vychodil: *Antisemitismus* (1900)⁴⁵⁴

Pavel Julius Vychodil⁴⁵⁵ (1862 Přemyslovice – 1938 Brno) byl katolický kněz, benediktin, moravský literární kritik a teoretik, ředitel papežské tiskárny benediktinů rajhradských v Brně a později ředitel Občanské tiskárny v Brně, redaktor *Hlídky*.⁴⁵⁶

Autor označil běžný antisemitismus jeho doby za nesourodý systém bez cíle, naivní, neobratný a vymezený především negativně. Ve své slabosti a nejistotě je antisemitismus často agresivní a směřuje k osobnímu násilí.

Pavel Vychodil napsal, že je tomu tak, protože jsme se zpronevěřili pravému antisemitismu, za který pokládá křesťanství. „Stanovisko naše jest rozhodně antisemitské, pokud se semitismem rozumí jednak náboženství, našemu nepřátelské, jednak jisté zásady a praktiky, ve kterých vidíme nebezpečí pro zdravý byt národní. Nekáže se tím ani osobní nebo společenské násilí, naopak odsuzuje se co nejrozhodněji zásadami křesťanskými...“⁴⁵⁷

Židé se k nynějšímu postavení ve světě a nárůstu moci dle Vychodila zaprvé dopracovali svým přičiněním, například přesvědčením o své výjimečnosti, životem v diaspoře, dle antropologů drobnou fyzickou konstitucí, ze které plyne odpor k těžší práci. Za druhé situaci ovlivnila většinová křesťanská společnost pronásledováním⁴⁵⁸ a izolací Židů nebo vymezením jim odpovídajících prací, zejména peněžnictví. Hlavní příčinu vzestupu Židů viděl Vychodil v etickém úpadku židovského obyvatelstva, doplňovanému zkažeností křesťanů. Nástup kapitalismu a rozvoj průmyslu dokázali Židé dobře využít, ale tento vývoj by se uskutečnil i bez nich.

Pavel Vychodil také napsal, že v našich novějších dějinách se při každé válce nebo při převratu vždy v zákulisí objeví židovský nebo zednářský vliv.

Autor vylíčil svou představu antisemitismu: „Předně méně nepřátelství k židům a raději více přátelství a podpory mezi sebou ... méně antisemitismu, více křesťanství ...“⁴⁵⁹

⁴⁵⁴ VYCHODIL, Pavel, Julius. *Antisemitismus*. In: *Hlídky 1900/1*, str. 1 – 7, *Hlídky 1900/2*, str. 73 – 78, *Hlídky 1900/3*, str. 137 – 145, *Hlídky 1900/4*, str. 234 - 239.

⁴⁵⁵ „Vychodil žil v době těžkých zápasů proticírkevních a sociálních, v nichž vždy nekompromisně hájil věčné pravdy, nikdy neustupoval proti přesile, nikdy se nedal strhnouti ke zradě, vědom si své osobní zodpovědnosti nikdy se nechtěl zpronevěřiti své poctivosti, kterou žádal vždy ode všech a všem ji vnucoval. Všimaje si potřeb doby vydává v „Apoštolátu tisku“ časopisy a knihy, jimiž budí v lidu náboženské a národní vědomí. Tíha práce spočívala často jen na něm, ale poněvadž šlo o duše a národ, neumdléval.“

Laudemus viros gloriosos. In: *Museum. Časopis slovanských bohoslovců*. Ročník 69. Str. 117 – 118.

⁴⁵⁶ Srov. Osobnost: ThDr. Pavel Julius Vychodil. In: *Osobnosti. Internetová encyklopedie dějin Brna*.

⁴⁵⁷ VYCHODIL, Pavel, Julius. *Antisemitismus*. In: *Hlídky 1900/2*, str. 74.

⁴⁵⁸ „Jestliže bylo se židy v minulých dobách někdy opravdu kruté a nelidsky nakládáno, odvěta jejich za to vykonána již vrchovatě.“

VYCHODIL, Pavel, Julius. *Antisemitismus*. In: *Hlídky 1900/1*, str. 7.

⁴⁵⁹ Tamtéž. Str. 78.

Antisemitismus v českém prostředí zejména na konci devatenáctého až téměř do poloviny dvacátého století významně ovlivňoval veřejnost a byl součástí politiky. České země se tím výrazně nelišily od ostatních evropských států. Na nárůstu protižidovských postojů se podílela řada vlivů. Například propaganda vedená proti socialismu, postavená zejména na tvrzení o světovém židovském spiknutí, které mělo vyvolat rozvratný chaos a v konečném důsledku přinést židovskou světovládu. Dalším důvodem byla krize liberalismu provázená hospodářskými krizemi, která vedla jak k nárůstu antisemitismu tak i nacionalismu. V Čechách je jako jedna z příčin uváděn také národnostní konflikt, kdy antisemitismus sloužil jako zbraň proti německo-židovské hospodářské konkurenci.

Líčením obrazu Židů jako nepřátel byl pro veřejnost vytvářen zjednodušený pohled na svět, vedoucí k zúženému vidění společenských problémů. Lidé byli pokřiveně přesvědčováni o jediném konkrétním viníkovi jejich zhoršené životní úrovně.⁴⁶⁰

Katolický antisemitismus byl posilován ještě dalšími podněty. V první řadě navazoval na tradiční středověký antijudaismus. Katolická církev čelila mohutné sekularizaci společnosti a byl omezován její vliv. Na druhé straně díky zrovnoprávnění docházelo k nárůstu protestantského a židovského vyznání. Podle liberálních názorů bylo náboženství pouze soukromou věcí jednotlivce a mělo tak být odděleno od státu. Reformy manželského práva, školství a další vytlačovaly církev dále na okraj. Materialistický liberalismus a socialismus společně vnímaly náboženství jako zpátečnické, překonané a bránící pokroku společnosti.

Církev bojovala různými prostředky proti těmto ideologiím a tendencím a jedním z nástrojů se stal antisemitismus, který měl mimo jiné sjednocovat katolické řady. Byly používány různé pojmy, jako že světové židovské spiknutí chce dosáhnout zničení křesťanské společnosti, že Židé jsou tvůrci liberalismu, socialismu či zednářství. Protižidovské postoje byly značně rozšířené také mezi českým klérem. Michal Frankl tento problém dokreslil výrokem Martina Putny o katolických spisovatelích té doby: „... všichni autoři, o nichž budeme psát, jsou z dnešního pohledu antisemity“⁴⁶¹ a doplnil, že toto tvrzení se dá vztáhnout na české katolické politiky nebo katolický tisk.⁴⁶²

Čeští katolíci rozlišovali dobrý a špatný antisemitismus a vymezovaly se tak k ostatním antisemitským proudům. Odsuzovali rasovou nenávist vůči Židům nebo nenávist kvůli

⁴⁶⁰ Srov. FRANKL, Michal. *"Emancipace od židů": český antisemitismus na konci 19. století*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2007. 403 s. ISBN 978-80-7185-882-9. Str. 304 - 313.

⁴⁶¹ PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848-1918*. Str. 93.

⁴⁶² Srov. FRANKL, Michal. *"Emancipace od židů": český antisemitismus na konci 19. století*. Str. 111 - 123.

vyznávání jiného náboženství. Povoleno bylo kritizovat jejich „zhoubnou“ hospodářskou a jinou činnost. V praxi však tato tvrzení často nedodržovali.⁴⁶³

M. Frankl napsal, že tehdejší „antisemitismus nelze pochopit bez jeho souvislosti s dalšími ideovými a politickými proměnami většinové společnosti“⁴⁶⁴ a je nutné dodat, že v dnešní době je více než jasné, že s touto ideologií nelze souhlasit. Smutné je, že je naprosto nezbytné neustále tento názor zdůrazňovat, neboť mění se společenské klima v posledních letech nejen v Evropě s sebou přináší nový nárůst antisemitismu, rasismu a dalších negativních jevů, které dosahují velmi varovných rozměrů.

3.2.6 Ladislav Kunte: *České strany a křesťanská politika (1901 – 1902)*⁴⁶⁵

Ladislav Kunte (1874 Čestín – 1845 Straubing) byl katolický kněz, v letech 1896 – 1905 kaplan v Dobrušce a Třebechovicích. Pod vlivem T. G. Masaryka v r. 1905 vystoupil z církve, stal se antiklerikálem a pracoval jako novinář. V první světové válce působil v protirakouském odboji, 1916 – 1917 byl vězněn. Na začátku 2. světové války přispíval do ilegálního časopisu, r. 1940 odsouzen, 1941 – 1945 v koncentračním táboře Dachau, zemřel při evakuaci vězňů před koncem války.⁴⁶⁶

Autor se ve svém textu zamyslel nad tím, jak má vypadat správná křesťanská politika. Z existence tří katolických politických stran (katolicko-národní, křesťansko-sociální a křesťansko-sociální lidová) a rozporů mezi nimi bylo zřejmé, že nebylo v té době jasné, jakým směrem by se měla křesťanská politika ubírat.

Ladislav Kunte vypsaly úspěchy a neúspěchy dalších významných stran (mladočechů, staročechů, strana státoprávně-radikální, národně-sociální strana, strana agrární, sociální demokracie, česká lidová strana, radikálně-pokroková strana).

Všiml si, že tři katolické strany spojuje pouze anti-antiklerikalismus, částečně antisemitismus a konzervatismus. Ráz křesťanské politiky je konzervativní a apologetický proti všem směrům, které na náboženství útočí. Ale tam, kde útoky na náboženství nejsou, tam projevují křesťanské strany většinou jen nezáměr a nečinnost.

Aktivita všech stran podle pozorování autora klesá s větším mírou konzervatismu, pákou aktivní politické činnosti je nespokojenost vrstev obyvatelstva, kterou politik dokáže využít. Křesťanské konzervativní strany jsou pasivní, těžko burcují své voliče a jejich

⁴⁶³ Srov. FRANKL, Michal. *"Emancipace od židů": český antisemitismus na konci 19. století*. Str. 144 – 150.

⁴⁶⁴ Tamtéž. Str. 312.

⁴⁶⁵ KUNTE, Ladislav. *České strany a křesťanská politika*. In: *Hlídky 1901/10*, str. 673 – 684, *Hlídky 1901/11*, str. 753 – 765, *Hlídky 1902/2*, str. 104 – 109, *Hlídky 1902/3*, str. 166 – 169.

⁴⁶⁶ Srov. NEŠPOR, Zdeněk R. Heslo: Kunte Ladislav. In: *Sociologická encyklopedie. Sociologický ústav AV ČR*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Kunte_Ladislav>.

aktivita je jen reakcí na ofenzivnější politické strany. Tímto přístupem škodí sami sobě, škodí samotnému křesťanství.⁴⁶⁷

Konzervatismus chce zachovat vše, jak to je. Autor tvrdil, že je to nemravné a nemožné. Nemravné proto, že každé společenské uspořádání má ve své době klady a zápory. Snažit se zachovat klady je dobré, ale lpět i na záporech je nemravné.⁴⁶⁸ Nemožné je to proto, že společnost se vyvíjí, pokrok v různých sférách se nedá zastavit a je potřeba na něj reagovat.

Účelem politiky je napomáhat společenskému vývoji. Musí být konzervativní (zachovat dobré a nutné) a zároveň radikální (odstranit špatné a zbytečné). Taková by dle autora měla být i křesťanská politika, reformní konzervatismus s důrazem na mravní a křesťanské hodnoty.

„O to tedy jde: bojovati proti zlu doby; zatlačovati druhou ze zmíněných pohnutek (individuální sobectví) a nahrazovati ji prvou (náboženství, vůli Boží), působiti, aby křesťanství vsutku bylo kvašem, který by pronikl všechno. ... Odstraňovati křiklavé nespravedlnosti socialní dle sil svých jest povinností každého, kdo miluje své bližní; a povinnost této lásky jest jednou z pilířů mravouky křesťanské.“⁴⁶⁹

3.2.7 Methoděj Kubíček: *Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost (1906 - 1908)*⁴⁷⁰

Methoděj Kubíček (1867 Klášterec u Zábřehu – 1919 Přerov) byl katolický kněz, pedagog, teolog, redaktor.⁴⁷¹

V letech 1906 až 1908 přinesla *Hlídky* na pokračování rozsáhlý článek Methoděje Kubíčka o Marxově vědeckém socialismu. Celý text vyšel ve 21 vydáních časopisu.

Autor široce rozebral myšlenky, které v průběhu věků mohly marxismus inspirovat. Začal od Platónova *Státu* a *Zákonů* a vypočítává podobnosti s komunismem.⁴⁷² Pokračoval

⁴⁶⁷ „Pohleďme přece! Kdo se stará o zájmy lidu (vyjímaje zájmy náboženské)? Socialní demokraté, národní dělníci, radikálové – samí antiklerikalové; obstarávajíce zájmy lidu berou mu víru, dávají mu třicet stříbrných a berou mu Krista.“

KUNTE, Ladislav. České strany a křesťanská politika. In: *Hlídky* 1901/11, str. 755.

⁴⁶⁸ „Takovýto konservatismus jest vlastně radikalismus na ruby obrácený: kdežto radikalismus chce ničiti dobré spolu se špatným, usiluje takový konservatismus zachovati špatné spolu s dobrým.“ Tamtéž. Str. 756.

⁴⁶⁹ KUNTE, Ladislav. České strany a křesťanská politika. In: *Hlídky* 1901/11. Str. 758.

⁴⁷⁰ KUBÍČEK, Methoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlídky* 1906/11, str. 839 – 846, *Hlídky* 1906/12, str. 889 – 895, *Hlídky* 1907/1, str. 20 – 24, *Hlídky* 1907/2, str. 95 – 102, *Hlídky* 1907/3, str. 183 – 188, *Hlídky* 1907/4, str. 262 – 268, *Hlídky* 1907/5, str. 339 – 344, *Hlídky* 1907/6, str. 437 – 442, *Hlídky* 1907/7, str. 534 – 538, *Hlídky* 1907/8, str. 617 – 621, *Hlídky* 1907/9, str. 698 – 703, *Hlídky* 1907/10, str. 772 – 776, *Hlídky* 1907/11, str. 845 – 851, *Hlídky* 1907/12, str. 921 – 927, *Hlídky* 1908/1, str. 19 – 25, *Hlídky* 1908/2, str. 107 – 113, *Hlídky* 1908/3, str. 196 – 201, *Hlídky* 1908/4, str. 277 – 281, *Hlídky* 1908/5, str. 343 – 353, *Hlídky* 1908/6, str. 423 – 429, *Hlídky* 1908/7, str. 499 – 507.

⁴⁷¹ Srov. Osobnost: Metoděj Cyril Kubíček. In: *Příjmení.cz*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.prijmeni.cz/osobnost/23879/methodej_cyril_kubicek>.

uvedením myšlenky o zrušení soukromého majetku a peněz z *Utopie* (1516) Thomase Mora. Zmínil se o *Slunečním státě* (1602) Tommase Campanelly. K prosazení utopických myšlenek do programů politických socialistických stran přispělo také dle autora prosazování neomezené svobody kapitálu (Smith, Ricardo, Malthus, Bastiat), která vedla k velkému nárůstu chudoby. Liberalismus zplodil socialismus a oba směry chybně vycházely pouze z materialismu. Autor si všiml počátečního velkého optimismu u zastánců obou směrů a jejich přesvědčení, že povedou lidstvo k vrcholnému blahobytu. K tomu M. Kubíček konstatoval: „Jak splnil naději národohospodářský liberalismus, víme již. Přinesl pozemské štěstí, ale jen hrstce vyvolených. Nepřehledným zástupům dělnictva přinesl zotročení, bídu a nouzi. Nyní hotoví se druhý směr dokázat, čeho první nedovedl.“⁴⁷³

Autor se dále rozepsal o reformaci 16. století, o francouzské revoluci, o dalším postupném nahrazování Boha rozumem se všemi negativními důsledky.⁴⁷⁴

Pokračoval uváděním názorů „otců moderního socialismu“ (Saint-Simon, Bazard, Fourier). I zde se zmínil o optimismu těchto socialistů, který dle něj vychází z ateismu, z popírání Boha a nesmrtelnosti duše, z víry v neomezený pokrok, z přesvědčení o přicházejícím zlatém věku lidstva.⁴⁷⁵ Člověku tedy zbude jen užít si krátkého pozemského života a ukojit své žádostivé touhy - proto se musí stát pánem světa, přírody i společnosti.

Dle autora tento optimismus přispěl k velkému rozšíření socialismu mezi dělníky, kteří žijí ve špatných podmínkách. Rozvoj techniky a průmyslu jim přinesl jen nouzi a zvýšil rozdíly mezi bohatými a chudými. Dravý kapitalismus potlačil křesťanského ducha a ze společnosti zmizela láska k bližnímu, soucit a milosrdenství. V této situaci přišel socialismus a slíbil dělníkovi svobodu a blahobyt. Marx pak postavil tyto názory na vědecké bázi a dodal jim tak přesvědčení o neomylnosti a jistotě budoucího vývoje.⁴⁷⁶ Socialistický optimismus a nadšení pro nadcházející zlatý věk přirovnal autor k očekávání křesťanského

⁴⁷² Srov. např.: „Nejzajímavější shoda marxismu s Platonem je však v tom, že i Marx cítil potřebu regulovat se stanoviska komunistického také rodinu.“

KUBÍČEK, Methoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlídky 1906/11*, str. 841.

⁴⁷³ Tamtéž. Str. 844.

⁴⁷⁴ „Všechny krásné naděje a lákavé vidiny rozplynuly se drsnou skutečností, která nastala, když dobořila revoluce. Místo štěstí a blaha národů následovaly dlouhé, kruté a krvavé války se všemi bédami, jež lítice války mívá v zápětí. Jed revoluce, vniknuv v organismus společenského tělesa, působí od té doby nové a nové choroby a záchvaty, nedopřáváje společnosti dojíti uzdravení.“

KUBÍČEK, Methoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlídky 1906/12*, str. 891.

⁴⁷⁵ „Theorie o neomezeném pokroku a idea o štěstí bezměrném, neomezeném, která se tají v budoucnosti, jest hotova. Tak klame sebe lidská pýcha, aby zapomněla na slabosti a přítomné bídy.“

KUBÍČEK, Methoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlídky 1906/12*, str. 893.

⁴⁷⁶ „Tyto lákavé naděje, ta jistota nepřipouštějící odmluvy, zdánlivá vědeckost výpočtů, vše to přispělo, že se marxismus stal spasným majákem, věšticím blížký přístav blaženosti a štěstí pozemského. Jen ještě krátce strádati, krátce bojovati – a bude dosaženo vytoženého cíle! Jakž neměly takové naděje získati marxismu hojných přívržencův, a jakž je nemají plniti nadšením, obětavostí a vytrvalostí v boji!“

Tamtéž. Str. 894.

chiliasmu, jehož působení ovlivnilo mnoho osob i dějinných událostí. V této souvislosti kritizoval autor Židy a jejich touhu po světovládě (další příklad dobového antisemitismu – podrobněji viz kapitola 3. 2. 5).⁴⁷⁷

Víra v Boha byla nahrazena novým náboženstvím, socialismem. Na tento jev upozornil také T. G. Masaryk.⁴⁷⁸ Pro potvrzení Kubíček uvedl citát z knihy Pavla Janeta: „Idea pokroku nejeví se v našem století jen jako vědecké učení, nýbrž vzala na sebe i tvar vášně, víry, náboženství. Nepřepínáme tvrdíce, že lidé tohoto století našli ve víře v pokrok, ve víře v budoucnost lidstva řád citů, jež dosud mohlo dáti, jak se zdálo, jediné náboženství: je to útěcha, je to naděje, je to hvězda pro množství duchů, jimž ráj pozemský nahrazuje ráj nebeský. Jakož má tato víra své věřící, zasvěcence, mučedníky, dlužno vyznati, že má též své fanatiky a má velký význam v revoluční horečce, jíž jest naše století zmítáno.“⁴⁷⁹ Citát končí prorockou předpovědí: „... ale zároveň tento pokrok může býti příčinou smrti, neboť duch utopie vida v tom, co jest, jenom zlo, a v tom, čeho dosud není, dobro, odsuzuje se k tomu, aby hromadil zhoubu na zhoubu, a přemění se konečně v jakousi nevyhléditelnou horečku ničivosti.“⁴⁸⁰

Mimo socialistického optimismu zarazilo autora sebevědomí, s jakým marxismus vystupuje.⁴⁸¹ Proto autor rozebral filozofický podklad vědeckého socialismu a potvrdil, že k přehnanému sebevědomí není žádný důvod a celý systém není ani vědecký. Marxismus je postaven na hrubém materialismu, z čehož vyplývá negace víry, vědomí je jen hmotný úkaz a v mechanickém světě neexistuje nic transcendentního. Tím je vyloučena i svobodná vůle. Dále Metoděj Kubíček podrobně zkoumal a vysvětloval Marxovo a Engelsovo učení. Nesouhlasil s materialistickým pojetím dějin, jejich nutností a z nich vyplývajícím třídním bojem, nebo že bytí určuje vědomí, nesouhlasil s popíráním náboženství.⁴⁸² Odmítl i konečný cíl marxismu: „Celý marxisty velebený triumf v budoucnosti scvrká se v podstatě

⁴⁷⁷ „Podobnost mezi tisíciletou říší chiliasťův a společností marxistův jest vysvětlitelná, povážíme-li, že chiliasmus se zrodil u židokřesťanů, vidina pak socialistické společnosti v hlavě žida Karla Marxa, tedy příslušníka národu, v němž dosud nevyzněly naděje na světovládu.“

KUBÍČEK, Metoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlídky 1906/12*, str. 894.

⁴⁷⁸ Srov. MASARYK, Tomáš Garrigue. *Otázka sociální: základy marxismu sociologické a filosofické*. V Praze: Nákladem Jana Laichtera, 1898. xiii, 701 s. Laichterův výbor nejlepších spisů poučných; kn. 7. Str. 562 - 564.

⁴⁷⁹ JANET, Paul. *Dějiny vědy politické se zřetelem k mravovědě. Díl II*. Překlad Břetislav Foustka. V Praze: Nákladem Jana Laichtera, 1896. 561 s. Laichterův výbor nejlepších spisů poučných; kn. 1. Str. 486.

⁴⁸⁰ JANET, Paul. *Dějiny vědy politické se zřetelem k mravovědě. Díl II*. Str. 486.

⁴⁸¹ „Vyhlášejte se a velebí zrovna jako největší a nejvýznamnější vymoženost lidského ducha, jako vrchol a cíl veškeré dosavadní vědy.“

KUBÍČEK, Metoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlídky 1907/1*, str. 20.

⁴⁸² „Nastolením socialistické společnosti ... všechny protivy v životě lidském budou vyrovnány a proto nikdo nebude očekávat vyrovnání na onom světě. Nebude tedy potřeba doplňovat pozemskou polovičatost a rozervanost jakousi fantastickou říší nadpozemskou a oblačnou. Konec kapitalismu bude i koncem boha, „zemře s posledním kapitalistou a již nevstane!“ Socialistická společnost bude si sama bohem!“

KUBÍČEK, Metoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlídky 1907/6*, str. 442.

na to, že by pak lidé snad dobře jedli a pili, pohodlně přebývali, pěkně se šatili, málo pracovali a příjemně se bavili. Pravíme, snad! Ale je to vše, po čem lidské srdce touží? Marxisté myslí, že ano, a jako materialisté si věru ani více nežádají.⁴⁸³

Autor se věnoval popisu socialistické revoluce dle Marxe. Z textu článku lze na mnoha místech vysledovat vážné obavy autora z uskutečnění marxistických vizí.⁴⁸⁴

M. Kubíček pokračoval ve výčtu výdobytků podle představ marxistů, které bude mít každý člověk v budoucí socialistické společnosti, jak bude osvobozen od všech strastí a maximálně šťastný. Tyto sliby oslovují masy lidí přesto, že každý rozumný člověk musí pochybovat o reálnosti těchto věcí. Socialisté se hluboce mýlí, když předpokládají, že přirozenost člověka se zcela změní v novém řádu a lidstvo bude jen dobré, čehož lze dle marxistů dosáhnout správnou socialistickou výchovou. Metoděj Kubíček postupně vyvrátil představy marxistů o vyspělé socialistické společnosti jako nemožné (kolektivní vlastnictví, přerozdělování hodnot i práce, život jednotlivce a společnosti, socialistickou výchovu, ...).

V závěru autor napsal: „Dojde-li kdy k sociální revoluci, bude krvavým křtem lidstva, z něhož vyjde obrozeno. Nové pokolení budouc poučeno hroznou a bolestnou zkušeností, naučí se opět báti Boha a sloužiti jemu.“⁴⁸⁵

Jednou se zajímavostí této studie je, že autor používal proti Marxovým názorům citace Masarykových myšlenek jako vyšší autority.

3.2.8 Jan Koutný: *Úkoly sociálního pojištění* (1913)⁴⁸⁶

Autor⁴⁸⁷ napsal, že s rozvojem průmyslu v 19. století vznikla velká dělnická třída a postupně mizel osobní ráz pracovního poměru, nastoupilo zejména obchodní hledisko. Zapomínalo se na různá pomocná opatření chránící zaměstnance a nejvíce ohroženi byli právě nejchudší dělníci. Jelikož se člověk sám mohl jen těžko zabezpečit, organizovala se hromadná svépomoc, která postupně dospěla až k sociálnímu pojištění.

V roce 1881 se začalo řešit sociální pojištění zákonodárnou cestou. V Německu byl ten rok podán návrh na úrazové pojištění a dále pojištění nemocenské, invalidní a starobní. Ostatní státy Německo brzo následovaly. Sociální pojištění bylo v průběhu doby dále zdokonalováno a jeho hlavním účelem je chránit dělnictvo v jeho hospodářských zájmech

⁴⁸³ KUBÍČEK, Metoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlídky* 1907/5, str. 341.

⁴⁸⁴ Srov. např.: „Diktatura proletariátu bude bezpochyby opakováním hrůzovlády z dob francouzské revoluce, ovšem v rozměrech ohromnějších a co do způsobu krvavější. Všichni zjevní nepřátelé nového řádu aneb aspoň podezřelí, že mu nepřejí, budou prostě ubiti.“

KUBÍČEK, Metoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlídky* 1908/1, str. 22.

⁴⁸⁵ KUBÍČEK, Metoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlídky* 1908/7, str. 507.

⁴⁸⁶ KOUTNÝ, Jan, Dr. Úkoly sociálního pojištění. In: *Hlídky* 1913/1, str. 29 – 33.

⁴⁸⁷ K autorovi se nám bohužel nepodařilo dohledat životopisné údaje.

proti nebezpečí, které mu v zaměstnání vznikají. Sociální pojištění přineslo výhody dělníkům, zaměstnavatelům, státu i všem ostatním.

Jan Koutný ocenil, že sociální pojištění odstraňuje také příčiny, které jsou na vině pracovních úrazů a nemocí.⁴⁸⁸ Sociální pojištění dle něj podporuje dělníka jak po stránce fyzické, tak i duševní (pojištění posiluje jeho sebedůvěru a mění správně jeho návyky⁴⁸⁹).

Zaměstnavatel je díky sociálnímu pojištění zbaven starostí o nemocné a staré zaměstnance. Pojištění mu zároveň poskytuje stejné podmínky v konkurenčním boji s ostatními. Zdravější dělník přináší podniku více zisku, a proto často zaměstnavatelé přispívají nad rámec zákonného pojištění.⁴⁹⁰

Sociální pojištění přispívá na veřejné zdravotnictví, na všeobecné vzdělání a jiné dobročinné účely. Peníze ze sociálního pojištění podporují ekonomiku, posilují veřejný úvěr, poskytují se různé půjčky. Sociální pojištění má také své stinné stránky, zatěžuje rozpočet všech zúčastněných a nedaří se mu z různých důvodů radikálně odstraňovat chudobu.⁴⁹¹

Autor napsal, že se změnilo chápání sociální politiky tak, že nezáleží až tolik na kapitálových rezervách, ale spíše na rezervách tělesných a duševních sil, na tělesném a mravním zdraví národa.⁴⁹²

Doktor Koutný navázal na tento text dalším článkem *Jak lze sociální pojištění doplnit pojištěním soukromým* (1913).⁴⁹³ Popsal vývoj sociálního pojištění, systém dobrovolného členství a závazný systém. Dle autora se postupně prosadil závazný systém doplňovaný principem dobrovolnosti. Koutný představil další trendy prosazující se ve zdokonalování pojištění.

⁴⁸⁸ „Socialní pojištění zahajuje soustavný boj tuberkulóze, pijanství, nouzi bytové, nezaměstnanosti, zavádí a zdokonaluje všude bezpečnostní opatření.“

KOUTNÝ, Jan, Dr. Úkoly sociálního pojištění. In: *Hlídkka 1913/1*. Str. 30.

⁴⁸⁹ „Účast ve správě sociálního pojištění dává dělníkovi příležitost, aby sám poznal právní a technickou stavbu celého pojištění, aby se přesvědčil, čeho pojištění sociální může a čeho nikoli. Proto nabývá dělník pravého pochopení pro sociální pojištění a důvěry v ně. Často prohlédne, že povinnost pojišťovací jest jen jedním z prostředků, které zabezpečují podporu v různých nehodách životních, a proto spoří a dobrovolně zákonitě příspěvky zvyšuje, aby ve chvíli neštěstí nebyl odkázán na předepsané minimum.“

Tamtéž. Str. 30.

⁴⁹⁰ „Zřizují na př. dělnické domky, nemocnice, ústavy pro rekonvalescenty, koupele, útulky pro kojence a batolata, zakládají dětské zahrádky, hospodyňské a kuchařské školy, knihovny, divadla, konsumy, podpůrné pokladny, podporují náboženské podniky, dávají uživateli pozemků, poskytují dovolené atd.“

Tamtéž. Str. 31.

⁴⁹¹ „Neubývá-li přece, ovšem jen relativně, chudinství, jak by snad mohl někdo namítnouti, má to své sociální příčiny jako na příklad: velký koeficient vzrůstu u tříd nejchudších, okolnost, že mnozí z nejchudších nejsou v pojištění, větší potřeby životní, drahota, příliv chudého obyvatelstva venkovského do měst atd.“

Tamtéž. Str. 32.

⁴⁹² Srov. KOUTNÝ, Jan, Dr. Úkoly sociálního pojištění. In: *Hlídkka 1913/1*, str. 29 – 33.

⁴⁹³ KOUTNÝ, Jan, Dr. *Jak lze sociální pojištění doplnit pojištěním soukromým*. In: *Hlídkka 1913/4*, str. 278 – 284. Cit. 2018. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1913.pdf>>.

K tomu dodáváme, že počátky moderního státního sociálního pojištění v Rakousku-Uhersku můžeme spatřovat v roce 1888 (pomineme-li penzijní zabezpečení státních úředníků za Marie Terezie a Josefa II.), kdy byly díky aktivitě předsedy vlády Eduarda Taafeho přijaty zákony o nemocenském pojištění a o úrazovém pojištění, následující rok vstoupil v platnost zákon o bratrských pokladnách a v roce 1907 začal platit zákon o penzijním pojištění.⁴⁹⁴

Článek je dokladem pozitivního přijímání sociálního pojištění. Tento katolický postoj dokresluje i pozdější výrok senátora Fritschera z roku 1928: „My jako křesťanská strana spatřovali jsme ve vybudování sociálního pojištění vždy kus praktického křesťanství a snažili jsme se ze všech sil, abychom rozšiřovali sociální porozumění pro věc. Sociální demokracie nenáviděla původně každé sociální pojištění⁴⁹⁵ pod záminkou, že jen uspává dělnictvo a že ochromuje třídní boj.“⁴⁹⁶

3.2.9 S. Fr. Bařina: *K řešení sociálního problému (1927)*⁴⁹⁷

František Saleský Jan Bařina (26. 1. 1863 Břest – 22. 9. 1943 Brno) byl opatem augustiniánského kláštera v Brně. Pedagog (katecheta), spisovatel, překladatel z ruštiny a polštiny, politik a poslanec. Zasedal v Moravském zemském sněmu, byl členem Panské sněmovny Říšské rady a po vzniku Československa byl v Revolučním národním shromáždění za Československou stranu lidovou.⁴⁹⁸

Autor nazval novodobější éru dobou sociální, protože moderní vývoj přinesl nové životní poměry a problém sociální otázky. Socialistická a liberalistická řešení se ukázaly nejen nevhodné, ale i pochybné a nedokázaly navrhnout uspokojivé zásady, které by sladily touhy a potřeby jednotlivce a společnosti, jenž by vedly ke spokojenému a šťastnému životu. Příkladem fatálního nezdaru bylo Rusko. Tyto metody musely selhat, protože stály na nesprávných základech. Popíraly Boha, popíraly nesmrtelnost lidské duše a vyvyšovaly jen fyzickou složku člověka. Dále stavěly své soustavy na rozdělení tříd, kdy jednu z těchto skupin upřednostňovaly a význam druhých snižovaly, což nutně vyvolává boj mezi třídami. Navíc jsou tyto systémy zaváděny do praxe terorem a pod falešnými hesly.

⁴⁹⁴ Srov. MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde, 1997. 572 s. ISBN 80-7201-045-X. Str. 245 – 246.

⁴⁹⁵ Jedním z počátečních důvodů zavádění sociálního pojištění byla snaha oslabit socialistické hnutí.

⁴⁹⁶ Projev senátora Fritschera. Záznam 145. schůze z 11. října 1928. In: *Historické senátní tisky. Senát ČR*. [Online]. Cit. 2019. Dostupné z: <https://senat.cz/informace/z_historie/tisky/2vo/stena/145schuz/S145013.htm>.

⁴⁹⁷ BAŘINA, Fr. S., K řešení sociálního problému. In: *Hlídky 1927/8*, str. 305 – 311, *Hlídky 1927/9*, str. 349 – 353.

⁴⁹⁸ Srov. Poslanci: František Bařina. Národní shromáždění československé 1918 – 1920. In: *Poslanecká sněmovna PČR*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/detail.sqw?org=296&id=553>>.

Autor byl přesvědčen, že jen křesťansko-sociální soustava může vyřešit sociální problém. Jelikož má za základ křesťanské náboženství, vycházejí její zásady z Boží autority, bere v potaz celého člověka, jeho tělo i duši a od toho se odvíjí vztah člověka k jeho cílům, ke společnosti a k Bohu. Soustava není zaměřena třídě, nezaobírá se jen materiálním prospěchem člověka, i když zároveň ví, že uspokojení materiálních potřeb je důležitá součást spokojeného života.

Jedním z hlavních parametrů je spravedlnost v právech i povinnostech, která má být doplňována solidaritou, případně i dobročinností. Například při řízení podniku má být čistý zisk spravedlivě rozdělen mezi kapitál, vedení společnosti, úředníky a dělníky. Autor uvedl příklad firmy a vypočítal majetek, náklady, investice, mzdy, rozdělení případného zisku či ztráty. Navrhl, mimo jiné, zřídit rezervní fond na krytí ztrát. Psal i o bezpečnosti práce, pojistných fondech pro dělníky pro případ nemoci a stáří, nemocenské pojištění by dle něj platil podnik, starobní pojištění by si hradil dělník a jeho pojištění by spadalo pod dědická práva. Odchod do důchodu stanovil autor na 60 let a pojištění by bylo rozvrženo na splátky tak, aby vydrželo 20 let. Poté by důchodce dostával dále příspěvek z rezervního fondu.

Autor následně uvedl příklady ze zemědělství. Byl si vědom vlivu počasí a navrhl také, aby zemědělec neprodával jen základní surovinu (např. ječmen), ale aby jej dále zpracoval (např. slad) a prodal tak svou úrodu s vyšším ziskem.

Krátce se zastavil u problému pracující inteligence a řemeslníků a pro bližší podrobnosti odkázal na svou knihu *Obraz sociální*.⁴⁹⁹

Zamyslel se také nad tím, jak křesťanskou sociální soustavu uvádět do praxe. Domníval se, že to lze zejména správnou výchovou na podkladě Božích přikázání, která dává člověku svědomitost, odpovědnost za sebe i za druhé. Důležitost viděl i ve volbě povolání, pro které má člověk nadání, nalezne v něm zálibu a snáze tak překonává obtíže své práce. Každá práce musí být společností ceněna a řádně odměňována. Člověka nelze přetěžovat prací nadměru, je nutné upravit přiměřenou pracovní dobu a dbát na bezpečnost práce. Aby člověk mohl práci dobře vykonávat, je povinen se vzdělávat v oboru a také dbát na zdravý životní styl. Autor kritizoval systém peněžnictví a bankovnictví, který je zaměřen jen na svůj zisk, ale na prvním místě by neměl být zisk, ale účinná podpora podnikání.

Křesťanská sociální soustava není určena jen pro křesťany, ale pro všechny a ve vzájemné spolupráci může přinést mnoho dobrého nejen pro jednotlivce, ale i pro celou společnost, národ a pro celý svět.⁵⁰⁰

⁴⁹⁹ BAŘINA, František Saleský Jan. *Mosaikový obraz sociální soustavy: vybudované na podkladě a zásadách křesťansko-katolického náboženství v rámci hanáckém*. V Brně: Tiskem a nákladem Občanské tiskárny, 1929. 538 s.

Text mimo jiné ukazuje křesťanskou snahu prosazovat konkrétní praktická opatření.

3.2.10 Josef Jančík: *Sociální spravedlivost* (1936)⁵⁰¹

Josef Jančík (1900 Rozstání u Olomouce – 1968 Brodek) byl katolický kněz, teolog, spisovatel, středoškolský pedagog sociologie a morálky.⁵⁰²

Doktor Jančík se zabíral sociální encyklikou *Quadragesimo anno* z roku 1931 a zmínil se, že papežský text vzbudil rozruch mezi katolíky i nekatolíky. Čekalo se na řešení sociální otázky nejvyšší církevní autoritou, neboť názory katolických sociologů nebyly jednotné. *Quadragesimo anno* doplnila a upřesnila různé výklady *Rerum novarum*⁵⁰³ a dále ukázala nové cesty, jak sociální problém doby řešit. Autor článku se zastavil u principu subsidiarity, zdůraznil potřebu zamezení boje mezi třídami, nutnost omezení volné hospodářské soutěže⁵⁰⁴ určitými pravidly a to zejména zásadami sociální spravedlnosti a sociální lásky, které mají být hlavní regulativní silou hospodářského života.

Josef Jančík se snažil uvést definici sociální spravedlnosti.⁵⁰⁵ Sociální spravedlnost má být například v tom, že ve výnosu práce není kapitál nadřazen práci a naopak, ale obě složky mají být vyvážené.⁵⁰⁶ Účelem hospodářství je uživit veškeré lidstvo a též institut soukromého vlastnictví má podporovat dosažení tohoto cíle. Encyklika hájí soukromé vlastnictví, ale obrovská nepřiměřená nerovnost v rozdělení majetku se podle ní nesrovnává s plány moudrého Tvůrce.⁵⁰⁷ Dle autora má právě při přerozdělování statků velkou úlohu sociální spravedlnost a v této oblasti se dopouštějí chyb jak bohatí, kteří chtějí vše jen pro sebe a nedbají na druhé, ale stejně tak chybují i chudí rozhořčení křivdami, kteří se snaží zrušit soukromé vlastnictví a přijít ke svému dílu majetku bezpracně. Autor si všiml nového termínu „rodinné mzdy“, kterou papež Pius XI. v encyklice rozvedl. Rodinná mzda měla

⁵⁰⁰ Srov. BAŘINA, Fr. S., K řešení sociálního problému. In: *Hlídky 1927/9*. Str. 352 – 353.

⁵⁰¹ JANČÍK, Josef, Sociální spravedlivost. In: *Hlídky 1936/1*, str. 1 – 5, *Hlídky 1936/2*, str. 49 – 55.

⁵⁰² Srov. AV ČR. Jančík, Josef, 1900 – 1968. In: *Bibliografie dějin Českých zemí. Historický ústav AV ČR*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://biblio.hiu.cas.cz/authorities/224897?locale=cs>>.

⁵⁰³ „Svým jednoznačným stanoviskem k řadě sporných otázek zabránila encyklika rozkolu sociálního katolicismu a jasně formulovala některé zásady SNC, které byly v *Rerum novarum* jen naznačeny.“

UMLAUF, Michal. Sociální nauka církve – integrální součást křesťanské nauky o člověku. In: *Interdisciplinární úvod do četby kompendia sociální nauky církve*. Str. 19.

⁵⁰⁴ „Svobodná soutěž ponechává naživu pouze ty životaschopnější; jinými slovy ty nejnásilnější a ty, kdo nejméně dbají hlasu svědomí.“

PIUS XI. *Quadragesimo anno*. In: *Sociální encykliky (1891-1991)*. Str. 95. Čl. 107.

⁵⁰⁵ „Sám termín „sociální spravedlnost“ není něčím naprosto novým. U katolických sociologů častěji se o ní mluvilo, ale někteří se proti ní stavěli a označovali ji dokonce za výplod modernismu. Zmínky o sociální spravedlivosti byly však celkem ojedinělé. Teprve v Q. a. mluví se o ní tolik a připisuje se jí tak význačná úloha, že někteří (Schmitt, Nell-Breuning) právem napsali, že termín „sociální spravedlivost“ je encyklikou Q. a. kanonizován.“

JANČÍK, Josef, Sociální spravedlivost. In: *Hlídky 1936/1*, str. 2 – 3.

⁵⁰⁶ Srov. PIUS XI. *Quadragesimo anno*. In: *Sociální encykliky (1891-1991)*. Str. 65. Čl. 10.

⁵⁰⁷ „Dobrý hospodářský řád záleží velmi mnoho na dobrém rozdělení statků.“

JANČÍK, Josef, Sociální spravedlivost. In: *Hlídky 1936/1*, str. 3.

zabezpečit důstojný život rodiny pracujícího, ale bylo nutno také přihlídnout ke konkrétní situaci firmy a k obecnému blahu.⁵⁰⁸ K tomu dodáváme, že k masivnímu přechodu od jednoho živitele rodiny k modelu obou zaměstnaných manželů došlo až v šedesátých letech dvacátého století.⁵⁰⁹

Autor dále z encykliky uvedl tři úkoly sociální spravedlnosti. Za prvé má být regulativní silou hospodářského života spolu se sociální láskou, za druhé musí ovlivňovat rozdělování statků a za třetí je potřeba, aby mzda zajistila člověku slušnou obživu. Josef Jančík napsal, že jelikož tyto úkoly sociální spravedlnosti mají pro celou společnost velký dosah a důležitost, bylo nutné začít zkoumat vztah mezi sociální spravedlností a mezi všeobecně užívanými druhy spravedlnosti směnné, zákonné a podílné. Je pojem sociální spravedlnost pouze jednou z těchto spravedlností nebo je to termín zcela nový? Dle autora se názory jednotlivých teologů značně liší. Většina tvrdí, že sociální spravedlnost je jen jiným označením spravedlnosti zákonné. Druzí jsou přesvědčeni, že zákonná a podílná spravedlnost jsou jen druhem sociální spravedlnosti. Další jsou přesvědčeni, že sociální spravedlnost je samostatným druhem spravedlnosti⁵¹⁰ a zařadili ji ke třem ostatním. Josef Jančík tento teoretický spor vyřešil tak, že se opřel o citaci slov papeže Pia XI. z encykliky *Studiorum ducem* (1923) a uvedl, že sociální spravedlnost není totožná se spravedlností zákonnou.

Autor v závěru článku konstatoval, že sociální nauka je stále tématem novým a mnohé odpovědi zatím nejsou konečné, ale je vidět snahu aplikovat na tyto odpovědi zásady katolické morálky.

3.3 Dílčí závěr

Časopis *Hlídky* vycházel více než 50 let (1884 - 1941). Nalezli jsme 10 významnějších článků zabývajících se sociální problematikou, což na první pohled není mnoho. Proto je nutné zdůraznit, že i když měl časopis poněkud jiné zaměření, sociálním tématům se nevyhýbal. Mimo zmíněných článků vycházely v periodiku tzv. rozhledy, krátké zprávy informující o vývoji v různých oblastech, např. v náboženství, ve školství, ve vědě a umění.

⁵⁰⁸ Srov. PIUS XI. Quadragesimo anno. In: *Sociální encykliky (1891-1991)*. Str. 85 - 87. Čl. 71 – 75.

⁵⁰⁹ Srov. MLČOCH, Lubomír. *Ekonomie rodiny v proměnách času, institucí a hodnot*. Vyd. 2., V nakl. Karolinum 1. Praha: Karolinum, 2014. 192 s. ISBN 978-80-246-2323-8. Str. 83.

⁵¹⁰ Josef Jančík uvádí definici J. Kleinhappla, který prý postoupil ve vymezení sociální spravedlnosti nejdále: „Předmět, kterým se sociální spravedlivost zabývá, jsou statky této země, hospodářské statky. Chce jejich účelné rozdělení jednotlivým lidem a skupinám, chce zajistiti a uskutečniti právo každého jednotlivce na příslušný podíl. Její obiectum materiále jsou tedy res opes, divitiae, emolumenta; její obiectum formale je právo každého jednotlivého člověka nebo každé skupiny lidí, suppositis supponendis obdržeti odpovídající podíl na nich.“

JANČÍK, Josef, Sociální spravedlivost. In: *Hlídky 1936/2*, str. 50.

Časopis přinášel rozhledy politické, národohospodářské a sociální, ve kterých informoval o stavu evropského a českého průmyslu, o finančních a hospodářských krizích, o stávkách a jejich průběhu, o sjezdech dělnických stran a spolků, o politických snahách o úpravu sociálních poměrů, o pokroku sociálního zákonodárství, o činnosti křesťanských a socialistických politických stran a podobně.⁵¹¹ *Hlídky* přinášela recenze o vydaných sociálních knihách v tzv. posudcích.⁵¹² Sociálních témat se dotýkaly i jiné odborné články.⁵¹³

Nejobsáhlejším článkem byl text M. Kubíčka *Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost*,⁵¹⁴ který vycházel po dobu tří let (1906 – 1907) na celkem 140 stranách. Autor si všiml tří zajímavých věcí. Nejprve ho překvapil velký optimismus, s jakým jsou představovány socialistické myšlenky, který pravděpodobně vycházel z přesvědčení zastánců socialismu o přicházejícím zlatém věku. Ovšem zlatý věk v jejich pojetí znamenal vlastně pouze to, že každý člověk bude stejně a dokonale nasycen, napojen a ukojen ve svých pudech.

Poté M. Kubíčka zarazilo nezdravě velké sebevědomí při prosazování vědecké formy marxismu. Marx a následovníci byli přesvědčeni o neomylnosti svých názorů a o jistotě budoucího vývoje společnosti. Marxisté jednali s vědomím, že vlastní jednu jedinou neotřesitelnou pravdu, ačkoli byly jejich závěry postaveny na chybných a často i nelogických předpokladech, které později sami v některých částech korigovali.

Z těchto skutečností vyplynula třetí a nejzajímavější věc. Optimismus, brzký příchod zlatého věku a přesvědčení o jediné pravdě nápadně připomínaly křesťanský chiliasmus. Materialistický a ateistický marxismus se stal novým pseudonáboženstvím.⁵¹⁵

⁵¹¹ Srov. např.: Rozhled sociální. In: *Hlídky* 1904/2, str. 142 – 146.

⁵¹² Srov. např.: Posudky. In: *Hlídky* 1893/1, str. 65 – 87.

⁵¹³ POSPÍŠIL, Josef. Křesťanský názor o přírodě. In: *Hlídky* 1896/1, str. 6 – 26.

⁵¹⁴ KUBÍČEK, Metoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlídky* 1906/11, str. 839 – 846, *Hlídky* 1906/12, str. 889 – 895, *Hlídky* 1907/1, str. 20 – 24, *Hlídky* 1907/2, str. 95 – 102, *Hlídky* 1907/3, str. 183 – 188, *Hlídky* 1907/4, str. 262 – 268, *Hlídky* 1907/5, str. 339 – 344, *Hlídky* 1907/6, str. 437 – 442, *Hlídky* 1907/7, str. 534 – 538, *Hlídky* 1907/8, str. 617 – 621, *Hlídky* 1907/9, str. 698 – 703, *Hlídky* 1907/10, str. 772 – 776, *Hlídky* 1907/11, str. 845 – 851, *Hlídky* 1907/12, str. 921 – 927, *Hlídky* 1908/1, str. 19 – 25, *Hlídky* 1908/2, str. 107 – 113, *Hlídky* 1908/3, str. 196 – 201, *Hlídky* 1908/4, str. 277 – 281, *Hlídky* 1908/5, str. 343 – 353, *Hlídky* 1908/6, str. 423 – 429, *Hlídky* 1908/7, str. 499 – 507.

⁵¹⁵ Srov.: „Zapomenuta by neměla být rozsáhlá úvaha Metoděje Kubíčka (1867-1919) o kvazireligiózní povaze marxismu, prolínající ročníky 1906-1908.“

PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848-1918*. Str. 257.

Časopis *Hlídk*a přinesl další důkazy o velkém vlivu sociálních encyklik *RN* a *QA* na rozvoj sociální nauky církve u nás.⁵¹⁶ Autoři článků se při argumentaci o sociálních problémech pevně drželi křesťanských zásad a tvrdě kritizovali praktiky liberalismu, komunismu a fašismu. Trpělivě vysvětlovali chyby v materialisticko-ateistických systémech a představovali křesťanská řešení.

Autoři byli seznámeni s bídou a trpkými nesnázemi chudých vrstev a chtěli zlepšovat jejich osud duchovně i hmotně.⁵¹⁷

V textech *ČKD* jsme zaznamenali kritiku státní daně na chudé z obavy, že bude církev odsunuta z oblasti charity. Státní daň byla v pozdějších člancích postupně akceptována. V *Hlídk*e se setkáváme s názory církve na sociální pojištění a to je od počátku přijímáno kladně jako účinný prostředek ke zmírnění nejistoty a chudoby pracujících.⁵¹⁸

Katoličtí křesťané včetně duchovních se zapojovali do politického života. Podle hodnocení Ladislava Kunteho v článku *České strany a křesťanská politika* (1901 – 1902) ale nebyly výsledky příliš přesvědčivé. Důvodem byly vzájemné rozpory a následné štěpení na více politických subjektů. Dále spatřoval autor problém v přílišném konzervatismu, v pasivitě a v neochotě prosazovat nové věci. Kunteho kritika je dobovou výpovědí a nelze ji vztahovat na celé období, kterým se zde zabýváme, nejen proto, že v čase publikování článku ještě nenastala Šrámkova doba.⁵¹⁹

Setkáváme se opět s antisemitismem českých duchovních.⁵²⁰ Aniž bychom chtěli omlouvat protizidovské postoje, je potřeba dodat, že křesťansko-židovské vztahy byly komplikované už od dávných dob, kdy Židé nepřijali Ježíše. Dějinný vztah křesťanů k Židům bývá označován jako teologický antijudaismus, kdy křesťané Židy na jednu stranu vylučovali ze společnosti, na stranu druhou v nich viděli Bohem vyvolený národ, ze kterého vyšel Kristus a který Ježíše jednou přijme v eschatologickém naplnění. Nebyla ještě známa hrůzná zkušenost holocaustu. Doba, které se věnujeme, přinesla vlnu antisemitismu, kterou

⁵¹⁶ Srov. např.: JANČÍK, Josef, Sociální spravedlivost. In: *Hlídk*a 1936/1, str. 1 – 5.

⁵¹⁷ Srov. např.: „Sušil a jeho spolupracovníci vyšli z lidu, znali jeho potřeby a dovedli nalézt vhodný lék na jeho bolesti. A právě proto měli také vliv na lid, který viděl, že co se podniká, podniká se v jeho prospěch.“ JANČÍK, Josef. Katolické jednoty na Moravě. In: *Hlídk*a 1932/12. Str. 404.

⁵¹⁸ Srov. např.: KOUTNÝ, Jan, Dr. Úkoly sociálního pojištění. In: *Hlídk*a 1913/1, str. 29 – 33.

⁵¹⁹ „Ani dnešní společenská kultura není křesťanské politice nakloněna - své místo na veřejné scéně si musí obtížně probíjovat. Šrámkovo úsilí proto může i dnes sloužit za vzor při hledání konsensu a smysluplných východisek v rozbouraných politických vodách za předpokladu udržení etických měřítek.“

ŠEBEK, Jaroslav. Jan Šrámek – politik a státník, katolický kněz. In: *Katolický týdeník* 2006/16. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.katyd.cz/clanky/jan-sramek---politik-a-statnik-katolicky-knez.html>>.

⁵²⁰ Srov. např.: VYCHODIL, Pavel, Julius. Antisemitismus. In: *Hlídk*a 1900/1, str. 1 - 7.

Nebo také: KUNTE, Ladislav. České strany a křesťanská politika. In: *Hlídk*a 1901/11, str. 753.

pomáhaly vyvolávat sociální a hospodářské poměry a jednotliví lidé zastávali protižidovské postoje s různou intenzitou, od zdrženlivých až po radikální.⁵²¹

V článku Pavla Vychodila se setkáváme s dobovou umírněnou formou antisemitismu, kdy autor několikrát rozhodně odmítl jakoukoli formu násilí proti Židům.⁵²²

⁵²¹ Srov. PUTNA, Martin C. a BEDŘICH, Martin, ed. *Česká katolická literatura v kontextech: 1918-1945*. Str. 49 – 51.

⁵²² Srov. VYCHODIL, Pavel, Julius. Antisemitismus. In: *Hlídky 1900/2*, str. 74.

4 Sociální otázky v časopise *Museum* (1867 - 1948)

V této části práce si nejprve blíže představíme samotný časopis *Museum* a poté si projdeme relevantní články.

O výsledcích bude informovat dílčí závěr.

Poznámka: Jednotlivé články datujeme vždy v rozmezí dvou let, například 1904 – 1905, protože časopis vycházel ve školním roce a ne vždy lze přesně identifikovat datování textů a jednotlivých sešitů v daném období.

4.1 Časopis *Museum bohoslovců* (1867 -1948)

Časopis *Museum* vycházel v letech 1867 až 1948 s různými podtituly: *List bohoslovců česko-moravských*, *Časopis bohoslovců českomoravských*, *Časopis bohoslovců československých*, *Časopis českých bohoslovců*, *Časopis katolických bohoslovců československých*, *Časopis katolických slovanských bohoslovců*, *Časopis slovanských bohoslovců*, *Revue slovanských bohoslovců*, *Časopis katolických bohoslovců*.⁵²³

Periodikum takřka po celou dobu existence provázelo motto, verše Františka Sušila: „Dvě krásce spanilých duše mé ovládnulo stánek: zemská jedna, druhá s výšiny posla nebes, církev a vlast – ty v mojích milují sestersky se nadrech, každá půl, každá má moje srdce celé.“

„Časopis byl dílem první posušilovské generace brněnských bohoslovců. Navazuje na předchozí ručně psaná periodika (*Jaro* 1861 - 62; *Concordia* 1862 - 64. Jedná se časopis studentský, nikoli laický nebo kněžský, proto zde byly otiskovány pouze prvotiny studentů teologie. Z řečeného vyplývá, že periodikum mělo na dobové odborné scéně minimální vliv.

Význam časopisu leží na rovině svědectví o počátcích literární činnosti pozdějších významných kněžských osobností. Postupně se časopis stával platformou i pro ostatní semináře a alumnáty. Od roku 1877 zde publikovali rovněž olomoučtí bohoslovci; od roku 1879 bohoslovci z Hradce Králové a z Ostřihomi; od roku 1882 také pražští seminaristé, jejichž pokusy o vlastní časopis (*Viola*; *Božetěch*) neuspěly. Dopisovateli byli též studující v Římě. Od roku 1877 se periodikum stalo orgánem Růže Sušilovy. Od 80. let 19. století sílily na stránkách časopisu projevy cyrilometodějské tradice jako společného základu spolupráce mezi Slovany. Objevovaly se práce v jiných slovanských jazycích, zejména jihoslovanských. V 90. letech 19. století letecké povídky, črty, cestopisy, a obsah článků se zaměřuje teologicky, filosoficky, církevně historicky, sociálně. Začátkem 20. století

⁵²³ Srov. *Museum* – všechna čísla. In: *Knihovna Libri nostri*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://librinostri.catholica.cz/?id=1497>>.

se zájem obracel jako k určitému vzoru k Floriánově produkci ve Staré Říši. Ve svých studentských letech zde publikovali například: J. Pospíšil, F. Drašar, K. Dostál-Lutinov, J. Deml, J. Š. Baar, A. Koudelka, A. Musil, S. Bouška, E. Masák, D. Pecka, F. Dohnal a jiní.⁵²⁴

Vladimír Šťastný⁵²⁵ v brněnském alumnátě vydal v květnu 1860 časopis *Jaro*, který se stal základem *Musea*. V roce 1866 navázal bohoslovec Hrudička a obnovil časopis pod názvem *Museum*. Byl psán ručně úhledným písmem a jeho cílem bylo, aby každý student mohl přispívat a cvičit se v češtině, ve psaní a projevu, vzdělávat se a připravovat se na další povolání.

Časopis se dařilo udržovat a ročník 1884 - 1885 už vyšel tištěným nákladem. *Museum* se brzy stalo oficiálním orgánem všech českých bohoslovců a v roce 1893 zástupci kněžských seminářů určili stanovy *Musea* na velehradském sjezdu. Časopis se postupně stal prostředkem literárního styku mezi bohoslovci a kněžími v pastoraci.⁵²⁶

Časopis věnoval poměrně hodně prostoru sociálním otázkám: „A když bohoslovci měli tiskový orgán, v němž mohli uložit práce své – *Museum* – pak, skutečně tam nalézáme mnoho prací sociologických: o práci, mzdě, kapitálu, o sociálním poslání Církve, o socialismu, o státě aj.“⁵²⁷

O aktivitě bohoslovců v křesťansko-sociální oblasti nám podal dobové svědectví Tomáš Jiroušek. Napsal, že už v roce 1843, kdy v Brně proběhly dělnické nepokoje, konaly se v místním bohosloveckém semináři přednášky a diskuze o dělnické otázce. Dále autor vyzvedl činnost Matěje Procházky, která bohoslovce velmi ovlivnila. Matěj Procházka také věnoval semináři peněžní dar na zakoupení významných sociologických knih. Podobnou osobností byl Josef Pospíšil, který mimo jiné prosadil, aby byly peněžně oceňovány nejlepší bohoslovecké práce o sociální otázce. První oceněnou prací byla studie Rainholda Vágnera (viz kapitola 4.2.1). Vydání encykliky *RN* podnítilo další zájem o řešení sociálních otázek v seminářích v Praze, Brně, Českých Budějovicích, v Olomouci a v Hradci Králové. Ze seminářů pak vycházeli sociálně vzdělaní duchovní mezi lid a zakládali katolické sociální

⁵²⁴ POSPÍŠIL, Ctirad, Václav. Víra a přírodní vědy (1850 – 1950): Časopis Národního muzea, *Museum* – list bohoslovců česko-moravských, další doplňky a upřesnění. In: *Studia Theologica* 2014/4. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://studiatheologica.eu/pdfs/sth/2014/04/09.pdf>>. Str. 146-147.

⁵²⁵ Vladimír Šťastný (1841 Rudíkov – 1910 Obřany) byl katolický kněz, kaplan v Židlochovicích, prefekt brněnského biskupského semináře, učitel náboženství na I. českém gymnáziu v Brně, zakladatel a redaktor časopisu *Obzor*, starosta literární jednoty Dědictví sv. Cyrila a Metoděje. Srov. Osobnost: P. Vladimír Šťastný. In: *Osobnosti. Internetová encyklopedie dějin Brna*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmj/?acc=profil_osobnosti&load=15601>.

⁵²⁶ Srov. BEZDÍČEK, Jiří. K 80letému jubileu „*Musea*“. In: *Museum. Revue slovanských bohoslovců*. Ročník 74, 1946 – 1947. Str. 10 – 12.

⁵²⁷ MUSIL, František. Sušilovská retrospektiva. In: *Museum. Časopis slovanských bohoslovců*. Ročník 68. 1937 – 1938. Str. 6.

spolky. V seminářích byly postupně zřizovány sociální kroužky, kde si účastníci navzájem doplňovali vědomosti a věnovali se v celé šíři sociální problematice.⁵²⁸

„Tak se stalo, že přibýlo mezi kněžstvem hojně zápasníků křesťanského socialismu a bylo by si přáti, aby jen vytrvali a na dále v mladistvém zápalu ducha křesťanského v životě veřejném posilovali a oživovali. Potom budoucnost bude patřit nám.“⁵²⁹

4.2 Články v časopise *Museum* věnující se sociální problematice v období do vydání první sociální encykliky (1867 - 1948)

Podkapitola se zabývá jednotlivými sociálními texty, které vyšly v časopise *Museum* v letech 1867 až 1948. Články opět řadíme chronologicky.

4.2.1 Rainhold Vágner: *O socialismu* (1886 – 1887)⁵³⁰

Rainhold Vágner (1854 - ???), katolický kněz, vysvěcen 1889, děkan v Bystřici nad Pernštejnem do roku 1935.⁵³¹

Podle autora vyvolávaly v jeho době slova „socialista, nihilista, anarchista“ na straně mírumilovných lidí vážné obavy a u jiných vzbuzovaly nadějná očekávání. Řady socialistů se rozrůstaly závratným tempem. Vycházelo mnoho spisů objasňujících socialistické zásady a postupy. Sociální otázka zajímala všechny vrstvy obyvatelstva.

Podle autora bylo nutné, aby se duchovenstvo důkladně seznámilo s problematikou sociální otázky, protože socialismus je svázán s ateismem⁵³² a dělníci houfně ztratili důvěru ke kněžím.⁵³³ Autor dodal, že do jisté míry nesou vinu samotní kněží, protože se mnohdy

⁵²⁸ Srov. JIROUŠEK, Tomáš Josef. *Dějiny sociálního hnutí v zemích koruny české od roku 1840-1903. III, Od roku 1895 do roku 1905*. V Praze: Vlast', 1905. 124 s. Str. 4 – 12.

⁵²⁹ Tamtéž. Str. 12.

⁵³⁰ VÁGNER, Rainhold. O socialismu. In: *Museum. List bohoslovců česko-moravských*. Ročník 21. 1886 – 1887. Str. 58 – 76.

⁵³¹ Srov. PODLAHA, Antonín, ed. *Bibliografie české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do konce roku 1913: vydáno v paměť osmdesátiletého jubilea "Časopisu katolického duchovenstva" a padesátiletého jubilea "Dědictví sv. Prokopa". Část pátá*. V Praze: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1923. s. 1921-2319. Dědictví sv. Prokopa. Podíl Údů na rok 1923 a 1924; č. 64. Str. 2137.

„Dnem 1. ledna 1935 odešel dp. děkan bystřický Rainhold Wagner na odpočinek.“

Z farní kroniky. In: *Společnou cestou. Římskokatolická farnost Olešnice na Moravě. Č. 2005/6*. Str. 6. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <http://olesnice.katolik.cz/casopis/2005/2005_06.pdf>.

Další životopisné údaje se nám nepodařilo dohledat.

⁵³² „Náboženství vůbec a církev zvlášť činí socialistovi ze svobodného člověka bídňého otroka a proto pryč se vším náboženstvím!“

VÁGNER, Rainhold. O socialismu. In: *Museum. List bohoslovců česko-moravských*. Ročník 21. 1886 – 1887. Str. 63.

⁵³³ „Kdo držel se víry, po otcích zděděné, prohlašován za tmáře a zpátečníka. Jak pak by bylo možno, aby muž z třídy dělnické, usilující o tak vážné opravy národo-hospodářské, byl považován za tmáře a zpátečníka! A potom, vždyť bez Boha se tak pěkně žije!“

Tamtéž. Str. 64.

spokojili jen s hlásáním křesťanské trpělivosti a nevyšli mezi dělníky a nezjišťovali jejich problémy a přání. A dělník si vzal za své, že církev se starala jen o nebe po smrti a pozemský život člověka ji nezajímá. Ač jde zřejmě o autorovu prvotinu, Vágner sáhl k poměrně ostré kritice. Pravděpodobně se opíral o názory svých učitelů.

Autor pokračoval, že povinností kněze je vyvracet mylné dělníkovo smýšlení a přesvědčit ho, že církev nezapomíná na pozemské blaho člověka, protože dobře ví, jak těžko se hladový pozvedá k vyšším duchovním sférám. Duchovní se musí aktivizovat a ukázat dělníkům, že církev má smysluplný křesťansko-sociální program a umí pomáhat.

Spuštěním prvního parního stroje a zavedením liberalistického hospodářství byly položeny základy všeobecné bídy. Kapitalismus, který měl na zřeteli jen zisk, zbídačil zástupy dělníků a oni se v zoufalství začali bránit stávkami. Rozpory mezi oběma stranami narůstaly. Mravní zásady se rozplynuly. Výchova dětí byla v troskách. Protiklady bohatství a chudoby byly do očí.

Nespokojené zástupy chudáků byly osloveny socialisty, kteří jim slibovali vyřešení všech negativ a nástup blahobytu. Socialistické názory byly následkem problémů doby a nezmizí sami od sebe, mohou být odstraněny jen účinnou nápravou společnosti a radikálním snížením bídy. Rozhodně nepomůže potlačovat socialismus násilím, musí se odstranit příčiny.

Kapitalista viděl řešení v neregulovaném liberalismu, trh vyřeší vše, mravní otázky nejsou důležité. Radikální socialismus chtěl zrušit soukromé vlastnictví za pomoci revoluce, všechno všem, blahobyt pro všechny za dodržení zásad vrcholné regulace, které stály na stejných hliněných základech jako myšlenky liberalistické. Oba systémy vyznávaly materialismus a jejich společným nepřítelem byla církev. Socialismus a liberalismus nechtěly znát život plný námahy, odříkání, mravní sílu práce. Liberalista i socialista toužili ukájet jen své pudy a věnovat se smyslým požitkům.

Křesťanství řeší sociální otázku zákonem spravedlnosti, lásky a oběti, řeší ji mírumilovnou cestou. Jak ale navrátit společnost zpátky ke křesťanství? Dle autora světem vládou židovské peníze, materialistické zásady a tvrdá propaganda. Církev musí spolupracovat se státem, církev bude pracovat na zlepšení v oblasti mravní a stát v oblasti hmotné. Autor dále vypočítal nutná opatření, např. zákon o mzdě, zákon o délce pracovní doby, zákon o svěcení neděle, zákon o všeobecném hlasovacím právu atd.

Autor si položil otázku, co prozatím udělaly evropské vlády pro zabránění dělnické revoluce? A odpověděl si: „bohužel, až na nepatrný capart pranic!“⁵³⁴

V závěru textu si autor posteskl: „Věru jest již na čase, aby se přikročilo se vší rázností k řešení sociální otázky. Kypí a vře to ve kruzích dělnických děsně a nemohu se zbaviti temné předtuchy, že v době nedaleké – nechají-li se věci, jak jsou – dojde ve valné části Evropy ke strašné sociální revoluci, po níž tak dychtivě touží, k níž tak neohroženě vybízejí dělnictvo výstřední socialisté.“⁵³⁵

Článek byl psán se značnou energií a velkým sebevědomím, v poznámce pod čarou je uvedeno, že autorova práce získala uznání - cenu zavedenou Josefem Pospíšilem.

„Vágner prostudoval otázku sociální důkladně a také několikrát z uvedeného oboru ve schůzích „Růže Sušilovy“ se zdarem přednášel.“⁵³⁶

4.2.2 Karel Th. Kotrouš: *Chudinství v církvi katolické (1889 – 1890)*⁵³⁷

Karel Kotrouš (1866 Marcovice – 1919 Petrovice) byl katolický kněz, vysvěcen 1890, farář v Petrovicích u Sušice.⁵³⁸

Autor napsal o své době, že průmyslový vývoj přinesl také velký vzrůst chudoby. Vznikly dvě třídy, masa chudých a vrstva bohatých, mezi kterými stoupalo nepřekonatelné nepřátelství. Všichni se snažili najít vhodný prostředek, který by snížil bídu a urovnal vztahy ve společnosti.

Jedinou opravdovou pomoc lze najít v katolické církvi. Chudoba bude ve světě vždy existovat, ale je nutné hledat prostředky, které ji pomohou co nejvíce zmírnit a potlačit.

Dějiny křesťanství nám ukázaly, jak se od počátku církev starala o chudé, na základě učení a příkladu Ježíše Krista. Křesťanská dobročinnost se rozvinula už v prvotní církvi a péče o chudé pokračovala po celou dobu.

V článku se setkáváme s dalším příkladem negativního vnímání chudinské daně. Autor kritizoval státní chudinské zákony, které nejsou vydány na základě milosrdenství a lásky, nemají vyšší duchovní základ, chtějí jen „zamezit obtížné žebrotě“.

⁵³⁴ VÁGNER, Rainhold. O socialismu. In: *Museum. List bohoslovců česko-moravských*. Ročník 21. 1886 – 1887. Str. 75.

⁵³⁵ Tamtéž. Str. 76.

⁵³⁶ JIROUŠEK, Tomáš Josef. *Dějiny sociálního hnutí v zemích koruny české od roku 1840-1903. Díl II, Od roku 1885 do roku 1903*. V Praze: Vlast, [1903]. 128 s. Str. 28.

⁵³⁷ KOTROUŠ, Karel, Th. Chudinství v církvi katolické. In: *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Ročník 24. 1889 – 1890. Str. 5 – 12.

⁵³⁸ Srov. PODLAHA, Antonín, ed. *Bibliografie české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do konce roku 1913: vydáno v paměť osmdesátiletého jubilea "Časopisu katolického duchovenstva" a padesátiletého jubilea "Dědictví sv. Prokopa"*. Část pátá. Str. 2096.

Další životopisné údaje se nám nepodařilo dohledat.

Stát by měl předat péči o chudé katolické církvi, která by se dovedla lépe postarat o potřebné a mohla by rozvinout systém do efektivní podoby. Péče by byla pod vedením biskupů přenesena na jednotlivé farnosti, které by se staraly o své chudé nejen materiálně, ale i duchovně. Bylo ale málo pravděpodobné, že by stát správu o chudé předal církvi.

V tehdejším stavu se měla církev prostřednictvím duchovních nadále starat o chudé soukromě, vychovávat chudé a dávat jim naději, zámožnější vyzývat k almužně, a všemožně jinak chudé podporovat, např. zakládáním chudinských spolků.

Účinnou křesťanskou pomocí chudým lze přispět také k potlačení socialistických myšlenek ve společnosti.⁵³⁹

4.2.3 Antonín Lujka: *Socialismus v boji proti modernímu řádu společenskému (1889 – 1890)*⁵⁴⁰

Antonín Lujka (1857 Knihnice - ???), vysvěcen na kněze v r. 1891, kaplan v Brně, Zábrdovicích, v roce 1902 v Pyšelu na Moravě.⁵⁴¹

Podle autora byla v jeho době nejvážnější otázkou lidstva sociální otázka. Socialismus se během velice krátké doby mohutně rozšířil a útočil na společenský řád. Hlavním viníkem tohoto procesu byl liberalismus, „původce vši nynější hmotné i mravní bídy“⁵⁴². S dělníky se jednalo bez soucitu a oni nenalézali nikde ochranu. Přišli socialisté a slíbili dělníkům nápravu. Socialismus chtěl odstranit a zmírnit nepřirozené rozdíly ve společnosti a chtěl toho dosáhnout revoluční cestou.

Křesťanství také hlásá rovnost mezi lidmi a vzájemnou lásku. Ujímá se chudých proti bohatým. Dle autora se dalo tvrdit, že proti bohatství užívá stejně prudké výrazy jako radikální socialisté (srov. *Mt* 19, 22; *Lk* 6, 24, *Jk* 5,1, *1 Tim* 6,17-19). Křesťanství však nekáže nápravu poměrů revolucí, ale chce chyby ve společnosti odstranit za pomoci bratrské lásky a spravedlnosti.

⁵³⁹ „A věru, takto si počínaje velice uleví kněz chudobě na osadě své a získá si nehynoucí díky chudiny a požehnání tisícův a tisícův ubožáků bude se za něho vznášeti před trůn Všemohoucího. Takto si počínaje získá si i úctu a vážnost všech poctivě a vážně smýšlejících lidí, neboť takto nabádá jiné, aby konali skutky milosrdenství, dělá lidi lepšími a pomáhá zažehnavati onu děsnou bouři, která zdá se nám nastávati a všechn dobrý řád zvrátiti.“

KOTROUŠ, Karel, Th. Chudinství v církvi katolické. In: *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Ročník 24. 1889 – 1890. Str. 12.

⁵⁴⁰ LUJKA, Antonín. Socialismus v boji proti modernímu řádu společenskému. In: *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Ročník 24. 1889 – 1890. Str. 168 – 174.

⁵⁴¹ Srov. PODLAHA, Antonín, ed. *Bibliografie české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do konce roku 1913: vydáno v paměť osmdesátiletého jubilea "Časopisu katolického duchovenstva" a padesátiletého jubilea "Dědictví sv. Prokopa"*. Část pátá. Str. 2103.

Další životopisné údaje se nám bohužel nepodařilo dohledat.

⁵⁴² LUJKA, Antonín. Socialismus v boji proti modernímu řádu společenskému. In: *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Ročník 24. 1889 – 1890. Str. 168.

Socialisté jsou vyznavači ateismu a materialismu, chtějí revoluci a přesvědčují ostatní, že poté založí nejdokonalejší společnost. Svými sliby získali mnoho lidí. Liberalismus, místo aby se snažil napravit společenské problémy, kontraproduktivně potlačuje socialismus násilím a pronásleduje jeho stoupence.

Nebezpečí socialistického hnutí lze zastavit jedině tím, že se vynasnažíme vrátit náboženství do společnosti. Všichni, zejména bohatí, musí začít žít podle křesťanské morálky a starat se o chudé. Bez náboženství není možná mravní a sociální reforma. Autor zdůraznil, že se církve musí s velkou silou věnovat dělnictvu, vzdělávat ho a hájit jeho práva, získat si jeho důvěru.

„Jen vzkveteli opět pravá láska křesťanská, pravý to humanismus, obrodí se lidská společnost. Pčinímeli se o to dle svých sil, můžeme spokojeně budoucím událostem hleděti vstříc.“⁵⁴³

Antonín Lujka při svém definování socialismu mimo jiné napsal, že každý z nás je víceméně socialistou, pokud chápeme socialismus jako každý pokus o zlepšení života společnosti a snahu o zmírnění nepřirozených rozdílů ve společnosti. Teprve potom rozlišil materialistický socialismus a křesťanské sociální úsilí.

4.2.4 František Husar: *Úvaha o sociální otázce* (1889 – 1890)⁵⁴⁴

František Husar (1861 – 1903) byl katolický kněz, od roku 1894 ředitel *Diecézního ústavu pro hluchoněmé* v Českých Budějovicích.⁵⁴⁵

F. Husar charakterizoval svou dobu jako osvěcené století - epochu rychlého rozvoje ve všech oblastech společnosti. „Než nesmíme zapomínati, čím jasnějším bývá světlo, tím tmavější že mívá stín.“⁵⁴⁶ Tento stín představoval liberalismus, socialismus a komunismus. Vzájemný boj mezi stranami se vyostřoval a otřásal společností, kontrast mezi bohatstvím a chudobou se násobil, fyzická a morální bída byla všudypřítomná.

Autor napsal, že už bylo předloženo mnoho různých receptů na řešení situace, ale všechny se minuly účinkem. „Humanita“ bylo slovo skloňované ve všech pádech, ale bez praktických dopadů.

⁵⁴³ LUJKA, Antonín. Socialismus v boji proti modernímu řádu společenskému. In: *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Ročník 24. 1889 – 1890. Str. 174.

⁵⁴⁴ HUSAR, František. *Úvaha o sociální otázce*. In: *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Ročník 24. 1889 – 1890. Str. 174 - 181.

⁵⁴⁵ Srov. Kalendárium neslyšících. In: *Ruce.cz. Informační portál o světě neslyšících*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://ruce.cz/clanky/628/2-kalendarium-neslysicich>>.

⁵⁴⁶ HUSAR, František. *Úvaha o sociální otázce*. In: *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Ročník 24. 1889 – 1890. Str. 175.

Mezitím se katolická církev nadále zabývala křesťanskou humanitou. Starala se o nalezence, o nemocné, zřizovala útulky pro chudé, zakládala dobročinné spolky, snažila se umenšovat mravní bídu.

Autor představil mnohé příklady za světa (např. dílo Dona Bosca) a zmapoval situaci v Čechách (např. činnost spolků sv. Vincence). To byly ukázky vzácných vlastností srdce a ducha, které křesťané při pomoci druhým ukazovali. Autor přirovnal tyto osoby k velké české osobnosti, k Janu Valeriánu Jirsíkovi⁵⁴⁷ a mimo jiné o něm napsal: „A znali jste Jirsíkovo zlaté srdce pro chudinu? Kdo učinil pro ni v Čechách více? Dal z mála vše; co měl, a bylo toho mnoho.“⁵⁴⁸ Podle Husara by se každý Čech měl snažit být jako biskup Jirsík, být pravým vlastencem a lidumilem.

František Husar se ve svém textu zaobíral i otázkou nezaměstnanosti, a jelikož už byly známy dopady hospodářských krizí, nesouhlasil s tvrzením, že „pořádný člověk vždy najde práci“ a uvedl různé negativní faktory ovlivňující nezaměstnanost.

4.2.5 Josef Kreutzer: *Nauky encykliky „Rerum novarum“ (1891 – 1892)*⁵⁴⁹

Josef Kreutzer (1870 - ???) byl katolický kněz, katecheta v Břeclavi a redaktor.⁵⁵⁰

Autor encykliku podrobně rozebral a široce okomentoval. Papež podle autora vydal encykliku v době, kdy společnost byla rozvrácena a bezradná. Lev XIII. ukázal lidstvu cestu záchrany a spásy. Autor tušil, že encyklika bude mít obrovský dosah a význam a vyjádřil svůj obdiv: „Pravdy v encyklice *Rerum novarum* vyslovené jsou tak vznešené, tak velkolepé, tak hluboké a zároveň eminentně praktické, že mohly skutečně jenom vyplynouti z pramene pravdy, z Pravdy samé, která církev katolickou oživuje, v ní a jí působí, jest činnou.“⁵⁵¹

Josef Kreutzer byl přesvědčen, že pokud by se lidé dokázali řídit sociální naukou *RN*, velmi brzy by byla sociální otázka uspokojivě vyřešena. *RN* byla dle něj též ráznou odpovědí protikatolické propagandě tvrdící, že se církev stará jen o věci posmrtné.

⁵⁴⁷ Jan Valerián Jirsík (1798 – 1883) – byl katolický kněz, českobudějovický biskup, teolog, vlastenec, redaktor ČKD a spisovatel.

Srov. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Různé podoby české trinitární teologie a pneumatologie 1800-2010: tvářnosti české katolické trojiční teologie a pneumatologie 1800-1989: komentovaná bibliografie 1800-2010*. Str. 178.

⁵⁴⁸ HUSAR, František. Úvaha o sociální otázce.. In: *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Ročník 24. 1889 – 1890. Str. 180 – 181.

⁵⁴⁹ KREUTZER, Josef. *Nauky encykliky „Rerum novarum“*. In: *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Ročník 26. 1891 – 1892. Str. 37 - 45, 98 - 102, 153 - 168.

⁵⁵⁰ Srov. Osobnost: Josef Kreutzer. In: *Příjmení.cz*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <http://www.prijmeni.cz/osobnost/23073/josef_kreutzer>.

Další životopisné údaje se nám bohužel nepodařilo dohledat.

⁵⁵¹ KREUTZER, Josef. *Nauky encykliky „Rerum novarum“*. In: *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Ročník 26. 1891 – 1892. Str. 39.

Autor se přiznal, že text o *RN* napsal zejména proto, že se sám chtěl s encyklikou důkladně seznámit a text prostudovat. Přál si však vzbudit i zájem čtenářů a tvrdil, že každý člověk by se měl s *RN* pečlivě seznámit. Celý článek svědčí o autorově velkém nadšení z poselství encykliky *RN*.

4.2.6 Jan Staněk: *Válka v právu mezinárodním a theorie věčného míru (1894 – 1895)*⁵⁵²

Jan Staněk (1869 - ???) byl katolický kněz, vysvěcen 1895, kooperátor v Tišnově a Dražovicích, katecheta v Blansku.⁵⁵³

Staněk uvedl, že válka provázela člověka po celou historii a lidé si stále kladli otázku o smyslu a dovolenosti války. Autor si všiml, že v jeho současnosti státy mocně zbrojily, a zveřejnil tabulku státních výdajů na zbrojení a na školství (poměr ze 100 zl. odvedených na vojsko a školství):⁵⁵⁴

	Armáda	Školství
Švýcarsko:	54 zl.	46 zl.
Dánsko	65 zl.	35 zl.
Belgie	75 zl.	25 zl.
Rakousko	80 zl.	20 zl.
Německo	81 zl.	19 zl.
Anglie	86 zl.	14 zl.
Itálie	92 zl.	8 zl.
Francie	93 zl.	7 zl.
Rusko	98 zl.	2 zl.

Na základě tabulky se autor zeptal, zda by nebylo lepší přesměřovat státní výdaje jinam a napomoci tak řešit svízelnou sociální situaci.

Pokračoval, že válka je velkým fyzickým zlem, proto člověk vždy toužil po období míru. Někteří myslitelé zavrhlí válku úplně jako zlo fyzické i mravní. To vedlo k úvahám, zda je válka v některých případech oprávněná a dovolená.

Jan Staněk se podrobně zabýval podmínkami války, právem na ochranu, mezinárodním právem a diplomacií. Připustil povolenost spravedlivé války a dodal: „Válka jest nejkrajnějším, nejnebezpečnějším a nejhroznějším prostředkem právní ochrany, a proto jest přísnou povinností těch, jimž jest svěřena péče o blaho státu, všemi silami se snažiti,

⁵⁵² STANĚK, Jan. *Válka v právu mezinárodním a theorie věčného míru*. In: *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Ročník 29. 1894 – 1895. Str. 56 - 61, 92 - 103, 127 - 138, 185 - 194.

⁵⁵³ Srov. PODLAHA, Antonín, ed. *Bibliografie české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do konce roku 1913: vydáno v paměť osmdesátiletého jubilea "Časopisu katolického duchovenstva" a padesátiletého jubilea "Dědictví sv. Prokopa"*. Část pátá. V Praze: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1923. s. 1921-2319. Dědictví sv. Prokopa. Podíl Údů na rok 1923 a 1924; č. 64. Str. 2127.

⁵⁵⁴ STANĚK, Jan. *Válka v právu mezinárodním a theorie věčného míru*. In: *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Ročník 29. 1894 – 1895. Str. 58.

aby vzniklé rozepře byly vyrovnány mírnější nebo méně nebezpečnou cestou. Válku mají podniknouti teprve tehdy, když se jí vůbec nelze vyhnouti.⁵⁵⁵

Snažit se všemi možnými prostředky vyhnout válce, je požadavek přirozeného zákona a křesťanské morálky. Cílem války vždy musí být uzavřít mír.

K teorii věčného míru uvedl autor tři hlavní postoje (dle L. Tolstojce): za prvé: diplomacií lze dosáhnout trvalého míru, za druhé: válku nelze vymítnout, stejně jako nemoc nebo smrt, za třetí: válka je prospěšná pro lidský pokrok.⁵⁵⁶ Jan Staněk posoudil, co je v jeho době možné a co nereálné, přiklonil se k druhé variantě a uvedl, že aby byla možnost války co nejvíce omezena, měl by být sestaven mezinárodní tribunál (rozhodčí soud) pod vedením papeže (nositele křesťanských idejí spravedlnosti a lásky). Později také rozhodčí soudy (ne pod papežským vedením) navrhoval ve svém mírovém poselství v roce 1917 Benedikt XV.⁵⁵⁷

Komentář k problematice války a pohledu katolického křesťanství na ni jsme uvedli k článku B. Staška *Válka ve světle učení církve katolické (1 – 4)* (1924) v podkapitole 2. 2. 47.

4.2.7 Josef Lukášek: *Mzda* (1895 – 1896)⁵⁵⁸

Josef Lukášek (1873 - ???), katolický kněz, vysvěcen 1895, polní kurát.⁵⁵⁹

V úvodu autor představil následující biblické argumenty. Hospodin stvořil člověka, usadil ho rajske zahradě, aby ji obdělával a střežil (srov. *Gn 2:15*). Člověk byl od počátku určen k práci. Prvotním hříchem se stala práce obtížnou (srov. *Gn 3,19*). Bůh svěřil člověku do správy celou zemi, aby ji rozumně spravoval. Práce člověka posvěcuje, zušlechťuje a vzdělává. Práce má podíl na lidské důstojnosti. Práci se člověk podílí na Božím díle.

Sociální otázka v sobě nese otázku mzdy a otázku odměny za vykonanou práci.

Autor podrobně rozebral definici mzdy, existující druhy a formy výplaty mzdy, jakým způsobem se mzda určuje, výše minimální mzdy atd.

⁵⁵⁵ STANĚK, Jan. Válka v právu mezinárodním a theorie věčného míru. In: *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Ročník 29. 1894 – 1895. Str. 128.

⁵⁵⁶ Ke třetí variantě autor napsal: „Válka nikdy nepřinesla národům požeňání, a deklamují-li přece takový nesmysl někteří moderní doktrináři, jest to jen nejapnou omluvou těch, jichž nenasytný egoismus se třese strachy před možností, že by války mohly jednou ustati.“ Tamtéž. Str. 132.

⁵⁵⁷ Srov. KAŠPAR, Karel. *Skutky a nikoli pouhá slova papeže míru Benedikta XV*. Hradec Králové: Tiskové družstvo, 1922. 96 s. Časové úvahy; sv. 278. Str. 63.

⁵⁵⁸ LUKÁŠEK, Josef. *Mzda*. In: *Museum. Časopis bohoslovců českomoravských*. Ročník 30. 1895 – 1896. Str. 20 - 27, 69 - 79, 139 - 147.

⁵⁵⁹ Srov. PODLAHA, Antonín, ed. *Bibliografie české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do konce roku 1913: vydáno v paměť osmdesátiletého jubilea "Časopisu katolického duchovenstva" a padesátiletého jubilea "Dědictví sv. Prokopa"*. Část pátá. Str. 2103.

Další životopisné údaje se nám bohužel nepodařilo dohledat.

Stanovení spravedlivé mzdy by dle něj přispělo k řešení sociální otázky. Autor uvedl stanovisko na mzdu z pohledu liberalismu (nabídka a poptávka, svobodná konkurence), z hlediska socialismu (regulace, společný majetek, přerozdělování) a nakonec zveřejnil křesťanské názory (umírněný střed s důrazem na křesťanské hodnoty).

„Věřu spravedlivý jest nářek dělnictva nad malou mzdou, veliké jest často bezpráví, jež se dělníku v této příčině děje, a proto – zasazujme se vždy o spravedlivou, slušnou mzdu pro dělníky. Heslem nám buďtež moudrá, zlatá slova největšího genia našeho století, onoho „světla z nebe“, osvíceného Lva XIII.: „Každému dle práva a spravedlnosti!“⁵⁶⁰

Zmiňujeme, že Josef Lukášek svým pojednáním o mzdě předešel o několik let například i článek Roberta Neuschla.⁵⁶¹

4.2.8 Vladimír Běhal: *Duchovenstvo a sociální otázka (1897 – 1898)*⁵⁶²

Vladimír Běhal (1876 Brno - ???) byl katolický kněz, farář v Strachotíně na Moravě, publikoval odborné články v časopisech.⁵⁶³

Autor popsal svou dobu jako věk vzrůstu vědy, umění a průmyslu. Na druhé straně byla společnost rozdělena na chudý proletariát a bohaté kapitalisty. Sociální otázka zmítala celou společností, hrozil rozpad stávajících řádů⁵⁶⁴ a nikdo nedokázal odhadnout, jaká bude budoucnost. Položil si otázku: jakou zaujímá pozici k sociálním problémům doby duchovenstvo a má se vůbec církev ze své povahy touto úlohou zabývat?

Sociální otázka je otázkou, jak vyléčit společnost postiženou zlem, které jí způsobují hospodářské poměry. Příčinu špatného stavu společnosti spatřoval autor v sekularizaci, v opouštění Boha a křesťanských zásad. Člověk přestal vidět cíl svého života v Bohu a našel jej v touze po materiálním blahobytu. To ho vede k egoismu, individualismu, k zavrhování solidarity a k mravnímu úpadku.

Sociální problémy nemají řešení pouze v ekonomické nebo pouze v politické oblasti, podstata leží v nábožensko-mravní oblasti, kterou je nutné ve společnosti obnovit.

⁵⁶⁰ LUKÁŠEK, Josef. Mzda. In: *Museum. Časopis bohoslovců českomoravských*. Ročník 30. 1895 – 1896. Str. 145 – 146.

⁵⁶¹ Srov. NEUSCHL, Dr. Robert: Smlouva pracovní a spravedlivá mzda práce., *ČKD, 1899/1*, str. 1-11, *ČKD, 1899/2*, str. 88-98, *ČKD, 1899/3*, str. 174-181, *ČKD, 1899/4*, str. 242-251, *ČKD, 1899/5*, str. 279-283.

⁵⁶² BĚHAL, Vladimír. Duchovenstvo a sociální otázka. In: *Museum. Časopis bohoslovců českomoravských*. Ročník 23. 1897 – 1898. Str. 215 – 223.

⁵⁶³ Srov. Osobnost: Vladimír Běhal. In: *Příjmení.cz*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <http://www.prijmeni.cz/osobnost/189349/vladimir_behal>.

Další životopisné informace se nám bohužel nepodařilo dohledat.

⁵⁶⁴ „Jako široký, hluboký proud valí se chudoba, bída a stonásobný žal veškerým člověčenstvem. Duch nepokoje a vzpoury proti stávajícímu řádu, staviteli bezbožnými stvořenému, rází si cestu světem celým.“ BĚHAL, Vladimír. Duchovenstvo a sociální otázka. In: *Museum. Časopis bohoslovců českomoravských*. Ročník 23. 1897 – 1898. Str. 217.

„V křesťanské lásce, v křesťanské svobodě, v křesťanské práci, v jednotě lásky, práce a svobody spočívá program reformy nynější společnosti, spočívá možnost nových pokroků civilisace a kultury.“⁵⁶⁵

Autor viděl velký úkol pro veškeré duchovenstvo: uzdravit společnost hlásáním evangelia. Hlásání slova Božího je přední povinnost kněžstva a při řešení sociální otázky je nutné začít právě zde. Dle nároků doby aktualizovat Boží slovo, všimnout si potřeb a starostí lidí a podávat chudým ochrannou ruku, léčit jejich srdce. Kněz by měl svými prostředky působit na zaměstnavatele i zaměstnance a snažit se je vést k vzájemné shodě. Kněz musí být vzdělaný v sociálních otázkách, aby dokázal lépe reagovat, neboť lidé jsou vystaveni silné socialistické a protináboženské propagandě.

Vladimír Běhal uvedl, že všude tam, kde duchovenstvo projevilo sociální porozumění a vyšlo mezi lidi, dostavily se velmi slušné výsledky. Ke zvýšené aktivitě duchovních vyzval i papež v encyklice *Rerum novarum*.⁵⁶⁶

Článek je dalším z mnoha dokladů velkého zaujetí bohoslovců sociální otázkou, příkladem jejich energické touhy přiložit ruku k dílu a aktivizovat i ostatní a také svědectvím pozitivního ovlivnění encyklikou *RN*.

4.2.9 Jan Kovář: *Jak řeší církev katolická otázku sociální?* (1898 – 1899)⁵⁶⁷

Jan Kovář (1876 - ???) byl katolický kněz, vysvěcen 1899, kaplan v Ivančicích, katecheta v Králově Poli.⁵⁶⁸

Autor definoval sociální otázku jako soubor pravidel a principů, které upravují vzájemný vztah člověka k člověku, buď jako k individu u nebo jako k morální jednotce. Sociální otázka je otázkou výchovy, otázkou reformy soukromého a společenského života.

Napsal o sociální otázce, že byla v lidských dějinách vždy přítomná, ale v jeho současnosti vyvstala s ohromnou silou. Počátek sociální otázky viděl už v ráji, v okamžiku, kdy Adamovi stanula po boku Eva a oba vytvořili první lidské společenství, první rodinu. Bůh sám upravil poměr Adama k Evě a dal jim vzájemná práva a povinnosti. „Muž jest

⁵⁶⁵ BĚHAL, Vladimír. Duchovenstvo a sociální otázka. In: *Museum. Časopis bohoslovců českomoravských*. Ročník 23. 1897 – 1898. Str. 218.

⁵⁶⁶ Srov. LEV XIII. *Rerum novarum*. In: *Sociální encykliky (1891-1991)*. Str. 55. Čl. 45.

⁵⁶⁷ KOVÁŘ, Jan: *Jak řeší církev katolická otázku sociální?* In: *Museum. Časopis bohoslovců českomoravských*. Ročník 33. 1898 – 1899. Str. 127 - 131, 181 - 185.

⁵⁶⁸ Srov. PODLAHA, Antonín, ed. *Bibliografie české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do konce roku 1913: vydáno v paměť osmdesátiletého jubilea "Časopisu katolického duchovenstva" a padesátiletého jubilea "Dědictví sv. Prokopa"*. Část pátá. Str. 2097.

K autorovi se nám nepodařilo dohledat další životopisné údaje.

hlava, ale žena není pouhou služkou, nýbrž jest srdcem v rodině i ve společnosti lidské.⁵⁶⁹ Byl ustanoven princip nadřizenosti a podřizenosti a tato zásada je přítomna nejen v rodině, ale i v širším společenství. Forma nadřizenosti musí hrát roli i v řešení sociální otázky, ovšem podřizenost nemůže být otrocká, ale má mít přátelský vztah s určením práv a povinností.

Nutnost soukromého majetku vyplývá z přirozenosti, člověk ho má sebevědomě užívat (ne zneužívat) a pamatovat i na druhé.

Zdravá společnost musí také vyznávat spravedlnost, která je řízená křesťanskou láskou.

Celé dějiny katolické církve jsou vlastně neustálým bráněním chudých proti mocným a bohatým. Církev chce také dnes přispět k napravení poměrů a nabádá k životu podle křesťanské morálky, „ale hlas její zdá se hlasem volajícího na poušti“⁵⁷⁰. Církev se vždy snažila o křesťanskou výchovu mládeže, ukazovala i na důstojnost práce.

Papež Lev XIII. svou encyklikou *RN* usiloval o nápravu společnosti a přinesl praktické recepty, jak pomoci chudým. Katolická církev umí sociální otázku vyřešit.

„Zpět tedy ke kříži! Zpět ke Kristu, k onomu zdroji živému, kterýž jediný jest ta pravá cesta, pravda i život.“⁵⁷¹

Opět v článku vidíme reakci na encykliku *RN* jako na oporu sociálního učení církve a zároveň velkou snahu argumentovat odborně v souladu s křesťanskými zásadami.

4.2.10 Josef Janíček: *Nábožensko-mravní živel v otázce sociální (1900 – 1901)*⁵⁷²

Josef Janíček (??? - ???) byl v letech 1903 – 1932 farářem v Nivnici.⁵⁷³

Autor text přednesl na sjezdu bohoslovců na Velehradě. Úvodem citoval Roberta Neuschla, že sociální otázka není čistě ekonomickou otázkou, ani čistě politickou, je v základě a svou podstatou nábožensko-mravní otázkou. Odvrat od náboženství způsobil anarchii ve společnosti, stvořil sociální problémy a jen návrat zpět k Bohu může špatný stav napravit. Josef Janíček připomněl a vyjmenoval křesťanské zásady, na kterých může stát zdravá společnost. Společnost potřebuje vzájemnou lásku a tu jí křesťanství může dát.

Lidstvo dospělo k hrozné krizi svým odvratem od Boha a příklonem k rozumu, ke hmotě. Křesťanská nauka je stále k dispozici a nabízí lidem pravý pokrok, cestu míru

⁵⁶⁹ KOVÁŘ, Jan: Jak řeší církev katolická otázku sociální? In: *Museum. Časopis bohoslovců českomoravských*. Ročník 33. 1898 – 1899. Str. 128.

⁵⁷⁰ Tamtéž. Str. 129.

⁵⁷¹ Tamtéž. Str. 184.

⁵⁷² JANÍČEK, Josef. *Nábožensko-mravní živel v otázce sociální*. In: *Museum. Časopis bohoslovců českomoravských*. Ročník 35. 1900 – 1901. Str. 14 – 19.

⁵⁷³ Srov. Seznam kněží. Nivnice. In: *Děkanát Uherský Brod*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://uherskybrod.dekanat.cz/index.php/seznam-knezi-nivnice>>.

Další životopisné údaje se nám nepodařilo dohledat.

a klidu. Úkolem křesťanů je maximální snaha o obrácení společnosti, musí se neustále pokoušet přivádět lidi zpět k duchovnímu životu.

4.2.11 Václav Frait: *Kritický rozbor základů Marx-Engelsovy sociálně-demokratické soustavy (1903 - 1904)*⁵⁷⁴

Václav Frait (1882 Slavičín – 1954 Hukvaldy), katolický kněz, farář ve Staré Vsi nad Ondřejnicí.⁵⁷⁵

Dle Engelse Marx založil vědecký socialismus na dvou objevech: materialistické pojetí dějin a odhalení tajemství kapitalistické produkce pomocí nadhodnoty.

Materialistické pojetí dějin označil autor za konglomerát Feuerbachova materialismu s Hegelovou dialektikou, na němž postavil Marx své učení. Dále autor popsal, jak Marx postupuje a jeho myšlenky podrobně vyvrátil.

Marxovo učení dodalo socialistickým hnutím revoluční náboj směřující ke zničení kapitalismu, k odstranění soukromého majetku a k všeobecnému převratu. Druhou cestu nabízí křesťanský socialismus, který chce současnou společnost vyléčit za pomoci křesťanských zásad a učinit ji schopnou zdravého života.⁵⁷⁶

Autor se ve své studii hojně opíral také o německou odbornou literaturu.

4.2.12 František Martínek: *Zásluhy katolické církve o stavy pracující vůbec a o dělnictvo zvlášť (1903 – 1904)*⁵⁷⁷

František Martínek (1880 - ???) byl katolický kněz, vysvěcen 1904, působil v Kobyli a Hodoníně.⁵⁷⁸

⁵⁷⁴ FRAIT, Václav. Kritický rozbor základů Marx-Engelsovy sociálně-demokratické soustavy. In: *Museum. Časopis bohoslovců československých*. Ročník 38. 1903- 1904. Str. 147 - 150, 249 – 252.

⁵⁷⁵ Srov. Historie farnosti. In: *Farnost Stará Ves nad Ondřejnicí*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <http://farnoststaraves.php5.cz/?page_id=70>.

„Počátkem června 1931 založeno bylo ve Staré vsi konsumní družstvo „Dělnická svépomoc“, jednak aby chudému lidu byla dána možnost levného nákupu zboží, ale hlavně aby náš katolický lid se hospodářsky osamostatnil a nemusel chodit nakupovat do konzumů socialistických. V čele podniku stál p. Rudolf Tyleček, rolník a kostelní hospodář, místní farář **Václav Frait** ... Konsum se dobře osvědčil a měl za první rok denní tržby přes 200.000 Kč.“

Bývaly časy. In: *Staroveský zpravodaj*. Číslo 7/2011. [Online.] Cit 2019. Dostupné z: <http://www.staraves.cz/content/SV_07_2011.pdf>. Str. 2.

⁵⁷⁶ „Aby sanace moderní společnosti provedena byla „evolucí“, ne revolucí, o to bojuje strana křesťansko-socialní, jejíž vůdčí hvězdou je nezapomenutelný Lev XIII.“

FRAIT, Václav. Kritický rozbor základů Marx-Engelsovy sociálně-demokratické soustavy. In: *Museum. Časopis bohoslovců československých*. Ročník 38. 1903- 1904. Str. 252.

⁵⁷⁷ MARTÍNEK, František. Zásluhy katolické církve o stavy pracující vůbec a o dělnictvo zvlášť. In: *Museum. Časopis bohoslovců československých*. Ročník 38. 1903- 1904. Str. 25 - 29, 71 – 75, 155 - 159.

⁵⁷⁸ Srov. PODLAHA, Antonín, ed. *Bibliografie české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do konce roku 1913: vydáno v paměť osmdesátiletého jubilea "Časopisu katolického duchovenstva" a padesátiletého jubilea "Dědictví sv. Prokopa"*. Část pátá. Str. 2104.

K autorovi se nám bohužel nepodařilo dohledat další životopisné údaje.

Autor napsal, že neblahé společenské poměry jeho doby potřebovaly reformu. Bylo mnoho snah o vytvoření různých reformních systémů a vznikly i nové vědy, především sociologie.

Mnozí tvrdili o církvi, že je zásadně neschopná nabídnout nějaká sociální řešení. Opak je pravdou. Církev v dějinách se o sociální reformy vždy snažila a její zásady ovlivňovaly společnost pozitivním směrem. Autor uvedl příklady a principy od působení prvotní církve až po novou dobu. Nastínil také příčiny současného negativního vývoje společnosti.

Dle autora se církev snažila o nápravu sociálních vztahů i v jeho době: „Působení církve na zlepšení poměrů sociálních a hlavně dělnictva jest jednak přímé, jednak nepřímé. Přímou působí církev tím, že neunavně podporuje život spolkový a že uskutečňuje zásady křesťanské lásky. K nepřímému působení náleží neohroženost, s jakou církev slovem i písmem zastává se dělnictva a chudiny a boháče i stát neustále napomíná, by dbající spravedlnosti a lásky, dělnictvu ku pomoci přispěli.“⁵⁷⁹ František Martínek uvedl konkrétní příklady této činnosti z celé Evropy. Vyzdvihl význam sociální encykliky *RN*.

V závěru autor předestřel své přesvědčení, že pokud se lidstvo dokáže znovu obrátit k Bohu, potom křesťanská spravedlnost a láska uzdraví společnost a zreformuje ji.

4.2.13 Karel Háňavka: *Od Luthera až po Marxe (1904 – 1905)*⁵⁸⁰

Karel Háňavka (1882 - ???), kněz, vysvěcen 1905, učitel náboženství na státním gymnáziu v Brně. V roce 1920 vstoupil do Církve československé.⁵⁸¹

Autor podal stručný nástin dějin a počátek problémů své doby viděl u Luthera, který napadl autoritu Církve a otřásl zavedeným systémem. Protestantismus tvrdil, že člověk je v oblasti náboženského poznání odkázán především sám na sebe. Tím se začal dostávat do popředí subjektivismus a individualismus. Nastala hegemonie rozumu a absolutní svoboda svědomí a jednání. Lutherovi následníci byli důslednější, nepopřeli jen církevní autoritu, popřeli autoritu Boha. Reformace umožnila pozdější vznik liberalismu. Liberalismus, rozmach vědy a průmyslu přinesl kapitalismus. Kapitalismus bez solidarity přivedl do chudoby velké masy lidí.

⁵⁷⁹ MARTÍNEK, František. Zásluhy katolické církve o stavy pracující vůbec a o dělnictvo zvlášť. In: *Museum. Časopis bohoslovců československých*. Ročník 38. 1903- 1904. Str. 155.

⁵⁸⁰ HÁŇAVKA, Karel. *Od Luthera až po Marxe*. In: *Museum. Časopis bohoslovců československých*. Ročník 39. 1904 – 1905. Str. 230 – 237.

⁵⁸¹ Srov. HOBZA, Radek. Háňavkův obrat. In: *Český zápas. Týdeník Církve československé husitské*. Číslo 32. 10. srpna 2014. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cesh.cz/dokumenty/1851-binder1.pdf>>. Str. 7.

Liberalismus byl příčinou vzniku socialismu.⁵⁸² Socialismus stojí na stejných základech s liberalismem: je ateistický a materialistický. Karel Marx a jeho vyznavači ovlivnili svými sliby masy lidí a společnost je ohrožena revolucí, která však nemůže přinést nic dobrého.

„Klíč k řešení sociální otázky, to jest zásady spravedlnosti a lásky mají jedině objektivní a neochvějný důvod v náboženství. Až tyto zásady se vlejí jako míza omlazující v organismus člověčenstva, jitřenka lepších dnů se zastkví nad těžkou, dusivou atmosférou.“⁵⁸³

4.2.14 František Kunka: *Sociální otázka a společnost (1908 – 1909)*⁵⁸⁴

František Kunka (1884 Moravský Krumlov – 1965 Krasonice) byl katolický kněz, vysvěcen 1909, katecheta, od 1914 farář v Krasonicích, 1914 – 1915 polní kurát.⁵⁸⁵

Dle autora byla v jeho současnosti hlavní charakteristikou třídních sociálních vztahů společnosti nespokojenost, podporovaná a šířená tiskem. Tisk měl v moderní době velký vliv na šíření různých názorů a na ovlivňování myšlení svých čtenářů.⁵⁸⁶ Takto byly rozšířeny i sociální otázky. Nespokojenost byla v dělnické třídě, u malých živnostníků i u rolníků. Ženy se hlásily o svá práva. Sociální otázky se dotýkaly celé společnosti a ta je musela řešit.

Recepty na nápravu světa přinesl také papež Lev XIII. ve své „dělnické“ encyklice *RN*, která vzbudila všeobecnou pozornost. František Kunka výstižně vystihl podstatu encykliky: „Svatý otec s genialní prozíravostí postřehl duši veškeré nespokojenosti sociální, a proto také naznačil nejsprávnější úkol obrodného směru socialního, působiti především na obrod života, na pohnutky lidského jednání, aby bylo křesťansky mravné. Až bude nezbytný tento požadavek splněn, tehdy bude socialní otázka uvedena do správných kolejí, v nichž jedině spravedlivě a uspokojivě může býti rozřešena.“⁵⁸⁷

⁵⁸² „V lůně samého liberalismu se zrodil otcovrah, aby vražednou dýku stopil v řadrech svého rodiče a ztrestal za to zlé, které přivodil na svět. Ať se rdí liberalismus, ať protestuje, vždy pravdou v dějinách zůstane, že zplozencem jeho jest – socialismus.“

HÁŇAVKA, Karel. Od Luthera až po Marxe. In: *Museum. Časopis bohoslovců československých*. Ročník 39. 1904 – 1905. Str. 235.

⁵⁸³ Tamtéž. Str. 237.

⁵⁸⁴ KUNKA, František. Sociální otázka a společnost. In: *Museum. Časopis bohoslovců československých*. Ročník 43. 1908 – 1909. Str. 118 – 122.

⁵⁸⁵ Srov. SEVERIN, Pavel. *František Norbert Hrachovský, O. Praem (1879 – 1943)*. Praha, 2016, diplomová práce (Mgr.). Vedoucí práce: Vojtěch Novotný. UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE. Katolická teologická fakulta. Str. 26.

⁵⁸⁶ „Redaktor jest za dnešních dnů vládcem lidstva, pravým napovědou na divadle života.“

KUNKA, František. Sociální otázka a společnost. In: *Museum. Časopis bohoslovců československých*. Ročník 43. 1908 – 1909. Str. 119.

⁵⁸⁷ Tamtéž. Str. 122.

4.2.15 Josef Kružík: *Myšlenkový základ křesťanského socialismu (1910 – 1911)*⁵⁸⁸

Josef Kružík (1887 - ???) byl katolický kněz, vysvěcen 1910, kaplan v Obřanech.⁵⁸⁹

Autor začal svůj text citací R. Neuschla, že podstatou sociální otázky je zejména oblast nábožensko-mravní a její řešení spočívá v obrodě společnosti podle křesťanských zásad.

Autor konstatoval, že toto tvrzení je jednoduché a logické, ale je velmi složité uvést ho do všeobecné praxe. Ve společnosti zuřil třídní boj a každá vrstva společnosti měla jiný zájem. Ta však podle J. Kružíka neznamenal, že by se měli křesťané vzdát prosazování svých sociálních řešení.

Dále podrobně popsal hlavní křesťanské zásady, kterými chtěli uzdravovat společnost (hojně citoval encykliku *RN*). Objasnil roli rodiny a státu v tomto procesu. Uvedl řadu příkladů z praxe.

V závěru autor aplikaci sociální nauky církve shrnul: „... jenom náboženství a církve mají božskou moc, aby chorému tělu společnosti lidské udělily nové, zdravé šťávy, by vdechly jemu čilý, svěží život, který činí člověka schopným, aby jako užitečný člen společnosti působil a pracoval neoddávaje se rmutné, zádumčivé zoufalosti.“⁵⁹⁰

4.2.16 Josef Příkryl: *Vznik a vývoj křesťanského socialismu v zemích českých (1910 – 1911)*⁵⁹¹

Josef Příkryl (1887 - ???) byl katolický kněz, vysvěcen 1912, kooperátor ve Francově Lhotě.⁵⁹²

Autor stručně, ale podrobně popsal vznik a vývoj křesťanského socialismu v Čechách a na Moravě.

Vznik křesťanského socialismu viděl v působení Františka Sušila a jeho spolupracovníků. V Čechách v r. 1852 založil Adolf Kolping „Jednotu katolických tovaryšů“. Zakládaly se spolky a vznikl křesťanskosociální tisk. Autor napsal: „Katolíci na Moravě i v Čechách pracovali opravdu sociálně a pokročile už v dobách,

⁵⁸⁸ KRUŽÍK, Josef. Myšlenkový základ křesťanského socialismu. In: *Museum. Časopis bohoslovců československých*. Ročník 44. 1910 – 1911. Str. 205 – 212.

⁵⁸⁹ Srov. PODLAHA, Antonín, ed. *Bibliografie české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do konce roku 1913: vydáno v paměť osmdesátiletého jubilea "Časopisu katolického duchovenstva" a padesátiletého jubilea "Dědictví sv. Prokopa"*. Část pátá. Str. 2099.

K autorovi se nám bohužel nepodařilo dohledat další životopisné údaje.

⁵⁹⁰ KRUŽÍK, Josef. Myšlenkový základ křesťanského socialismu. In: *Museum. Časopis bohoslovců československých*. Ročník 44. 1910 – 1911. Str. 212.

⁵⁹¹ PŘIKRYL, Josef. Vznik a vývoj křesťanského socialismu v zemích českých. In: *Museum. Časopis bohoslovců československých*. Ročník 44. 1910 – 1911. Str. 23 – 29.

⁵⁹² Srov. PODLAHA, Antonín, ed. *Bibliografie české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do konce roku 1913: vydáno v paměť osmdesátiletého jubilea "Časopisu katolického duchovenstva" a padesátiletého jubilea "Dědictví sv. Prokopa"*. Část pátá. Str. 2117.

K autorovi se nám bohužel nepodařilo dohledat další životopisné údaje.

kdy o demokratickém socialismu u nás vůbec nikdo nevěděl.⁵⁹³ Ale také konstatoval, že na Moravě bylo v šedesátých až osmdesátých letech mezi dělníky ponecháno volné pole liberalistům a socialistům.

Připomněl *Otázku dělnickou* Matěje Procházky, zveřejněnou v letech 1872 – 73 v *ČKD*, kde v textu Matěj Procházka vyzval duchovenstvo, aby se důsledně zabývalo sociální otázkou.

Rostlo také socialistické hnutí: „Leč všechna práce několika jednotlivců byla tehdy nedostatečnou. Radikální hesla socialistická razila si směle cestu k širším a širším řadám srdcí pracujícího lidu. Bylo to neporozumění ve vládních kruzích pro požadavky pracujícího lidu, které způsobilo persekuci jeho hnutí a tím zároveň nesmírné posílení sociální demokracie. Pronásledování u nás mělo týž neblahý a týž opačný účinek jako v Německu: posílení sociální demokracie.“⁵⁹⁴

Zvýšenou aktivitu bylo možno zaznamenat po vydání sociální encykliky *RN*.⁵⁹⁵ Autor také uvedl programové body křesťansko-sociálního programu, na kterých se v roce 1899 shodl společný křesťansko-sociální sjezd na Velehradě.⁵⁹⁶ Autor dále popsal brzké štěpení stoupenců křesťansko-sociálního hnutí jak v Čechách, tak i na Moravě, ale také další horlivou práci a výsledky a dodal: „... jeví se poctivá snaha po obrodě společnosti lidské dle zásad křesťanských, zmírňovat bídu lidu, povznášet hospodářsky, sociálně i kulturně příslušníky všech stavů, jichž se sociální otázka dotýká.“⁵⁹⁷

⁵⁹³ PŘIKRYL, Josef. Vznik a vývoj křesťanského socialismu v zemích českých. In: *Museum. Časopis bohoslovců československých*. Ročník 44. 1910 – 1911. Str. 24.

⁵⁹⁴ Tamtéž. Str. 25.

⁵⁹⁵ „Velikého vzpružení dostalo se tomuto ruchu encyklikou „papeže dělníků“ Lva XIII. ze dne 17. května 1891, která v radostné nadšení uvedla všechny křesťanské sociály. Encyklikou dán jim do rukou souhlas nejvyšší hlavy církve k práci sociální, dán jim program, dle něhož mají pracovati.“

PŘIKRYL, Josef. Vznik a vývoj křesťanského socialismu v zemích českých. In: *Museum. Časopis bohoslovců československých*. Ročník 44. 1910 – 1911. Str. 26.

⁵⁹⁶ Křesťansko-sociální program byl shrnut v 10 bodech: „1. Pevné stanovisko katol. dělnictva k národu a vlasti. 2. uznává oprávněnost tříd ve společnosti lidské, pokud k pravému dobru a blahu společnosti přispívají; 3. žádá svěcení neděle a svátků; 4. žádá při hornictví 8hodinnou a při malopřemyslu 10hodinovou maximální dobu pracovní; 5. žádá odstranění práce žen a dívek v mechanických závodech a omezení noční práce mužů; 6. žádá mzdu slušnou, kterou nechť určují zástupcové zaměstnavatelů s dělníky společně; 7. žádá bratrské pokladny hornické jednotné pro celou zemi, jakož i úrazové pojišťování hornictva a všeobecné pojišťování dělnictva v nemoci, v úrazu a ve stáří; 8. žádá všeobecné právo hlasovací zájmové; 9. ustanovuje zemskou organizační strany; 10. každá země korunní se má organisovati samostatně pod společným programem, v každé zemi měl býti zvolen 7členný výkonný výbor.“

Tamtéž. Str. 26.

⁵⁹⁷ Tamtéž. Str. 28.

4.2.17 Vilém Klim: *Světové hospodářství a židé (1923 – 1924)*⁵⁹⁸

Autor⁵⁹⁹ hned na začátku napsal, že nechce jakkoliv povzbuzovat k projevům nespravedlivého antisemitismu. Poté krátce popsal dějiny židovského národa.

Dále se zamyslel: „Jest podivné, že tam, kde židé nabyli moci a vlivu, obyčejně vzrůstá se obchod a tím i zevnější kultura; odkud odejdou, tam provoz a zevní blahobyť přestává kvést.“⁶⁰⁰ Důvod našel v tom, že židovský obchodník láká zákazníky nabídkami a sliby všeho druhu, vychvaluje především levnost výrobku a snaží se člověku vsugerovat, že zboží nutně potřebuje – používá reklamu. Tak zvyšuje poptávku po zboží, roste obrát i kultura, roste však i požívačnost, která rodí nové potřeby. Židé toho dokázali dokonale využít a vše proměnili ve zlato, které směřovali do svých kapes. Nahromaděný kapitál vytvářel další peníze, Židé bohatli, drtili svou konkurenci a získávali vliv a moc. Ovládli banky, burzy, půjčky. Opanovali národní hospodářství. Jejich činnost měla negativní dopad na sociální a mravní poměry.

Charakteristikou Židů je dle autora jejich obratnost, výmluvnost a šetrnost. Na druhé straně je to hrabivost, lstivost, přetvářka a drzost.

Autor zdůraznil potřebu vzdělávat se v ekonomii, poučovat obyvatelstvo a čelit židovským obchodním praktikám, čelit liberalismu. Liberalismu kladl autor za vinu vyvolání světové války, miliony mrtvých, následný ekonomický a kulturně mravní propad, přivedení lidské společnosti na okraj záhuby.

V článku se znovu se střetáváme s katolickým antisemitismem. Je vidět snaha autora držet se „povolené“ kritiky Židů v hospodářské oblasti (tj. obrany proti nemorálním skutkům a zhoubné činnosti Židů). Michal Frankl napsal, že antisemitismus byl v té době velmi rozšířený a byl vnímán téměř jako samozřejmost. Byl vlastně jakýmsi znakem, že pokud jsem antisemitou, jsem zároveň národně orientován a protisocialisticky zaměřen.⁶⁰¹

K těmto neblahým postojům tehdejší společnosti jsme se šířeji vyjádřili v kapitole 3. 2. 5.

⁵⁹⁸ KLIM, Vilém. Světové hospodářství a židé. In: *Museum. Časopis katolických slovanských bohoslovců*. Ročník 55. 1923 – 1924. Str. 47 – 51, 98 – 103.

⁵⁹⁹ K autorovi se nám bohužel nepodařilo dohledat životopisné údaje.

⁶⁰⁰ KLIM, Vilém. Světové hospodářství a židé. In: *Museum. Časopis katolických slovanských bohoslovců*. Ročník 55. 1923 – 1924. Str. 47.

⁶⁰¹ Srov. FRANKL, Michal. *"Emancipace od židů": český antisemitismus na konci 19. století*. Str. 148 – 150.

4.2.18 *Ježíš Kristus a sociální otázka (1932 – 1933)*⁶⁰²

Odhalit všechny příčiny společenského zla, porozumět sociálním katastrofám a potom odstranit špatné a rozvíjet dobré – to byl dle autora problém sociální otázky a jeho řešení.

Lidská mravní rovnováha byla narušena prvotním hříchem a už tady můžeme nalézat počátky sociální otázky. A v lidských dějinách se sociální problémy neustále vracely, ať to bylo například otroctví nebo současná dělnická otázka, ženská otázka a další otázky zasahující do všech oblastí života.

Nad řešením si lámali hlavu filozofové od Platóna až po Kanta. Otázku nevyřešil ani individualismus a liberalismus, ani altruismus a komunismus.

Řešení přinesl Ježíš Kristus svou teologií. Nelze ovšem Kristu podsouvat, že řešil věci ve prospěch nějaké třídy, že se zastával bohatého kapitalisty nebo že žil jako proletář a socialista. On se neptal, jaké je člověk rasy, jestli je muž nebo žena, otrok či svobodný. Všichni jsou pro něj jedno a On je pro ně vším.

Nemůžeme od Ježíše čekat sociálně-politický program podle našich pojmů. Kristus má jediné měřítko hodnot: věčnost. Všechny jeho činy pozorujme pod úhlem věčnosti, ale nepropadejme extrémnímu eschatologismu. Ježíšovo učení musíme posuzovat v jeho celistvosti.

Ježíš vyřešil sociální otázku tím, že položil pevné základy, ze kterých lze čerpat a nacházet recepty aktualizací jeho učení, aniž bychom některá jeho slova opomněli. Ježíš podává lidstvu pravdu a dobro v příhodný čas.

Ježíš zvěstoval lidem dokonalou teokracii: „Přiblížilo se království Boží. Je to svaz lidí na zemi, smířených s Bohem, kteří svým životem směřují k posmrtnému sjednocení s Bohem. Nejvyšším zákonem v této společnosti je vůle nebeského Otce. Středem jejím je milující Bůh-Otec. Vzájemným pojátkem, královským zákonem, je láska, láska osobní, praktikovaná.“⁶⁰³

Ježíš přinesl člověku věčně platné normy. Povznesl ženu k důstojnosti, prohlásil manželství za nerozlučný a posvátný svazek, miloval a chránil děti, očistil a posvětil práci – práce je užitečná a nutná, náleží za ni odměna. Nezavrhl bohatství ani chudobu, obojí správně pochopené, je cestou ke spáse. Zastával se chudých.

⁶⁰² Ježíš Kristus a sociální otázka. In: *Museum. Časopis slovanských bohoslovců*. Ročník 63. 1932 – 1933. Str. 67 – 70.

Autorem je pravděpodobně bohoslovec z redemptoristického kláštera v Obořišti. Autor je uveden jako: „J.U.CSSR. Obořiště“. CSSR: zkratka Kongregace Nejsvětějšího Vykupitele, latinsky *Congregatio Sanctissimi Redemptoris*.

⁶⁰³ Ježíš Kristus a sociální otázka. In: *Museum. Časopis slovanských bohoslovců*. Ročník 63. 1932 – 1933. Str. 69.

Zanechal nám událost Kříže. Neseme za Ježíšem jeho kříž a prožíváme mnohá utrpení. „V Kříži dokonává se třídění duchů. Poslední tajemství sociálního problému je „odevzdanost, praktikovaná ve stínu Kříže“.⁶⁰⁴

Zde si dovoluujeme vyjádřit názor, že tento text se od ostatních liší, přestože argumentačně je shodný. Jiné zkoumané články bychom charakterizovali tak, že autoři vycházeli především z rozumu podporovaného vírou a tato stať jde ze srdce podepřeného rozumem.

4.2.19 Method Klement: *Rozhovor o komunismu (1933 – 1934)*⁶⁰⁵

Karel Method Klement (1889 Stod – 1979 Praha) byl katolický kněz, benediktin, kazatel, redaktor, spisovatel, překladatel, významně se podílel na obnově sázavského kláštera.⁶⁰⁶

Článek přinesl rozhovor s Metodem Klementem o komunismu a autorství textu bylo připsáno tomuto oblíbenému kazateli. M. Klement odpověděl bohoslovcům bez příkras, s velkou odborností a rozhledem na šest otázek.

Otázka č. 1: Které duchovní a sociální složky působily na nárůst komunismu u nás?

Kazatel namítl, že nelze odpovídat z hlediska „u nás“. Komunismus byl světovým jevem, který neznal státní hranice. Příčiny byly stejné jako jinde a byly pouze duchovního rázu. Škrtnutím Boha, odmítnutím nadpřirozeného duchovna, zredukováním člověka na inteligentní pudové zvíře byl zcela rozvrácen duchovní život. Sociální rozklad už byl jen následek.

Otázka č. 2: Působí komunismus na naši mládež?

Mládež propadá komunismu s idealistickým nadšením a domnívá se, že nachází Mesiáše a to zejména proto, že naprosto nezná křesťanské učení, nedokáže kriticky myslet a nemá nabízené sliby s čím srovnat.

Dodal, že praxe komunismu je po patnácti letech sovětského násilí přivedena *ad absurdum*. Drsnému kapitalismu je také odzvoněno, řádně umírněné komunistické myšlenky se budou dále v Evropě prosazovat. Skutečné řešení však leží dále v budoucnosti a to přinese katolická církev v duchu encyklik *RN* a *QA*.

Otázka č. 3: Který komunismus u nás je nebezpečnější, politický nebo kulturní?

⁶⁰⁴ Ježíš Kristus a sociální otázka. In: *Museum. Časopis slovanských bohoslovců*. Ročník 63. 1932 – 1933. Str. 70.

⁶⁰⁵ KLEMENT, Method. Rozhovor o komunismu. In: *Museum. Časopis slovanských bohoslovců*. Ročník 64. 1933 – 1934. Str. 8 – 11.

⁶⁰⁶ Srov. AV ČR. Klement, Method Karel, 1889 – 1979. In: *Bibliografie dějin Českých zemí. Historický ústav AV ČR*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://biblio.hiu.cas.cz/authorities/58952?locale=cs>>.

M. Klement odpověděl, že všechny komunistické metody jsou nebezpečné a dokonale propracované. Uvedl příklad: „Jejich tisk je odborně a obratně veden. Je zajímavé, že redakce *Majáku* (z 1. 9. 1931) znala již lépe encykliku *Quadragesimo anno*, než katolické listy a časopisy. A kdo chce vědět, kde jsou nejpevnější a nejostřejší body této ohromné „charty“, může si to tam přečíst.“⁶⁰⁷

Otázka č. 4: Jaké metody práce používá komunistická mládež u nás?

Komunistická mládež jedná s krajním sebeobětováním, nemá strach z perzekucí, je velmi uvědomělá⁶⁰⁸ a sebevědomá. Navíc pracuje pozitivními metodami a k tomu jí kapitalisté a mnozí politici poskytují dostatečný materiál.

Otázka č. 5: Co má podnikat katolická mládež proti komunistickému hnutí? Jaká je úloha bohoslovců?

Katolický student má milovat Krista z celého srdce, oddat se poselství evangelia alespoň s takovým nadšením, jaké projevuje mladý komunist pro svůj ideál objektivního zla. Student by měl žít uvědomělým křesťanským životem a měl by být důkladně obeznámen se sociální naukou církve.

Pro bohoslovce platí to samé, ale stonásobně. Katolické kněžstvo musí přinést světlo do dnešní temné doby. „Ne-li – pak v děsu, za požárů pochodní vlastních těl bude odhozeno a ušlapáno. K čemu sůl zkažená ...?“⁶⁰⁹

Otázka č. 6: Co nejdůležitějšího byste chtěl mládeži říct ohledně komunismu nakonec?

Nejdůležitější je postavit se této situaci čelem, beze strachu a dělat vše pro vítězství Pravdy.

4.2.20 Alois Pekárek: *S palčivou starostí* (1936 – 1937)⁶¹⁰

Alois Pekárek (1915 Radešínská Svratka – 1999 Rajhrad) byl katolický kněz, vysvěcen 1938, katecheta, spisovatel, monsignore Jana Pavla II., vězeň nacismu a komunismu.⁶¹¹

⁶⁰⁷ KLEMENT, Method. Rozhovor o komunismu. In: *Museum. Časopis slovanských bohoslovců*. Ročník 64. 1933 – 1934. Str. 10.

⁶⁰⁸ „Dvanáctiletý avantgardista, komsomolec pětiletky, vyzná se v abecedě stalinovského programu lépe než náš mnohý student v Desateru. Horlivost našeho studentstva komunistického v Praze je rovněž známa.“ Tamtéž. Str. 10.

⁶⁰⁹ Tamtéž. Str. 11.

⁶¹⁰ PEKÁREK, Alois. *S palčivou starostí*. In: *Museum. Časopis slovanských bohoslovců*. Ročník 68. 1936 – 1937. Str. 140 – 143.

⁶¹¹ Srov. Nejen skvělý kněz, ale i člověk. In: *Horácké noviny*. 11. 1999, ročník 10, číslo 92, str. 5.

Text se zamýšlel nad německou reakcí na vydání encykliky *Mit brennender Sorge*. „Pius XI. v roce 1937 vydává encykliku *Mit brennender Sorge*, která podněcuje katolickou církev v Německu k odporu proti nastupujícímu fašismu a antisemitismu.“⁶¹²

Autor v úvodu shrnul stručně křesťanské dějiny Německa. Konstatoval, že v Německu po porážce ve světové válce vzniklo politické hnutí, které chce vášnivě navrátit státu právo a čest i za cenu války, chce duchovně sjednotit občany. Křesťanství se pro své zásady k takovému sjednocení nehodilo a mnozí z Němců ho označovali jako duševní nemoc. Proto Němci vytvořili unifikační mýtus ze starého pohanství.

Jejich ideje stojí na tvrzení, že lidské rasy se navzájem naprosto liší a nejušlechtilejší je nordická rasa. Tyto podivné názory byly podporované na nejvyšších státních místech a nové německé politické hnutí se stalo vážným nebezpečím pro německé křesťany.

Německá politika tvrdě napadla papežskou kritiku, kdy Svatý Otec odsoudil snahy o sterilizaci, stejně odmítavě se stavěla k encyklice o křesťanské výchově mládeže. Encyklika *Mit brennender Sorge* vyvolala otevřenou nenávisť. Text encykliky musel být německým kněžím doručen tajně. Na Květnou neděli zazněla z kostelů papežova neohrožená řeč, ve které vynesl soud nad šílenstvím jednoho národa. Hlavním účelem encykliky je bránit a udržet čistou víru.

„Před slavností Zmrtvýchvstání je týden pašijový, týden utrpení. Církev v Německu prožívá teď pašije. I pro ni přijde den vzkříšení, kdy očištěna a posílena zapěje děkovné *Te Deum*.“⁶¹³

4.2.21 Ludvík Teplík: 20 let SSSR a bolševické vlivy v Evropě (1937 – 1938)⁶¹⁴

Ludvík Teplík⁶¹⁵ napsal, že z hesel, která se objevila v tisku k 20. výročí ruského převratu, je vidět nejednotnost pohledů na povahu sovětského státu. Autor chtěl objasnit úhel katolického pohledu.

⁶¹² UMLAUF, Michal. Sociální nauka církve – integrální součást křesťanské nauky o člověku. In: *Interdisciplinární úvod do čtyř kompendií sociální nauky církve*. Str. 20.

⁶¹³ PEKÁREK, Alois. S palčivou starostí. In: *Museum. Časopis slovanských bohoslovců*. Ročník 68. 1936 – 1937. Str. 143.

⁶¹⁴ TEPLÍK, Ludvík. 20 let SSSR a bolševické vlivy v Evropě. In: *Museum. Časopis slovanských bohoslovců*. Ročník 69. 1937 – 1938. Str. 37 – 45.

⁶¹⁵ K autorovi se nám podařilo dohledat pouze, že se narodil r. 1913, působil jako kněz v pražské arcidiecézi, je v seznamu kněží, kteří byli perzekuováni komunisty. V Archivu bezpečnostních složek jsou k jeho jménu vedena tato hesla: nepřátelské živly v ČSA, špionáž pro nezjištěnou rozvědku, kontakt s provokatérem StB, působení ve vojenské duchovní službě. Vojenští kaplani zahrnutí do kartotéky „48“ byli většinou zataženi do tzv. protistátní činnosti tím, že je kontaktoval provokatér StB, vystupující v roli agenta cizí rozvědné služby. Obvykle byli poté souzeni za velezradu a vyzvědačství.

Srov. Sborník Archivu bezpečnostních složek 9/2011. In: *Archiv bezpečnostních složek*. [Online.] Cit.2019. Dostupné z: <<https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik9-2011/sbornik09.pdf>>. Str. 90.

Shrnul původ a příčiny bolševických myšlenek (ateismus, materialismus, socialismus, anarchismus, nacionalismus). Popsal předrevoluční situaci v Rusku (bída, despotický carismus, velkostatkáři a mužici, Lenin). Mikuláš II. byl stávkou donucen ke konstituci, nová vláda se neměla k reformám. Přišel Lenin se svými sliby, získal podporu a proběhla revoluce. Car s rodinou byl zavražděn.

V letech 1917 – 1922 se podařilo upevnit bolševickou moc. V r. 1922 propukl hlad a Lenin byl donucen zavést reformu, která se poněkud vracela k dřívějším poměrům. Po Leninově smrti Stalin reformu zrušil a rozhodl se budovat socialismus v jedné zemi (pětiletka, kolektivizace, zestátnění hospodářství) s konečným cílem světové revoluce.

Leninovo heslo, že půda patří těm, kteří ji obdělávají, vedla k ničení šlechtických sídel a zabírání půdy – mužik ale neuměl plánovitě hospodařit, probíhala občanská válka a dostavil se hlad. Po zavedení reformy byla rolníkovi dána určitá samostatnost.

Nastoupil Stalin. První pětiletka (1929 – 1934) poněkud pozvedla průmysl i způsob hospodaření, ale za cenu teroru, zotročení obyvatelstva a hladu. Rolník byl zkolektivizován v kolchozech. Vše bylo zestátněno. Lidé, bez ohledu na stav, přišli o všechno. Carský despotismus byl nahrazen ještě horším despotizmem.

Ruský člověk bojoval v revoluci za ideál svobody, rovnosti a bratrství. Ideálu se nedočkal, sociální rovnost a spravedlnost nepřišly. V Rusku byla nastolena diktatura bolševické strany. Stalin násilně a za cenu velkých obětí buduje Rusko. Touží po ještě větší moci a neváhá k prosazení svých cílů použít jakékoli prostředky.⁶¹⁶

Sovětská vláda chce maximálně ovlivnit každého člověka, snaží se vytvořit proletářskou kulturu a prosazuje ji ve všech oblastech umění (literatura, divadlo, malířství, ...). Ve školství komunisté určují, kdo může studovat a co se má vyučovat. Uplatňuje se kolektivní výchova dětí. Musí zmizet vše, co má nádech buržoazní kultury. Pravoslavná církev je pronásledována. Zabírá se církevní majetek a ničí se kostely.

Ruský rolník už zjistil, že bolševici nevytvoří ráj na zemi. Pokoušel se stavět na odpor a byl tvrdě umlčen, byl zabit nebo deportován. Ruská inteligence je likvidována. Prozření na ostatní ještě čeká.

Myšlenka světové revoluce nadále proniká do celé Evropy i k nám. Proti bolševickému vlivu se utvořil spolek nacionálního Německa a fašistické Itálie. Tyto státy se ale od bolševického Ruska příliš neliší: „Totéž omezování svobody, obdobné heslo a program.

⁶¹⁶ „Kdo nemůže nebo nechce pochopit plán pro Stalina tak jasný, dává jej s velkomyslností perského satrapy poučít? Ne. Odstřelit, i když je to spolubudovatel Sovětu (Trocký ve vyhnanství, Zinověv a Kameněv zastřeleni).“

TEPLÍK, Ludvík. 20 let SSSR a bolševické vlivy v Evropě. In: *Museum. Časopis slovanských bohoslovců*. Ročník 69. 1937 – 1938. Str. 41.

V Rusku Leninovo heslo: Mravné je to, co prospívá komunistické straně = státu; v Německu i Itálii: Je dovoleno použít všeho pro blaho státu.⁶¹⁷

Proti bolševismu je možné postavit jen jednu pevnou hráz: dobře chápaný a žitý křesťanský katolicismus. „Místo bolševických kulometů užíjme zbraně světla, pravdy, oddanosti, spravedlnosti, nevinnosti; nechť naše zbraně jsou čisté. Budeme bití, rozumí se samo sebou, historikové a politikové na to upozorňují. Je však nemožné, abychom byli poraženi; v sázce ne již biologické, nýbrž duchovní, prohrátí nebo vyhrátí čistými zbraněmi, znamená vždy vítězství.“⁶¹⁸

4.2.2 František Václav Holakovský: *Sociální obsah Otčenáše (1937 – 1938)*⁶¹⁹

Autor⁶²⁰ napsal, že na každé cestě vedoucí k sociálnímu řádu stojí Bůh, ale moderní člověk se o něj nezajímá. Ale bez Boha a modlitby se do společnosti vždy dostane sobectví a surovost, třeba pod rouškou zdánlivé slušnosti. Modlitba je základní podmínkou zdravého života společnosti.

Ježíš Kristus do své modlitby *Otče náš* vložil nesmírně hluboký sociální obsah. Otčenáš je velkým sociálním zjevením, jediným a věčně platným zákoníkem lidské společnosti.

V období Ježíšova pozemského života existovaly také sociální problémy. V Otčenáši ale nelze hledat přímé odpovědi na sociální otázky té doby. Ježíš dává v modlitbě všeobecně platné směrnice pro všechny národy a všechny časy.

Podstatou sociálního řádu je harmonické sjednocení lidstva. Slova „Otče náš“ provádějí toto sjednocení, modlící se rázem stávají bratry, jsou spojení božským poutem.

„Chléb náš vezdejší dej nám dnes a odpusť nám naše viny, zbav nás od zlého.“ Jiný druh společenství, jsme spojení lidskou slabostí, hříšností a smrtí. Všichni jsme hříšníky, musíme se obrátit a s hlubokou pokorou prosit i o skývu chleba. V moderní době pojem hříchu ze společnosti vymizel, hříšnost zůstala. Ale i ti, kteří neuznávají hřích a nebíjí se v prsa, jsou s ostatními spojení v utrpení a ve smrti. Vzpomínka na hřích, vinu, utrpení a smrt je dalším účinným prostředkem k sociálnímu sjednocení.

⁶¹⁷ TEPLÍK, Ludvík. 20 let SSSR a bolševické vlivy v Evropě. In: *Museum. Časopis slovanských bohoslovců*. Ročník 69. 1937 – 1938. Str. 44.

⁶¹⁸ Tamtéž. Str. 45.

⁶¹⁹ HOLAKOVSKÝ, František, Václav. Sociální obsah Otčenáše. In: *Museum. Časopis slovanských bohoslovců*. Ročník 69. 1937 – 1938. Str. 124 – 128.

⁶²⁰ K Václavu Holakovskému se nám podařilo dohledat pouze, že se narodil r. 1914, zemřel r. 1992, byl katolický kněz, vysvěcen r. 1946, redemptorista a v roce 1961 byl odsouzen Městským soudem v Praze na 12 let za vyzvědačství a podvracení republiky.

Srov. VLČEK, Vojtěch. Seznamy vězňených řeholníků podle jednotlivých řádů a kongregací. In: *Ústav pro studium totalitních režimů*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://www.ustrcr.cz/uvod/odboj-a-perzekuce-krestanu-v-dobe-nacismu-a-komunismu/rimskokatolicka-cirkev/statistiky-seznamy-rimskokatolicka-cirkev/>>.

„Otče náš, jenž jsi na nebesích, posvět' se jméno tvé, přijď království tvé!“ Vrcholná slova, která umísťují všechny časné hodnoty a zájmy do správného stupně hierarchie a ukazují nám konečný cíl lidského snažení. Kristus nám řekl, jak vejít do Království: „Zachovávej přikázání“.

Dále, otázka chleba a národohospodářství nesmí být oddělována od nadpřirozeného řádu. Chléb je Boží dar, člověk není neomezeným pánem svého majetku, obdržel jej od Boha a dle toho s ním musí hospodařit. Bohatství znamená nebezpečí na cestě spásy, stejné nebezpečí přináší drtivá chudoba. Ježíš připouští bohatství i chudobu, ale ve smyslu sociální spravedlnosti a křesťanského milosrdenství.

Spravedlnost a láska jsou dva sociální principy, kterým nás učí Otčenáš. Všichni lidé se mají cítit jako děti jednoho Otce, mají zasedat u jednoho stolu, který je prostřen pro všechny. Lev XIII. zdůrazňoval, že reforma společnosti musí začít reformou srdcí.

„Proto, abychom přispěli k obnově společnosti, rozjímejme a provádějme skutkem, co je obsaženo v Otčenáši. Ale především a zvláště dnes, kdy i hlavní nosné pilíře křesťanského sociálního řádu jsou podvráceny, sepněme co nejčastěji ruce a modlívejme se: „Otče náš, jenž jsi na nebesích...“⁶²¹

4.2.23 Josef Hrbata: *Ozvěny z Říma* (1945 – 1946)⁶²²

Josef Hrbata (1924 Habrůvka u Brna – 2009 Silz, Rakousko) byl katolický kněz a spisovatel, od r. 1989 monsignor Jana Pavla II., v r. 1950 zatčen za špionáž pro Vatikán, po roce propuštěn, emigroval a působil v Rakousku, z emigrace podporoval naši církev a věřící.⁶²³

Autor se vyjádřil k sociální otázce. Nejprve výstižně popsal moderní dobu několika slovy: „Člověk, jak ho potkáváme na ulicích dnešního světa, žije v myšlenkové nejistotě, mravní bídě a v očích se mu zračí vnitřní bolest, jakoby smutek z bezútěšné osiřelosti, která pochází z touhy po ztraceném nesmírném pokladu. A tím pokladem je Pravda, je jím sám Bůh.“⁶²⁴

Dle autora bez pravdy nelze žít (natož bez Pravdy). K pravdě je člověk puzen. Kdo se pravdy zřekne, kdo pravdu nenávidí, ten ztrácí lidskou důstojnost a začne nenávidět sám

⁶²¹ HOLAKOVSKÝ, František, Václav. Sociální obsah Otčenáše. In: *Museum. Časopis slovanských bohoslovců*. Ročník 69. 1937 – 1938. Str. 128.

⁶²² HRBATA, Josef. *Ozvěny z Říma*. In: *Museum. Revue slovanských bohoslovců*. Ročník 73. 1945 – 1946. Str. 79 - 84, 100 – 103.

⁶²³ Srov. Osobnost: Mons. ThDr. Josef Hrbata. In: *Osobnosti. Internetová encyklopedie dějin Brna*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=15402>.

⁶²⁴ HRBATA, Josef. *Ozvěny z Říma*. In: *Museum. Revue slovanských bohoslovců*. Ročník 73. 1945 – 1946. Str. 79 – 80.

sebe. Nežije už ve světle Pravdy, uvízl ve stínu lži, ztracen v temnotě Satana. Moderní člověk opakuje Adamův hřích, věří raději Našeptávači a jeho klamům, než Bohu a pravdě. Falešná hesla o svobodě a pokroku zavedou člověka opačným směrem – do otroctví.

Privést člověka a společnost zpátky ke světlu se jeví jako velmi složitý úkol. Je to velká výzva pro duchovní, které čeká práce pomalá a namáhavá a výsledky patrně spatří až další generace.

Sociální otázka je stále na pořadu dne a je ještě vystupňována tragickými důsledky války. A už sv. Pavel znal řešení: „Zbožnost je užitečná pro všechno“ (srov. *1 Tim 4,8*) a „člověk obdařený Duchem je schopen posoudit všecko“ (srov. *1 Kor 2,15*).

Mnoho dnešních lidí má zkreslený pohled na náboženství. Domnívají se, že se jedná pouze o soubor hezkých tvrzení a náboženských úkonů, které nemají žádný vliv na běžný život. Jenže náboženství je pravda, která musí být uváděna jako norma do praktického života „Křesťanství má základem víru, ale cílem Lásku, která je plností veškeré dokonalosti.“⁶²⁵ Proto má církev právo a dokonce povinnost zasahovat do otázek sociálních nebo politických, které mají vztah k mravnosti. Výsledky války ukázaly zcela jasně, že jediná správná cesta k záchraně světa, byla ta, kterou ukazovala katolická církev.

Autor se zastavil u marxistických názorů, nechtěl podrobně rozebírat nesmyslnost myšlenek beztrždní komunistické společnosti. Zmínil se o chybném socialistickém úsudku na práci. Socialisté zdůrazňují práci rukou, jako by jen ta byla poctivá, ale je také práce ducha. Ano, ruční práce je fyzicky namáhavá a je často špatně odměňována. Ale nepoctivce a lenochy, kteří chtějí žít na úkor druhých, nalezneme v obou skupinách. Oceňována by měla být každá poctivá práce, fyzická i duševní.

Socialismus požaduje rovnoměrné a spravedlivé rozdělení majetku. Jenže u jejich řešení převládají vášně, jsou potlačovány společenské třídy na úkor jedné, a proto nedosáhnou správného řešení. Žádná opravdová reforma nemůže být bez vnitřní (duchovní) reformy lidí.

Autor poznamenal, že žijeme v tragické době a ve všech národech je silná touha po lepší sociální spravedlnosti a po klidu. Vyzval křesťany k aktivitě: „Postavme se po bok práce Církve, přinášejme světlo ubohému lidu, klamanému fatamorganou pseudomesiánské ateistické epochy a hlavně se modleme, aby Duch Boží se znovu vznesl nad tento chaos lidského utrpení a dal povstati novému řádu, upevněnému na Ježíši Kristu a Jeho Evangelii.“⁶²⁶

⁶²⁵ HRBATA, Josef. Ozvěny z Říma. In: *Museum. Revue slovanských bohoslovců*. Ročník 73. 1945 – 1946. Str. 101.

⁶²⁶ Tamtéž. Str. 103.

4.3 Dílčí závěr

Museum byl časopis studentský (bohoslovecký) a neměl ve své době punc odbornosti. Rozhodli jsme se ho začlenit do této práce proto, že z těchto bohoslovců vyzrály později mnohé velké osobnosti a také z důvodu, že články v časopise nepředkládaly jen úsudky studentů,⁶²⁷ ale zrcadlily také mínění jejich pedagogů. Bohoslovci při svém psaní vycházeli a opírali se o nauku svých milovaných⁶²⁸ učitelů, kteří na ně měli velký vliv (např. Robert Neuschl, Antonín Lenz, Josef Pospíšil, Antonín Skočdopole). Studenti ve svých textech přijímali názory těchto osobností a dalších odborníků.⁶²⁹ Názory, které nejprve kriticky přezkoumali, poté akceptovali a nechali se jimi dále formovat.

Časopis vycházel více než 80 let (1867 – 1948). Lze konstatovat, že je sociální tematikou protkán⁶³⁰ nejen v zde uvedených člancích. O řešení sociálních témat informovaly také memoárové texty či články k jubileím, kdy byla připomínána činnost

⁶²⁷ Odborné články zveřejňovali většinou pokročilí studenti, kterým do svěcení zbýval zhruba rok.

⁶²⁸ Srov. např., co píše bohoslovci o Robertu Neuschlovi: „Mimo to v poutavých přednáškách sociologických nabádá Dr. R. Neuschl posluchače své v alumnátě ku práci na tomto poli, u nás, bohužel, vždy ještě nedosti vzdělávanému, a vždy ochotně přispívá vzácnou radou.“

ŠALOMOUN, Antonín. Dr. Robert Neuschl. In: *Museum. Časopis bohoslovců československých*. Ročník 38. 1903 – 1904. Str. 247.

O Antonínu Lenzovi: „Mezi prvními jeho ctiteli jsou i řady československých bohoslovců, kteří vidí v něm následování hodný vzor horlivého kněze, upřímného vlastence a příklad neúporného pracovníka na vinici Páně i národa roli dědičné.“

ČUMPELÍK, Karel. Th. Dr. Antonín Lenz. In: *Museum. Časopis bohoslovců českomoravských*. Ročník 33. 1898 – 1899. Str. 106.

O Josefu Pospíšilovi: „Však pro nás bohoslovce má ještě zvláštní význam. Již jako pořadatel čtvrtého ročníku *Musea* byl ideálním snahám bohoslovců vůdcem, jako profesor nové vždy jim poskytoval látky, nové vléval nadšení, pokračuje zdárně v díle učitele svého Sušila, a jsa představeným byl jim pravým otcem.“

SEDLÁK, Jan. Dr. Josef Pospíšil. In: *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Ročník 28. 1893 – 1894. Str. 117.

O Antonínu Skočdopole: „Učitelem jest Skočdopole výtečným. ... Pisatel sám ví, jak rád a s jakým nadšením ještě po letech kněží na jeho přednášky vzpomínají, a jak vroucně přávají si bohoslovci, by ho Bůh dlouho zachoval, aby ještě mnozí a mnozí jej slyšeti mohli.“

TUPÝ, Josef. Msgr. Dr. Antonín Skočdopole. In: *Museum. Časopis bohoslovců českomoravských*. Ročník 33. 1898 – 1899. Str. 3.

⁶²⁹ Například Josef Kružík využil ve svém článku tyto zdroje: „Ku práci použito: Dr. Fr. Reyl: Úkoly sociální politiky (Hradec Král. 1909). P. Jos. Biederlack T. J.: Otázka sociální (Vzd. kn. kat.). Dr. R. Neuschl: Křesť. sociologie I, II. Dr. Neuschl: O významu a důležitosti křesťanství pro společnost lidskou vůbec a učení jeho o autoritě, spravedlnosti a lásce zvláště. (Řeč na sjezdě kat. v Turnově 21. srpna 1899.) Dr. R. Neuschl: Že náboženství křesťanské věci soukromou není. (Řeč v Třebíči 11. února 1900.) Dr. R. Neuschl: Řeč slavnostní za příčinou 50letého biskupského jubilea sv. Otce Lva XIII. (Ve schůzi katol.-polit. jednoty v Brně 19. února 1893.) Die sociale Frage beleuchtet durch die „Stimmen aus Maria Laach“. Dr. W. Klopp: Die sociale Lehren Vogelsang's (St. Pölten 1894). A. M. Weif O. Pr. Apologie des Christentums (IV. Band). V. Myslivec: O křesťanském socialismu (Řeč na IV. všeobecném sjezdu českoslov. katolíků v Praze 1908.) J. Dvořák: Rukověť křesťanského socialismu (vydáno čes. sekci dieoc. komitétu v Česk. Budějovicích).“

KRUŽÍK, Josef. Myšlenkový základ křesťanského socialismu. In: *Museum. Časopis bohoslovců československých*. Ročník 44. 1910 – 1911. Str. 205 - 206.

⁶³⁰ Srov. např.: „Po vydání slavné sociální encykliky *Rerum novarum*, rozproudil se čilý zájem bohoslovců o otázku sociální.“

ŠINDELÁŘ, K. 70 let *Musea* ve zkratce. In: *Museum. Časopis slovenských bohoslovců*. Ročník 70. 1938 – 1939. Str. 11.

významných osobností.⁶³¹ Rovněž ve zprávách o činnosti bohoslovců se setkáváme se zájmem o sociální nauku.⁶³²

U bohoslovců vidíme velký zápal k práci pro chudé, jejich chuť jít mezi zbídačené a pomáhat. Měli vroucí účast a pochopení s těžkou situací nemajetných.⁶³³ Vybízeli duchovní k větší aktivitě a řídce se objevovaly stesky, že církev poněkud zaspala při neblahém vývoji společnosti.⁶³⁴

Sociální encykliky byly přijaty velmi kladně a dodávaly energii, nadšení a naději.⁶³⁵ Autoři článků si byli vědomi nutnosti vzdělávat se v sociální nauce a v názorech oponentů.⁶³⁶

Těžce a se smutkem vnímali postupující sekularizaci společnosti, neboť zastávali stanovisko, že náprava společenských vztahů je možná jen, pokud se člověk navrátí k Bohu a k duchovním hodnotám.⁶³⁷ Pochopili, že je čeká složitá práce, která bude patrně trvat několik generací.⁶³⁸

⁶³¹ Srov. např. text o R. Neuschlovi: „A že myslí to upřímně, dokazuje patrně veškerá jeho sociologická a spolková činnost. Kde je kraj uvědomělejší a politicky jen trochu probudilý, všude známo jest jméno Dra R. Neuschla jako velkého příznivce a podporovatele spolkového života; řídil po Dru J. Pospíšilovi několik let katol.-politickou jednotu v Brně a nyní je předsedou křesť.-sociálního spolku „Svornost“ a jednatelem „Dědictví sv. Cyrilla a Metoděje“.“

ŠALOMOUN, Antonín. Dr. Robert Neuschl. In: *Museum. Časopis bohoslovců československých*. Ročník 38. 1903 – 1904. Str. 247.

⁶³² Srov. např.: „Roku 1893 vzniká totiž v alumnátě brněnském sociologický kroužek. Založil jej Jan Sedlák 5. listopadu na 3. schůzi Růže Sušilovy. „Účelem kroužku jest – praví současný záznam – vzájemná výměna myšlenek a zkušeností, jakož i tříbení pojmů a názorů.““

MUSIL, František. Sušilovská retrospektiva. In: *Museum. Časopis slovanských bohoslovců*. Ročník 68. 1937 – 1938. Str. 6.

⁶³³ Srov. např.: „Jest tedy svatou povinností kněžovou ukázati, že církev nikdy nezapomíná i na blaho pozemské pracující třídy, dobře uznávajíc, že není tak snadno povznést se k nebeským výšinám člověku, který hladem umírá.“

VÁGNER, Rainhold. O socialismu. In: *Museum. List bohoslovců česko-moravských*. Ročník 21. 1886 – 1887. Str. 59.

Nebo např.: „Pracovní lid musí býti hlavním předmětem naší péče; nesmíme ho ponechati sobě samému.“

LUIKA, Antonín. Socialismus v boji proti modernímu řádu společenskému. In: *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Ročník 24. 1889 – 1890. Str. 173.

⁶³⁴ Srov. např.: „Od šedesátých až do let osmdesátých – více než 25 let – ponecháno liberalistickým a socialistickým proudům mezi moravským dělnictvem volné pole.“

PŘÍKRYL, Josef. Vznik a vývoj křesťanského socialismu v zemích českých. In: *Museum. Časopis bohoslovců československých*. Ročník 44. 1910 – 1911. Str. 24.

⁶³⁵ Srov. např.: „Zakládány dále katolické a křesťansko-sociální jednoty, jednoty sv. Josefa, jednoty katol. jinochů a mužů atd. Velikého vzrušení dostalo se tomuto ruchu encyklikou „papeže dělníků“ Lva XIII. ze dne 17. května 1891, která v radostné nadšení uvedla všechny křesťanské sociály. Encyklikou dán jim do rukou souhlas nejvyšší hlavy církve k práci sociální, dán jim program, dle něhož mají pracovati.“

Tamtéž. Str. 26.

⁶³⁶ Srov. např.: „Chce-li tudíž duchovní důvěry lidí těch si získati, pak nezbytně jest mu zapotřebí, by snížil se k tomu, co mysl jich zaměstnává, totiž k otázkám národohospodářským, k otázce sociální, by dokonale je ovládal a rady a pomoci poskytnouti mohl lidu otázkami těmi se obírajícímu, aby z cesty práva a spravedlnosti nezbloudil v cestu násilí a revoluce všeobecný pořádek ohrožující.“

BĚHAL, Vladimír. Duchovenstvo a sociální otázka. In: *Museum. Časopis bohoslovců českomoravských*. Ročník 32. 1897 – 1898. Str. 220.

⁶³⁷ Srov. např.: „Víry však, víry autoritativní je lidstvu nezbytně třeba – ano, víra božská stala se nezbytnou součástí lidské přirozenosti, bez níž je každá snaha a veškeré úsilí lidské rozřešiti záhady světové čirým snem.“

LANG, Alois. Filosofie a křesťanství! In: *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Ročník 26. 1891 – 1892. Str. 150.

Bez pochyb odsoudili ideologie liberalismu, komunismu a fašismu. Bohoslovci postřehli, že liberalistické represe proti stoupencům socialismu, měli přesně opačný efekt a zvyšovaly nárůst tohoto hnutí⁶³⁹ - v časopise *ČKD* a v *Hlídce* žádný z autorů tento poznatek nezmínil. Později už bohoslovci a duchovní mohli vidět děsivé výsledky komunistického budování blahobytu v Sovětském svazu. Správně rozpoznali nebezpečí v nastupujícím fašismu v Itálii a Německu.⁶⁴⁰ Měli obavy z budoucího vývoje společnosti,⁶⁴¹ ale byli pevně rozhodnutí pokračovat v práci svěřené jim Bohem za každých okolností.⁶⁴²

V článku o válce nalézáme stejné názory, které zastává církev dnes, i když ještě ne v tak důsledně propracované podobě.⁶⁴³ Setkali jsme se opět s kritikou státních chudinských zákonů⁶⁴⁴ a také s projevy antisemitismu.⁶⁴⁵

Od první světové války časopis pozvolna upadá.⁶⁴⁶ *Museum* už není onen časopis žhnoucí energií, nadšením, radostí z poznávání a touhou překonat sebe sama. Poválečný časopis neztratil zcela svou tvář a ještě se několikrát nadechnul k vyššímu výkonu, ale věnoval se opět více poezii a literárním pokusům, zařazoval krátké zprávy z různých oblastí a překlady zahraničních autorů, odborných statí se sociální tematikou rapidně ubylo.

⁶³⁸ Srov. HRBATA, Josef. Ozvěny z Říma. In: *Museum. Revue slovanských bohoslovců*. Ročník 73. 1945 – 1946. Str. 103.

⁶³⁹ Srov. např.: PŘIKRYL, Josef. Vznik a vývoj křesťanského socialismu v zemích českých. In: *Museum. Časopis bohoslovců československých*. Ročník 44. 1910 – 1911. Str. 25.

⁶⁴⁰ Srov. TEPLÍK, Ludvík. 20 let SSSR a bolševické vlivy v Evropě. In: *Museum. Časopis slovanských bohoslovců*. Ročník 69. 1937 – 1938. Str. 44.

⁶⁴¹ Srov. např.: VÁGNER, Rainhold. O socialismu. In: *Museum. List bohoslovců česko-moravských*. Ročník 21. 1886 – 1887. Str. 75.

Nebo také: TEPLÍK, Ludvík. 20 let SSSR a bolševické vlivy v Evropě. In: *Museum. Časopis slovanských bohoslovců*. Ročník 69. 1937 – 1938. Str. 45.

⁶⁴² Srov. např.: KLEMENT, Method. Rozhovor o komunismu. In: *Museum. Časopis slovanských bohoslovců*. Ročník 64. 1933 – 1934. Str. 11.

⁶⁴³ Srov. STANĚK, Jan. Válka v právu mezinárodním a theorie věčného míru. In: *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Ročník 29. 1894 – 1895. Str. 56 - 61, 92 - 103, 127 - 138, 185 - 194

⁶⁴⁴ Srov. KOTROUŠ, Karel, Th. Chudinství v církvi katolické. In: *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Ročník 24. 1889 – 1890. Str. 8.

⁶⁴⁵ Srov. KLIM, Vilém. Světové hospodářství a židé. In: *Museum. Časopis katolických slovanských bohoslovců*. Ročník 55. 1923 – 1924. Str. 47 – 51, 98 – 103.

⁶⁴⁶ „Na vysokou úroveň povznesl *Museum* Jan Sedlák (roč. XXVIII). *Museum* stává se skutečným vědeckým časopisem, ale svým svěžím rázem zůstává stále milým mluvčím a přítelem všech mladých bohoslovců. Tato vysoká úroveň *Musea* zůstává i za dalších redaktorů (J. Staňka, R. Tenory, Met. Marvana) a trvá až do války. Jest to skutečně „zlatý věk“ *Musea*.“

ŠINDELÁŘ, K. 70 let *Musea* ve zkratce. In: *Museum. Časopis slovanských bohoslovců*. Ročník 70. 1938 – 1939. Str. 10.

Závěr

Na začátku práce jsme se seznámili se vznikem a obsahem prvních dvou sociálních encyklik. Také jsme krátce popsali katolické sociální snažení v českých zemích a zamysleli se nad postojem vedení české církve k sociální problematice.

Ve druhé kapitole jsme představili *Časopis katolického duchovenstva* (1828 – 1949). Vyhledali jsme relevantní texty se sociální tematikou, podrobně jsme se s nimi seznámili a vyhodnotili je, řadili jsme je dle data vzniku. Texty v *ČKD* se zabývala předchozí diplomová práce a rigorózní práce z ní vycházela. Zjistili jsme, že názory autorů publikujících v časopise *ČKD* odpovídají sociální nauce katolické církve. Sociální encykliky *RN* a *QA* přijali čeští duchovní s nadšením, byly pro ně vzpruhou a velkou oporou. Tvůrci článků nestáli v dobách prudkých sociálních změn na straně bohatých, ale naopak se zastávali chudých vrstev a vyvíjeli řadu aktivit dle křesťanských zásad pro zlepšení situace. Bez váhání byly odmítnuty systémy a postupy individuálního liberalismu, kolektivistického komunismu a militantního fašismu.

V rigorózní práci jsme výzkum dále rozšířili. Pokračovali jsme v pátrání v dobových člancích dalších dvou časopisů a v obou případech jsme též postupovali chronologicky od nejstarších textů k novějším. Zvolili jsme časopisy, které vycházely v Brně, jako jakousi „moravskou protiváhu“ českého *ČKD*. Je ale nutné dodat, že všechna tři periodika se četla v Čechách i na Moravě a stejně tak do nich přispívali autoři z celé země.

Nejprve jsme prezentovali časopis *Hlídka*, který vycházel v letech 1884 - 1941 a věnovali se sociálním textům v něm obsažených. Zjištěné poznatky jsme demonstrovali v dílčím závěru. Poté jsme zkoumali relevantní články v časopise *Museum*, vycházejícím v období 1867 – 1948. Vyhodnocení jsme rovněž umístili do dílčího závěru.

Můžeme konstatovat, že výsledky průzkumu textů v časopise *Hlídka* a *Museum* plně potvrzují závěry představené v předešlé diplomové práci.⁶⁴⁷

Čeští duchovní aktivně prosazovali principy katolické sociální nauky už před vydáním první sociální encykliky. *RN* potvrdilo a verifikovalo jejich postoje a snahy, dodalo jim potřebnou odbornou autoritu a povzbudilo je v další práci (stejně tak *QA*).

Autoři textů pochopili nutnost vzdělávat se v sociální oblasti a studovali principy křesťanské sociální nauky. Z jejich středu vyšla celá řada odborníků, kteří dále šířili osvětu nejen v řadách duchovenstva. Odborníci se důkladně seznámili se socialistickými, liberalistickými a dalšími idejemi. Katolická sociální nauka jim poskytla dostatek argumentů k přesvědčivému vyvrácení mylných myšlenek protivníků. Trpělivě předkládali

⁶⁴⁷ Toto tvrzení jsme doložili relevantními odkazy v dílčích závěrech.

křesťanská řešení sociálních problémů veřejnosti. Byli si vědomi své velké odpovědnosti ve smyslu výroku německého křesťansko-sociálního politika Alfreda Ebenhocha (1855 – 1912), který prohlásil, že sociální otázka zajímá celý svět a všechny vrstvy, ale pouze katolíci mají povinnost tuto otázku řešit.⁶⁴⁸

Autoři článků znali nezměrnou hloubku materiálního a duchovního strádání chudých obyvatel. V žádném případě nehájili bohaté, lpěli jen na zachování existence soukromého majetku jako přirozené potřeby člověka, rovněž kritizovali příliš nerovnoměrné rozdělení statků a vyzývali k nápravě.

Odhallili hned v počátcích zvrácenost totalitních ideologií a svůj názor nezměnili. Duchovní byli odhodláni hájit člověka před následky těchto praktik i za cenu svého života. Následná historie nám ukázala, že mnozí ze svých postojů neustoupili.

Dále můžeme o autorech textů tvrdit, že se postupně učili (a naučili) využívat tisku k obhajobě i prosazování křesťanských hodnot, že za příčiny špatného stavu společnosti označili odklon od duchovních hodnot a morálky, dále ateismus, materialismus, přílišný individualismus respektive přehnaný kolektivismus a nerespektování důstojnosti lidské osoby. Nápravu společnosti viděli v uplatňování křesťanských zásad a v důsledně žité křesťanské lásce.⁶⁴⁹ Usilovali o zavádění principů katolické sociální nauky do praxe. Předpověděli revoluční převrasy, nástup totalit i následné lidské strádání v těchto systémech a mnozí tyto změny mohli ještě za svého života sledovat (Rusko, Německo) a na vlastní kůži zažít ve válce a po únoru 1948. Válka byla dle nich vždy strašlivá a byla chápána jen jako nejkrajnější řešení, které by mělo vést k brzkému uzavření míru.

Rázně zamítli mínění, že prvotní církve žila v komunismu.⁶⁵⁰ Kritizovali zavádění chudinských daní, chápali je jako snahu o vytlačení církve z této oblasti, ale postupně pochopili, že je také povinností státu starat se o potřebné a vznik různých druhů státního pojištění už vnímali kladně. Trápil je postupující rozklad rodiny a manželství, zavádění necírkevního školství a s tím související další osud výchovy mládeže. Dlouho také

⁶⁴⁸ Srov. OVEČKA, Libor. *"Člověče, bylo ti oznámeno, co je dobré--": česká katolická morální teologie 1884-1948*. Str. 298.

⁶⁴⁹ „Ke zlidštění lidské společnosti a jejímu co nejlepšímu připodobnění lidské důstojnosti, musí být i na poli sociální dimenze existence člověka praktikována láska, která je svorníkem dokonalosti.“ UMLAUF, Michal. *Sociální nauka církve – integrální součást křesťanské nauky o člověku*. In: *Interdisciplinární úvod do četby kompendia sociální nauky církve*. Str. 26.

⁶⁵⁰ „Praxe křesťanů v prvních dobách, jak ji popisuje novozákonní kniha Skutky apoštolů, bývá někdy označována jako „křesťanský prakomunismus“. To proto, že některé obce věřících chtěly uskutečnit svého druhu „komunistický“ ideál. Věřící měli všechno společné, neznali tedy soukromé vlastnictví a „byli jedné mysli a jednoho srdce“. Tento ideál radikálního následování Krista je pochopitelný jenom v souvislosti s tím, že Ježíšovi učedníci očekávali brzký příchod Božího království a s ním i konec světa. Musíme však zdůraznit, že na rozdíl od komunismu se každý mohl pro tuto volbu svobodně bez donucení rozhodnout.“ UMLAUF, Michal. *Sociální nauka církve – integrální součást křesťanské nauky o člověku*. In: *Interdisciplinární úvod do četby kompendia sociální nauky církve*. Str. 13.

negativně vnímali snahy odloučit stát od církve, zejména z důvodu další ztráty církevního vlivu.

Stručně se ještě zmíníme o třech dalších zjištěních, které přinesly obě práce.

V první řadě musíme uvést antisemitismus českých duchovních, který přetrvával až do druhé světové války. Uvedli jsme několik důvodů (srov. kapitolu 3. 2. 5 nebo 3. 3), které je vedli k tomuto mínění a také jsme označili protizidovské postoje kléru za dobově umírněné. Přesto nelze než označit jejich názory jako morálně chybné.

Další chybné stanovisko při obraně církve a křesťanských hodnot ojediněle zastávali kněží tvrzením, že doba před reformací byla bezproblémovým „zlatým věkem“ lidstva. To je také nutné odmítnout.

Mnozí kněží se zapojovali do politického života a působili v politických stranách, což tenkrát nebylo neobvyklé. Kněží – politici si uvědomovali rizika, která jejich angažovanost provázela. Postoj dnešní církve je jiný, doporučuje, aby se aktivní politice věnovali věřící laici.

V textech článků, které jsme pročetli, se nám představila řada osobností z řad katolického duchovenstva. Dovolujeme si konstatovat, že tito naši předkové byli lidé s velkým srdcem, zcela naplnění Bohem a láskou k lidem, kteří prosazovali své ideály a nehledíce na překážky měnili svět k lepšímu. Byli pro druhé příkladem.

Rigorózní práce zdaleka nezmapovala celou oblast našeho zájmu, jak už ostatně vypovídá její název, vlastně jen naznačila směry, kterými se lze dále ubírat. Nabízí se například možnost zpracovat a porovnat významné knihy, které se zabývaly sociální tematikou, z nichž většina byla recenzována v našich časopisech. Určitě by neměly chybět tituly, na které se autoři článků často odkazovali: od Roberta Neuschla *Křesťanská sociologie*,⁶⁵¹ od Matěje Procházky *Otázka dělnická*,⁶⁵² spis Františka Reyla *Jádro křesťanské sociologie*⁶⁵³ nebo kniha Antonína Lenze *Socialismus v dějinách lidstva a jeho*

⁶⁵¹ NEUSCHL, Robert. *Křesťanská sociologie*. V Brně: Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských, 1898-1900. 2 sv. (vi, 645; 662, [46] s.).

⁶⁵² PROCHÁZKA, Matěj. *Otázka dělnická*. V Praze: Vzdělávací kroužek křesťansko-sociální, 1898. 257 s.

⁶⁵³ REYL, František. *Jádro křesťanské sociologie*. Hradec Králové: Polit. Družstvo tiskové, 1914. 1, 351, 12 s. Knihovna Obnovy; č. 22.

*povaha a církev katolická jedině schopná ku řešení sociální otázky*⁶⁵⁴ či studie Bedřicha Vaška.⁶⁵⁵

Závěry přinesené v této práci lze rozšířeným výzkumem dále verifikovat nebo jim oponovat, podrobné zpracování by si kupříkladu zasloužila otázka postoje českého episkopátu k sociálním otázkám, na kterou jsme zde sice přinesli odpověď, ale ta spíše poodhalila složitost tohoto problému.

⁶⁵⁴ LENZ, Antonín. *Socialismus v dějinách lidstva a jeho povaha a církev katolická jedině schopná ku řešení sociální otázky*. V Praze: Nákladem Cyrillo-Methodějského knihkupectví (G. Francel), 1893. 391 s.

⁶⁵⁵ VAŠEK, Bedřich. *Křesťanská sociologie. Díl I, Život sociální*. V Praze: Universum, 1933. 317 - [VII] s. Spisy Cyrilometodějské bohoslovecké fakulty v Olomouci; Čís. 1.

VAŠEK, Bedřich. *Křesťanská sociologie. Díl II, Spravedlnost v životě hospodářském*. V Praze: Československá akciová tiskárna, 1931. 460, [IV] s.

VAŠEK, Bedřich. *Křesťanská sociologie: Se zvláštním zřetelem k sociální činnosti kněžské. Díl III, Sociální práce*. V Praze: Československá akc. tiskárna, 1929. 365, [V] s. Spisy Cyrilometodějské bohoslovecké fakulty v Olomouci; č. 1.

Seznam zkratek

Cit.	Citováno
ČEP	Český ekumenický překlad <i>Písma svatého</i>
ČKD	<i>Časopis katolického duchovenstva</i>
DH	<i>Dignitatis humanae</i>
GS	<i>Gaudium et spes</i>
KSNC	<i>Kompendium sociální nauky církve</i>
Např.	Například
RN	<i>Rerum novarum</i>
QA	<i>Quadragesimo anno</i>
SNC	Sociální nauka církve
Srov.	Srovnej
Str.	Strana

Při používání biblických zkratek jsme vycházeli z českého překladu *Písma svatého* včetně deuterokanonických knih podle ekumenického vydání z roku 1985 (ČEP).

Použité zdroje

1. Prameny

Pro vyšší přehlednost a orientaci se v pramenech odchylujeme od tradičního abecedního řazení a řadíme tituly chronologicky. Citační odkazy na články *ČKD* uvádíme ve stejné formě jako server *Katolické teologické fakulty UK* (depositum.cz).

1. 1. Časopis *ČKD*

SLÁMA, F. J.: Zásluhy křesťanského náboženství o prozřetelné zaopatření nuzných., *ČKD*, 1831/1, str. 33-72, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=8935> (2019).

SLÁMA, F. J.: Zásluhy křesťanského náboženství o prozřetelné zaopatření nuzných., *ČKD*, 1831/2, str. 187-230, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=8958> (2019).

ZAHRADNJK, Vinc.: Obraz dokonalého kněze., *ČKD*, 1833/1, str. 28-46, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=9007> (2019).

JIRSJK, Jan Valerián: Obraz minulosti starožitného města Prachatic,... Frant. Jos. Sláma, *ČKD*, 1839/3, str. 567-569, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=10590> (2019).

PETER, Fr.: Co jest křesťanské vlastenectví?, *ČKD*, 1847/2, str. 266-275, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=11455> (2019).

JOSEF, František: Alojs Josef,... kníže arcibiskup pražský a t. d. pozdravuje všech věřících,..., *ČKD*, 1848/1, str. 10-21, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=11517> (2019).

Křesťanství a reformy., *ČKD*, 1848/1, str. 58-80, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=11520> (2019).

J. B.: Svoboda, Rovnost, Bratrství!, *ČKD*, 1849/1, str. 51-63, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=11929> (2019).

Dlužno-li duchovnímu pastýři také o pozemské dobré jednotlivých lidí veškerého obecnstva pečovati? A kterak to lze jest duchovnímu pastýři?, *ČKD*, 1849/4, str. 59-73, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=12036> (2019).

Pauperismus - Proletariat - Socialismus - Kommunismus., *ČKD*, 1849/4, str. 38-51, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=12034> (2019).

- Vrchnost a poddanost., *ČKD*, 1850/1, str. 35-47, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=13531> (2019).
- Něco o kommunismu., *ČKD*, 1850/4, str. 67-90, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=13629> (2019).
- J. E. K.: O pauperismu či chudinství., *ČKD*, 1851/4, str. 60-68, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=13753> (2019).
- VALERIAN, Jan: Jan Valerian z Božího milosrdenství a z milosti apoštolské stolice biskup Česko-Budějovický,..., *ČKD*, 1852/1, str. 3-24, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=13779> (2019).
- LAMPA, Josef: Církev a pauperismus., *ČKD*, 1861/3, str. 161-181, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=12122> (2019).
- J. H.: Slovo o svobodě., *ČKD*, 1862/4, str. 294-302, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=12345> (2019).
- SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: O kterých předmětech má duchovní správce častěji jednati ve svých kázáních podle nynějších časových poměrův?, *ČKD*, 1863/2, str. 81-104, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=12521> (2019).
- SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: O kterých předmětech má duchovní správce častěji jednati ve svých kázáních podle nynějších časových poměrův?, *ČKD*, 1863/3, str. 180-211, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=12543> (2019).
- TURNER, Dr. Jan: Společnost statků v prvotní Církví., *ČKD*, 1867/5, str. 387-394, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=13212> (2019).
- BOROVÝ, Dr. Kl.: Před čtyřiceti lety., *ČKD*, 1868/2, str. 81-95, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=13278> (2019).
- K. K.: Záhubná tendence moderního liberalismu., *ČKD*, 1868/3, str. 181-197, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=13302> (2019).
- HLOŽEK, Karel: Náčrtky k otázce socialistické., *ČKD*, 1869/2, str. 122-143, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=13427> (2019).
- SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: Katolictví a liberální žurnalistika v Čechách., *ČKD*, 1869/4, str. 241-274, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=13448> (2019).
- SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: Snahy sociální revoluce a úloha církve., *ČKD*, 1871/1, str. 1-18, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=6150> (2019).

- SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: Snahy sociální revoluce a úloha církve., *ČKD*, 1871/2, str. 111-137, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=6177> (2019).
- PROCHÁZKA, Matěj: Otázka dělnická., *ČKD*, 1872/1, str. 37-56, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=6357> (2019).
- PROCHÁZKA, Matěj: Otázka dělnická., *ČKD*, 1872/2, str. 130-151, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=6368> (2019).
- PROCHÁZKA, Matěj: Otázka dělnická., *ČKD*, 1872/3, str. 179-209, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=6376> (2019).
- PROCHÁZKA, Matěj: Otázka dělnická., *ČKD*, 1872/4, str. 253-254, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=6389> (2019).
- PROCHÁZKA, Matěj: Otázka dělnická., *ČKD*, 1872/5, str. 359-370, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=6406> (2019).
- PROCHÁZKA, Matěj: Otázka dělnická., *ČKD*, 1872/6, str. 445-464, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=6421> (2019).
- PROCHÁZKA, Matěj: Otázka dělnická., *ČKD*, 1872/7, str. 497-520, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=6426> (2019).
- PROCHÁZKA, Matěj: Otázka dělnická., *ČKD*, 1872/8, str. 561-578, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=6441> (2019).
- HAUSMANN, Josef: Církevní péče o chudé., *ČKD*, 1872/8, str. 608-613, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=6445> (2019).
- Sv. otec Lev XIII., *ČKD*, 1878/2, str. 130-131, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=7906> (2019).
- KYSELKA, Jos.: Duchovenstvo a sociální otázka., *ČKD*, 1884/8, str. 506-510, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=13970> (2019).
- HLAVATÝ, prof. dr. Václav: O sociální otázce., *ČKD*, 1886/4, str. 214-232, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=14273> (2019).
- VANĚČEK, Frant.: Pamětný list o sociální otázce adresovaný nejdůst. episkopátu západního Rakouska., *ČKD*, 1891/2, str. 65-76, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=3918> (2019).
- SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: Skromný příspěvek ku porozumění otázce sociální a dělnické., *ČKD*, 1891/7, str. 385-399, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4037> (2019).

- VONDRUŠKA, Karel: Dělnictvo v boji za svá práva., *ČKD*, 1891/8, str. 508-509, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4113> (2019).
- KOUSAL, Josef: O sociální otázce., *ČKD*, 1891/9, str. 527-542, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4118> (2019).
- J. P-y.: Zařízení ku blahu dělnictva., *ČKD*, 1892/3, str. 180-181, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4204> (2019).
- Příspěvek k řešení sociální otázky., *ČKD*, 1892/4, str. 249-251, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4313> (2019).
- Socialismus v dějinách lidstva, *ČKD*, 1893/1, str. 62-64, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=5245> (2019).
- J. P.: Socialismus v dějinách lidstva... Antonín Lenz, *ČKD*, 1893/2, str. 122-123, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=15917> (2019).
- SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: Katolická církev a sociální demokracie., *ČKD*, 1893/5, str. 307-309, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=15968> (2019).
- SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: Dívky pracující ve fabrikách., *ČKD*, 1893/8, str. 489-491, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=16012> (2019).
- PAULY, Jan: Sociální význam papeže Lva XIII., *ČKD*, 1894/1, str. 35-41, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=14936> (2019).
- PAULY, Jan: Sociální význam papeže Lva XIII., *ČKD*, 1894/2, str. 101-107, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=14949> (2019).
- KOUSAL, Josef: Mojžíš a sociální otázka., *ČKD*, 1894/7, str. 408-413, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=15034> (2019).
- O sociálních úlohách duchovenstva v čase nynějším., *ČKD*, 1894/9, str. 536-550, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=15073> (2019).
- VANĚČEK, Frant.: Abbé Garnier a sociální otázka., *ČKD*, 1894/10, str. 605-615, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=15104> (2019).
- TUMPACH, Dr.: Pěstění věd sociálních., *ČKD*, 1895/2, str. 102-104, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=15134> (2019).
- TUMPACH, Dr.: Der Socialismus... Victor Cathrein, *ČKD*, 1895/6, str. 380-381, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=15218> (2019).
- TUMPACH, Dr.: Protokol prvního sjezdu katolického dělnictva..., *ČKD*, 1895/9, str. 565-567, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=15262> (2019).

- TUMPACH, Dr.: Křesťanský dělník... P. Aug. Lehmkuhl, *ČKD*, 1897/6, str. 383-384, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=15559> (2019).
- TUMPACH, Dr.: Liberalismus, Socialismus und christliche Gesellschaftsordnung., *ČKD*, 1897/8, str. 511-512, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=15591> (2019).
- TUMPACH, Dr.: Sociologie křesťanská., *ČKD*, 1898/1, str. 62-63, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=15666> (2019).
- VŘEŠŤÁL, Prof. Dr. Ant.: Soukromé vlastnictví., *ČKD*, 1898/3, str. 191, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=15726> (2019).
- TUMPACH, Dr.: Křesťanská sociologie... Robert Neuschl, *ČKD*, 1898/5, str. 318-320, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=15802> (2019).
- NEUSCHL, Dr. Robert: Smlouva pracovní a spravedlivá mzda práce., *ČKD*, 1899/1, str. 1-11, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=20666> (2019).
- NEUSCHL, Dr. Robert: Smlouva pracovní a spravedlivá mzda práce., *ČKD*, 1899/2, str. 88-98, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=20688> (2019).
- TUMPACH, Dr.: Otázka dělnická... Matěj Procházka, *ČKD*, 1899/2, str. 138-139, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=20702> (2019).
- NEUSCHL, Dr. Robert: Smlouva pracovní a spravedlivá mzda práce., *ČKD*, 1899/3, str. 174-181, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=20712> (2019).
- NEUSCHL, Dr. Robert: Smlouva pracovní a spravedlivá mzda práce., *ČKD*, 1899/4, str. 242-251, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=20744> (2019).
- NEUSCHL, Dr. Robert: Smlouva pracovní a spravedlivá mzda práce., *ČKD*, 1899/5, str. 279-283, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=20763> (2019).
- BENEŠ, Dr. Ferdinand: Socialismus... P. V. Cathrein T. J., *ČKD*, 1899/5, str. 329-330, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=20778> (2019).
- BENEŠ, Dr. Ferdinand: Některé katolické chudobince diecése královéhradecké., *ČKD*, 1899/9, str. 529-537, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=20852> (2019).
- BENEŠ, Dr. Ferdinand: Křesťanská sociologie. Sepsal Dr. Robert Neuschl, professor theologie v Brně. Díl II. , *ČKD*, 1900/7, str. 530-533, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=197> (2019).

- TUMPACH, Dr.: Praca i placa. Przyczynek do wyjasnienia kwestyi socyalnej w swietle etyki katolickiej. Napisal ks. Antoni Trznadel., *ČKD*, 1900/7, str. 534-535, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=199> (2019).
- Stávky. Několik úvah z bojiště práce s kapitálem. Napsal Rudolf Vrba. Vzdělávací knihovny katolické svazek XVII., *ČKD*, 1900/7, str. 535, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=200> (2019).
- TUMPACH, Dr.: Katolicyzm socyalny. Napsal Edward Jaroszynski. Část I., *ČKD*, 1900/7, str. 540, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=203> (2019).
- TUMPACH, Dr.: Katolicyzm socyalny. Skreslil Edward Jaroszński. Cześć II. : Poslanictwo społeczne kościoła. Cześć III. Prawa pracujacych., *ČKD*, 1901/5, str. 351-352, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=397> (2019).
- ZÍTEK, ThC. J.: Cesty veřejného mínění. Jindy a nyní. Sociální politické úvahy. Sepsal Msgr Jan Drozd., *ČKD*, 1901/6, str. 406-407, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=3197> (2019).
- TUMPACH, Dr.: Arbeiterfrage und Socialismus. Vorträge von Dr. Franz Meffert., *ČKD*, 1902/1, str. 76-77, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=537> (2019).
- VRBA, Rudolf: Ovoce zhoubného kapitalismu., *ČKD*, 1902/1, str. 14-20, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=504> (2019).
- VRBA, Rudolf: Ovoce zhoubného kapitalismu., *ČKD*, 1902/2, str. 129-136, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=555> (2019).
- VRBA, Rudolf: Ovoce zhoubného kapitalismu., *ČKD*, 1902/3, str. 193-200, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=578> (2019).
- VRBA, Rudolf: Ovoce zhoubného kapitalismu., *ČKD*, 1902/4, str. 261-265, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=607> (2019).
- VRBA, Rudolf: Ovoce zhoubného kapitalismu., *ČKD*, 1902/6, str. 378-383, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=655> (2019).
- REYL, Dr. Fr.: Bytová otázka dělnická... Dr. Alois Soldát., *ČKD*, 1905/7+8, str. 735-736, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=21161> (2019).
- SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: O působnosti duchovenstva v otázce sociální., *ČKD*, 1906/1, str. 7-13, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=21251> (2019).

- SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: O působnosti duchovenstva v otázce sociální., *ČKD, 1906/2*, str. 106-111, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=21289> (2019).
- SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: O působnosti duchovenstva v otázce sociální., *ČKD, 1906/3*, str. 165-168, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=21321> (2019).
- SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: O působnosti duchovenstva v otázce sociální., *ČKD, 1906/4*, str. 251-258, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=21349> (2019).
- SKOČDOPOLE, Dr. Antonín: O působnosti duchovenstva v otázce sociální., *ČKD, 1906/5*, str. 354-360, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=21380> (2019).
- NEUSCHL, Dr. Robert: Darwinistický evolucionismus ve vědách společenských., *ČKD, 1908/1*, str. 59-65, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=2835> (2019).
- NEUSCHL, Dr. Robert: Darwinistický evolucionismus ve vědách společenských., *ČKD, 1908/2*, str. 131-137, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=2866> (2019).
- NEUSCHL, Dr. Robert: Darwinistický evolucionismus ve vědách společenských., *ČKD, 1908/3*, str. 205-212, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=2903> (2019).
- NEUSCHL, Dr. Robert: Darwinistický evolucionismus ve vědách společenských., *ČKD, 1908/5*, str. 334-341, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=2961> (2019).
- NEUSCHL, Dr. Robert: Darwinistický evolucionismus ve vědách společenských., *ČKD, 1908/6*, str. 430-436, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=2991> (2019).
- NEUSCHL, Dr. Robert: Darwinistický evolucionismus ve vědách společenských., *ČKD, 1908/7+8*, str. 510-522, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=3004> (2019).
- NEUSCHL, Dr. Robert: Darwinistický evolucionismus ve vědách společenských., *ČKD, 1908/9*, str. 596-601, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=3032> (2019).

- NEUSCHL, Dr. Robert: Darwinistický evolucionismus ve vědách společenských., *ČKD*, 1908/10, str. 662-668, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=3065> (2019).
- NEUSCHL, Dr. Robert: Darwinistický evolucionismus ve vědách společenských., *ČKD*, 1909/1, str. 52-57, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=3104> (2019).
- NEUSCHL, Dr. Robert: Darwinistický evolucionismus ve vědách společenských., *ČKD*, 1909/2, str. 129-135, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=3136> (2019).
- NEUSCHL, Dr. Robert: Darwinistický evolucionismus ve vědách společenských., *ČKD*, 1909/3, str. 181-188, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=3180> (2019).
- PODLAHA, Dr. Ant.: Po osmdesáti letech ..., *ČKD*, 1909/3, str. 229-232, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=3188> (2019).
- NEUSCHL, Dr. Robert: Darwinistický evolucionismus ve vědách společenských., *ČKD*, 1909/4, str. 284-290, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=3232> (2019).
- NEUSCHL, Dr. Robert: Darwinistický evolucionismus ve vědách společenských., *ČKD*, 1909/5, str. 332-339, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=3252> (2019).
- NEUSCHL, Dr. Robert: Darwinistický evolucionismus ve vědách společenských., *ČKD*, 1909/6, str. 396-402, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=3270> (2019).
- NEUSCHL, Dr. Robert: Darwinistický evolucionismus ve vědách společenských., *ČKD*, 1909/7+8, str. 453-460, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=3288> (2019).
- NEUSCHL, Dr. Robert: Darwinistický evolucionismus ve vědách společenských., *ČKD*, 1909/9, str. 572-577, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=3331> (2019).
- NEUSCHL, Dr. Robert: Darwinistický evolucionismus ve vědách společenských., *ČKD*, 1909/10, str. 625-629, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=3354> (2019).
- REYL, Dr. Fr.: Poměr individua ke společnosti., *ČKD*, 1912/1, str. 6-17, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4215> (2019).

- REYL, Dr. Fr.: Poměr individua ke společnosti., *ČKD*, 1912/2, str. 133-138, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4283> (2019).
- REYL, Dr. Fr.: Poměr individua ke společnosti., *ČKD*, 1912/3, str. 212-219, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4972> (2019).
- SOLDÁT, Dr. A.: Socialismus a křesťanství., *ČKD*, 1912/3, str. 276-278, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4369> (2019).
- REYL, Dr. Fr.: Poměr individua ke společnosti., *ČKD*, 1912/4, str. 306-312, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4381> (2019).
- REYL, Dr. Fr.: Poměr individua ke společnosti., *ČKD*, 1912/5, str. 395-402, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4447> (2019).
- REYL, Dr. Fr.: Poměr individua ke společnosti., *ČKD*, 1912/6+7, str. 483-494, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4487> (2019).
- REYL, Dr. Fr.: Poměr individua ke společnosti., *ČKD*, 1912/8, str. 603-611, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4582> (2019).
- REYL, Dr. Fr.: Poměr individua ke společnosti., *ČKD*, 1912/9, str. 663-670, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4642> (2019).
- REYL, Dr. Fr.: Poměr individua ke společnosti., *ČKD*, 1912/10, str. 760-767, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4731> (2019).
- REYL, Dr. Fr.: Poměr individua ke společnosti., *ČKD*, 1913/1, str. 14-23, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4791> (2019).
- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla., *ČKD*, 1913/1, str. 23-30, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4795> (2019).
- REYL, Dr. Fr.: Poměr individua ke společnosti., *ČKD*, 1913/2, str. 115-122, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4877> (2019).
- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla., *ČKD*, 1913/2, str. 131-139, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4879> (2019).
- REYL, Dr. Fr.: Poměr individua ke společnosti., *ČKD*, 1913/3, str. 176-183, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4923> (2019).
- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla., *ČKD*, 1913/3, str. 169-176, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4921> (2019).
- REYL, Dr. Fr.: Poměr individua ke společnosti., *ČKD*, 1913/4, str. 297-304, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4994> (2019).

- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla., *ČKD, 1913/4*, str. 263-267, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4989> (2019).
- REYL, Dr. Fr.: Poměr individua ke společnosti., *ČKD, 1913/5*, str. 397-403, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=5057> (2019).
- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla., *ČKD, 1913/5*, str. 353-360, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=5041> (2019).
- REYL, Dr. Fr.: Poměr individua ke společnosti., *ČKD, 1913/6*, str. 485-493, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=5097> (2019).
- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla., *ČKD, 1913/6*, str. 439-445, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=5090> (2019).
- REYL, Dr. Fr.: Poměr individua ke společnosti., *ČKD, 1913/7+8*, str. 608-615, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=5138> (2019).
- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla., *ČKD, 1913/7+8*, str. 521-533, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=5123> (2019).
- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla., *ČKD, 1913/9*, str. 678-684, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=5181> (2019).
- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla., *ČKD, 1913/10*, str. 729-737, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=5208> (2019).
- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla., *ČKD, 1914/1*, str. 60-66, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=5278> (2019).
- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla., *ČKD, 1914/2+3*, str. 175-185, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=5330> (2019).
- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla., *ČKD, 1914/4*, str. 326-331, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=5441> (2019).

- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla, *ČKD, 1914/6+7*, str. 522-527, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=5511> (2019).
- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla, *ČKD, 1914/8*, str. 620-624, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=5557> (2019).
- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla, *ČKD, 1914/9*, str. 717-722, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=5599> (2019).
- SOLDÁT, Dr. A.: Jádru křesťanské sociologie, *ČKD, 1914/9*, str. 736-738, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=5611> (2019).
- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla., *ČKD, 1915/1*, str. 75-80, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4462> (2019).
- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla., *ČKD, 1915/3*, str. 200-203, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4647> (2019).
- STEJSKAL, Fr.: Za války může každý kněz světit škapulířové medailky pro vojíny., *ČKD, 1915/3*, str. 275, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4661> (2019).
- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla., *ČKD, 1915/5*, str. 419-423, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4841> (2019).
- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla., *ČKD, 1915/6+7*, str. 529-535, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=4963> (2019).
- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla., *ČKD, 1915/8*, str. 614-618, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=5048> (2019).
- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla., *ČKD, 1915/9*, str. 653-658, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=5170> (2019).
- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla., *ČKD, 1915/10*, str. 769-772, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=5331> (2019).

- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla, *ČKD*, 1916/2, str. 118-125, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=5686> (2019).
- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla, *ČKD*, 1916/3+4, str. 215-222, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=5751> (2019).
- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla, *ČKD*, 1916/5+6, str. 359-372, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=5789> (2019).
- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla, *ČKD*, 1916/7+8, str. 469-479, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=5827> (2019).
- KOBOSIL, J.: Politická pedagogika, *ČKD*, 1916/7+8, str. 507-508, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=5836> (2019)
- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla, *ČKD*, 1916/9, str. 529-539, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=5874> (2019).
- PODLAHA, Dr. Ant.: Dr. Josef Tumpach, zemřel 20. listopadu roku 1916, *ČKD*, 1916/10, str. 603-604, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=5906> (2019).
- SMRČEK, dr. Josef: Společenské problémy v listech sv. apoštola Pavla, *ČKD*, 1916/10, str. 615-624, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=5909> (2019).
- STATEČNÝ, Prof. Dr. Karel: Dr. Antonín Skočdopole, *ČKD*, 1919/1+2, str. 74-78, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=6862> (2019).
- SAMSOUR, Dr. Josef: Sozialismus und Religion, *ČKD*, 1919/9+10, str. 436-437, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=7337> (2019).
- HANUŠ, J.: Sociální křesťanské hnutí ve Francii, *ČKD*, 1920/1+2, str. 12-22, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=7603> (2019).
- HANUŠ, J.: Sociální křesťanské hnutí ve Francii, *ČKD*, 1920/3+4, str. 99-103, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=7648> (2019).
- HANUŠ, J.: Sociální křesťanské hnutí ve Francii, *ČKD*, 1920/5+6, str. 150-154, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=7678> (2019).

- HANUŠ, J.: Sociální křesťanské hnutí ve Francii, *ČKD*, 1920/7+8, str. 193-199, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=7703> (2019).
- HANUŠ, J.: Sociální křesťanské hnutí ve Francii /Tělocvičné jednoty mládeže katolické - Fédération gymnastique et sportive des Patronages de France/ (F. G. S. P. F.), *ČKD*, 1920/9+10, str. 274-278, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=7720> (2019).
- ŠAFRÁNEK, Jan: Karel Alois Vinařický, *ČKD*, 1922/3+4, str. 77-85, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=7935> (2019).
- SOUKUP, P. Em.: Sv. Tomáš Akvinský, sociolog, *ČKD*, 1924/4, str. 238-245, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=9727> (2019).
- STAŠEK, B.: Válka ve světle učení církve katolické, *ČKD*, 1924/6, str. 398-408, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=9980> (2019).
- STAŠEK, B.: Válka ve světle učení církve katolické, *ČKD*, 1924/7+8, str. 502-508, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=10092> (2019).
- STAŠEK, B.: Válka ve světle učení církve katolické, *ČKD*, 1924/9, str. 578-596, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=10226> (2019).
- STAŠEK, B.: Válka ve světle učení církve katolické, *ČKD*, 1924/10, str. 666-679, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=10393> (2019).
- KUDRNOVSKÝ, Prof. Mons. Dr. Alois: Dnešní vlastenecké úkoly duchovenstva, *ČKD*, 1924/*Sursum* 1, str. 2-4, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=10494> (2019).
- BUDAŘ, Dr. Jan: Kněz - politika - dělnictvo., *ČKD*, 1924/*Sursum* 2, str. 13-17, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=23308> (2019).
- BUDAŘ, Dr. Jan: Kněz - politika - dělnictvo., *ČKD*, 1924/*Sursum* 3, str. 38-39, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=23324> (2019).
- BUDAŘ, Dr. Jan: Kněz - politika - dělnictvo., *ČKD*, 1924/*Sursum* 4, str. 50-54, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=23341> (2019).
- BUDAŘ, Dr. Jan: Kněz - politika - dělnictvo., *ČKD*, 1924/*Sursum* 5, str. 61-63, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=23357> (2019).
- BUDAŘ, Dr. Jan: Kněz - politika - dělnictvo., *ČKD*, 1924/*Sursum* 6, str. 87-89, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=23374> (2019).
- BUDAŘ, Dr. Jan: Kněz - politika - dělnictvo., *ČKD*, 1924/*Sursum* 7+8, str. 96-101, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=23387> (2019).

- BUDAŘ, Dr. Jan: Kněz - politika - dělnictvo., *ČKD, 1924/Sursum 9*, str. 128-130, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=23413> (2019).
- BUDAŘ, Dr. Jan: Kněz - politika - dělnictvo., *ČKD, 1924/Sursum 10*, str. 144-146, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=23435> (2019).
- SOLDÁT, Dr. A.: Sociologie v politice... Frant. Reyl, *ČKD, 1925/3*, str. 237-239, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=16151> (2019).
- KAUCKÝ, Dr. J.: Kněz ve službě Charity., *ČKD, 1925/Sursum 1*, str. 12-14, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=16542> (2019).
- KAUCKÝ, Dr. J.: Kněz ve službě Charity., *ČKD, 1925/Sursum 3*, str. 36-37, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=16573> (2019).
- KAUCKÝ, Dr. J.: Kněz ve službě Charity., *ČKD, 1925/Sursum 4+5*, str. 67-69, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=16600> (2019).
- PRAŽÁK, JUDr. Jiří: Spravedlnost, láska a charita., *ČKD, 1927/3*, str. 129-138, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=16845> (2019). 180
- CHLUMSKÝ, V.: Pastore a politika., *ČKD, 1928/2*, str. 210-215, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=17478> (2019).
- PODLAHA, Dr. Ant.: Úmrtí. Msgr. Dr. Josef Hanuš., *ČKD, 1928/5*, str. 591-592, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=17701> (2019).
- HANOUŠEK, dr. Felix: Bible a socialismus., *ČKD, 1931/1+2*, str. 145-156, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=19211> (2019).
- HANOUŠEK, dr. Felix: Bible a socialismus., *ČKD, 1931/3*, str. 261-267, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=19295> (2019).
- KRATOCHVÍL, Dr. Jos.: Základní směrnice křesťanské nauky sociální., *ČKD, 1931/4*, str. 353-368, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=19332> (2019).
- HANOUŠEK, dr. Felix: Bible a socialismus., *ČKD, 1931/4*, str. 368-373, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=19334> (2019).
- HANOUŠEK, dr. Felix: Bible a socialismus., *ČKD, 1931/7*, str. 686-696, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=19476> (2019).
- HANOUŠEK, dr. Felix: Bible a socialismus., *ČKD, 1932/1*, str. 146-154, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=20070> (2019).
- HANOUŠEK, dr. Felix: Bible a socialismus., *ČKD, 1932/6*, str. 351-359, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=20158> (2019).

- HANOUSĚK, dr. Felix: Bible a socialismus., *ČKD*, 1932/8, str. 504-513, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=20218> (2019).
- HANOUSĚK, dr. Felix: Bible a socialismus., *ČKD*, 1932/9, str. 560-569, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=20233> (2019).
- ČIHÁK, Dr.: Jubilejní stý ročník Časopisu katolického duchovenstva, *ČKD*, 1934/1, str. 1-4, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=23614> (2019).
- VAŠEK, Dr. Bedřich: Totální stát a křesťanství., *ČKD*, 1934/1, str. 4-17, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=23615> (2019).
- Encyklika sv. Otce Pia XI. o situaci katolické církve v Německu., *ČKD*, 1937/2, str. 182-184, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=24690> (2019).
- Encyklika Divini Redemptoris de communismo atheo., *ČKD*, 1937/2, str. 184-187, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=24691> (2019).
- SALAJKA, Ant.: Der Bolschewismus und seine Überwindung... Ernst von Hippel., *ČKD*, 1938/5, str. 436, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=21841> (2019).
- SALAJKA, Ant.: Sinn und Schicksal des russischen Kommunismus... Nikolai Berdjajew., *ČKD*, 1938/5, str. 436-437, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=21842> (2019).
- KUTAL, Dr. Bartol.: Totalismus a nacionalismus u starozákonního národa israelského a v sousedních veleříších asyrskobabylonské a egyptské - a dnešní totalismus., *ČKD*, 1940/1, str. 1-13, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=19720> (2019).
- KUTAL, Dr. Bartol.: Pravá tvář židovstva... PhDr. František Lelek., *ČKD*, 1940/4, str. 302-303, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=21917> (2019).
- S., A.: Pravá tvář Židovstva... Dr František Lelek., *ČKD*, 1943/5, str. 294-296, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=23004> (2019).
- Msgr Dr Alois Kudrnovský., *ČKD*, 1945/3, str. 158-159, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=22064> (2019).
- Život církevní u nás za války a po převratu., *ČKD*, 1945/4, str. 187-192, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=22072> (2019).
- Církev a dělnická otázka., *ČKD*, 1947/1, str. 19-22, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=22240> (2019).
- Dr. J. M.: Universitní profesor, prelát ThDr Jan Budař zemřel., *ČKD*, 1948/5, str. 260-261, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=22510> (2019).

1. 2. Časopis *Hlídk*

- Posudky. In: *Hlídk* 1893/1, str. 65 – 87. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1904.pdf>>.
- POSPÍŠIL, Josef. Křesťanský názor o přírodě. In: *Hlídk* 1896/1, str. 6 – 26. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1896.pdf>>.
- NEUSCHL, Robert, Dr. Malthusova teorie čili zákon lidnatosti (populační). In: *Hlídk* 1896/3, str. 193 – 200. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1896.pdf>>.
- NEUSCHL, Robert, Dr. Malthusova teorie čili zákon lidnatosti (populační). In: *Hlídk* 1896/4, str. 271 – 275. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1896.pdf>>.
- NEUSCHL, Robert, Dr. Malthusova teorie čili zákon lidnatosti (populační). In: *Hlídk* 1896/5, str. 321 – 327. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1896.pdf>>.
- NEUSCHL, Robert, Dr. Malthusova teorie čili zákon lidnatosti (populační). In: *Hlídk* 1896/6, str. 405 – 414. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1896.pdf>>.
- JANOVSKÝ, Fr. S., Církev a socialismus. In: *Hlídk* 1897/5, str. 335 – 340. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1897.pdf>>.
- JANOVSKÝ, Fr. S., Církev a socialismus. In: *Hlídk* 1897/6, str. 415 – 419. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1897.pdf>>.
- JANOVSKÝ, Fr. S., Církev a socialismus. In: *Hlídk* 1897/7, str. 492 – 502. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1897.pdf>>.
- JANOVSKÝ, Fr. S., Církev a socialismus. In: *Hlídk* 1897/8, str. 579 – 585. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1897.pdf>>.
- JANOVSKÝ, Fr. S., Církev a socialismus. In: *Hlídk* 1897/9, str. 662 – 667. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1897.pdf>>.

- JANOVSKÝ, Fr. S., Církev a socialismus. In: *Hlídky 1897/10*, str. 743 – 747. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1897.pdf>>.
- JANOVSKÝ, Fr. S., Církev a socialismus. In: *Hlídky 1897/11*, str. 826 – 830. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1897.pdf>>.
- JANOVSKÝ, Fr. S., Církev a socialismus. In: *Hlídky 1897/12*, str. 908 – 913. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1897.pdf>>.
- SEDLÁK, Jan, O smlouvě pracovní. In: *Hlídky 1898/7*, str. 501 – 506. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1898.pdf>>.
- SEDLÁK, Jan, O smlouvě pracovní. In: *Hlídky 1898/8*, str. 598 – 603. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1898.pdf>>.
- SEDLÁK, Jan, O smlouvě pracovní. In: *Hlídky 1898/9*, str. 669 – 674. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1898.pdf>>.
- SEDLÁK, Jan, O smlouvě pracovní. In: *Hlídky 1898/10*, str. 748 – 751. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1898.pdf>>.
- SEDLÁK, Jan, O smlouvě pracovní. In: *Hlídky 1898/11*, str. 824 – 827. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1898.pdf>>.
- VYCHODIL, Pavel, Julius. Antisemitismus. In: *Hlídky 1900/1*, str. 1 - 7. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1900.pdf>>.
- VYCHODIL, Pavel, Julius. Antisemitismus. In: *Hlídky 1900/2*, str. 73 - 78. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1900.pdf>>.
- VYCHODIL, Pavel, Julius. Antisemitismus. In: *Hlídky 1900/3*, str. 137 - 145. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1900.pdf>>.
- VYCHODIL, Pavel, Julius. Antisemitismus. In: *Hlídky 1900/4*, str. 234 - 239. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1900.pdf>>.
- SAMSOUR, Josef, Dr., Sociální význam svěcení neděle. In: *Hlídky 1900/8*, str. 501 – 505. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1900.pdf>>.

- SAMSOUR, Josef, Dr., Socialní význam svěcení neděle. In: *Hlídky 1900/9*, str. 561 – 566. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1900.pdf>>.
- SAMSOUR, Josef, Dr., Socialní význam svěcení neděle. In: *Hlídky 1900/10*, str. 625 – 630. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1900.pdf>>.
- SAMSOUR, Josef, Dr., Socialní význam svěcení neděle. In: *Hlídky 1900/11*, str. 712 – 716. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1900.pdf>>.
- SAMSOUR, Josef, Dr., Socialní význam svěcení neděle. In: *Hlídky 1900/12*, str. 784 – 787. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1900.pdf>>.
- KUNTE, Ladislav. České strany a křesťanská politika. In: *Hlídky 1901/10*, str. 673 - 684. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1901.pdf>>.
- KUNTE, Ladislav. České strany a křesťanská politika. In: *Hlídky 1901/11*, str. 753 - 765. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1901.pdf>>.
- KUNTE, Ladislav. České strany a křesťanská politika. In: *Hlídky 1902/2*, str. 104 - 109. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1902.pdf>>.
- KUNTE, Ladislav. České strany a křesťanská politika. In: *Hlídky 1902/3*, str. 166 - 169. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1902.pdf>>.
- Rozhled sociální. In: *Hlídky 1904/2*, str. 142 – 146. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1904.pdf>>.
- KUBÍČEK, Metoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlídky 1906/11*, str. 839 – 846. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1906.pdf>>.
- KUBÍČEK, Metoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlídky 1906/12*, str. 889 – 895. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1906.pdf>>.

- KUBÍČEK, Methoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlidka 1907/1*, str. 20 – 24. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1907.pdf>>.
- KUBÍČEK, Methoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlidka 1907/2*, str. 95 – 102. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1907.pdf>>.
- KUBÍČEK, Methoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlidka 1907/3*, str. 183 – 188. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1907.pdf>>.
- KUBÍČEK, Methoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlidka 1907/4*, str. 262 – 268. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1907.pdf>>.
- KUBÍČEK, Methoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlidka 1907/5*, str. 339 – 344. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1907.pdf>>.
- KUBÍČEK, Methoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlidka 1907/6*, str. 437 – 442. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1907.pdf>>.
- KUBÍČEK, Methoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlidka 1907/7*, str. 534 – 538. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1907.pdf>>.
- KUBÍČEK, Methoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlidka 1907/8*, str. 617 – 621. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1907.pdf>>.
- KUBÍČEK, Methoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlidka 1907/9*, str. 698 – 703. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1907.pdf>>.
- KUBÍČEK, Methoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlidka 1907/10*, str. 772 – 776. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1907.pdf>>.
- KUBÍČEK, Methoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlidka 1907/11*, str. 845 – 851. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1907.pdf>>.

- KUBÍČEK, Methoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlidka 1907/12*, str. 921 – 927. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1907.pdf>>.
- KUBÍČEK, Methoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlidka 1908/1*, str. 19 – 25. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1908.pdf>>.
- KUBÍČEK, Methoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlidka 1908/2*, str. 107 – 113. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1908.pdf>>.
- KUBÍČEK, Methoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlidka 1908/3*, str. 196 – 201. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1908.pdf>>.
- KUBÍČEK, Methoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlidka 1908/4*, str. 277 – 281. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1908.pdf>>.
- KUBÍČEK, Methoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlidka 1908/5*, str. 343 – 353. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1908.pdf>>.
- KUBÍČEK, Methoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlidka 1908/6*, str. 423 – 429. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1908.pdf>>.
- KUBÍČEK, Methoděj, Dr. Marxův vědecký socialismus a budoucí společnost. In: *Hlidka 1908/7*, str. 499 – 507. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1908.pdf>>.
- KOUTNÝ, Jan, Dr. Úkoly sociálního pojištění. In: *Hlidka 1913/1*, str. 29 – 33. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1913.pdf>>.
- Po pětadvaceti letech. In: *Hlidka 1920/12*, str. 710 - 713. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1920.pdf>>.
- BAŘINA, Fr. S., K řešení sociálního problému. In: *Hlidka 1927/8*, str. 305 – 311. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1927.pdf>>.

- BAŘINA, Fr. S., K řešení sociálního problému. In: *Hlidka 1927/9*, str. 349 – 353. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1927.pdf>>.
- JANČÍK, Josef. Katolické jednoty na Moravě. In: *Hlidka 1932/12*, str. 393 – 404. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1932.pdf>>.
- JANČÍK, Josef, Sociální spravedlivost. In: *Hlidka 1936/1*, str. 1 – 5. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1936.pdf>>.
- JANČÍK, Josef, Sociální spravedlivost. In: *Hlidka 1936/2*, str. 49 – 55. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1936.pdf>>.

1. 3. Časopis *Museum*

- VÁGNER, Rainhold. O socialismu. In: *Museum. List bohoslovců česko-moravských*. Ročník 21. 1886 – 1887. Str. 58 – 76. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_21_rocnik.pdf>.
- KOTROUŠ, Karel, Th. Chudinství v církvi katolické. In: *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Ročník 24. 1889 – 1890. Str. 5 – 12. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_24_rocnik.pdf>.
- LUJKA, Antonín. Socialismus v boji proti modernímu řádu společenskému. In: *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Ročník 24. 1889 – 1890. Str. 168 – 174. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_24_rocnik.pdf>.
- HUSAR, František. Úvaha o sociální otázce.. In: *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Ročník 24. 1889 – 1890. Str. 174 - 181. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_24_rocnik.pdf>.
- KREUTZER, Josef. Nauky encykliky „Rerum novarum“. In: *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Ročník 26. 1891 – 1892. Str. 37 - 45, 98 - 102, 153 - 168. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_26_rocnik.pdf>.
- LANG, Alois. Filosofie a křesťanství! In: *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Ročník 26. 1891 – 1892. Str. 146 – 151. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_26_rocnik.pdf>.

- SEDLÁK, Jan. Dr. Josef Pospíšil. In: *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Ročník 28. 1893 – 1894. Str. 114 – 117. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_28_rocnik.pdf>.
- STANĚK, Jan. Válka v právu mezinárodním a theorie věčného míru. In: *Museum. List bohoslovců českomoravských*. Ročník 29. 1894 – 1895. Str. 56 - 61, 92 - 103, 127 - 138, 185 - 194. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_29_rocnik.pdf>.
- LUKÁŠEK, Josef. Mzda. In: *Museum. Časopis bohoslovců českomoravských*. Ročník 30. 1895 – 1896. Str. 20 - 27, 69 - 79, 139 - 147. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_30_rocnik.pdf>.
- BĚHAL, Vladimír. Duchovenstvo a sociální otázka. In: *Museum. Časopis bohoslovců českomoravských*. Ročník 32. 1897 – 1898. Str. 215 – 223. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_32_rocnik.pdf>.
- TUPÝ, Josef. Msgr. Dr. Antonín Skočdopole. In: *Museum. Časopis bohoslovců českomoravských*. Ročník 33. 1898 – 1899. Str. 1 – 6. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_33_rocnik.pdf>.
- ČUMPELÍK, Karel. Th. Dr. Antonín Lenz. In: *Museum. Časopis bohoslovců českomoravských*. Ročník 33. 1898 – 1899. Str. 105 – 108. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_33_rocnik.pdf>.
- KOVÁŘ, Jan: Jak řeší církev katolická otázku sociální? In: *Museum. Časopis bohoslovců českomoravských*. Ročník 33. 1898 – 1899. Str. 127 - 131, 181 - 185. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_33_rocnik.pdf>.
- JANÍČEK, Josef. Nábožensko-mravní živel v otázce sociální. In: *Museum. Časopis bohoslovců českomoravských*. Ročník 35. 1900 – 1901. Str. 14 – 19. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_35_rocnik.pdf>.
- ŠALOMOUN, Antonín. Dr. Robert Neuschl. In: *Museum. Časopis bohoslovců československých*. Ročník 38. 1903 – 1904. Str. 245 – 248. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_38_rocnik.pdf>.

- FRAIT, Václav. Kritický rozbor základů Marx-Engelsovy sociálně-demokratické soustavy. In: *Museum. Časopis bohoslovců československých*. Ročník 38. 1903- 1904. Str. 147 - 150, 249 – 252. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_38_rocnik.pdf>.
- MARTÍNEK, František. Zásluhy katolické církve o stavy pracující vůbec a o dělnictvo zvláště. In: *Museum. Časopis bohoslovců československých*. Ročník 38. 1903- 1904. Str. 25 - 29, 71 – 75, 155 - 159. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_38_rocnik.pdf>.
- HÁŇAVKA, Karel. Od Luthera až po Marxe. In: *Museum. Časopis bohoslovců československých*. Ročník 39. 1904 – 1905. Str. 230 – 237. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_39_rocnik.pdf>.
- KUNKA, František. Sociální otázka a společnost. In: *Museum. Časopis bohoslovců československých*. Ročník 43. 1908 – 1909. Str. 118 – 122. Cit 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_43_rocnik.pdf>.
- PŘIKRYL, Josef. Vznik a vývoj křesťanského socialismu v zemích českých. In: *Museum. Časopis bohoslovců československých*. Ročník 44. 1910 – 1911. Str. 23 – 29. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_44_rocnik.pdf>.
- KRUŽÍK, Josef. Myšlenkový základ křesťanského socialismu. In: *Museum. Časopis bohoslovců československých*. Ročník 44. 1910 – 1911. Str. 205 – 212. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_44_rocnik.pdf>.
- KLIM, Vilém. Světové hospodářství a židé. In: *Museum. Časopis katolických slovanských bohoslovců*. Ročník 55. 1923 – 1924. Str. 47 – 51, 98 – 103. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_55_rocnik.pdf>.
- Ježíš Kristus a sociální otázka. In: *Museum. Časopis slovanských bohoslovců*. Ročník 63. 1932 – 1933. Str. 67 – 70. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_63_rocnik.pdf>.
- KLEMENT, Method. Rozhovor o komunismu. In: *Museum. Časopis slovanských bohoslovců*. Ročník 64. 1933 – 1934. Str. 8 – 11. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_64_rocnik.pdf>.

- PEKÁREK, Alois. S palčivou starostí. In: *Museum. Časopis slovanských bohoslovců*. Ročník 68. 1936 – 1937. Str. 140 – 143. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_68_rocnik.pdf>.
- MUSIL, František. Sušilovská retrospektiva. In: *Museum. Časopis slovanských bohoslovců*. Ročník 69. 1937 – 1938. Str. 1 – 10. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_69_rocnik.pdf>.
- TEPLÍK, Ludvík. 20 let SSSR a bolševické vlivy v Evropě. In: *Museum. Časopis slovanských bohoslovců*. Ročník 69. 1937 – 1938. Str. 37 – 45. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_69_rocnik.pdf>.
- Laudemus viros gloriosos. In: *Museum. Časopis slovanských bohoslovců*. Ročník 69. 1937 – 1938. Str. 117 – 118. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_69_rocnik.pdf>.
- HOLAKOVSKÝ, František, Václav. Sociální obsah Otčenáše. In: *Museum. Časopis slovanských bohoslovců*. Ročník 69. 1937 – 1938. Str. 124 – 128. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_69_rocnik.pdf>.
- ŠINDELÁŘ, K. 70 let Musea ve zkratce. In: *Museum. Časopis slovanských bohoslovců*. Ročník 70. 1938 – 1939. Str. 9 – 12. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_70_rocnik.pdf>.
- HRBATA, Josef. Ozvěny z Říma. In: *Museum. Revue slovanských bohoslovců*. Ročník 73. 1945 – 1946. Str. 79 - 84, 100 – 103. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_73_rocnik.pdf>.
- BEZDÍČEK, Jiří. K 80letému jubileu „Musea“. In: *Museum. Revue slovanských bohoslovců*. Ročník 74, 1946 – 1947. Str. 10 – 14. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_74_rocnik.pdf>.

2. Další použitá literatura

- Arcidiecézní charita Olomouc: Ročenka 1994 = Archdiocesan Charity of Olomouc, Czech Republic: Yearbook 1994 = Caritas der Erzdiözese Olomouc, Tschechische Republik: Jahresbericht 1994*. Olomouc: Arcidiecézní charita, 1994. 168 s.
- BAHOUNEK, Jiří. *Sociální učení církve*. 1. vyd. Brno: Petrov, 1991. 77 s. ISBN 80-85247-14-3.

- BAŘINA, František Saleský Jan. *Mosaikový obraz sociální soustavy: vybudované na podkladě a zásadách křesťansko-katolického náboženství v rámci hanáckém*. V Brně: Tiskem a nákladem Občanské tiskárny, 1929. 538 s.
- BENEDIKT XVI. *Deus caritas est: encyklika nejvyššího pontifika Benedikta XVI. [biskupům, kněžím a jáhnům, Bohu zasvěceným osobám a všem věřícím laikům o křesťanské lásce]*. Překlad Ctirad Václav Pospíšil. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2006. 63 s. ISBN 80-86949-03-6.
- BENEDIKT XVI. Kněží nemají osobně zasahovat do politiky. In: *Česká sekce Vatikánského rozhlasu*. 2009. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=11788>>.
- BLIŽŇÁK, Luboš. *Sociální a politická problematika očima katolických teologů v Časopise katolického duchovenstva*. Olomouc, 2016. Diplomová práce. Vedoucí práce: prof. Ctirad Václav Pospíšil, Th.D. UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Cyrilometodějská teologická fakulta.
- CMTF. Ctirad Václav Pospíšil. In: *Katedra systematické teologie Cyrilometodějské teologické fakulty*. [Online.] Cit. 2016. Dostupné z: <<http://www.cmtf.upol.cz/menu/struktura-cmtf/katedry/katedra-systematicke-teologie/menu/o-katedre/ctirad-vaclav-pospisil/>>.
- CMTF. Digitalizace periodika „Hlídka“. In: *Depozitum CMTF*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://old.cmtf.upol.cz/menu/struktura-cmtf/katedry/katedra-systematicke-teologie/menu/depositum-cmtf/hlidka/>>.
- CMTF. Digitalizace periodika „Museum bohoslovců“. In: *Depozitum CMTF*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://old.cmtf.upol.cz/menu/struktura-cmtf/katedry/katedra-systematicke-teologie/menu/depositum-cmtf/museum-bohoslovcu/>>.
- ČAPEK, Vratislav, PÁTEK, Jaroslav a ZWETTLER, Otto. *Světové dějiny. [Díl] 2, Dějiny lidských civilizací od poloviny 17. století po současnost*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1993. 255 s. ISBN 80-7168-091-5.
- Direktář pro službu a život kněží*. Praha: Česká biskupská konference, 1995. 83 s.
- FIALA, Petr. *Katolicismus a politika: o politické dimenzi katolicismu v postmoderní době*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1995. 349 s. ISBN 80-85959-01-1.
- FORMÁNEK, Jakub, ed. a ŠMÍD, Marek, ed. *Pastýřské listy 1918-1945*. V Praze: pro Arcibiskupství pražské vydalo Karmelitánské nakladatelství, 2017. 479 stran. ISBN 978-80-7195-902-1.

- FRANKL, Michal. *"Emancipace od židů": český antisemitismus na konci 19. století*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2007. 403 s. ISBN 978-80-7185-882-9.
- FUCHS, Alfréd. *Novější papežská politika*. V Praze: Orbis, 1930. 318 s. Politická knihovna. Řada 1; kn. 22.
- Gaudium et spes. In: *Dokumenty II. vatikánského koncilu. Překlad Oto Mádr. Vyd. 2., V KN I. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 603 s. ISBN 80-7192-438-5.*
- GELMI, Josef. *Papežové: od svatého Petra po Jana Pavla II*. Překlad Marie Goldmannová. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1994. 326 s., 40 s. fotogr. ISBN 80-204-0457-0.
- GHELFAND, S. S. *Marxismus a křesťanský sociální reformismus*. Praha: Výkonný výbor československé strany lidové, 1946. 47 s. Pravda a život; 4.
- GLOMBIK, Manfred. Biskup Ketteler – průkopník spravedlivé společnosti. In: *Teologické texty, 2013/2*. [Online.] Cit. 2019. Překlad: Miloš Voplakal. Dostupné z: <<http://www.teologicketexty.cz/casopis/2013-2/Biskup-Ketteler-prukopnik-spravedlive-spolecnosti.html>>.
- HALÍK, Tomáš. Sociální nauka katolické církve ve společensko-dějinném horizontu. In: *Sociální encykliky (1891-1991)*. 1. vydání. Praha: Zvon, 1996. 505 s. ISBN 80-7113-154-7.
- Hlídka – všechna čísla. In: *Knihovna Libri nostri*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://librinostri.catholica.cz/?id=1137>>.
- HURT, Josef. Klerus a politika. In: *Signály.cz*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://inigo.signal.cz/1005/-18>>.
- IHNÁT, Jan. Svatý Jan Bosco. In: *Církev.cz. Katolická církev v České republice*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://www.cirkev.cz/archiv/110125-svaty-jan-bosco>>.
- Instrukce k některým otázkám ohledně působení a chování katolíků v politickém životě*. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2003. 14 s. ISBN 80-239-1458-8.
- JANET, Paul. *Dějiny vědy politické se zřetelem k mravovědě. Díl II*. Překlad Břetislav Foustka. V Praze: Nákladem Jana Laichtera, 1896. 561 s. Laichterův výbor nejlepších spisů poučných; kn. 1.
- JAN PAVEL II. Laborem exercens. In: *Sociální encykliky (1891-1991)*. 1. vydání. Praha: Zvon, 1996. 505 s. ISBN 80-7113-154-7.
- JIROUŠEK, Tomáš Josef. *Dějiny sociálního hnutí v zemích koruny České od roku 1840-1900. Díl I, Od roku 1840 do roku 1885*. V Praze: Družstvo Vlast', 1900. 83 s.
- JIROUŠEK, Tomáš Josef. *Dějiny sociálního hnutí v zemích koruny české od roku 1840-1903. Díl II, Od roku 1885 do roku 1903*. V Praze: Vlast', [1903]. 128 s.

- JIROUŠEK, Tomáš Josef. *Dějiny sociálního hnutí v zemích koruny české od roku 1840-1903. III, Od roku 1895 do roku 1905*. V Praze: Vlast', 1905. 124 s.
- KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin. [Sv.] 2*. Praha: Zvon, 1991. 281 s. ISBN 80-7113-003-6.
- KAŠPAR, Karel. *Choroby moderní lidské společnosti a léky k její záchraně*. V Hradci Králové: Tiskové družstvo, 1931. 29, [I] s. Časové úvahy; sv. 322.
- KAŠPAR, Karel. *Skutky a nikoli pouhá slova papeže míru Benedikta XV*. Hradec Králové: Tiskové družstvo, 1922. 96 s. Časové úvahy; sv. 278.
- KELLER, Jan. *Soumrak sociálního státu*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ii, 158 s. Studie; sv. 40. ISBN 978-80-7419-017-9.
- Kompendium sociální nauky církve*. Překlad: Ctirad Václav Pospíšil. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. 534 s. ISBN 978-80-7195-014-1.
- KŘIŠŤAN, Alois. Sociální otázky v díle J. V. Jirsíka. In: *Studia Theologica 2006, 8 (2)*. Str. 80 – 90. ISSN 1212-8570.
- LEHMKUHL, Augustin. *Křesťanský dělník: poučná a modlitební knížka pro katol. křesťany, zvláště pro dělnictvo*. V Praze: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1897. 438, viii s.
- LENZ, Antonín. *Socialismus v dějinách lidstva a jeho povaha a církev katolická jedine schopná ku řešení sociální otázky*. V Praze: Nákladem Cyrillo-Methodějského knihkupectví (G. Francl), 1893. 391 s.
- LEV XIII. *Rerum novarum*. In: *Sociální encykliky (1891-1991)*. 1. vydání. Praha: Zvon, 1996. 505 s. ISBN 80-7113-154-7.
- LOUŽEK, Marek. Populační teorie Thomase Malthuse. In: *E-LOGOS. Electronic journal for philosophy*. 6/2014. ISSN 1211-0442. VŠE Praha. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://nb.vse.cz/kfil/elogos/history/louzek14.pdf>>.
- MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde, 1997. 572 s. ISBN 80-7201-045-X.
- MAREK, Pavel. *Arcibiskup pražský prof. dr. František Kordač: nástin života a díla apologety, pedagoga a politika*. 1. vyd. Olomouc: Vydala Katedra politologie a evropských studií FF UP v Olomouci v nakl. Moneta-FM v Olomouci, 2005. 638 s. ISBN 80-86731-01-4.
- MARTINEK, Cyril. *Cesta k solidaritě*. 1. vyd. Svitavy: Trinitas, 1998. 336 s. Studie Teologické fakulty Jihočeské univerzity; sv. 5. Studium; sv. 110. ISBN 80-86036-07-3.

- MARTINEK, Cyril. Předmluva k encyklice Rerum novarum. In: *Sociální encykliky (1891-1991)*. 1. vydání. Praha: Zvon, 1996. 505 s. ISBN 80-7113-154-7.
- MASARYK, Tomáš Garrigue. *Otázka sociální: základy marxismu sociologické a filosofické*. V Praze: Nákladem Jana Laichtera, 1898. xiii, 701 s. Laichterův výbor nejlepších spisů poučných; kn. 7.
- MEDEK, Václav. *Cesta české a moravské církve staletími*. Praha: Česká katolická charita, 1982. 375 s.
- MLČOCH, Lubomír. *Ekonomie rodiny v proměnách času, institucí a hodnot*. Vyd. 2., V nakl. Karolinum 1. Praha: Karolinum, 2014. 192 s. ISBN 978-80-246-2323-8.
- Museum – všechna čísla. In: *Knihovna Libri nostri*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://librinostri.catholica.cz/?id=1497>>.
- NEUSCHL, Robert. *Křesťanská sociologie*. V Brně: Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských, 1898-1900. 2 sv. (vi, 645; 662, [46] s.).
- NĚMEC, Damián. Význam svátečního, zvláště nedělního klidu z pohledu sociální nauky církve. In: *Studia Theologica 2015, 17 (2)*. Str. 127 – 151. ISSN 1212-8570.
- NOVAK, Michael. *Katolické sociální myšlení a liberální instituce*. Překlad Monika Kittová a Renáta Mlíková. Vyd. 1. Praha: Česká křesťanská akademie, 1999. 318 s. ISBN 80-85795-34-5.
- OCKENFELS, Wolfgang. *Katolická sociální nauka*. Překlad Ludmila Martinková. 1. vyd. Praha: Zvon, 1994. 125 s. ISBN 80-7113-081-8.
- OSENSKÝ, Jan. *Příspěvek k řešení sociální otázky: národo-hospodářská studie*. V Praze: A. Storch syn, 1892. 47 s.
- OVEČKA, Libor. *"Člověče, bylo ti oznámeno, co je dobré--": česká katolická morální teologie 1884-1948*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2011. 383 s. ISBN 978-80-246-1957-6.
- PIUS XI. *Divini Redemptoris, tentokrát ještě naléhavěji do vlastních řad: Okružní list Pia XI*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1993. 39 s.
- PIUS XI. Quadragesimo anno. In: *Sociální encykliky (1891-1991)*. 1. vydání. Praha: Zvon, 1996. 505 s. ISBN 80-7113-154-7.
- PODLAHA, Antonín, ed. *Bibliografie české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do konce roku 1913: vydáno v paměť osmdesátiletého jubilea "Časopisu katolického duchovenstva" a padesátiletého jubilea "Dědictví sv. Prokopa"*. Část pátá. V Praze: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1923. s. 1921-2319. Dědictví sv. Prokopa. Podíl Údů na rok 1923 a 1924; č. 64.

- POJSL, Miloslav, ed. *Cyrlometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci v letech 1990-2010: 20 let od jejího obnovení: sborník*. Velehrad: Historická společnost Starý Velehrad se sídlem na Velehradě, 2010. 286 s., [16] s. obr. barev. příl. ISBN 978-80-86157-30-6.
- Pokoj a dobro: list k sociálním otázkám v České republice k veřejné diskusi*. Praha: Česká biskupská konference, 2000. 63 s. ISBN 80-238-7089-0.
- POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Lev XIII. a jeho encyklika o duchu svatém. In: *LEV XIII. Divinum illud munus*. Vyd.1. Praha: Krystal OP, 1998. 37 s. Thesaurus; sv. 2. ISBN 80-85929-25-2.
- POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Různé podoby české trinitární teologie a pneumatologie 1800-2010: tvářnosti české katolické trojiční teologie a pneumatologie 1800-1989: komentovaná bibliografie 1800-2010*. 1. vyd. [Brno]: L. Marek, ©2011. 544 s. ISBN 978-80-87127-37-7.
- POSPÍŠIL, Ctirad, Václav. Víra a přírodní vědy (1850 – 1950): Časopis Národního muzea, Museum – list bohoslovců česko-moravských, další doplňky a upřesnění. In: *Studia Theologica 2014/4*. [Online]. Cit. 2019. Dostupné z: <<https://studiatheologica.eu/pdfs/sth/2014/04/09.pdf>>.
- POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Zápolení o naději a lidskou důstojnost: česká katolická teologie 1850-1950 a výzvy přírodních věd v širším světovém kontextu*. 1. vyd. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2014. 281 s. ISBN 978-80-244-3855-9.
- PROCHÁZKA, Matěj. *Otázka dělnická*. V Praze: Vzdělávací kroužek křesťansko-sociální, 1898. 257 s.
- PUTNA, Martin C. a BEDŘICH, Martin, ed. *Česká katolická literatura v kontextech: 1918-1945*. Vyd. 1. Praha: Torst, 2010. 1390 s. ISBN 978-80-7215-391-6.
- PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848-1918*. Vyd. 1. Praha: Torst, 1998. 801 s. ISBN 80-7215-059-6.
- RAJTORAL, Jaroslav. *Katolíci a tisk*. Praha: Čs. akc. tisk., [1937]. 43 s.
- REYL, František. *Jádro křesťanské sociologie*. Hradec Králové: Polit. Družstvo tiskové, 1914. 1, 351, 12 s. Knihovna Obnovy; č. 22.
- ROSMINI-SERBATI, Antonio. *Komunismus a socialismus: esej z roku 1847 přednesená v Akademii obrozenců v Osimu*. Překlad Ctirad Václav Pospíšil. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 118 s. ISBN 80-7195-045-9.
- SAMUEL, Dom. Chudoba vnitřní a chudoba vnější. In: AMBROS, Pavel, ed. *Nouze, chudoba, bohatství: výhledy do postrestituční epochy života církvi: kolektivní*

- monografie*. Vydání první. Olomouc: Nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, s.r.o., 2015. 447 stran. Současné otázky; 51. ISBN 978-80-7412-231-6.
- SCHEICHER, Joseph. *Duchovenstvo a sociální otázka*. V Brně: Tiskem a nákladem Benediktinské knihtiskárny, 1884. 109 s.
- SCHWARZ, Brigitte. Vznik, potřeba a poslání sociálního učení církve. In: *Dialog Evropa XXI. 1 – 4/2001. Revue pro křesťanskou orientaci ve vědě a kultuře*. Moravskoslezská křesťanská akademie. Brno. ISSN 1210-8332.
- SOLDÁT, Alois. *Nástin základův a všeobecných zásad společensko-hospodářských: Příspěvek katol. mravouky k řešení otázky sociální*. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1913. xiv, 550 s.
- SVOBODA, Rudolf. Sociální a charitativní aktivity českobudějovických biskupů v letech 1785–1883. In: *Studia theologica č. 18*. 2016. ISSN 1212-8570.
- ŠEBEK, Jaroslav. Encyklika Quadragesimo anno, její recepce a vliv na katolické prostředí v českých zemích ve třicátých letech. In: *Soudobé dějiny*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001 Roč. 8, č. 2-3 (2001), s. 365-383. ISSN 1210-7050.
- ŠEBEK, Jaroslav. Jan Šrámek – politik a státník, katolický kněz. In: *Katolický týdeník 2006/16*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.katyd.cz/clanky/jan-sramek---politik-a-statnik-katolicky-knez.html>>.
- ŠEBEK, Jaroslav. Klérus v politice: dříve a nyní. In: *Katolický týdeník, č. 21/2010, příloha Perspektivy*. 20. 5. 2010. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.katyd.cz/clanky/klerus-v-politice-drive-a-nyni.html>>.
- ŠEBEK, Jaroslav. *Papežové moderního věku: Vatikán od Pia IX. po Františka a jeho vztah k českým zemím*. Druhé, doplněné vydání. Řitka: Čas, 2015. 238 stran. Český čas; X. svazek. ISBN 978-80-7475-083-0.
- Tumpach, Josef, ed. a Podlaha, Antonín, ed. *Český slovník bohovědný*. Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1912-1932. 151 seš.
- UMLAUF, Michal. Sociální nauka církve – integrální součást křesťanské nauky o člověku. In: *Interdisciplinární úvod do četby kompendia sociální nauky církve*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2009. ISBN 978-80-87127-16-2.
- VAŠEK, Bedřich. *Křesťanská sociologie. Díl I, Život sociální*. V Praze: Universum, 1933. 317 - [VII] s. Spisy Cyrilometodějské bohoslovecké fakulty v Olomouci; Čís. 1.
- VAŠEK, Bedřich. *Křesťanská sociologie. Díl II, Spravedlnost v životě hospodářském*. V Praze: Československá akciová tiskárna, 1931. 460, [IV] s.

- VAŠEK, Bedřich. *Křesťanská sociologie: Se zvláštním zřetelem k sociální činnosti kněžské. Díl III, Sociální práce*. V Praze: Československá akc. tiskárna, 1929. 365, [V] s. Spisy Cyrilometodějské bohoslovecké fakulty v Olomouci; č. 1.
- VAŠEK, Bedřich. Předmluva k I. vydání. In: PIUS XI. *Encyklika Pia XI.: Quadragesimo anno: O vybudování společenského řádu a jeho zdokonalení podle zásad evangelia*. III. vydání, opravené. V Olomouci: Dominikánská edice Krystal, 1947. 77-[II] s. Dominikánská edice Krystal.
- VLASÁKOVÁ, Marta. Životaběh B. Bolzana. In: TRLIFAJOVÁ, Kateřina, ed. *Osamělý myslitel Bernard Bolzano*. Vyd. 1. Praha: Filosofia, 2006. 226 s. ISBN 80-7007-226-1.
- VRBA, Rudolf. *Dělnictvo v boji za svá práva: slovo pravdy o kapitalismu a liberalismu: příspěvek k řešení otázky dělnické*. V Praze: R. Vrba, 1891. 284 s.
- WAGNER, Vincenc. *Zařízení ku blahu dělnictva: příspěvek k řešení otázky dělnické*. V Praze: V. Wagner, 1890. 147 s.

3. Ostatní použité zdroje

- ABZ.CZ. Pojem subsidiarita. In: *Slovník cizích slov*. 2005 – 2019. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/subsidiarita>>.
- AV ČR. Hausmann, Josef Karel, 1825 – 1905. In: *Bibliografie dějin českých zemí. Historický ústav AV ČR*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://biblio.hiu.cas.cz/authorities/328488>>.
- AV ČR. Jančík, Josef, 1900 – 1968. In: *Bibliografie dějin Českých zemí. Historický ústav AV ČR*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://biblio.hiu.cas.cz/authorities/224897?locale=cs>>.
- AV ČR. Klement, Method Karel, 1889 – 1979. In: *Bibliografie dějin Českých zemí. Historický ústav AV ČR*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://biblio.hiu.cas.cz/authorities/58952?locale=cs>>.
- BAŠTECKÁ, Lydia. *Dokument české terénní archeologie na Jaroměřsku z r. 1858*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.smirice.eu/dokumenty/cesta.htm>>.
- BARUS, Martin. Biskup Augustin Bartoloměj Hille – 150. výročí úmrtí. In: *Biskupství litoměřické*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.dltm.cz/biskup-augustin-bartolomej-hille-150-vyroci-umrti>>.
- Bývávaly časy. In: *Staroveský zpravodaj*. Číslo 7/2011. [Online.] Cit 2019. Dostupné z: <http://www.staraves.cz/content/SV_07_2011.pdf>.

- ČTK. Ježíš byl prvním komunistou naší éry, tvrdí ruský politik. In: *Týden.cz*. 29. 4. 2016. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://1url.cz/eMfan>>.
- Historie farnosti. In: *Farnost Stará Ves nad Ondřejnicí*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <http://farnoststaraves.php5.cz/?page_id=70>.
- HOBZA, Radek. Haňávkův obrat. In: *Český zápas. Týdeník Církve československé husitské*. Číslo 32. 10. srpna 2014. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.ccsch.cz/dokumenty/1851-binder1.pdf>>.
- Kalendárium neslyšících. In: *Ruce.cz. Informační portál o světě neslyšících*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://ruce.cz/clanky/628/2-kalendarium-neslysicich>>.
- KNIGHT, Kevin. Henry Edward Manning. In: *Catholic Encyclopedia*. 2017. Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.newadvent.org/cathen/09604b.htm>>.
- NÁRODNÍ MUZEUM. Hložek, Karel, 1834-1877. In: *Knihovna Náprstkova muzea v Praze. Online katalog*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://npm.opac.nm.cz/search?type=global&q=hložek+karel>>.
- NEŠPOR, Zdeněk R. Heslo: Kunte Ladislav. In: *Sociologická encyklopedie*. Sociologický ústav AV ČR. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Kunte_Ladislav>.
- NEŠPOR, Zdeněk R. Heslo: Neuschl Robert. In: *Sociologická encyklopedie*. 2019. Sociologický ústav AV ČR. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Neuschl_Robert>.
- NEŠPOR, Zdeněk R. Heslo: Procházka Matěj. In: *Sociologická encyklopedie*. Sociologický ústav AV ČR. 2017. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Procházka_Matěj>.
- NK ČR. Autoritní záznam: Hlavatý, Václav, 1842-1910. In: *Databáze Národní knihovny ČR*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://1url.cz/hMgiu>>.
- NK ČR. Autoritní záznam: Kousal, Josef, 1856-1935. In: *Databáze Národní knihovny ČR*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://1url.cz/6Mgit>>.
- NK ČR. Autoritní záznam: Pauly, Jan Křtitel, 1869-1944. In: *Databáze Národní knihovny ČR*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://1url.cz/bMgiI>>.
- NK ČR. Autoritní záznam: Pazderka, Josef, 1841-1892. In: *Databáze Národní knihovny ČR*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://1url.cz/HMgiQ>>.
- NK ČR. Autoritní záznam: Soukup, Emilian, 1886-1962. In: *Databáze Národní knihovny ČR*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://1url.cz/dMgog>>.

- NK ČR. Autoritní záznam: Vondruška, Karel, 1859-1918. In: *Databáze Národní knihovny ČR*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://1url.cz/NMgWA>>.
- Osobnost: František Janovský. In: *Příjmení.cz*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <http://www.prijmeni.cz/osobnost/16787/frantisek_janovsky>.
- Osobnost: Jan Kaucký. In: *Příjmení.cz*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <http://www.prijmeni.cz/osobnost/19152/jan_kaucky>.
- Osobnost: Josef Kreutzer. In: *Příjmení.cz*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <http://www.prijmeni.cz/osobnost/23073/josef_kreutzer>.
- Osobnost: Metoděj Cyril Kubíček. In: *Příjmení.cz*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://www.prijmeni.cz/osobnost/23879/methodej_cyril_kubicek>.
- Osobnost: Mons. ThDr. Josef Hrbata. In: *Osobnosti. Internetová encyklopedie dějin Brna*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=15402>.
- Osobnost: Msgr, ThDr. Josef Samsour. In: *Osobnosti. Internetová encyklopedie dějin Brna*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=3713>.
- Osobnost: Msgr. ThDr. Robert Neuschl. In: *Osobnosti. Internetová encyklopedie dějin Brna*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=3743>.
- Osobnost: P. Vladimír Šťastný. In: *Osobnosti. Internetová encyklopedie dějin Brna*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmj/?acc=profil_osobnosti&load=15601>.
- Osobnost: ThDr. Pavel Julius Vychodil. In: *Osobnosti. Internetová encyklopedie dějin Brna*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=444>.
- Osobnost: Vladimír Běhal. In: *Příjmení.cz*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <http://www.prijmeni.cz/osobnost/189349/vladimir_behal>.
- Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. V Praze: J. Otto, 1888-1909. 28 sv.
- Poslanci: František Bařina. Národní shromáždění československé 1918 – 1920. In: *Poslanecká sněmovna PČR*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/detail.sqw?org=296&id=553>>.

- Projev senátora Fritschera. Záznam 145. schůze z 11. října 1928. In: *Historické senátní tisky. Senát ČR*. [Online]. Cit. 2019. Dostupné z: <https://senat.cz/informace/z_historie/tisky/2vo/stena/145schuz/S145013.htm>.
- PROSTOR. Arcibiskup ThDr Alois Josef sv. pán Schrenk (1802-1849). In: *Průvodce Okolo Brd. Prostor*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://www.prostor-ad.cz/pruvodce/okolobrd/mnisek/schrenk.htm>>.
- Představujeme Bělsko. In: *Muzeum Podbezdězí*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.muzeumbela.cz/predstavujeme-belsko/osobnosti/>>.
- RODLER, Adolf. Biskupský kněžský seminář v Českých Budějovicích. In: *Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích. Kohoutí kříž*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <http://www.kohoutikriz.org/data/w_rodla.php>.
- Sborník Archivu bezpečnostních složek 9/2011. In: *Archiv bezpečnostních složek*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik9-2011/sbornik09.pdf>>.
- SEVERIN, Pavel. *František Norbert Hrachovský, O. Praem (1879 – 1943)*. Praha, 2016, diplomová práce (Mgr.). Vedoucí práce: Vojtěch Novotný. UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE. Katolická teologická fakulta.
- Seznam kněží. Nivnice. In: *Děkanát Uherský Brod*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://uherskybrod.dekanat.cz/index.php/seznam-knezi-nivnice>>.
- SLANÝ, Martin. Environmentalisté v pasti absurdity. In: *Institut Václava Klause*. 19. 7. 2017. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://institutvk.cz/clanky/941.html>>.
- SLUKA, Jakub. Historik Jan Sedlák a věčný boj o objektivitu. In: *Studentský spolek Agora – post septem*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://spolekagora.wordpress.com/2014/04/07/historik-jan-sedlak-a-vecny-boj-o-objektivitu/>>.
- STUPKA, Václav. Slovníkové heslo: malthuziánství. In: *Sociologická encyklopedie. 11. 12. 2017*. Sociologický ústav AV ČR. Hlavní editor: Zdeněk R. Nešpor. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Malthuziánství>>.
- VLČEK, Vojtěch. Seznamy vězňených řeholníků podle jednotlivých řádů a kongregací. In: *Ústav pro studium totalitních režimů*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<https://www.ustrcr.cz/uvod/odboj-a-perzekuce-krestanu-v-dobe-nacismu-a-komunismu/rimskokatolicka-cirkev/statistiky-seznamy-rimskokatolicka-cirkev/>>.
- VYŠEHRADSKÁ KAPITULA. Bohumil Stašek. In: *Vyšehradská kapitula*. [Online.] 2012. Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.kkvys.cz/obrazova-a-portretni/bohumil-stasek-17-unora-1886-8-srpna-1948/>>.

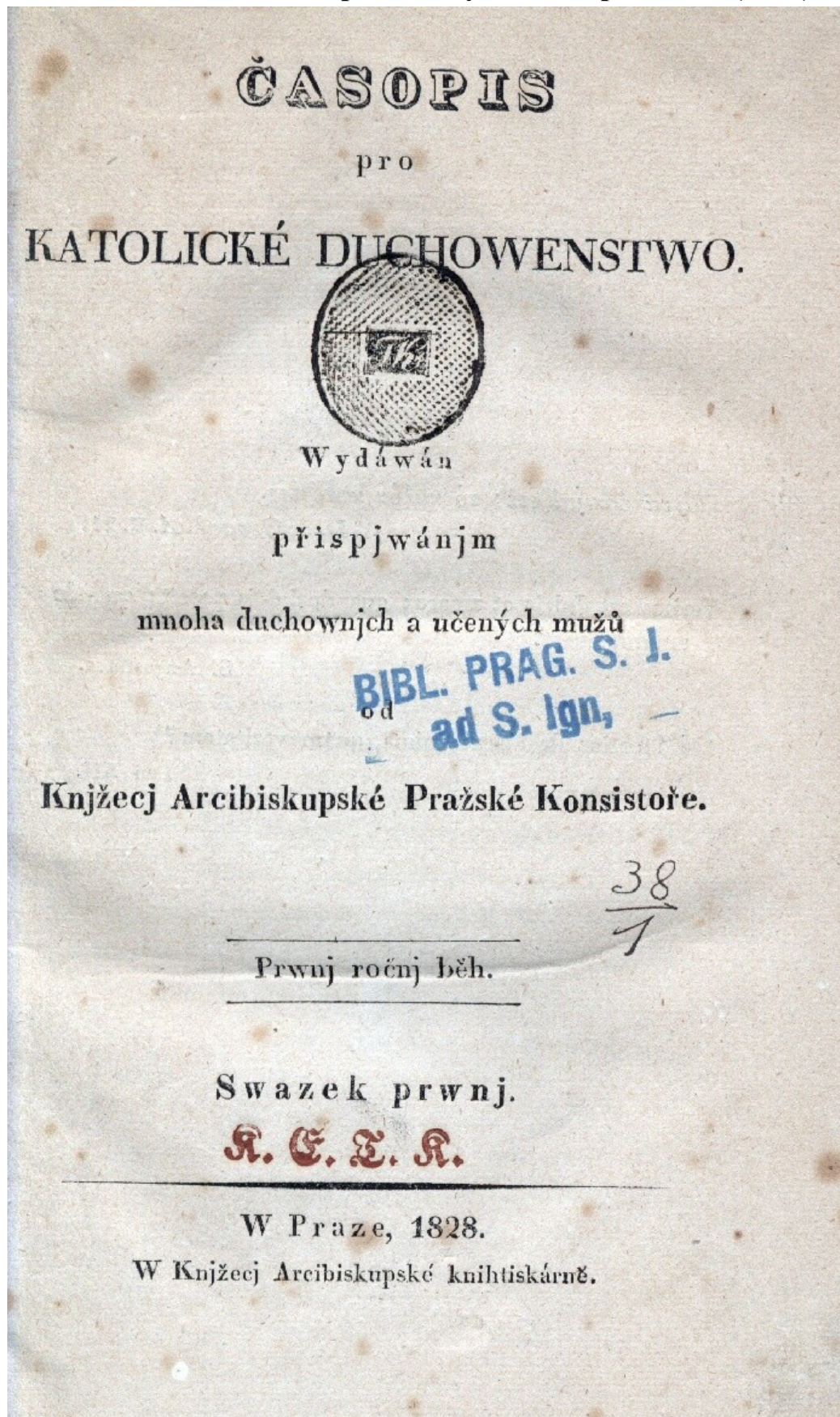
VYŠEHRADSKÁ KAPITULA. František Vaněček. In: *Vyšehradská kapitula*. [Online.] 2012. Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.kkvys.cz/obrazova-a-portretni/frantisek-vanecek-4-12-1859-28-11-1937/>>.

Záznam: ThDr. Ferdinand Beneš. In: *Osobnosti regionu*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.osobnostiregionu.cz/osoby/890-ferdinand-thdr-benes-1860-1901>>.

Z farní kroniky. In: *Společnou cestou. Římskokatolická farnost Olešnice na Moravě. Č. 2005/6. Str. 6*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <http://olesnice.katolik.cz/casopis/2005/2005_06.pdf>.

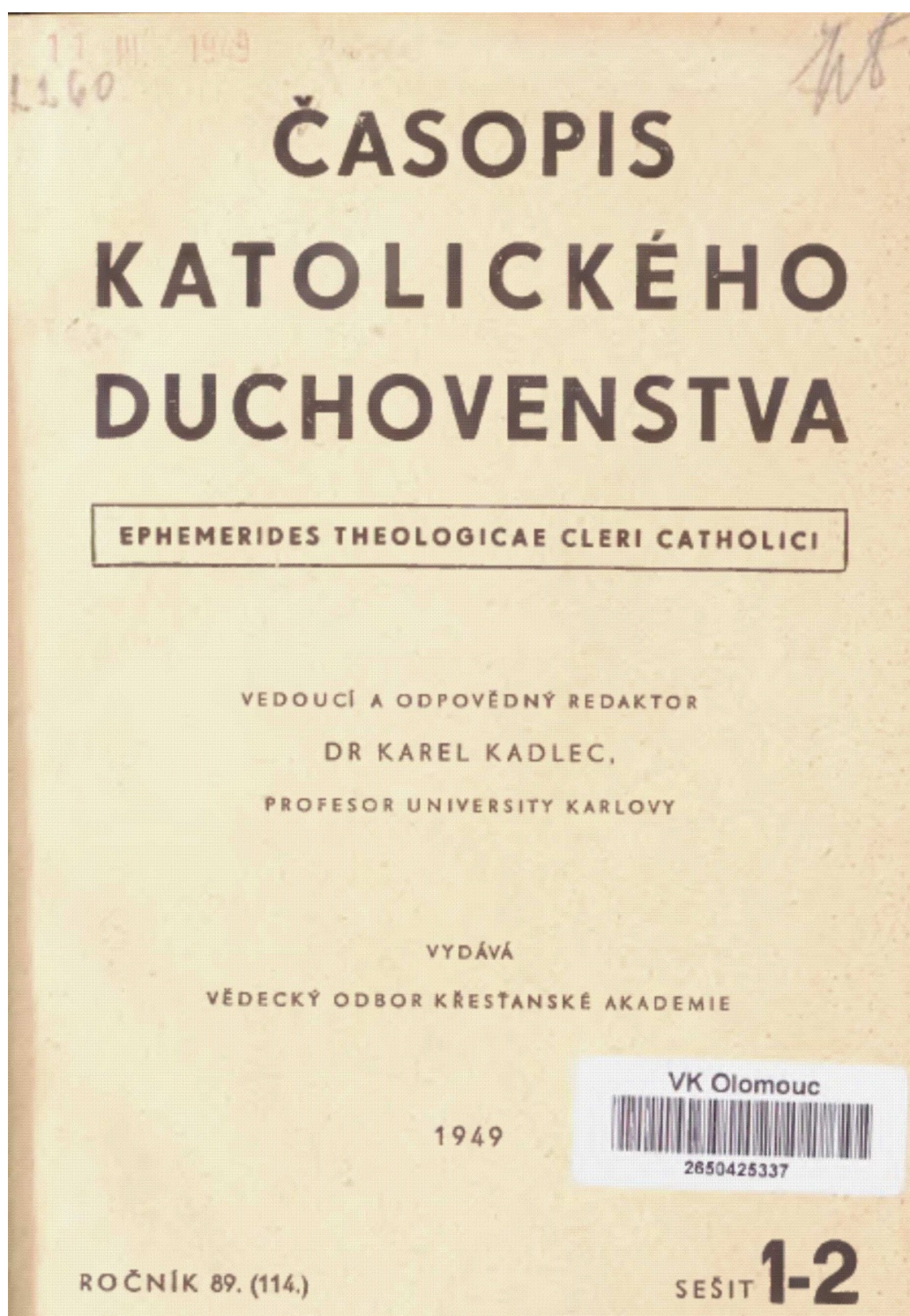
ZUNT, Josef. František J. Sláma. In: *Město Bechyně*. [Online.] Cit. 2019. Dostupné z: <<http://www.mestobechyne.cz/cs/mesto-bechyne/osobnosti/frantisek-j-slama.html>>.

Příloha č. 1: Titulní strana prvního vydání časopisu *ČKD* (1828)⁶⁵⁶

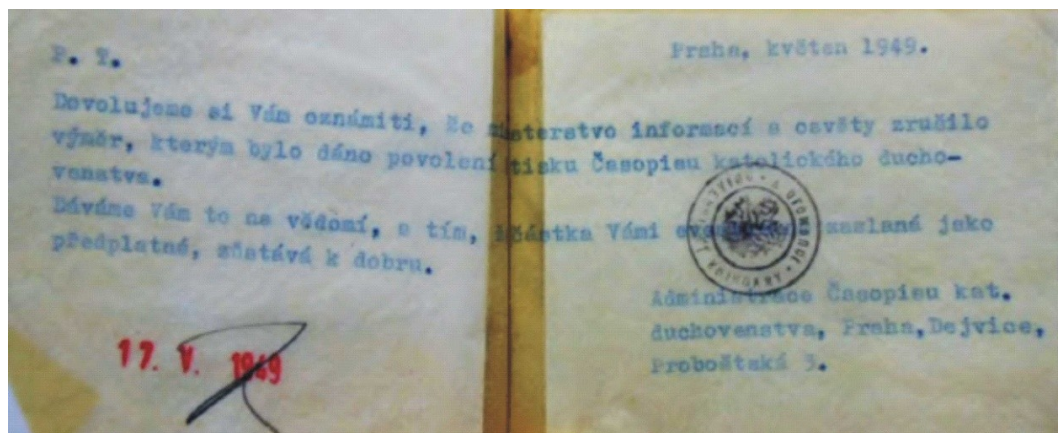
⁶⁵⁶ Titulní strana, *ČKD*, 1828/1, str. 1, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=8574> (2016).

Příloha č. 2: Titulní strana posledního vydání časopisu ČKD (1949)⁶⁵⁷

⁶⁵⁷ Titulní strana časopisu. ČKD, 1949/1-2. In: *Česká christologická a mariologická akademie*. Cit. 2016. Dostupné z: <<http://cchma.cz/ckd.php>>.

Příloha č. 3: Oznámení o zákazu vydávání časopisu *ČKD* (1949)⁶⁵⁸

⁶⁵⁸ Oznámení o zákazu vydávání časopisu. *ČKD*, 1949/1-2. In: *Česká christologická a mariologická akademie*. Cit. 2016. Dostupné z: <<http://cchma.cz/ckd.php>>.

Příloha časopisu „Škola B. S. P.“

Číslo 1. Na ukázkou.

Zprávy apoštolátu tisku.

Listy věnované zájmům křesť. písemnictví.

Vydává papežská knihtiskárna benediktinů rajhradských v Brně.

Vychází prozatím měsíčně jako příloha, zasílá se důvěrníkům zdarma, jiným osobám číslo po 10 kr. a předplácí se vždy na 10 čísel.

Veškeré dopisy tiskárně zasílány na jméno P. Placida Mathosa, ředitele knihtiskárny v Brně.

Benediktinská diecézní byla při posledních konferencích dekanátních probírána otázka katolického tisku, a všeude uznána jeho nutnost a svažovaná potřeba jej podporovati. Takováto svornost ve smýšlení dodává naději ku svornosti i v díle. Povzbuzeni bývali i z ostatních krajů českomoravských, vyloučime zde svůj rozum o „apoštolátě tisku.“

Co chceme apoštolátem tisku? Naši snahou jest zjednati zásadám křesťanským v životě obecném patřící platnost, a sice vzhledem ku písemnictví a knihtiskařským výrobkům. Po právu má každé umění lidské, každý vynález sloužití slávě Boží, k uslechtnění a dobru bližního. To platí zajisté též o umění knihtiskařském, jemuž již v kolébkce přivolaávali a za ně slibovali, že bude tlumočnickem pravdy a práva, pěstitelem a zastancem uslechtilosti ducha a mravů.

Poněvadž však na úkor vznešenému tomu účelu zneužívá se umění tiskařského směrem opačným, poněvadž idey podvrtné a zloubné, tiskem šířené i v naší vlasti téměř převládají a hrozí strhnouti národ náš na takové bezcestí, kde daleko mocnější národové zahynuli,

přirozená povinnost sebezachování a sebeobrány velí nám, abychom vidouce nebezpečí, v čas se proti němu postavili a seč jsme je odvraceli.

Proto chceme v lidu šířiti spisy uslechťující, poučné i zábavné, spisy sloužící jen pravdě a právu, nikdy lži, spisy, které věrným přítelem a upřímným rádcem mohou býti zejména sklíčeným, v beznadějnost a zoufalství pušeným.

Takto chceme napravit co pokazeného, na pravou cestu přivést co zbloudilého a upevniti co dosud vřikavo.

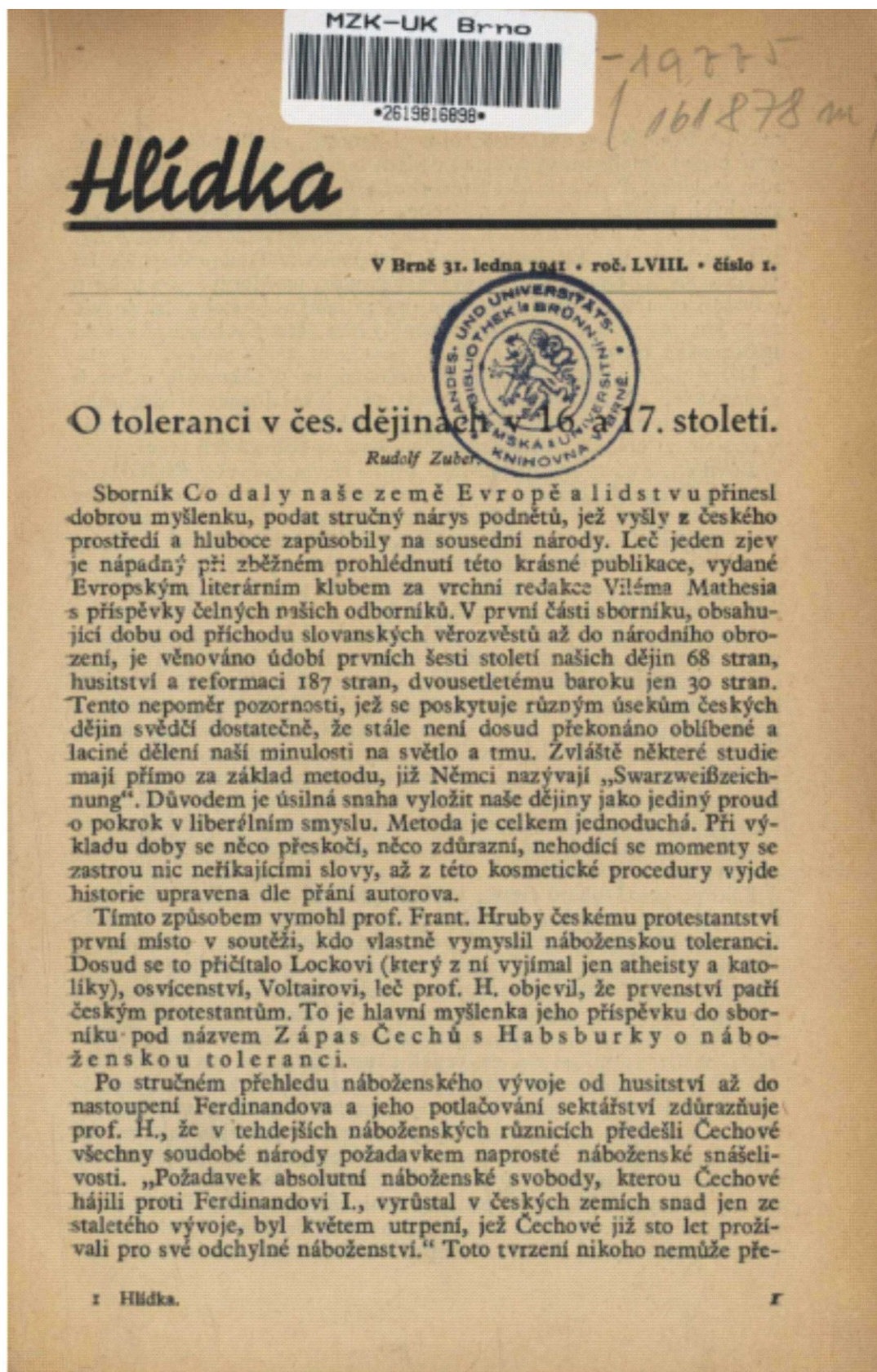
Budeme podporovati každou literární práci zminěného směru pravdy a slasti, každý dobrý spis od kohokoliv a kdekoliv vydaný, tím více pak, je-li i formou dokonalý, draží-li se ku zdravému jádru příjemný způsob a zevnějšek.

K tomu cíli povedeme seznam knih a časopisů v pravdě chvály a rozšíření hodných a vynasnažíme se zjednati je od nakladatelů za cenu sníženou. Orgánem pak naší činnosti bude tento list, který bude vycházeti podle potřeby prozatím jednou měsíčně za celoroční předplatné 1 zl.

Po mnoha poradách a všestranném uvažování ustanoven apoštolát tisku ná-

⁶⁵⁹ Titulní strana časopisu *Hlídku* 1/1884. In: *Depozitum CMTF*. Cit. 2018. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka1884.pdf>.

Příloha č. 5: Titulní strana posledního vydání časopisu *Hlídky* (1941)⁶⁶⁰

⁶⁶⁰ Titulní strana časopisu *Hlídky* 1/1941. In: *Depozitum CMTF*. Cit. 2018. Dostupné z: <https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/hlidka/hlidka-1941.pdf>.

MUSEUM.

*Buď váš záboj jedna Boží chodla,
Slasti Kristus, tužbou cnosti krása
Choti církevo a meďdou lidi spása
H. Šušil.*

Číslo 1.

V listopadu 1866.

1. ročník.

Museum v Museum.

Opět započal nový rok studijní, opět osle-
jme se na mnohých strastech z pragerin do
našeho života, abychom dorozumeli a ne-
pohrávali se v těch věcech, které k na-
šemu povolání jsou nevyhnutelně potřebny.
Jaké však je naše povolání? Lidské jisté,
nej lid křesťanský vstá k opravě věcí
nš. Uložte si tato slova by byla, kdyby se
jijímu uskutečnění a naše zastavitel
kterých takových, kteří zlevněli jen s pomocí
nadpřirozenou přehonali máje. Hlavní věc
přinájeke jiné knihy a jeho působení Pa-
bel svítom tímto sledování, jehož úmysl
vždy ten jest, proti učení církevní samospo-
sátelně podvyžádání a provedení
ním v lidu nenávisť vzbuzovat, pod-
tínaje takhle pravý život křesťanský.
Některé svět vždy tenký jest, pře vše
a rozličných dobách rozličnou přijíma-
tvořnost, kterou Duchovní časovní na-
zývámus a právě tento duch časový to
jest, který knihy a jeho působení má

více odporuje. Jakké rozdíly fortis in
fide pravi Apostol (I. Petr. 5. g) a jeho
slova, ai plati všem křesťanům, nej-
více pře se týkají nás. Uprostřed
vichřice bezpřomýjehi pravi Šušil v
svotě k vyhládku sv. Matouš, národ
nás zachová a k nevíme nádyjni-
mu životu povolán jest. V povinnosť
jest rukou k dílu přitínitě a na po-
pluji Páně práve se silně podjma-
ti, abich zajistě jak jádremu člověku
zahlele nedávni, tak ani národu ja-
dného nenachá by slahy. Osvědčí se
ka Boží nás chránit, ale pamatuj-
me, že Bich zachování národu, kte-
ří se svobod svých ku podpore náruji-
vosti dovolávají, a že svoboda a nárujnost
jen tím se zachová, kteří s objoim tom
pohladu nalijaji povinnosť k jivnij-
šim konání vůle Boží. Totot jest
tedy hlavní účel našeho národu, aby
svotom i skuthem tdknau se povjdy

⁶⁶¹ Titulní strana časopisu *Museum* 1866. In: *Depozitum CMTF*. Cit. 2018. Dostupné z: https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_1_rocnik.pdf.

Příloha č. 7: Titulní strana posledního vydání časopisu *Museum* (1947 - 1948)⁶⁶²

ČASOPIS
KATOLICKÝCH
BOHOSLOVCŮ
MUSEUM

Řídili:

ThDr VLADIMÍR NOVÁČEK
LADISLAV SIMAJCHL *
MILOŠ V. DOČEKAL

ROČNÍK

75

BRNO - 1947-1948

⁶⁶² Titulní strana časopisu *Museum* 1866. In: *Depozitum CMTF*. Cit. 2018. Dostupné z: https://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/storage/museum/Museum_75_rocnik.pdf.

Resumé

Jméno a příjmení autora:	Luboš Bližňák
Instituce:	Univerzita Palackého v Olomouci Cyrilometodějská teologická fakulta
Název práce:	Sonda do dějin sociální nauky české katolické teologie
Podtitul:	<i>Časopis katolického duchovenstva</i> , časopis <i>Hlídky</i> , časopis <i>Museum</i>
Počet stran:	205
Rok obhajoby:	2019
Klíčová slova:	Sociální nauka katolické církve, <i>Časopis katolického duchovenstva</i> , <i>Hlídky</i> , <i>Museum</i> , <i>Rerum novarum</i> , sociální encykliky

Cílem rigorózní práce bylo potvrdit závěry, ke kterým dospěla předchozí diplomová práce *Sociální a politická problematika očima katolických teologů v Časopise katolického duchovenstva*.

Diplomová práce zjišťovala, jakým způsobem se projevovala sociální nauka katolické církve v *Časopise katolického duchovenstva* (1828 – 1949), jestli byl o sociální problematiku v té době zájem a nakolik se jí časopis věnoval a jaké byly postoje tehdejších teologů k těmto otázkám. Závěry diplomové práce prokázaly, že sociální tematika rozhodně nebyla v časopise *ČKD* okrajovou záležitostí, čeští duchovní se o sociální problémy aktivně zajímali, důkladně se seznamovali se sociální naukou církve a v praxi postupovali podle jejích zásad, kladně přijali sociální encykliky *Rerum novarum* a *Quadragesimo anno*. Česká církev nestála na straně bohatých a snažila se zlepšit situaci chudých. Kněží nekompromisně odmítli ideologie komunismu a fašismu.

Práce je rozdělena do čtyř kapitol. V první kapitole nejprve připomínáme základní linie sociální nauky katolické církve a zaobíráme se také sociálními encyklikami. Druhá kapitola se věnuje článkům vztahujícím se k sociálním otázkám v *Časopise katolického duchovenstva* (1828 – 1949). Ve třetí kapitole zpracováváme články o sociálních tématech vydaných v časopise *Hlídky* (1884 – 1941). Čtvrtá kapitola pátrala v sociálních textech časopisu *Museum* (1867 – 1948).

V závěru předkládáme získané poznatky.

Summary

Name and surname:	Luboš Bližňák
Institution:	Palacký University Olomouc Sts. Cyril and Methodius Faculty of Theology
Title of the Thesis:	Probe in the History of the Social Science of Czech Catholic Theology
Numer of pages:	205
Year of exam:	2019
Key words:	Social doctrine of the Catholic Church, <i>Magazine of the Catholic clergy</i> , <i>Museum</i> , <i>Observer</i> , <i>Rerum novarum</i> , social encyclics

The rigorous thesis is focused at confirming conclusions presented in previous diploma thesis *Social and political issues in point of view of catholic theologians in Catholic clergy magazine*.

Diploma thesis was focused at findings regarding methods of how the social study of catholic church was demonstrated in *Catholic clergy magazine* (1828 – 1949). It finds out if the public was interested in social and political issues at that time, to what extent the magazine was engaged in this problem, and what was the attitude of the theologians to the above issues at that time.

The conclusions of the thesis confirmed, that social issues was not marginal theme in *Catholic clergy magazine*. Czech clergy were actively interested in social issues and well acquainted with church social study in detail. Its conclusions used in practice and accepted positively social encyclics *Rerum novarum* a *Quadragesimo anno*. Czech church do not side with upper classes, try to improve situation of needy people. Clergy refused fascistic and communistic ideology without any compromise.

The thesis is split in four chapters. The first Chapter came back to basic line of social study of catholic church and is also concerned at social encyclics. Chapter 2 present articles focused on social issues in *Catholic clergy magazine* (1828 – 1949). In Chapter 3, the articles about social topics in magazine *Observer* (1884 – 1941) are processed. The Chapter 4 is focused on social texts in magazine *Museum* (1867 – 1948).

At the end of the thesis we present the acquired findings.